శ్రీ రస్తు.

రుక్మాంగదచరిత్రము.

శ్రీ పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర

పోతయామాత్యపుత్ర

కవిజనానందపాత్ర

ప్రౌఢకవిమల్లయామాత్యప్రణీతము

ఇది.

దంపూరు-వెంకటసుబ్బాశాస్త్రులవారిచే-

పరిష్కరింపబడి.

భువనగిరి ॥ రంగయ్యశెట్టిగారిజ్ఞానసూర్యోదయమనె-

ముద్రాక్షరశాలయందచ్చువేయించి-

౧౮౭౧-సం॥ సెప్టంబరునెల-౨౯-తేదిని-

ప్రసిద్ధిచేయబడెను.

శ్రీరస్తు.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీమయపత్రముల్జటలు చెల్వగు నభ్రతరంగిణీకణ। స్తోమము పుష్పముల్ఫల
ము సోముఁడునై పొలుపొందు పార్వతీ। కోమలదేహవల్లి పెనఁగొన్న సమంచిత దత్తువా
టికా। భీమయదేవకల్పకమభీష్టఫలంబులు మాకు నీవుతన్॥ చ॥ కలశపయోధికన్యకమ్మ
దుగంధమరీచులనీడఁజూచుచున్। తిలకముగమ్మకస్తురి ప్రదీప్తము గాఁగొన గోరది
ద్దను। త్పలదళమేచకద్యుతికదంబశరీరుఁడు మాధవుండు ని। చ్చలుఁగరుణాకటాక్షము
లసమ్మతితో మముఁజూచుఁగావుతన్॥ చ॥ శ్రుతులు పురాణముల్మనులు సోమదినేశులు
సర్వదేవతా। తతులును జేరికొల్వఁ బ్రమదంబున భారతితోడఁగూడి సం। తతమును లోక
సృష్టివిదితంబుగ సంభవమొందఁజేయు నా। కృతిపరమేష్టి మాకుఁగలకాలమభీష్టములి
చ్చుఁగావుతన్॥ ఉ॥ ఆదిమశక్తి శంకరుని యర్ధశరీరమున న్వసించు మ। త్తైదువ మంచు
గుబ్బలికినాత్మజ షణ్ముఖుఁగన్నతల్లి బ్ర। హ్మాదిసమస్తదైవసమంచిత పాదసరోజయుగ్మ
యై। త్యాదరలీల శాంకరి దయాగరిమన్మముఁ బ్రోచుగావుతన్॥ చ॥ తలిరులు మార్ద
వమ్ములు నాకలు బంతులు మత్తిపండ్లు కా। హళులనఁటుల్ రథాంగక గుహా హిమబల్లి
తలద్రులంబుజం। బలరెడు చొక్కపున్నెలు పుటద్దములందుఁడు శ్రీలు ముత్తెము। ల్తాల
కరిమాలు విండ్లు నెలతున్మొదలిట్లుట యుండి రాంగముల్॥ సీ॥ తమములు నెలవిండ్లు దమ్ము
లు శ్రీలద్దములు చంపకము ముత్తెములు పవడము। శశికందుకము సంకుజక్కవల్పైన గు
హాబ్ధిసముల జ్జంబులు పెసరుతాయ। లలరులు ఫణివీచులభ్రంబు నుడి రావియాకు సైకత
ము ంటులత నుదొనలు। మత్తిపండ్లు ప్రసూనమంజరులూర్మముల్మణులు దారలి గుబ్బమ
రునిపలక॥ గీ॥ యనఁగఁదగుముప్పదియునాలు గంగకముల। గంధగజయానకలకంఠికన
కవర్ణ। పుష్పగంధిలతాంగి కర్పూరహాసనీరనిధికన్య మాయింట నిలుచుఁగాత॥ క॥ వా
ణీగంబు రాణిఁబుస్తక। పాణిశుకవాణిఁ గమలభవు రాణిగుణ। శ్రేణి నలివేణి సుతగీ। ర్వా
ణిం గల్యాణిఁ గొలుతు వాక్చాతురికిన్॥ మ॥ ధననాథప్రియకంఠ కాళమము మోదం
బొప్పనీక్షించి చ। య్యావజంబూఫలమంచు దానినిజహస్తాగ్రంబు వేఁడా చిరమే। పునఁబ
ల్మా ఉనుబట్టి తాందిగుచు వేల్పుం బ్రోడ విఘ్నేశ్వరుం। డను మోదంబునఁ జేయుమత్కృ
తికి నత్యంతంబు నిర్విఘ్నమున్॥ క॥ మదిఁదలఁతు విభీషణునా। రదు వ్యాసు వసిష్ఠు నిం
బరాశరురుక్మాం। గదుఁ బుండరీకు భీష్ము। శుకాల్భ్యం బ్రహ్లాదు శౌనకు నా

భాగుఁడ॥ చ॥ హరికిఁ ద్రిదండిదైత్యవరదానవిలయకృత్కృపల్లజాజకా। సరసరసక్రతైక
పాయశాద్వలయానసలువ్రజశక్తియు। దరశరచాపకుంతసృణిశార్ఙ్గకపాస్త్రులుభోగశు
ద్ధిసం। గరజయశౌర్యసత్వజవశామ్యవిభూతులుమాకునీవుతఁ॥ క॥ మునమునసేవిం
తునుమ। జ్ఞనకుని శ్రీవత్సగోత్రసాగరచంద్రుఁ। ఘనుఁబోతయమంత్రీశ్వరు। నన
యంబునుభక్తినమ్మశాంబాప్రియునిఁ॥ సీ॥ ఫాలపట్టికఁ బాశుపతమహామంత్రభస్మత్రి
పుండ్రముకాంతిమహిమమీఱఁ। గటిమండలమునఁ నీర్కావిదోవతిమీఁదవెలిపట్టుప
చ్చెడంబలవుమిగులఁ। గంఠపీఠికమౌక్తికములతోరుద్రాక్షమాలికావిన్యాస్త్రిశ్రీలనీన
దర్భాంకురాలంకృతంబైనపాణిపద్మంబునతక్సూత్రముదలిర్పఁ॥ గీ॥ బ్రణవపంచా
క్షరీమంత్రఫణితినిగుడ। నాదిశంభుస్వరూపమైయధికమహిమ। సన్నుతికినెక్కి శ్రీ
పదేవరయోగిపెన్మాత్రు। శక్తినాథునిమద్గురుస్వామిఁదలఁతు॥ సీ॥ వల్మీకభవుపాదవన
జంబులకుమ్రొక్కి సత్యవతీసూనుసంస్మరించి। భవభూతివాక్యవైభవము వర్ణనసేసిభ
ట్టబాణునిమనఃపదవినిలిపి। కాళిదాసువచోవిలాసంబుభాషించి శ్రీహర్షునాత్మలోఁ
జిత్రగించి। ప్రవరసేనుకవిత్వపాటవంబునుతెంచిజయదేవసుకవికంజలియొసర్చి॥ గీ॥
రాజశేఖరుఁగొనియాడిభోజుఁబొగడి। చోరుఁబ్రశంసించిమదిలోమయూరుఁదలఁచి।
భర్తృహరిఁగొల్చిసోమిల్లిఁబ్రస్తుతించి। మల్హణునిఁబూజసేసినమస్కరించి॥ ఉ॥ న
న్నయభట్టుఁదిక్కకవినాచనసోమునిభీమనార్యుఁబే। రెన్నికజిమ్మపూడియమరేశ్వ
రుభాస్కరుశంభుదాసునిఁ। సన్నుతిజేసివాక్యపరసత్వముమీసులకింపుమీఱఁగ। తుశ
స్వతిగానునర్తనేటచోళ్ళఫలుమేలనఁగావ్యమిమ్ములఁ॥ ఉ॥ శ్రీహరివాసరవ్రతవిశే
షముదాఁగృతిసంచితార్థమా। శ్రీహరిమిత్రుఁడీకృతికిఁజెన్నెసలారసథీశుఁడు తమ్మ
న్। శ్రీహరిభక్తుఁడీకృతికిఁజిత్తమునన్వినిపొచ్చవారునా। కీహితమింతకంటెఁగల్గ
రచియించెదమేలుగాంచెదఁ॥ సీ॥ అత్యంతపావనత్వాపాదనంబునఁ సురలోకవాహి
నీస్ఫురణఁబేర్చి। పాపాంధకారనిర్వాపణప్రఖ్యాతిఁదరుణార్కబింబంబుకరణిమిం
చి। తాపత్రయాదిరుగ్దర్పమర్దనమునదివ్యౌషధప్రౌఢిఁదేజరిల్లి। కామితార్థఫలప్రకర
దానవైఖరిఁగల్పభూజవిభూతిఁ గణనకెక్కు॥ గీ॥ తనరురుక్మాంగదచరిత్రమనుశుభా
ఖ్య। మైమహాభాగవతసేవ్యమైముకుంద। సద్గుణానేకమణిగణజలనిధాన। మైసమం
చితపుణ్యనివాసమగుచు॥ శా॥ ఘారాఘపరంపరాతిమిరనిర్ధ్వంసక్రియాదీపమై।సీ
తేజాక్షకథాబ్ధిసంజనితమైనిస్త్రీసతాహేతువై। ధీరోదారగుణప్రసాదకలనాదేదీ
ప్యమానాంగమై। శ్రీరుక్మాంగదదివ్యరత్నముసఁగుఁ శ్రీసౌఖ్యకళ్యాణముల్॥ క॥
వనజలకేళిరవినిశశి। తనరూదయమానయానదావాత్యబ్ధివిమా। హన్నపరతివిరమాబుతమ
ము। తనగాథావనగరవర్ణనలుదగుఁగృతులఁ॥ చ॥ ఎఱుఁగరుభంధములుప్పుడుపులేమి

యశాస్త్రములశబ్దవిద్యలుం । బలుపరలంకృతుల్ రసములు భావము ప్రక్రియలయ్యవత్తె
ఱు । న్నెఱయఁగఁజూడకల్పులకనింగవితల్పమహాత్మ్యఁజూతురే । కొంఱరని సత్కవీ
శ్వరులకున్న దిక్కిఁ బొనరింపఁజేయునే ॥క॥ నగుపాటుకోర్చి కవితా । ప్రగల్భుఁడనటం
చుఁగుకవి ప్రజ్ఞలఁబోవ । న్దగునా బాణోచ్ఛిష్టము ।। జగతీత్రయమందునిస్సుచాలదెతన
మున్ ॥ ఉ ॥ చెప్పఁగలేరు గాని మదిసిగ్గొకయింతయులేక దుష్కృపుల్ । తప్పులటంచు స
త్కవితదాతలకప్రియమొందునట్లు గా । నప్పటికప్పటిన్విడఁగనాడుదురాడిననేమియా
ప్రభు । ల్తప్పులుగామియుంగృతవిలాసములున్నని మెచ్చకుందురే ॥క॥ వడిఁబట్టికొక్క
తేనియ । విడిచినెరసులేరిపట్టువిధమునఁగుజనుం । డడరినకవితాసారం । బెడలినమత్తె
హ్నాగ్రహించుమ్మాదయములందున్ ॥క॥ నీరుడిపాలున్గైకొను । సారమరాళంబుకర
ణిసరసజ్ఞకవు । ల్నేరములు వదలికవితా । సారము దగుమీరుమానసమున గ్రహింపన్ ॥
శా॥ సౌరభ్యంబు సుబంధచాతురిగతన్నయ్యాచమత్కారత్వం । గారంబున్వివిధార్థము
ల్సరససాంగత్యంబు నానాకళా । పారీణత్వము మంజువాగ్విభవముల్ బాంచాలరీతిందగ
న్ । వారస్త్రీయనుబోలెనొప్పవలదా వర్ణింపఁగావ్యంబులన్ ॥క॥ నానాశ్లేషశృం
గారము । నానావిధవృత్తవర్ణనలు సంపూర్ణం । బై నిల్చినకృతిసత్కృతి । గానుతియిం
తురుగాసుకవులెల్లెడలన్ ॥క॥ జాజులపొట్లము విప్పిన । యోజఁగవిత్వంబువెలయ
నుండిన సభలన్ । బూజింతురయ్యకృతిబుధ । రాజులు రాజులు సుసుకవిరాజులు గరిమన్ ॥
ఉ॥ వడియును బ్రాసముల్ గణము వర్ణనలర్థము శబ్దమొప్పనే । కడమయులేదు మత్కృతి
కిఁగైకొనిచూడుఁడుసత్కవీంద్రులె । య్యెడనటయొక్కపద్యమున నిందులసత్పథము
పద్యలోపనల్ । కడవెడుకూటిలో మెతుకుగైకొనిపాకమెఱుంగుకైవడిన్ ॥ వ ॥ అని
యిష్టదేవతాప్రార్థనంబును - బురాతనసుకవీంద్రవర్ణనంబును - గుకవినిరాకరణం
బును - గావించి యొక్కమహాభాగవతసత్కథాబంధురంబును - నల్పప్రయాసంబును-
నధికఫలంబును - ముకుందచరణారవిందభక్తికారణంబును-నగురుక్మాంగదచరిత్రం
బాంధ్రభాషాగద్యపద్యంబుల నిర్మింతునని తలంచియున్నయవసరంబున ॥ సీ ॥ పులితో
లురెట్టింబువెలిపట్టుగెంట్టింబుఁగటిమండలంబునగరిమఁదనర । భసితాంగరాగంబు
బహుగంధయోగంబు బాహుమధ్యంబునఁబరిఢవిల్ల । శీతాంశునవకాంతిచేమంతిపూబంతి
యుత్తమాంగమునందునొఱపుఁజూప । గండపెండేరంబుకలితమంజీరంబు పాదపద్మ
ములందుఁబ్రతిఘటింప ॥గీ॥ నర్ధనారీశ్వరస్వామియైతనర్చు । దక్షపురిభీమలింగంబుద
యయొసంగ । నర్థిగలనాకుఁబ్రత్యక్షమైనఁజూచి । మోదమిగురెత్తఁబాదాబ్జములకు
మ్రొక్కి ॥సీ॥ గంగానదీజూటకైరవాప్తకిరీట శమనకవాటపశ్వల్లలాట । వ్యాఘ్ర
నూత్నాఖేటవనజాసనకరోటిబుధపర్వతకూటవేదఘోట । మృత్యువక్త్రచపేటమహా

వరహాదానోట జితకాలకూట యానతవిరాట । తూరీకృతారాట త్రుటితకుంభనిశాటవ
శిథక్తసంఘాటవజ్రఖేట ॥ గీ ॥ వాజ్మిరాఘాటదురితపావకకృపీట । ఘనభుజాస్ఫోట
భూమిపక్షజవరాట । తాపసస్తోత్రవాచాట నతహితాట । భీమశివలింగ హాటకస్తోమ
పోట ॥ సీ ॥ సప్తగోదావరీజలనవీనవిహారహారవిస్ఫురితమహాభుజంగ । జంగమస్థావ
రసకలాత్మసంచారచారణామరసేవ్యచరణపద్మ । పద్మానిజేశ్వర ప్రకటతాయితబాణ
బాణదైత్యైశ్వర్యభావనిలయ । లయకాలతాండవోల్లాసకేళీకల్పకల్పకోటిసహస్రకాల
హరణ ॥ గీ ॥ రణసముత్సాహవిజయగోరాజగమన । మనసిజాటోపహరణభీమ ప్రతా
ప । తాపసస్తోత్రధారణాధ్యానదక్ష । దక్షపురభీమలింగకాంతాశుభాంగ ॥ సీ ॥ చంద్ర
కోటిప్రభాసౌందర్యవిలసితసిత మహాగోకపర్దికశుభాంగ । యంగాగ్ర శైల కన్యారూ
పర భ్రమభ్రమరమేచకకంఠభాగదేశ । దేశాతిరాగవందితమనోరాజీవజీవాత్మపర
మాత్మభావసత్వ । సత్వరజస్తమస్స్వభాగ్య గుణయుక్తయుక్తతరయ్యప్రరూఢాగదమున ॥ గీ ॥
మనసిజాటోపహరణాగ్నిజలననేత్ర । నేత్రసందోహకలనాథ నీసుఘోష । ఘోష
భాయరతిశ్రీవిశేషబాణ । బాణవత్సలభీమేశపార్వతీశ ॥ చ ॥ అనివినుతించుచున్నహృ
దయంబున సత్కృపదేలువారఁగాఁ । గనుఁగొనినీవు చెప్పనుడికంబుగఁ బూనినయీ
ప్రబంధమున్ । దనకిపుడంకితంబు ప్రమదంబుగఁజేయుమటన్ననట్లకా । కనియలక్ష్మీ
మనాథునకు నర్పణయుం బ్రణమిల్లె వేడుకన్ ॥ క ॥ ఘనరుక్మాంగదుచరితము । దనకిమ్ము
నిభీమశివుఁడు దానర్థింపన్ । గనుటయుఁ బ్రౌఢకవీంద్రున । కనయమును జెమాదికుం
ములందుండలఁపన్ ॥ ఉ ॥ శ్రీహరివాసరవ్రతవిశేషము ప్రాకృతిసంచితారయా । శ్రీహ
రిమిత్రుఁడీకృతికిఁ జెన్నెసలారనధీశుఁడు తముల్ । శ్రీహరిభక్తులీకృతికిఁ జిత్తమున
న్విసిమెచ్చువారునా । కీహితమింతకంటెఁ గలదే తలపోయఁగ నెన్నిభంగులన్ ॥ క ॥ బం
గారమునకుఁ బరిమళ । ముం గీ కారమను గలిగినట్లులయ్యలరు । రుక్మాంగదుచరితకుభీమ
య । లింగంబధినాథుఁడగుట లెక్కింపంగన్ ॥ క ॥ కావున నీ రుక్మాంగద । భూవరుచరితం
బు నెప్పఁబూనితి మొదలన్ । దేవుని బాటౌరాము । శ్రీవిభవవిశేషము హితము సెప్పఁగవల
యున్ ॥ సీ ॥ కామ్యార్థఫలసముత్కరకల్పతరువాణి పఠితపాతకకోటిదక్షవాటి । ప్ర
ముతకళ్యాణైకగుణమణి స్రజపేటి ధాత్రికాకటిశాటిదక్షవాటి । సన్మునీంద్రారామస
ద్వృష్ఠమేఘస్ఫోటిదమితరోగనిశాటిదక్షవాటి । రథవిమానాతపత్రపతాకగజఘోటితాపా
త్రిశతకోటిదక్షవాటి ॥ గీ ॥ దర్పితాశాలతాత్రోటిదక్షవాటి । దనరునిగమాధిపురిచే
టిదక్షవాటి । ద్వారసేవితకర్ణాటిదక్షవాటి । రక్షితేందుకిరీటిశ్రీదక్షవాటి...............

షష్ఠ్యంతములు.

క ॥ ఏవంవిధకృపతికిని । భావిసుపవిశేషమతికిఁ బ్రాకటకింగ్ । దైవల్యరజితు

గ్రజ! దేవాహితతతికి భక్తవ్యథ సంతతికిన్॥ క॥ పురుహూతాది త్రిదశసుందర! తరుణీవిరచిత
నవీనతరగానకళా! సరసనవలాస్యకేళీ! పరమానందునకు జూటభరితేందునకున్॥ క॥
అమితమహాత్మ్యవసమయ! ప్రమథాజనవాద్యగానపటుమురజధిమిం! ధిమమేఘనా
గన రీతి! సముదయారునకు దుష్టజనదూరునకున్॥ క॥ చతురాగమవేదాంత! ప్ర
తిపాదితవిభవునకు శుభప్రభువునకున్! క్షితిధరరాజతనూజా! కృతపూజాపునకు మేరు
గిరిచాపునకున్॥ క॥ అంభోధిమథనసమయం! జృంభితసురదైత్యగర్వజిత్వరగర
ళా! రంభప్రతీకారునకును! జంభారికృతస్తుతిప్రసవహారునకున్॥ క॥ కంఠేకళంకమున
కును! త్కుంఠా సంఘటితచతురగంభీరవధూ! కంఠగ్రహాంకునకు నతి! కుంఠితదైత్య
నకు భక్తగణసేవ్యునకున్॥ క॥ జాలంధరముఖదైత్యా! ఖీల ప్రఖ్యాతమదవిభేదనశే
ఖా! శూలాయుధపటువిక్రమ! హేలాహాసునకుఁ గుముదహితమస్తునకున్॥ క॥ రవిగ
ణపమాత్ర్యకాంబుజ! భవవాణీగుహశివానుకర్ణ ధ్యజభ్రా! రథముఖదిక్పతివినుత! స్తవ
ప్రమోదునకు వివిధసంవాదునకున్॥ క॥ వామాంకకలితగౌరీ! భామామదకుంభఘుసృ
ణాపంకవిలిక్త! శ్రీమహితోరస్థలునకు! భీమయదేవునకు శాంతపృథుభాహునకున్॥ వ॥
అత్యంతభయభక్తితాత్పర్యంబుల ననేక దండప్రణామంబులు సమర్పించి యమ్మహాదేవు
సంకృతినాయకుం గావించి నాయొనర్పం బూనిన రుక్మాంగదచరిత్రంబునకుఁ గథాక్ర
మం బెట్టిదనిన॥ ఉ॥ పుణ్యవిలాసము త్తమతపోధనదేశము నిత్యముక్తిపా! ద్గణ్యము గణ్య
పుణ్యపరితోషితమాహాత్మ్యవిశేషమం త్రపా! ద్గణ్యము సిద్ధసాధ్యసుర తోషకమై విలసి
ల్లునై మిశారణ్యము యోగిపుంగవశరణ్యము నామతికెక్కు ధారుణిన్॥ గీ॥ అనఘమై
తనర్చు నైమిశారణ్య! పుణ్యదేశము ననగణ్యము హిమ! వర్ణనీయమైన వైశిష్ట్యయోగ
ంబు! నందు వైభవంబుల దిశయిల్ల॥ సీ॥ శాండిల్య మౌద్గల్య మాండవ్య కశ్యప వాత్స్యా
త్రి కౌండిన్య వాలఖిల్య! హారీత పిప్పలాద బృహదగ్ని తంతు గాలవ బక దాల్భ్య గౌతమ శుక
సిక్త! కౌశిక చ్యవన మార్కండేయ నారద జమదగ్ని భృగు పరాశర శమీక! కణ్వ జాబా
లి సాంఖ్యాయన వాల్మీకి కపిల భరద్వాజ కలశజన్మ॥ గీ॥ శృంగి తృణబిందు ముఖ తత మునిసంగ
తి! గర్గ శ్రీవత్స మునివరుల్ ఘనతమెఱయ! వరసభాసీనులై వినువారలకును! విమల
వాగ్భంగి కర్ణామృతములు గాఁగ॥ సీ॥ వారాహ వాసిష్ఠ నారదీయాదిత్య సందోహ ముని
భక్తిఁ గొండలకును! వైష్ణవ శ్రీభాగవత భవిష్యోత్తర కూర్మ పద్మంబులు గొండలకును!
బ్రహ్మాండ మత్స్య మార్కండేయ వామన స్కాందంబుల ననురక్తిఁ గొండలకును! గారుడ
బ్రహ్మ లైంగ బ్రహ్మకైవర్త గురు వాయు సంహితల్ గొండలకును॥ గీ॥ మఱియు నొకకొం
దఱకు సుధామధురవాక్య! సుమతి భారత రామాయణములు దెలియ! వరుస వాక్కా
ణ్మునరించు వ్యాసశిష్య! భాగ్యశాలి కును గ్రక్షపనిఁ జూచి॥ క॥ తరణినొకటాక

టిపావనము। సరసిజభవు రెండు నాల్గు జలశాయి నిరంత | రము బడియుఁ గాఁబురాణము। లిక
పుగ వర్ణింపఁబడియు నైనిమిది వరుసన్॥ క ॥ అందును బ్రహ్మాండ శ్రీ। సందర్భపురాణ
మెన్నఁ జనుఁ దనధ్యం। బందు సురుక్మాంగద కథ | యందంబై యొప్పఁ జెప్పనగు నదియాలు
కున్॥ ఉ ॥ నీవు కథా ప్రసంగముల నేర్పరి వెల్ల పురాణ వాసనల్। వావిరి నీ ముఖ్యానలము
విన్నెద లిర్పఁ గట్టెకుఁ బుణ్యాసం। భావితమై ధరిత్రి నతిపావనమై యపవర్గ సంపద | జ్జీ
వనమైనను వ్రతము నెప్పుము తారవచోవిశారదా॥ సీ॥ మునినాథ రుక్మాంగద నృపాల
కుండు ధాత్రి నేకాదశీ వ్రత మెట్లు సలిపెఁ | దద్రాజ్యమున నెట్లు ధర్మంబు వర్ధిల్లె నతఁడు
లోక మేల్లదైన్యంబు నొందె | వనజసంభవున కెవ్వని విధి సెప్పె నుజనుం డేల పుట్టించె మోహ
నిని నజుండు। మందరాద్రికి నేలి మోహినిని చనె వేఁటలాడ నేఁటికిఁ బోయె నవనివిభుఁడు॥ గీ॥
కాంత మోహిని నేరీతిఁ గలసె నృపతి | వ్రతము వలదని యది యేల వాదులాడఁ జెఁ। బుత్రు
నేఁటికి హింసింపఁ బోయెఁ దండ్రి। యప్పు డేరీతిఁ బ్రత్యక్షమయ్యెఁ జక్రి॥ క ॥ అని పలుకు
వారి మాటలు। విని సూఁతుఁడు సంతసిల్లి వినయోక్తులు గా। మునిచంద్రుల మనములు నా
నేనములు వికసిల్లఁ బలికె నగుమోములరన్॥ చ॥ ఘనులు మహానుభావులు జగన్నుత పుణ్య
కథా ప్రవీణవా। గ్ఘనధులు మీ రెఱుంగని వ్రతసంఘము లేనెఱుంగనే। య్యత్తైన నుఁ బె
ద్దఁ జేసి దయతో వినఁ గోరుట గాక తారు మె | చ్చిన శుకవాక్యములు త్వనఁగ జిత్తమె లర్చె
దు వారికై వడిన్॥ క॥ కావున మును రుక్మాంగద | భూవరుఁ డొనరించునట్టి పుణ్యవ్రత
ము। భావించి వినఁగఁ జెప్పెదఁ | బావనమా వ్రతము టించుఁ బలికె నియతుఁడై ॥ ఉ ॥ తె
ల్లని పాము పాన్పుగడుఁ దెల్లని వార్వము నెక్కు బిడ్డఁడున్ | దెల్లని దీవి పైవిడిది తెల్లని
మ్ములమీఁగు కన్నులున్। దెల్లని మోము గుజ్జమును దెల్లని యూమయుఁ దెల్లనై తపుం। దె
ల్లని కోడలుం గలుగు తెల్లని కూఁతురితండ్రిఁ గొల్చెదన్॥ క॥ శ్రీదంబులు జితకలుష వి। పా
దంబులు మునిమనః ప్రసాదంబులు భూ। మోదంబులు భవపాశ। చ్ఛేదంబులు వాసుదేవు
శ్రీపాదంబుల్॥ క॥ కరణంబులు భవసాగర | తరణంబులు శుభరమావతరణంబులు నా
చరణంబులు జితకలుషా | చరణంబులు హరిపదాబ్జసంస్మరణంబుల్॥ క॥ కుందనములు
వరము పవ। స్యందనములు ముక్తినీయ చందనములు శ్రీ। నందనములు కలుషపవి। స్పంద
నములు శార్ఙ్గపాణిపదవందనముల్॥ క॥ అని యదునందను శ్రీపదవనజంబులు దలఁచి
ప్రేమ క్రీ వ్యాసమునీంద్రున్। మనమున సేవించి తపో। ధనుఁడు వినుండనుచుఁ బలికెఁ
దాపసులతోడన్॥ సీ॥ కాశ్మీర మగధాంధ్ర కాంభోజ కరహాట ఘోట మాళవ మత్స్య లా
టకుకుర। ఘూర్జర కర్ణాట ఘోటాన కురు భోజ కేరళ సౌవీర శూరసేన । సింధు మహారా
ష్ట్ర చేది పాండ్య విదేహ కుంతల ద్రావిడావంతి నిషధ । వంగాంగ మరు చోళ బంగాళ నే
పాళ పాంచాల సాల్వ బర్బ్బర మరాట॥ గీ॥ శక విదర్భాది వివిధ దేశములఁ గలుగు | పట్ట

శ్రోత్రములటోన హారకీర్తి నఖిలసౌభాగ్యవైభవాయతనమగుచు। జగతిఁ బొగడంగ
దగు విదిశాపురంబు॥ చ॥ శ్రుతియుతులర్కతుల్యులు వసుప్రభులగ్నిసముల్ కలాచల।
ప్రతిమములంబుయానములు రత్నపుభాణ్ములు కల్పవృక్షసం। తతులు దలంపఁ దత్పురము
న న్ద్విజరాజకుమారవైశ్యవ। ర్ణితభటపామజాశ్వతరుణీజనమానవకోటులున్నతిన్॥
క॥ అందలవిప్రోత్తములు పు। రందరగురునద్యశులపరరాజీవభవుల్ । వందితపరమే
శ్వరగో। విందపదాంబుజులు వేదవేదాంగవిదుల్ ॥ ఉ ॥ మిత్రసమానతేజులు సమిత్ర
ఘురాములు వైరివాహినీ। గోత్రమహీధరౌఘశతకోటులఖండనిరంకుశత్రమ । తౌ
త్రులుపామజాశ్వరథచంక్రమణైకసమర్థులు త్తమ । క్షత్రియులర్కసోమకులసంభ
వులుండుదు రప్పురంబునన్॥ క॥ మేటిధనధాన్యసంపద । కోటులకుంబడగలెత్తి కోనన
మ్మంగా। ఘోటకజరత్నాంబర। కోటులు గలవైశ్యులందుఁ గోటులతరముల్॥ క॥ అ
త్రులు ధైర్యంబున బల। భద్రులు భుజశక్తి నహితభంజనమున సౌ । భద్రులు దత్పురము
నఁగల। శూద్రులు శూద్రకసమానశోభితశౌర్యుల్ ॥ సీ॥ శృంగారరసమునఁ జికిలిచేయిం
చిన కంతుమోహనసాయకంబులనఁగ। మెఱిసిపోవక నిల్చు మెఱపుతీఁగెలు కనుపట్టుతారు కొ
మ్మలుఁ గులగములనంగ । వరరూపలావణ్యవైభవశ్రీమూర్తులనమించునవకల్పలతల
నంగ । మురిపెంపునడలచే గరువంబుదళుకొత్తుపసమించు రాయంచపదువులనఁగఁ॥ గీ॥
చిత్తజునిచే తికలికి రాచిలుకలనఁగఁ। గాంతిచూపట్టునవచంద్రకళలనంగ । మగలమన
మలరించు మరునిధులంబులనఁగ । వారసతులుందు రప్పురవరమునందు॥ సీ॥ కాలకంధర
చాపఖండనోదత రాఘవామోఘతీవ్రశరాగ్నిదగ్ధ । కలశోద్భవోదగ్రకరతినహాస్తదు
టీరకోనకోటరంబునఁ గ్రుంగఁబడక । యూర్వానలాభీలదుర్వారభీకరజ్వాలికావలి
చేతఁ గ్రోలఁబడక। యతుద్రరౌద్రబాహాటోపపతిరాట్పక్షవిక్షేపంబు పాలుగాక॥
గీ॥ రమణచూపట్టు రత్నాకరంబననగ । ఘుమఘుమారంభసంరంభఘూర్ణమాన । వినా
నమకరోగ్రనక్రసమృద్ధిచేతఁ। బరగు విదిశాపురంబునఁ బరిఘజలధి ॥ ఉ॥ కోటలఁగ్ర
లట్టడలు కొత్తళముల్గవనుల్కవాటముల్ ।హాటకగేహపఙ్క్తి వివిధయంత్రములాయుధవ
ర్మగేహముల్ । ఘోటకముల్ రథావళులు గుంజరముల్బహువాహినీపతుల్ । ల్పాటు
నెఱకువీరభటసంకులముద్ధగునప్పురంబునన్॥ వ॥ అన్నగరంబునకధీశ్వరుండు॥ ఉ॥
శంకరరంగభార్గవుఁడు శౌర్యతకీర్తిరమామనోహరుం। డంగభవాభిరాముఁ డభియాంతి
నృపాలవరేణ్యరాజ్యస । ప్తాంగపరిగ్రహుండు రజతాచలధీరుఁడు రాజురు । క్ష్మాంగ
దసోదినీశ్వరుఁడహార్పతివంశపవిత్రుఁడున్నతిన్॥ మ॥ ధరఁ బాలించెఁ బురూరవున్ సగ
గరునిం దైత్యసంసనిర్హోహాయుం । బురుకుత్సున్నలునంబరీషుశశిబిందున్ రంతినం
గున్ మరు। త్తురఘూత్తంసు భగీరథుం బృథుసుహోత్రున్నహుషున్ మాంధాతృన్ ।భర

తత్పృథ్వీపునిందితీపుగయమునందాకాశ శిబి బోలుచున్ ॥ సీ॥ పోషాకరత్వంబు దు
నాకరుని యందు మదవిభ్రమంబు సామజములందు | విప్రలంభంబులు కుటిలటీజనులందు
కలత్వమింతుల కురులయందు | మధుపసంఘాతి పుష్పమంజరీతతులందు ఘూర్ణనంబులు హాటక
ములయందు | రాగాతిశయవికారము గాయకులయందు వర్గసంకరములు ప్రా కలందు ॥
గీ॥ పక్షపాతంబు నీడ సంభవములందు | గుణపరిచ్యుతి మార్గణకోటియందు | సన్నుతికి నె
క్క నమ్మహీనాథు ఘనమునఁ | దనరఁ బాలించె బుధవర్గ మభినుతింప ॥ క॥ మేదినీధర్మము
నాలుగు | పాదంబుల నొప్ప నా నృపాలుఁడు రాజ్య | శ్రీ దశకోటిగ నేలుచు | నాడట నొ
క నాఁడు నిగ్రహాధిపుమహిమన్ ॥ సీ॥ హితబంధుజనపురోహితపయఁ బొకవంక నుత్త
మక్షత్త్రియులొక్కవంకఁ | కవిగాయకార్థిమాగధసంఘ మొకవంక సుదురాజబింబా
స్యలొక్కవంక | వేదవేదాంగకోవిదవిప్రులొకవంక నూర్జితశ్రీమంతులొక్కవంక |
రథసమున్నతవీరరాహుత్తులొకవంక సురుమంత్రిసామంతులొక్కవంకఁ ॥ గీ॥ జతు
రులొకవంక సకలశాస్త్రప్రవీణ | హృదయులొకవంకఁ గొలువఁ బ్రసిద్ధమహిమఁ | బరగు
చుండ్రాంగదక్షోణిపాలుకడకు | సరుగుదెంచిరి శుకశానకాదిమునులు ॥ క॥ చనుదెంచిన
సంయములకు | ఘనుఁ గొని భయసంభ్రమములు గడలుకొనంగా | వినయముననెదురు
గాఁజని | మునిచంద్రుల పాదపద్మములకెఱఁగుటయున్ ॥ సీ॥ ఆరోగ్యమస్తు దీర్ఘాయు
స్తు యశోస్తు శ్రీరస్తు సంకల్పసిద్ధిరస్తు | హరిభక్తిరస్తు సుస్థిరతరోమహిమాస్తు విష్ణు
ప్రసాదోస్తు విక్రమోస్తు | విఖ్యాతిరస్తు దిగ్విజయోస్తు సామ్రాజ్యమస్తు మోదోస్తు క
ల్యాణమస్తు | విభవోస్తు సస్యాభివృద్ధిరస్తు నయోస్తు దానశీలోస్తు సత్కాంతిరస్తు ॥ గీ॥
ధనకనకవస్తువాహనధాన్యపుత్ర | పౌత్రలాభోస్తు నిత్యసౌభాగ్యమస్తు | ప్రతిభటౌఘమ
దోస్తు భూపాలనైపుణ్య కీర్తిరస్తు సద్గుణతేజనవరేణ్య ॥ వ॥ అని మునులీక్రియ దీ
వెనలందఁ బన్నివిధంబుల నిచ్చినను | జనపతిచంద్రుఁడు గొని తా రలఘార్ఘ్యనఁ దో
కొని తెచ్చి మునులకు | సనములయందిడి యర్ఘ్యపాద్యము సన్నుతిపూర్వకముగ నిచ్చి వచ
నములు నేనికరంబులు మోడ్చి శిరంబు గ్రుచ్చి యిట్లనియెన్ ॥ ఉ॥ ధన్యుఁడనైతి మీకృ
పకుఁ బాత్రలమైతి సమస్తరాజరా | జన్యులలోన ధర్మగుణశాశ్వతకీర్తులనెల్ల వారికిన్ |
మాన్యుఁడనైతి మీరు బహుమానముతో నిటు లేగుదేరగా | మాన్యులకిట్టి భాగ్యము మహామల్ప
ముహూర్తయోగంబులన్ ॥ వ॥ అనియమ్మహీవల్లభుండు పెన్నిధిగన్న పేదచందంబునన
త్యంతసంతుష్టాంతరంగుండై యమ్మహాయోగిపుంగవుల కిట్లనియె ॥ ఉ॥ ఏవ్రతమెల్లలో
కములనెన్నికకెక్కు మహాప్రసిద్ధిచే | నేవ్రతమొందఁ బాపహరమెప్పుడు నేవ్రతముత్త
మోత్తమం | బేవ్రతమెల్ల సంపదలనిచ్చు రమారమణీమనోహరుం | డేవ్రతమాచరింపఁ
దనయిచ్చఁ బ్రమోదమునొందు నిచ్చలున్ ॥ క॥ వ్రతములనన్నిటికంటెను | బ్రతిపెట్టి

గరానిదై శుభప్రదమైన । వ్రతరాజంబగు వ్రతము । నతియుక్తిఁ గృతార్థుఁజేసి నను
బ్రోవఁదగున్ ॥ అని వినుపంబొనర్చుటయు॥ భుజంగప్రయాతము॥ ధరామండలింగ
ల్గు ధర్మవ్రతంబుల్ । పురాణంబులన్ శాస్త్రపుంజంబులందుం । గరంబింపుసొంపారఁ
గాఁగాంచి మానుల్ । పొరిం బల్కిరిట్లంచు భూపాలుతోడన్ ॥ సీ ॥ అమితపాపాఘ
వంశాటవీఘనదావశిఖికీలయేకాదశీవ్రతంబు । దర్పితాంహోమహాదైత్యదళనోగ్రనిశిత
కౌక్షేయకంబేకాదశీవ్రతంబు । కఠినపాతకసముత్కటభేకలోకభుజగేశ్వరంబేకాద
శీవ్రతంబు । సంసారసంతాపసంతప్తమానసజీవనంబేకాదశీవ్రతంబు ॥ గీ ॥ సురతా
కల్పమేకాదశీవ్రతంబు । చిరశుభాకరమేకాదశీవ్రతంబు । చిన్మయానందమేకాద
శీవ్రతంబు । శ్రీసమంచితమేకాదశీవ్రతంబు ॥ సీ ॥ పుణ్యభూములలోనఁ బురుషోత్త
మమువోలె గ్రహములలో దివాకరుఁడువోలె । సంభోనిధులలోన నమృతార్ణవమువోలె
నగములలో మేరునగమువోలె । నాశ్రమంబులలో గృహస్థాశ్రమమువోలెఁ దరువుల
లోఁ గల్పతరువువోలె । నధికదానములలో నన్నదానమువోలె మణులలోఁ గౌస్తుభమ
ణియువోలె ॥ గీ ॥ స్వర్గమున భూమియందు రసాతలమున । బ్రతియొకర్పఁగరానియద్వితీ
యము సకల । మంగళాస్పదమఖిలసంపత్కరంబు । శ్రీకళత్రేశ్వరమేకాదశీవ్రతంబు ॥
క ॥ ఆపుణ్యవ్రతశీలుఁడు । గాపురుషుండైన బాపకర్ముండైనన్ । శ్రీపతిసాయుజ్యం
బును బడయున్ సత్యమిది వివేకనిధానా ॥ క ॥ సురకరణమునఁ గంగాంభః పరిపూరిత
ఘటముం బుద్ధిఁ బెకఁగిన క్రియగా । వరదశమిశుద్ధిఁ గలసిన । హరివాసరమెంతయు న
ధికంబైనన్ ॥ క ॥ పాయఁబిత్తుబునమునగయయం । బాయతమగు బ్రహ్మహత్యయ
డఁగుం గానన్ । ఏయే విధంబులున్నం । బాయదు సూదశమశుద్ధిపాపంబున్ సా ॥ క ॥
భక్తియొలర్పఁగఁగడుశాస్త్రోక్తంబుగ నాచరింపుమురు పుణ్యనిధీ । వ్యక్తంబు గాఁగ నీ
నుడి । యుక్తంబుగఁ జెప్పెదము యథోచితలీలన్ ॥ ఉ ॥ స్నానమొనర్చి ధౌతపరిధాన
ముఁబన్ ధరియించియంటకాగఁ । గావిమనుష్యులంగనక కల్లలు పల్కక యుగ్రకృత్యము|
ల్మాని వినిద్రుఁడై నియతమానసుఁడై తములంబు దక్కి శ్రీజానిపురాణముల్వినుట సం
గతి శ్రీహరివాసరంబునన్ ॥ సీ ॥ దశమినాఁడేకభుక్తము సేసి మఱునాఁడు హారాత్రి
ములు భక్తి నుపవసించి । హరిమందిరమున జాగరమొప్పఁగావించి వేకువ ద్వాదశీవేళయం
దు । విప్రోత్తములకు షడ్విధరసోపేతంబుగా భుజింపఁగఁ బెట్టి కనకనిష్క । తతులు ద
క్షిణలిచ్చి తదనంతరము సుహృజ్జనులతో నామిషక్షారశాక ॥ గీ ॥ విరహితంబునఁ బారణ
వేడ్కఁ జేసి । నిద్రదివమెల్ల వర్జించి నియమపరత । మాపు భుక్తాంగనాసంగమంబులుడి
గి యుచితగతిసుంటుదియుత్తమోత్తమంబు ॥ క ॥ ఈకరణి సలుపనోపక । యేకాద
శి పగలై నిరుపోష్య । నిరుత్సేకముసుపవసించిన । శ్రీకాంతుఁడు సత్కమునకుఁ జే

కొనునధిపా ॥ గీ॥ ఆవ్రతమహిమయొనర్చ నేనదియఁగొంటఁ। గాదుభుక్తంబు నేకభుక్త
మునరోచి । తంబు గావించుటయునుదూష్యంబు గాదు। కాదుస్వేచ్ఛానిహారమేకా
నసులను॥ గీ॥ మహిమమీఁ గనాషాఢమాసముఖ్య । భాద్రపదమాసకార్తికభవ్యమా
సరమ్యసితపక్షహరివాసరములయందు। వలయుశుష్కోపవాసంబు సలుపనరులు॥ క॥
ఈవిధములలోనొక్కటి। గావించిదబుణ్యమట్లుగాకయథేచ్ఛన్ । గావరమునభుజి
యించిన। వైవస్వతలోకమున నవశ్యంబుండున్ ॥ సీ॥ కనకంబు ముచ్చిలించినపాత
కంబైన గురుభామనొందిన దురితమైన । గోవుజంపిననమహాక్రూరకిల్బిషమైననిత్ర
భూములుదోఁచువృజినమైన । దేవభండారంబు దిన్నదోషంబైనఁగల్లద్రావినయ
తికలుషమైన । గొండెంబొనర్చినగురుకల్మషంబైననతిఘోరమగు బ్రహ్మహత్యయైన
నఁ॥ గీ॥ బాయునంతటదేవతాప్రార్థనాన్న। దానజపహోమతీర్థగోదానసమితిన
వనినాయకహరివాసరాన్నదురిత। మెన్నిపుణ్యంబులొనరించి తీర్పఁజెడదె॥ క॥ తక్కి
నవ్రతములు సలుపక। తక్కినఁబాతకము లేదు ధరనీవ్రతమే। చిక్కులమానఁగ రాదిది
తక్కినఁబాతకచయంబుదగులు నరేంద్రా ॥సీ॥ పతికార్యభారసంభ్రమవశంబుననైన
నన్నఁ కలిలేమినైనరుచినైన । భామినీవిరహసంప్రాప్తినొందుటనైననశనమబ్బకనైన
నలుకనైన। మృగయావినోదనిమిత్తంబునందైనవ్యసనంబుదైనవనటనైన । దారు
ణజ్వరపీడఁదగిలియునైననుగడఁగియుద్ధమునైనఁగలవునైన ॥ గీ॥ నందహరివాసర
మునాఁడహర్నిశంబు । చాలశుష్కోపవాసంబుసంభవించె । నేనినాపుణ్యునకుఁగల్గు
నిద్ధమైత। నర్చ శ్రీహరివైకుంఠనగరసుఖము ॥ క ॥ శ్వానామిషభక్షకునకునైనను
నిష్కృతులుగల్గుహరిదివసమునన్। మానకభుజించుమోహికి। నేనిష్కృతిగల్గ నేరదిన
వంశనిధీ ॥ క ॥ అనిపల్కియమ్మహాత్ములు। దిననాథకులావతంసు దీవించి సుఖం।బున్న
నుండుమటంచాశ్రమములకుసుజనిరొదమనుడు రాజకుంజరుఁడనిరొయ్॥ ....

క॥ కారణబాంధవులితరుల। కారణబాంధవులు మీరు గాననునను శ్రీనారాయ
ణపుణ్యవ్రత । పారాయణుఁజేసితిరిక్రమాహతులారా ॥ వ ॥ అనియప్పరమయోగి
పుంగవులకు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించి పాదచారియై కొంతదవ్వరిగి వా
రలచేత నాశీర్వాదపూర్వకంబుగా ననిపించుకొని క్రమ్మఱ నందననగరికేతెంచి కొల్వు
వంగూర్చుండి తన్నుం బరివేష్టించియున్న బుధబంధుపురోహితామాత్యవర్గంబులంగ
నుంగొని యమ్మహీవల్లభుండిట్లనియె॥ ఉ॥ వింటిరె మీరలీనిగమవేత్తలుయోగివరేణ్యు
లిట్లునా। యింటికి నేగుదెంచి ననునెంతయుధన్యునిఁజేసి వామనం । బంటఁగ నీమహావ్ర
తమహాత్త్వము దెల్పిరియిట్టిదెవ్వడఁ। గంటిరె నాతపఃఫలము గాంచుటమించితిఁబుణ్య
సంపదన్ ॥ క ॥ తప్పక శ్రీహరివాసర। ముపవాసరఁగనాచరింతు యోగిజనంబుల్। నెప్ప

నశాస్త్రోక్తక్రియ। చొప్పడరఁగ వైష్ణవోక్తిశోభితగరిమన్ ‖ క ‖ మీఁదు నిను దారు
ణిఁగల। వారును నీసువ్రతంబవశ్యము ముదమిం। పారఁగ సల్పుదు మనఁగా। సారసనే
త్రుఁడొసంగు సాయుజ్యంబున్ ‖ వ ‖ అనుటయు నక్కొల్వునం గలవారెల్ల నేకవాక్యం
బున నిట్లనిరి ‖ క ‖ శ్రీజానికిఁ బ్రియముగ మము। భూజానీ వ్రతమిది సలుపుండన నేలా।
రాజాసుమతో ధర్మో। రాజ ఇతి యను మాట వినమె రమ్యగుణాఢ్యా ‖ క ‖ కావున మీ రిటు
నెప్పినఁ। గావించుట గాక యొండు గలదే మాకున్। భూవర చాటింపఁగఁదగు। నీవసుమ
తిలోనఁ బ్రజలకెల్ల సు దెలియన్ ‖ క ‖ అనుటయు నజ్జననాథుని। యనుమతమున నమంత్రి
ముఖ్యులటఁ దలవరుల। న్బనిచిరి హరిదివస వ్రత। మునురక్తిం జేయుఁడనుచు ననిం జా
టన్ ‖ ఉ ‖ వారును నవ్విధంబున నరవారణఁ జాటఁదొడంగి రోలి నూరూరను బల్లెఁ బల్లెను
గరోత్కరఘోషభూపఁ బక్కణంబుల। నేర్చరులుఁ దమ్మటంబులు ననిస్వానంబులు శంఖకా
హళుల్। భోరుగలంగ మ్రోయ నృపపుంగవు నాజ్ఞ వినంగఁ జెప్పుచున్ ‖ సీ ‖ అభ్యంగన
స్నానమాచరించి దశమందులనుక ప్రొద్దుండవలయుఁ జుండి। హరివాసరమున నిరాహారు
లై జాగరంబలవు మానిశిఁ జేయవలయుఁ జుండి। ద్వాదశి విప్రసంతర్పణంబొనరించి ప
రుసఁ బారణ సేయవలయుఁ జుండి। తద్దినంబెల్ల నిద్రయు మాపటన్నంబు గర్జించియుండఁద
గావలయుఁ జుండి ‖ గీ ‖ యందఱికి నివ్విధంబు రాజాజ్ఞ సుండి। నవ్యకైవల్యఫలసాధనం
బుసుండి। తప్పఁగా రాదు తప్పినఁ దప్పు సుండి। యాదినారాయణునకుఁ బ్రియంబు సుం
డి ‖ క ‖ అని చాటి రెల్ల దిక్కుల। జనములు నవ్విడము సలుపఁ జాలిరి రాజన్। ధనధాన్య
సమృద్ధియుఁగా। జనితానందమున వ్రతము సల్పఁగఁ బూనెన్ ‖ సీ ‖ వీథులు సవరణ చే
డుకఁ గావించి గంధంబు కస్తూరి కలియఁ జల్లి। క్రొత్తముత్తెముల మ్రుగ్గులు విచిత్రము
గాఁగఁ దంగవల్లికలు నేర్పడఁగ వ్రాసి। మణిగాసనములు ప్రేమ నొనర్చి గోడలఁ జెలువా
రు పటిష్టలీలలు లిఖించి। కలువడంబులు గట్టి ఘంటాపథము పందుఁ బొడవు గా నసును బట్టు
డగలెత్తి ‖ గీ ‖ కదళికారుప్రులు నిల్పి మేల్కట్లుగట్టి। హర్మ్యముల హేమకుంభములందపఱచి
పురము రాజ్యంబు శృంగారముగ నొనర్చి। యజనినాథుండు నదిఁ దీర్థమాడి వచ్చి ‖ మ ‖ క
రమా దాసనమున్ శుభాంబువులఁ బ్రక్షాళించి శుద్ధాత్ముఁడై। హరిపూజాస్థలిఁ జిత్రకంబ
ళమునం దాసీనుఁడై ద్వాదశా। క్షరమంత్రస్ఫురదూర్ధ్వపుండ్రకసముంచత్ఫాలభాగుం
డునం। బురుహాక్షోత్కరమాలికాధరుఁడునై మోదంబు దీపింపఁగాన్ ‖ సీ ‖ అభిషే
కమొనరించె నమరేంద్రవంద్యున కర్పించెఁ బరిధాన మచ్యుతునకుఁ। గనకాంబరునకు
నర్ఘ్యంబు పాద్యంబు నిచ్చె వాచమనీయమాశ్వరునకు। నొసఁగె శ్రీగంధంబు వసుదేవ
సుతునకు శేషశాయికి నిచ్చె భూషణములు। నిర్మించె శార్ఙ్గపాణికి మాలఁ బుష్పములు చ
ప్పించె ధూపదీపములు హరికిఁ ‖ గీ ‖ జూపె నమృతోపహారంబు గోపపతికి। నధికతరభ

నిరతి నాతిచేఁ బూజసేయుచు దినమెల్ల భూరిమహిమఁ । జరిపె నేకాదశీవ్రతోత్సవ
మున్నృపతి॥ సీ॥ తమటనిస్సాణమృదంగభేరీశంఖరవములు భోరున రహిఁ జెలంగ । భర
తశాస్త్రనిరూఢి భామాసమూహంబు లభినయంబమర నాట్యంబు సలుప। శ్రీభాగవతనార
సింహవామనవైష్ణవపురాణములు భాగవతులు నుడువ । శ్రుతిఁగూడి గాయకస్తోమంబు
గ్గానామృతములుగా సంకీర్తనములు సేయ॥ గీ॥ బహుళకర్పూరగంధపుష్పములతోడ। ధూ
పదీపములను బహుస్తుతులతోడ । వివిధనైవేద్యములతోడ విష్ణుపూజ। సలుపుచును భూ
విభుఁడు సేసె జాగరంబు॥ క॥ అంతటను దెల్లవాఱిన। సంతసమునఁ బ్రజలుఁ దానుఁ స్నా
నంబులు సేసె । నెంతయు సుభక్తి శ్రీకాంతుని గుడికేగి మ్రొక్కి కడఁక నెలర్పన్॥ సీ॥
దండంబు దప్పితోఁ దండరక్షోవార్తకడియుండ జారరూపం బరునకు। జోహారు సురము
నిస్తుతపాదయుగునకు శరణారివెదుంత శాశ్వతునకు । జేజే రమాముఖాంభోజాతమి
త్రునకు పక్షివంద్యంబు పద్మాక్షునకును। జోలలు కైటభాసురగర్వహారునకు నొసఁగ బ్ర
హ్మాండభాండోదరునకు ॥ గీ॥ మోడ్పుకెంగేలు కరుణాసముద్రునకును। గోపపతికిఁ బ్ర
ణామంబు కోటిసూర్య । తేజునకు మ్రొక్కు యదువంశతిలకునకును । సంతతంబును
భయభక్తిశరణు శరణు ॥ సీ॥ దాచంకవేత్రదండముతోడ బంగారుజలపోతభృంగార్గ
ములవరిచి । మొప్పట్టుశాసెతో ముకళిశానాశంబు పేర్చి బిగ్గరి డిండుపెనఁచి కట్టి। దర్భ
ముత్రితంబైన ధవళాన్నకబళంబు సవ్యహస్తమునందు సంతరించి। రత్నాంగుళీయకప్ర
భదనర్చిన వ్రేళ్లందు నొక్కకవడపిండెయునిచి॥ గీ॥ గోపసతులనడుమఁ గూర్చుండిన
పృచు। నఖిలయాగభోక్తవై తనర్చు। దేవ నీవు చద్ది త్రిదశులనోరూర। నారగించుచు లీల
నభినుతింతు॥ సీ॥ మూఁడుగన్నులవేల్పు మొ జేతకడియంబు కలుపచ్చడమునై యొఱపు
మిసల । నక్కున విలసిల్లు చక్కని పూఁబోడి యేలుసు మనుమరాలై తనర్ప । బొడ్డుతా
మరఁబుట్టిపోలుపారు బిడ్డఁడంతటికిఁ దీర్పరియయ్యె ధాతయును గాఁగ। బలుఁగుఱ్ఱమింగాఁ
డుపలు దెఱంగులఁ దాఁటు నత్రంబు బటుమై కొమరుమిగుల॥ గీ॥ ప్రాతసదువులు పల
కాలిపసిఁడిపండొ। యాయను కూర్చుండఁ బీటయనగుచు మీఱు। నేలయును మిన్ను దన్ను
నీనేర్పుకొలఁది। దెలియ నేర్తుమె మాయన్న దెలియదన్న॥ క॥ వన్నెలుగల పచ్చడముఁ
టం । క్రొన్నవిలుకాఁడు ముద్దుకొడుకఁట దివికిన్ । వెన్నెలకిరవఁట కన్నులు । వెన్నుఁ
డవఁట నీకు సవతు లేరీ వేల్పుల్॥ ఉ॥ ఎన్నటి బాంధవుండు ధ్రువుఁడెన్నటి చుట్టము హల్యా
కుబ్జనీ । కెన్నటి యిష్టురాలు భవుఁ డీశ్వరుఁడెన్నటి భృత్యుఁ డిట్టినీ । యున్నతసత్కృపా
గరిమనొందనకారణబాంధవుండవై । మన్నఁ బ్రోచు నీమహిమ మాతరమే వినుతింపన
చ్యుతా ॥ సీ॥ రాజసంబున నీవు బ్రహ్మత్వము వహించి తలఁచినంత నెస్సృష్టి గలుగఁజేసి।
సాత్త్వికంబున నీవు జగము విష్ణుండవై లీలావిభూతిఁ బాలించుచుండి । తామసంబున నీవు

క్షీరరూపము దాల్చి సకలప్రపంచంబు సంహరించి | ఫణసహస్రవిరాజిఫణిశయనుండవై
ప్రళయాంబునిధి యందుఁ బవ్వళించి॥ గీ॥ ప్రేమ నీరీతి బొంతులు పేర్చిపేర్చి | సృష్టిబహుప్ర
కారము రక్షచేసిచేసి | కూడు నదియెల్ల గ్రక్కున గూర్చికూర్చి | విశ్వములు నీకుఁ గ్రీడ
గావింతువధిప॥ క॥ శౌరీ మురారి హరి వసు | ధారీ మధువైరి నరసఖ విదారీ బకదై |
త్యారీ సువిచారీ శ్రీరం | గారీ గిరిధారిఁ గొల్తుఁ గలిసంహారీ ॥ వ॥ అని యనేకవి
ధంబుల సంస్తుతించి యయ్యంబరీషుండు పాదతీర్థప్రసాదంబులం గైకొని నిజమంది
రంబునకుం జనునవసరంబున ॥ సీ॥ ఏవీధిఁ జూచిన శ్రీవైష్ణవశ్రేణిఁ బేర్మిఁ బారణఁ జేయఁ
బిలుచువారు | నే దేవభవనంబు మోదంబుతోఁ గన్నను పహారములు సల్పుచుండువారు |
నే వేదికాస్థలి శిక్షించిన సహస్రనామకీర్తనములొనర్చువారు | నే గృహాంగణము నెయ్యో
డవిలోకించిన సరవితో బంతులు సాగువారు ॥ గీ॥ నెచట భూసురుఁ గన్న నాయింటి కేగ
యయ్యె నని రండనుచుఁ గొంచు నరుగువారు | నగుచు భయభక్తిసంభ్రమాయత్తులగు
చు | నఖిలమానవులన్నదానహ్లాదమునను ॥ సీ॥ పాయసాన్నములభూపములు పెసరప్ప
నాజ్యప్రవాహంబులరఁటిపండ్లు | కండచక్కెరలు మీఁగడలిక్షుఖండములు నియ్యగూ
రలు చారు తిరుగడియములు | లసునప్పడంబులు పెనుసామవడలు నుబ్బ్యక్షిశిలగలుపసప
తోలలు | మామిడికాయలామలకములు వ్యాకములురపావళులును ముద్దపెరుగు ॥ గీ॥ స్వా
దుజలగలును భూమిసురసహస్రములకు గంధాక్షతలపూజముసన్నగాఁగ | నాగరింపఁ
గనిడిచిడియంబులొసఁగి | తాము పారణసేసిరి తత్క్షణంబ ॥ చ ॥ నరపతియారికిం జత
గుణంబులు గాఁబదివేలభూమిని | జ్జరులకు భోజనంబులిడి స్వర్ణము దక్షిణలిచ్చి బాంధవో
త్కరసచివాప్తమిత్రసహితంబు నిజప్రకటాగ్రరీతి శ్రీగిరిపదపద్మభక్తి చెలువారఁగఁ
బారణసేసె నత్తరిన్ ॥ క ॥ పారణచేసిన పిమ్మట ధారుణిపతి వైష్ణవులును దానుఁ బ్రభా
వుల్ | శ్రీరామకథలు వినుచును | వారక తిన మెల్లని ద్రవదలి చరించెన్ ॥ క ॥ ఈరీతి నా
నృపాలుఁడు | ధారుణి నేకాదశీవ్రతము సలుపంగాఁ | జారుతరభోగభాగ్య | శ్రీరమ
పూర్తిధాత్రిఁ జెన్నువహించెన్ ॥ సీ ॥ వలెనన్న యప్పుడె వర్షించు మేఘంబులావులు పా
లు చన్నవని పిదుకుఁ | గోరిన సస్యములు గ్రాంత్ర వేలును బండనెల్లకాలము ఫలియించుఁ
దరులు | వినుతిసంతానాభివృద్ధిఁ బొందిరి జనుల్ ధర్మంబు నాల్గుపాదములనడచె | శ్రీధా
న్యకటకమై చెన్నొందె దేశంబు బహుభోగభాగ్యసంపదలు మించెఁ ॥ గీ ॥ గ్రామము దప్పిన
మరణముల్ పుట్టువడియె | వ్యాధులుడిపోయె నపమృత్యువుడుటడం గెఁ | గఱవుగఱవయ్యెఁ
జోరులకాంక్షలుడిగె | వరుసరుక్మాంగదుఁడు సల్పు వ్రతముకతన ॥ క ॥ యమలోక
మునకుఁ జనరు తమతమ సుకృతకుతముఁ గుదక్క మనుష్యుల్ | క్రిమికీటకపశుపక్షిమృ
గములావగఁ బొందుచుండె వైకల్యంబున్ ॥ వ ॥ ఇవ్విధంబున రుక్మాంగదమహీశో త్త

ఘుని రాజ్యం బంతయు నూర్జితంబుగా నఖిలజనంబులు నత్యంతాహ్లాదంబునం దాము శో
తంపరలై పుత్రమిత్రకళత్రాదులతో డవభివృద్ధింబొందుచుండిరంతం గొంతకాలంబు
నకు ॥ క ॥ అనఘుండ గురుశ్యాంగద।జననాథునిభార్యయైన సంధ్యావళికి।న్వనజోద
రుకారుణ్యం।బున గర్భశ్రీ ప్రియయొ్యమోదమెలర్పన్ ॥ క ॥ చెక్కులు పలపలనై చ
నులు।ముక్కులు నలుపెక్కఁ జిట్టుములు వొడమె వళుల్ । సొక్కులు విరిసెం గోరిక । ల
క్కమలాననకునంతకంతకు బేర్చెన్ ॥ క॥ తెలవెలఁబాఱెను దేహము । నలసత నడకల
ను జెయ్యులందు నడరెన్। వెలివిరిసె నాభిజఠరము । గలకంఠికిఁబొడపు డోఁచి కానఁ
గవచ్చెన్ ॥ క॥ జలజాక్షీకంఠ ప్రొద్దుల । నెలమసలన్వరతనూజునిం గనెలక్ష్మీ । లలన ము
రుఁగన్నకైవడి।లలి గ్రహములు దొమ్మిదియు సలలితంబులుగన్ ॥ అప్పుడు॥ సీ॥ బహు
ళగంధములతోఁ బవనుఁడల్లనవీఁచె దిక్కులు విశదమై తెలివినొందె । జలరాసు లేడును
త్సవమున నుప్పొంగె భానుబింబము శుభప్రభఁదనర్చె । హవ్యవాహుఁడు దక్షిణార్చులవి
లసిల్లెఁదరులు పుష్పఫల ప్రతతులనలరె। నిర్మలంబై నట్టినీరముల్ప్రవహించె నఖిలజీవుల
కు నాహ్లాద మొదవె॥ గీ॥ నంబుజోదర దివ్యపాదారవింద । భక్తిభాజనమైనయప్పార్థివు
నకు।నమిత గుణరత్నసంశోభియగు కుమారుఁ । డుదయమును బొందునవ్వేళ సుర్వియం
దు॥ క॥ అవనీశ్వరునంతఃపుర। భవనాంతరదేశ మెల్లఁ బ్రభ చేనలరెన్ । గువలయబాం
ధవుపొడుపునఁ। బ్రవిమలమగు పూర్వభూమిభాగము వోలెన్ ॥ ఉ ॥ నందనుఁ డుద్భ
వించెననినన్విని యెంతయు సంభ్రమించి మి। న్నందుచు సూతికాగృహమునందుల కేగి త
నూజవక్త్రమున్ । నందమెలర్పఁజూచి జననాథవరేణ్యుఁడు దీర్ఘమాడిచె। న్నెందఁగసే
త్కుమారజననోత్సవమొప్పఁగఁ జేసె నత్తఱిన్॥ క॥ మఱియును బుధబాంధవులకు।నిఱు
పేదలకార్తికార్థినివహంబులకు।న్నిఱుతలకును వృద్ధులకును।మెఱుఁగుంబోండ్లకును ని
చ్చె మెచ్చఁగఁగ్రొబ్రీతిన్ ॥ క॥ జననాథుఁడు పండ్రెండవ । దినమునఁబుణ్యాహ మొప్పఁ దీ
ర్చి సుతునకున్।మనమలరఁగధర్మాంగదుఁ। డనునామము సకలజనులు నౌననఁ బలికెన్॥
వ ॥ ఇవ్విధంబున నమ్మహారాజశేఖరుండు నిజకుమారతిలకునకు నామకర్మజాతకర్మా న్న
ప్రాశన చౌలోపనయనాదులు క్రమక్రమంబుగా నంగావించియనంతరంబ యక్షరా
భ్యాసంబు మొదలుగా గావ్యనాటకాలంకార వేదశాస్త్ర పురాణేతిహాస ప్రకారంబుల
నెఱింగించి జతురగస్యందనారోహణ నిపుణత్వంబును నసికుంతతోమర గదా ప్రాసత్రి
శూలపరశుచక్రాంకుశభిండివాలాది నానాయుధాభ్యాసంబు గావించిన ॥ ఉ॥ సన్నుత
రూపవైభవము శాశ్వతకాంతియు భోగభాగ్యము।లున్నత శౌర్యరేఖయు సముజ్జ్వలతేజ
మునాఁడు నాఁటికిన్ । వన్నె దలిర్ప గాధరణివల్లభసూనుఁడు బంధుకోటిలో। నెన్నిక
మీఱు చుక్కల బెరిగె నేనుఁగుకొమ్ము సదాదిరొమ్మునన్ ॥ ఉ॥ ఆ వసుధాధినాథసుతుఁడం

తటయౌవనరేఖమీఱునై। తావణదంతిగంధము పరంజిలుకై పడిఁగప్పకంబు శ్రోఁ। దీ
వెకతంబునంబోలుచు తెల్విసుధాంశుఁడు పన్నుతిచ్ఛవి। శ్రీవిలసిల్లుధావరవిచేసుదయా
చలమొప్పనాకృతిన్ ॥ మానిని ॥ సంగరరంగజయాంబునయంబు నిశాలయశోంబుఁ బ్రి
యంబునము। తుంగపరాక్రమరేఖయునన్యసధూనిరపేక్షణమార్గము సు। ప్రాంగసమం
చితరక్షయు దానమహత్త్వము నెన్నికకెక్కఁగరు। క్ష్మాంగరుసాజ్ఞ కంబునఁ బొల్చు ధ
రాధిపనందనుఁడింపెసఁగెన్ ॥ చ॥ త్రిభువనసుందరాంగి సుదతీమణి పంబుజనేత్ర మా
ళవ। ప్రభుసుతజంద్రరేఖయనుపల్లవకోమలపాణిఁ గంతుసు। న్నిభుఁడసుకుమా
రునకు నెమ్మి వివాహము సేసియుండిరా। విభవమొలగ్నభూవిభుఁడు సూతశాస్త్రసమ
గ్రవైఖరిన్॥ క॥ ధర్మగుణవర్ధనుండగు। ధర్మాంగదు నిఖిలరాజతంత్రాధిపుఁగాఁ। జే
ర్మిని యుమి చెభూపతి। నిర్మలహరిపాదభక్తినిరతుండగుచున్॥ ఉ॥ ఆనరనాథసూనుఁ
డతియాందిగఁ బ్రోదిగ రాజ్యమెల్లస। న్మానమొలర్పఁదీర్చుచుఁ గ్రమంబున ధర్మము నిర్వ
హించుచున్। బూనికమీఱ వైరినృపపుంగవులం బొలియించుచున్ బ్రహా। ద్యానుసమ
ప్రతాపభరితస్ఫురణన్ విలసిల్లె సర్వరన్॥ ఉ॥ ఆ రమొడబేనాడి పులఖిలావనిధాగమలంక
రింపనా। రాయణపాదపంకజమరాయణుఁడంబుజగర్భసూనుఁడా। మ్నాయవిశారదుం
డుముని నాయకమౌళివిభూషణంబుప। ర్యాయపితామహుండు స్వాదయంబున నంత
కుఁ జూచు వేడుకన్॥ సీ॥ ప్రబలమై జటాభరంబు పైఁజుట్టి కాషాయవస్త్రప్రశా
శ్రమలర। వక్షస్థలమునందు వరలెడు నజాతకూలికాదీ పిసౌమ గ్రి నిగుడఁ। గటిమండ
లముస సంగతమై పక్షస్థాజి నోత్తరీయకము చెన్నొప్పుచుండ। నంపస్థలమున వా రాయ
ణసంకీర్తనము మ్రోయు మహతిగాన మురలిర్ప॥ గీ॥ దండమును సకలతీర్థకమండలువు
ను। లాలితస్ఫూర్తియాజపమాలికయును। హస్తములమీఁఱఁగాఁగల హా ప్రియుండు। వ
చ్చె నారదముని ప్రసన్నవర్తనకడకు॥ ఉ॥ దూరమునందయమ్ముని నెదుర్కొని దండధరుండు
భక్తియే। పారఁబ్రణామములు లిపియయ్యక్తిరాజకశాంకుశాదపం। కేయహంసలిఖి
ప. మణికీలితదివ్యకిరీటవిస్ఫురక। త్ప్రాఘనవప్రభావళులు భాసురలీలనలంకరింపఁగన్॥
క॥ రుచిరాసనంబునందిడి। యచలితభయభక్తితోడ నర్ఘ్యము పాద్యం। బుచితముగ
నొసఁగి మునీతో। వచియించెను దండధరుఁడు పట్టంభము నన్॥ ఉ॥ సారసగర్భసరిభవ
విశాలతపోధనయాత్రికైకర। శారకబుద్ధిమీరలు ప్రసన్నతమన్నిలయంబుగన్నొరన్।
కారకనేఁడు వచ్చుటల కారణఁబిచ్చు కగుంటమీఁదభా। గీగతి వచ్చి వట్టుపరికింపఁగ నింత
టి పుణ్యము బ్బనే॥ క॥ చరియింతువు త్రిభువనముల। మొరయింతువు మహతియందు ము
రరిపుచరిత। ల్విరియింతువు భవతిమిరము। కరియింతువు ముక్తికాంత పనజభవసుతా॥
క॥ తెలియుదువు లోకవార్తలు। బలియుదువు సునుదండపాదభక్తి శ్రీలన్। మలయుదు

పురుషవర్గకాముల। వెలయుదురు భాగ్యకీర్తివిబుధమునీంద్రా ॥ క॥ కనుగొనుచుండ
వైష్ణవజనంబును పర్వము నీకు దృష్టిలో౯ । గొనని విశేషమెందును గూడదు ధారుణి
లోని దుర్గతులే। చనువు వసన్ననైకొనక సద్గతికేగుచునున్నవారలై । స్వనికరణంబు
బుద్ధిభ్రంశంబు గావింపఁగఁ జెప్పవే॥ ఉ॥ ఓ ఘనభూత తాపసజనోత్తమ నారద
పద్మభీంద్రా । నారాయణపాదపంకజపరాయణ నిన్నుమదీయపూర్వపు। పుణ్యయుతవ
త్సలంబు కడుఁ దమ్మరఁగఁ గాంచితిఁ గంటిన। స్వాయమునాదు రాజ్యసుఖమారసిఁ బో
దెయఁ బొంగఁ జాలదుగా॥ సీ॥ అన్నదిక్రియలు దేశాధికారులు సురాపానసక్తులు
గోబ్రాహ్మణాంతక । నాహంతలన్యకాంతాపరాయణులు విశ్వాసఘాతకులనాచారని
రతులు లన్యృతవాక్యులు సజ్జనాపవాదులు గురుద్రోహులు భిక్షునతాద్యూతరతులు । కృత
ఘ్నాఘాతులు విష్ణుకీర్తనద్వేషులు శివదూషకులుమల స్త్రీవిదూరు॥గీ॥ లంటఁగాని సతులన
సురక్తిఁబొందిన। శీలులు మాలకృద్ధగణములుండ । ముక్తిగొన్నదుష్టభుజులు నేగుదెంచు
రు। ప్రతిదినంబు నాదుభవనమునకు ॥ సీ॥ కూటసాక్షులు హీనకులసేవకులు వృషలీప
తులన్యధనాపహారణు। లన్నదయచ్యుతులు రణావనివిముఖులు చౌర్యవర్తనులు పాషండ
మతులు। సుకృతవిక్రయులు భూసురగురుద్వేషులు శరణాగతావనశాతమతులు। మిత్ర
ఘాతుకులు స్వామిద్రోహులాశ్రితజననిసర్జనులు విఘ్నప్రయోగు॥ గీ॥ లాదిగాఁగల్గు పా
పాత్ములను దినంబు । మనుజలోకంబునందుండి మత్పురమున। కన్నిలోకపలనర్థ్యదన్య
ర్బ్బకాదు। సంఖ్యలేతెంతురుడుగనిసందడులను ॥ క ॥ నరకంబులెల్ల నిరతము। నిరిణా
లఁగుచునుండు సకలజీవుల చేతఁ। బురవరము వాఙ్మదిక్కుల౯ । బరిపూర్ణత నొందు జను
బాధలరవముల్ ॥చ॥ గురుతరవిక్రమస్ఫురణఁ గోటుల సంఖ్యము మీఱఁగ కింకరు। ల్పరి
గొను పాపకముల౯లను బట్టికరంబులు గూడఁగట్టిని। ష్ఠురకరవాలశూలపరశుక్షురకాండల
గాఁ జేతులు౯। శిరములనుత్తమంబు రుమసేయుచునుండుదురెల్ల కాలముల్ ॥ ఉ॥
కొందఱ నంధకూపములఁ గూలఁగఁ ద్రోచియుఁ జావలాల్ల పైఁ । గొందఱదేహముల్నలి
యఁగొట్టియు నెత్తములందు వ్రేలఁగాఁ। గొందఱఁ గట్టిచెచ్చియు నుగ్రారవ్రుగాదనకో
టి మందరం। గొందఱఁ గట్టివేసియును గొందఱ నమ్ముల పాలు సేసియు౯ ॥ క॥ ఈకరణి నె
ల్లకాలము। నేకవిధంబులను బాధలెడతెగక భటా। నీకములు సేయుచుందురు। రీకాలము
నందు ఘోరకఁ డెందు నొకండు౯ ॥ ఉ॥ పట్టణవీథులందు నపసవ్యవనంబు రయాందు ఢాకినీ
పట్టములందు రాజభవనాగ్రములం జెరసాలలందు నే । పట్టున నిండియుందురు దురా
యకద్రోయఁగ రాకమూఁక లై। యెట్టిడిఁట్ల నేఁడోదవఁడో క్కురుఁడుంబురిబాడుదే
పెడిక౯ ॥ ఉ॥ ఏనొకరించు కార్యగతి యొయ్యది నంయమినాథ యీపురం। బానక
యుండు కార్యగతి నాయక వేఁబరిపూరి నొందుచు౯ । గానఁగవచ్చి తెన్నఁడును దుఃఖబ

తిగల్గునొకో ఘటాళికిన్ । మానివరేణ్య సర్వమును గ్రమంబున నాకెఱుఁగంగఁ జెప్పవే॥
క॥ అని పలుకు జయుని వాక్యము। విని సురమునివర్యుఁ డభూమివిభుఁడను మహాత్ముం। డన
ఘుఁడు రుక్మాంగదుఁ డను। ఘనపుణ్యాత్ముం డొకండు గలఁడిలలోనన్ ॥ క॥ ఏకాదశీ
వ్రతంబతఁడే కాలముఁ బ్రజలుఁ బాసనెడ సడకుండం । బ్రాకటభక్తిన్ సలుఁపఁగ। నా
కతమునఁ బరమపుణ్యులై జనులెల్లన్ ॥ క॥ నీ పురికి రారు యమ నపు। లా పురుషోత్తముపదం
బునం దుదు రెంతేఁ। గాపురుషులైన నిఁకనీ। పాపద్మజు కడకు నేగి యాకథ యమునన్॥ చ॥
కమలజుఁ గాంచి భక్తిమెయి సఁగంబ్రణమిల్లి పరేతరాజయా। క్రమము సమస్తముం దెలి
యఁగా వినిపించినఁ బద్మసంభవుం । డమరఁ గనీదు రాజ్యము ప్రియంబుగ నెప్పటియట్ల
యుండఁగా। సముచితలీలఁ జేయును బ్రసన్నమతిం జనుమీ తుఱంబు నన్॥ వ॥ అని నార
దుండు దండధరునకు నొత్తోపదేశంబు సేసి యెందేని యుండె నని యరిగెనని సూతుండెఱింగించి
న వినిశౌనకాదిమహామునులటమీఁద వృత్తాంతం బెట్టిదనిన ॥ శా॥ గౌరీమానస హాస హాస
వసతీకల్యాణకల్యాణశై । లారూఢా ఘాటతచాప చాపలఖిలనాక్యపాదపాదాగమం। జీ
వధ్వానవిశేష శేష ఫణిసస్వీకార హారా రామహా । గారాతిబలాబలారిబలగర్వోదదక్షుద
క్షుద్విషా ॥ క॥ వ్యాసాదిమానిమానస। వాసావాసవవిరించివరదాదరదా । నాసక్తచి
త్తచిత్తజ । లాసకలీలాభిరామలక్ష్మీభామా ॥ పంచచామరము॥ విశేషమణిభూషణావి
నుతభక్తసంతోషణా । ప్రశస్తమృదుభాషణా ప్రమతదుఃఖసంశోషణా । త్రిశూలవ
రధారణా త్రిపురదైత్యసంహారణా । నిశేంద్రనవఖండనానిఖిలవైరిజిష్ణుండవా॥...

గద్య॥ ఇది శ్రీమత్పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితావవిత్రపోలయామాత్యపుత్త్ర
సకలజనానందచర్యప్రౌఢకవిమలనార్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపు
ణ్యకథయందు రుక్మాంగదావనీశ్వరుఁడున్న యెడకు శౌనకాది మహామునులరుగుదెం
చుటయు నవనీశ్వరుండు పుణ్యవ్రతోపదేశంబు సేయుండని ప్రార్థించుటయు నయ్యోగీ
శ్వరులేకాదశీ మహాత్మ్యం బెఱింగించుటయు వారియనుమతిచేత బాలవృద్ధజనసహితం
బఖిలావనీజనసమూహంబుతోడం గూడి చాతుర్వర్ణవర్జితంబుగా నేకాదశీవ్రతం బవ
నీశ్వరుం డాచరించుటయుఁ దద్వ్రతనిమిత్తంబున వసుంధర సర్వసంపత్సమృద్ధిఁ బొందుట
యు బ్రహ్మపత్నియైన సంధ్యావళియుఁ దమ ముకుందచరణారవిందభక్తితత్పరుండగు ధర్మాం
గదుం డుద్భవించుటయు ధరణీచక్రంబునం గలమానవలోకంబులోనొకరుండైన యము
సదనంబునకుఁ జన కుండుటయుఁ దత్పుత్రపౌత్రులాచరించు పుణ్యవ్రతంబునం జేసి
యమలోకంబునందున్న నారకులు నరకనిర్ముక్తులై దివ్యలోకంబున కరుగుటయు యమ
సదనంబఖిలశూన్యత్వంబు నొందుటయు నారదుం డాయముని పురంబునకుం జనుటయు
ధర్మరాజు నవలోకించి శూన్యవృత్తాంతంబు నారదునకు విన్నవించుటయు నతనికి నారదుం
డు రుక్మాంగదవసుధేశ్వరుండొనర్చు నేకాదశీవ్రతప్రభావం బెఱింగించి కమలజన్ము
సముఖంబునకరుగ నియోగించ జనుటయు నన్నది ప్రథమాశ్వాసము॥ ....*

ఏకాదశీ మాహాత్మ్యము - ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీగౌరీహృదయాబ్జ! ప్రాగల్భ్య మకరందభృంగ పంచాక్షరమం! త్రాగమరూపపదాంగద! భోగికులాధీశదత్తపురిభీమేశా ॥ వ ॥ అవధరింపుము కృతధకుండ శౌనకాదిమహామునులకిట్లనియె నట్లుహితోపదేశంబు నేసినిలింపమానిచన్నపిమ్మట యముధర్మరాజు శతసహస్ర సంఖ్యలుం గలభయంకర కింకరవర్గంబు నిరంకుశ ప్రతాపంబున నిరుపంతగా గొలువ మహామహిషవాహనారూఢుండై శంఖ కాహళమృదంగ తమ్మటానేక భేరీనిస్వన ఘోషంబులు చెలంగ వాప్రొద్దు గదలి గగనగమనంబున ననేకలోకంబులు తరించి సకలలోకోత్తమంబగు సత్యలోకంబునకరిగి తత్పట్టణప్రదేశంబున నగణ్యరత్నహాటక [illegible] గోపురాట్టాలక హర్మ్య మంటపోల్లాసంబును గపోతపాలికా ద్వార తోరణ స్తంభ విరాజితంబును మరకతమణిగవాక్ష కుడ్య వేదికారమ్యంబును గనక [illegible] శ్రీ ప్రభాభిరామంబును [illegible] కుంభాలంకార శిఖరప్రదేశశోభితంబును నగుచు విలసిల్లు చతుర్ముఖ పురగరి సింహద్వారంబున లులాయంబు డిగ్గి దౌవారికు చేత [illegible] సార్వభౌమునను మతంబున నగరు ప్రొచ్చి [illegible] సనక సనందన సనత్కుమారాది యోగీంద్రులున [illegible] లక్ష్మీ [illegible] కశ్యప కణ్వ [illegible] ప్రముఖ సన్మునివ్రాతంబును దే[illegible] గరుడ గంధర్వ సిద్ధ విద్యాధర యక్ష రాక్షస [illegible] సమూహంబులును [illegible] సంవత్సర [illegible] బులును [illegible] సప్తకులపర్వతంబులును [illegible] దంబులును బరివేష్టించి యుండ వజ్రసింహాసనాసీనుండై యున్న భారతీవల్లభుం గాంచి [illegible] నిజసాధనంబులు ముందట బెట్టి సాష్టాంగ దండప్రణామంబులాచరించి ముకుళిత కరములుండై యనేక విధంబులం బ స్తుతించి యిట్లనియె ॥ శా॥ వాణీనాథ సమస్తలోక వరదా వ్యక్తంబుగా [illegible] । [illegible] విచారింపుండు [illegible] | క్షోణీపాలుడు [illegible] | [illegible] భూమిజనులు [illegible] | [illegible] | [illegible] ॥క॥ నాలోకం [illegible] | [illegible] | [illegible] నే | నేలాగున యమలోకము [illegible] ॥ గీ ॥ నరకములందు మున్న నరులు [illegible] జనించి [illegible] | [illegible] ॥ సీ ॥ శ్రీ [illegible] ఉదయమునందు [illegible]

నినుంటలలోనవై చలేదు। విప్రు నిందింపంగవినుకాని చెవులలో మెఱుఁగు నారసములు
వఱపలేదు। విప్రుపైనలిగియుద్వృత్తిఁదిట్టినవాని జిహ్వయుంగలక త్రెఁజీడుములేదు।
విప్రుసొమ్ము భుజించువాని నాత్మోదరంబుకు అకురంపంబు గ్రుcదఁగలేదు ॥ గీ॥ విప్రత
తిమీఁద నధికారవృత్తిఁదిరుగు। నధముఁ జీపత్రవనదారుయంత్రతప్త। కాలుకా
కుంభశిఖికారవములఁ ద్రోచి భీకరంబైన బాధలఁ బెట్టలేదు ॥ క॥ దేవాధికారులను
భాగ్యవర్జితులను సురాలయంబు సురతం। బావరించినహీనులఁ। బావకకుండము
లలేదు పడఁద్రోయంగన్ ॥ చ॥ అనృతములాడునట్టియధమాధములనాలుక ద్రోసి వేయ
లే। దనిశరణన్నఁగావనిదురాత్ముని నిప్పులరోటిలోపలన్। ముసఁగఁగఁ ద్రోయలే
దుబుజముఁగొని పెట్టక పాఱ ద్రోయఁడు। జనను బురి వెంట్లు చుట్టిపురుషంబుగఁగాల్పఁ
గలేదు వీధులన్ ॥ క॥ రెట్టికిమిగులఁగ బుణధన। మిట్టలమునఁగొన్న పాపహృదయుని
ద్రేలన్। గట్టిపడినిను పసుదియల। బిట్టరవఁగ మోదలేదు పేర్చినకినుకన్ ॥ క॥ కొండీని
మేనుకాగుచు నుండెడి తైలంబులోన నుడికింపఁగలే। దండఁబడఁదివిచికండలు। ఖం
డింపఁగలేదు వేదకనకాపహరున్ ॥ క॥ గోవిప్ర స్త్రీ హత్యలు। గావించిన ఖలుల బహు
కల్పంబులనా। నావిధనరకశతంబులలో వడిత్రోయంగలేదు లోఁగినుకదరన్ ॥ క॥ విం
తనుచుఁబెట్టి మానవులఁదు నిమిన పాపకములలసుబరధారా। నిందకులఁ దత్తవాలుక।
లందీడ్వఁగలేదు కన్నులంజల మొప్పన్ ॥ సీ॥ పరిధాన మొందిభూపతి కార్యగతిహాని సేయు
నజ్ఞాని పొట్టఁ బొడువలేదు। పతిసొమ్ముదినియున్న పతికిలో చెయ్యిచ్చుకష్టచిత్తుని బిట్టిగ
ఱపలేదు। బహుమాన పాత్రుఁడై పతిభూమియహితభూపతికిచ్చు ద్రోహిఁగూల్పంగలే
దు। పతినిల్పినట్టిచో బలిమినుడుగ యోధివచ్చునఖలుఁ ద్రుంచివైచలేదు ॥ గీ॥ పతికిదూ
రాడిపతిమాట భక్తితోడఁ। జేయనొల్లనితులు చనిజీవింపలేదు। ప్రజలతోఁగూడి పరసొ
మ్ము పరగఁబంచికొనుచునదములతలఁ దెగఁగొట్టలేదు॥ క॥ భూసురుదుర్గమునకునై। చా
వకపగతురకునిచ్చి సన్మానమునన్। జీవించునధముఁ మగమున। గ్రాకఁబెత్తంగలేదుక
ల్పాంతంబున్ ॥ క॥ పతికవసరముగుచోటను బతిముందరనిల్వలేకపారినభటులన్। జి
తిఁగాల్పలేదు ధర్మ। ప్రతుఁబోలుపలేదుగుద్లరాసులమీఁదన్ ॥ ఉ॥ చేసినధర్మము
లో హృదయసీమలనిగ్గోకయింతలేకయు। ల్లాసముతోడఁ జెప్పకొనులక్షణహీనుల నూ
ష్ణగాలఁగా। నసేసముపోయలేదు సరసీరుహనేత్రులఁబగ్వరాత్రులన్। దానిబహీను
లను ష్ప్రకఘుటబులఁ బేల్చగలేదునిగ్రహన్ ॥ క॥ వెలఁగక బ్రాహ్మణశాంతలఁ। జెఱఁ
బెట్టిన క్రూరమతులఁ జిత్తజుకేళిన్। జెఱిచిన దారుణకములఁ। గొఱ్ఱులఁగొని ద్రెంచ
లేదు గురుకార్యమునన్ ॥ క॥ ధర్మంబుగస్పజెప్పిన। దుర్మార్గుని నిరయఁగట్టి ద్రోయం
గనులే। దమరాలిసేయకశంబర। నిర్మత్తంబైన పాపనివహములందున్ ॥ చ॥ ముగవిపా

అంగిరసున్నఁడగు కూనవుతో రతిసల్పుచుండు నమ్మ గురుశరీరయష్టిఁ గలకాంస ముచెం
డఁగ లేదు సోదరుఁడా । బగఁగొని రాజ్యలోభముచేఁ బట్టి వధించిన దుష్టకర్మునిఁడా । భగభగ
మండు మంటలను బట్టియు నెట్టఁగ లేదు పద్మజా ॥ క ॥ జనపతి చేదుగ్ధానము గొని ధర్మము
నే ఋమన నుగొల్పనిలోభాత్మునిఁ గ్రిమికూపములో పలనుసుపంగా లేదు బాధలారలు
చునుండఁగా ॥ సీ ॥ అసిపత్త్రవనములయందుఁ ద్రోయఁగ లేదు ఖిలపింపఁగన్యకావిక్ర
యులను । దారుయంత్రములనందంద త్రిప్పఁగ లేదుఁ జారుణక్రియగురు తల్పగులను ।
కూటశాల్మలులందుఁ గుదియఁగట్టఁగ లేదు పాడిదప్పిన ధరాపాలకులను । గాలసూత్రము
లఁ గదియఁగట్టఁగ లేదు పటుశక్తి విశ్వాసఘాతకులను ॥ గీ ॥ వహ్నికుండమ్ములను బడవైవ
లేదు । తల్లడంబందఁగా గృహదాహకులను । దెబ్బలుల చేత వడిగఱపింపలేదు । కరళము
న్నముతో నిడు కష్టమతుల ॥ గీ ॥ వజ్రభేదంబొనర్చినవాపి నూట । నిప్పలిడ లేదు లేదవ
నీశుగురుపు । దల్లిజెలియలిఁ గోర్పునదన్నినట్టి । క్రించుచరణంబులలుక ఖండించివైవ
చ ॥ వదలనితీర్థ దాహమున వారికినై పఱతెంచుచోటన । య్యుదకసమీపభూమిసురు
లొడ్డినృగంబుల బట్టి చంపుదు । ర్మ్మదులను దప్పి వాఁకటను మాడఁగ నెండఁగఁగాల్ల జేతు
లుండా । గుదియఁగఁగట్టితో ప్రయనునఁ గూడదు నేఁడు త్రిలోకవందితా ॥ క ॥ ఉపకార
ములఁ జేసినవా । పవుసరుఁదలఁక్రిందుగాఁగ బహుపాడవగుహా । దపశాఖ వ్రేలఁగట్టఁగ ।
నిపుడే మియుదొరకకున్నదిం వాదినుతా ॥ క ॥ హరిపాదభక్తులైయుం । శ్వరనింద
యొనరించు భాగవతజనసంసేవకులై । హరినిందయుఁ గావించిన । దురితాత్ములలేదు రాళ్లతో దు
తనడవఁగ ॥ క ॥ ఫలకృత్యంబుల నటికిన । ఖలులఁ దటాకములు పసులగాఁ ద్రవ్వినహా
రులగిరిశృంగంబుల నిడి దొలుపంగా లేదు దప్పితోఁ గృశియింపన్ ॥ క ॥ ప్రభు నొద్దనుం
డి సుజనుల । నభిమానము మాలనాడియధిపతియగును । య్యాభిమతముల దప్పించిన । త్రి
భువన కంటకులలేకుతి త్రాలు పంగన్ ॥ ఉ ॥ అన్నము వేరయు న్నెలకు నమ్మి నయజ్ఞాలనో
రు కొత్తరా । ముసన్నము వృష్టియుంబలిమిఁ జొన్పఁగ లేవరి గోరువిప్రుచేఁ । గొన్నది వే
కమాన్యలను గొట్టులవెట్టఁగ లేదు గోష్ఠము । దున్నినదోషి కేను బలుతూటులు వుప్పఁ
గ లేదు ముప్పిడి ॥ గీ ॥ ఆవులను జందెగొఁవ ద్రొగ్గి వాఁగి నీరు । కనుపు నిడనిదురాత్మకుల్గా
నుగలను । జిమవఁబడ లేదు స్వార్థనిత్యులను చుఁ । బాడిసలఁబని వారిఁ గుంపటులఁ గాల్ప ॥
క ॥ అగ్రజుని పెండ్లి సేయక । వ్యగతఁ దామున్న పరిణయము నొందినక । ష్టాగ్రేసరునీ
డ్పఁగలే । దాగ్రహమొదవంగఁగ రౌరవానలమునఁ దగన్ ॥ చ ॥ ఒకనిమిషార్థ ముకుమున శో
ర్చని జేశునితోఁడఁ గూడిహా । యకయనలార్చులందెగి మహావిభవంబున స్వర్గభోగమొం
దక పతిఁ బాసి పాపములనక్కు చరించు నితంతుఁ బట్టిహా । వకసిబిసోగ్రకుండమున వై
వఁగ లేదు సహస్రవర్షముల్ ॥ ఉ ॥ దేవరతోఁటపుష్పములను దెచ్చి శిరంబున దాల్చికొన్న

పా॥ పాపముఁ గూటశాల్మలులయందుఁ బ్రాకఁగఁ ద్రోయరు లేదు చో | రావళి నేలివిత్త
ములఁ బాపిక ముక్కఁ హరించు క్రూరులన్ | వావిరి నంధకూపములవైవఁగ లేదు మ
హోగ్రకాంబునన్ ॥ సీ॥ పరభామినఖిలాంగపడిసిరీక్షించిన దుర్మార్గుకనుదోయిఁ దొలుప
లేదు। పరకళత్రములఁ జేపట్టిన పాపాత్ము కరము కాకుల కొల్లఁగట్ట లేదు | పరసతివదన
చుంబనమొనర్చినదుష్టపాపాత్ము వక్త్రము పఁగోత్తదము లేదు | పరునియిల్లాలిలో పడఁ
గాఁగలించినతులువదేహంబు కొత్తొలువలేదు ॥ గీ॥ పరపయోజాననాకుచప్రాంతము
లను నఖముదిగిచిననఖులనిఖ్రేల్చుటకలేదు | పరవధూమణిఁ బొందిన భాగ్యహీను గొం
తుపసిభారమొపలంటఁ గోయలేదు ॥ క॥ ఋతుమతియై యుండినసతులను గలయుక
జేటొకొందు జలజాననతో రతిసల్పిన ధూర్తజనాళి | వ్రతుఁ జరిఁ బడఁ ద్రోయ లేదు పంకే
జభవా ॥ ఉ॥ త్సాహవృత్తము॥ సదులలోఁ దటాకములవనంబులందు దేవతా సదనకూ
పగోష్ఠబిలకుశస్థలంబులందు దు | ష్కాదమున సమ్మలంబు విడుచు మానుషాధములభయం కి
బొందఁగఁ దలపలల పొందడువాడమనడవలేదొ గిరా ॥ క॥ కాలిన యినుములఁ జిల్లలఁ గో
లలవిషయుక్తమైన గురుశరములచే | నాలము సేసిన క్రూరుల | వ్రేలింపఁగ దొరకదిను
పవెశములమీఁదన్ ॥ గీ॥ అశుచియైయుండి గోవిప్రమహావ్యవహులను టుకొనుఖులకర
ములనట్లు సూర్య | చంద్రులను గనుఁగొన్నయాశరునికన్ను | లనలమునఁ గాల్పలేదు భాషా
ధిరాణ॥క॥కలకాలఁ దిశ్రాద్ధకాలంబులఁ బితృదేవతలభక్తిఁ బూజింపనిక | ముఁగాలఁ గా
కానిలయంబులపై బొలియఁగ నుసుపంగ లేదు భవనశరణ్యా ॥ క॥ అమవసలఁ గాచి పూ
చిన కుముతులఁ దబ్బాసరమునఁ గ్రూరతఁ దరుపుల్ | సమయించినయవివేకులఁ గమ
లోద్భవ త్రోయలేదు ఘరకమునందున్ ॥ క॥ తన వెనుకఁ ధీకఁ జూప్చిన జనునిఁ గరమీఁచక
తని శాత్రవుకను | ప్పవ సేసినయధమాధముఁ గనికలు గాఁ గోయలేదు కరపత్రములన్
ఉ॥ శ్వానముకోడి పేడి వ్యభిచారిన నామకునూరఁబందిము | త్తైవసతీఘసురాపునిని
జానప్రియదూరునశాచసూతకు | బ్బీపుఁగుకూలగార్ధభముఁ బిల్లిని సూకరినంటు నెవ్వఁ
డే। స్నానము సేయఁడా ఖలుని సత్యము ద్రోయఁగ లేదు వానలన్ ॥ మత్తకోకిల॥ మిత్ర
గు పుత్రుల ప్రాఁతప్రాయఁగఁ జేతులాడక యింటిలోఁ | జిత్రకాకులుగంట ... న్నె ...
చికాఱఁగవై చిరాఁబత్రముల్ శిథిలంబులై యనిపత్త్రకాననముల్దిచా | ... త్రిలా
రకయుండుఁ జెప్పఁగ రాదు పంకజసంభవా ॥ మత్తకోకిల॥ కాలదండము ... వైరి
ఘాతుకక్రియ నీస్పిరో। కాలపాశము కచ్చు విచ్చెనఖర్వవిక్రమమేపఁ గాదు | ... కి
రకోటిభీకరగర్వమెల్లనడంగెనీ। కాలమేటియధాధికారము గై కొనుండుసమస్తమున్
సీ॥ అని విన్నవించినయముని వాక్యము లెల్ల విని పద్మభవుఁడు మన్ననయొలర్ప | నూద్దం
డధరరాజ్యమొప్పగింపఁగ నేల ధాత్రీశ్వరుఁడు సల్పు తద్వ్రతంబు। భంగియట్టిదయండు

శాస్త్రంబులలో పాతకము లెల్లనే సెయుం గనిదిగలదె । హరికిఁ బ్రాణంబు శ్రీహరివాసరవ్ర
తమిడియుడఁగి కఁగా నియమమున నీదు ॥ గీ॥ భూమియభివృద్ధిఁ బొందదా పుణ్యమేటు । కుం
తితము సేయఁజేసిన గోత్రధరుఁడు । గినియెకూరకయెట్లుండుఁగిని సెనేని । పలవదనియ
ద్దె పెట్టునే వ్యారితరము ॥ గీ॥ ఒకయుపాయంబు కల్పించియుచితభంగి । నవనినాథుఁడు
గావించు నాత్రతంబు । అచియుం జెడునట్లుగా నైఱ యఁజేతు । శమనసంతసమందు
విచారముడిగి ॥ వ॥ అనిపద్మసంభవుండు పుణ్యప్రభావంబు సెప్పె ॥ ఉ॥ శ్రీహరిఁబోలు
దైవము సుశ్రీహరిభక్తులఁబోలు మానవుల్ । శ్రీహరివాసరవ్రతవిశేషఫలంబులఁబో
లు ధర్మసంఘదోషము లేదు సత్యము తో హరి గొల్చిన వారికెల్ల సం । దేహము లేదు చేకు
రు నేక శుభోన్నత భోగమోక్షముల్ ॥ క॥ పావనములు గలిమిషసం । జీవనములు విజిత
మృత్యు జీవనములు భృత్యావనములు చింతితసం । భావనములు వాసుదేవపదసేవనము
ల్ ॥ క॥ స్ఫురితంబులు దూరీకృత । దురితంబులు మృత్యుభయవిదూరితములు భూ । భరితం
బులు హతరోగ । స్ఫురితంబులు చక్రపాణి వరచరితంబుల్ ॥ సీ॥ తలచినయంతనే ద్రౌప
దిమానంబు నిలుపఁడా యక్షయవలువలొసఁగి । శరణన్నయంత్రాసఁ గరిరాజుఁ గావఁ
డా ఘనచక్రధారనక్రంబు దునిమి । కలఁడన్నమాత్రనే కలుగఁడా స్తంభంబునందుఁ
బ్రహ్లాదుఁడానందమొందఁ । గనుఁగొన్నమాత్రనే కట్టఁడా పట్టంబు రావణానుజునిఁ దన
రాజ్యమునకు ॥ గీ॥ శ్రీహరికి సాటిదైవంబు చెప్పఁగలదె । హరిప్రమోదింపఁ జేకుఱునె
ధిక మహిమ । హరికిఁ గ్రోధంబు రానెవ్వఁడాచరించు । వాఁడు నిల్చుటయరిది జీవం
బుతోడ ॥ సీ॥ జలజాక్షుపదపంకజములు పూజింపఁగా వలవదా చేతులు గలఫలంబు । కే
శవాయికిఁ బ్రదక్షిణమాచరింపఁగా వలవదా పాదముల్గల ఫలంబు । దితిజాంతకుని దివ్య
దేహంబు గనుఁగొనవలవదా కన్నులుగలఫలంబు । నలిననాభుని దివ్యనామములు తలఁయుం
పవలవదా నాలుకగలఫలంబు ॥ గీ॥ కనకపీతాంబరుని పుణ్యకథలు వినఁగ । వలవదా కర్ణపు
టములుగలఫలంబు । భక్తి తాత్పర్యములయజుపతికి మ్రొక్క । వలవదా యుత్తమాంగం
బుగలఫలంబు ॥ సీ॥ ఉపవాసములనుండి యొలయనెండలనెండి వాయుభక్షణ సేయవల
దు సుమ్ము । తలయొల్ల జడగట్టదళ్ళైన చలి పట్టవడిఁ దీర్ఘములఁ గ్రుంకవలదు సుమ్ము । బలు
ఘట్టములనెవ్వ గలఁ బాదములు మెట్టి శారణాసికిఁ బోవవలదు సుమ్ము । పశుమారణము నో
ర్చిబంగారుపోశార్చి వాజపేయము సేయవలదు సుమ్ము ॥ గీ॥ సత్కృపావర్తి దేవతాచ
క్రవర్తి । శ్రితజనాధారు నఖిలదుష్కృతవిదూరు । నామకీర్తన చాలుఁ బుణ్యములపో
లు । ఘనత నొనరింపఁ బాపసంఘము నడంప ॥ క॥ ఆమలకము శ్రీతులసియుఁ । దామరస
దళాక్షుమూర్తి తాఁ దామగుటఁ । గామితములిచ్చు నరునకు । శ్రీమిగులఁగఁ డేజేరి సేవ
సేసిన మాత్రన్ ॥ గీ॥ అమృతసాగరమధ్యంబునందు శేష । తల్పమున శయనించియుదా

నవారి। నిత్యమేల్కాంచియుండు నానెలసమస్త। పుణ్యసముదాయములకెల్లఁ బుట్టినిల్లు॥
సీ॥ కార్తికమాసమాఘస్నానమునఁ బాయుబహుజన్మజనితపాపవ్రజంబు। కార్తికమాస
విశాసదీపమునందు భస్మంబులౌనఘవ్రాతములెల్లఁ। గార్తికమాసభాస్కరనమస్కారం
బులను మహాదురితజాలంబులడఁగుఁ। గార్తికమాసగోగణపూజ తాపత్రయానేకదోషం
బులడఁగఁజేయుఁ॥ గీ॥ గార్తికమునందు శుక్లపక్షంబు ద్వాద। శీదినంబున శ్రీమూర్తి మేదినీ
సు। పర్వునకు దానమిచ్చిన భవ్యుఁడొందు। దివ్యకైవల్యపట్టణనవ్యసుఖము॥ మ॥ తిలదా
నంబు ప్రభాతతీర్థమున భూదేవాఘసంతర్పణం। బులు లక్ష్మీలలనామనోహరు వ్రతంబుల్
తత్కథాకీర్తనం। బులుఁ బాలాశపవిత్రపాత్రలదినంబుస్భుక్తిగా వించుటల్। వలయుం
గార్తికపుణ్యమాసమునఁ గైవల్యంబ పేక్షించినన్॥ చ॥ మకరమునం బ్రయాగమున మా
ఘమున సల్పిన నశ్వమేధపం। చకఫలమబ్బునబ్బు నొకస్నానము గౌతమివారియందుఁ గార్తి
కమున నాచరించినఁ దదీయసహస్రగుణంబు గార్తిక। ప్రకటమహత్త్వసంపదలు ప్రస్తుతి
సేయ వశంబె యేరికిన్॥ సీ॥ ఉసిరికక్రిందదామోదరుఁ బూజింపఁగలిగినఁ గలుగు శ్రీకాం
తునగరు। ఉసిరికక్రిందఁజేయు జపంబులణుమాత్రగల్గినఁ గల్గు నఖర్వమహిమ। యుసిరికక
డభూమిని సుమంతదానమీఁగల్గినఁ గల్గులోకత్రయంబు। ఉసిరికక్రిందఁ బెంపెసలారన
ర్చింపఁగలిగినఁ గల్గుసంకల్పసిద్ధి॥ గీ॥ యుసిరికలక్రింద జాగరంబుండియుండుఁ। గాల్యమునఁ
దీర్థమాడఁగాఁగలిగెనేని। గలుగుఁ గైవల్యకామినీకనకకుంభ। కలితహర్మ్యాగ్రముల
నుండఁ గార్తికమున॥ గీ॥ కార్తికమునందునుసిరికకాయలొక్క। దోసెడించుక హేమం
బుతోడఁ గూర్చి। ధరణిసురునకు నెవ్వఁడు దానమిచ్చు। నతఁడు వైకుంఠలోకంబునందు
నుండు॥ ఉ॥ స్నానము సంధ్యయున్ జపము శాశ్వతహోమము దేవపూజయుం। దానము
భూసురార్చనవ్రతంబులు నక్తము లేక భుక్తముల్। భూసుత వేదపాఠము తపోనియమంబు
లు గార్తికంబునన్। భానుతనూజయొక్కటను భక్తిఁ గోటిమడుంగులైతగున్॥ సీ॥ శ్రీతు
లసీవనశ్రీవీక్షణము తులాపురుషదానసమగపుణ్యము సఁగు। శ్రీతులసీప్రదక్షిణమశ్వమే
ధాధ్వరానేకఫలమిచ్చునతిశయముగ। శ్రీతులసీతీర్థసేవగంగాతీర్థశతగుణంబులనిచ్చు
సంతతంబు। శ్రీతులసీదళాంచితధారణము నిఖిలావనీదానసౌఖ్యంబు సేయుఁ॥ గీ॥ తులసి
పూసలమాలికతో జపంబు। లొకటి కోకటిమడుంగులై యొనరుచుండుఁ। దులసికిని ముగ్గు
వెట్టినతోయజాక్షి। యిందిరాదేవి సామీప్యమొందఁగలదు॥ అనిపలికి మఱియును॥ గీ॥ ధర
ణికెన్నంగదను మహాదానచయము। లెన్నిగలవన్నికి నెక్కుడన్నదాన। మర్కనందన
యిదియెవ్వఁడాచరించు। నతనిజన్మంబు జన్మంబు మతిఁదలంప॥ సీ॥ అధికదురాయాసు
నజ్ఞాతకులబంధు శ్రమసముద్భవఘర్మజలసమగ్రు। ధూళిధూసరితగాత్రు నిక్షుధ మధ్వా
న్నకాలసమాగతుఁ గుత్పిపాసు। నన్నంతటనె చూచి యతనికులాచారవర్తనలరయక కీమా

త్రినన్న| శ్రీవిష్ణుఁడనియాత్మఁ జింతించి యత్యంత భయభక్తి వినయ సంభ్రమములెసఁ
గ|| గీ|| నెదురుగా నేగి కొనివచ్చి యుదకమిచ్చి । యాసనలబిడి యన్నపానాదులొసఁగి|వి
శ్రమింపంగ నసుఁగుగా వింపవలయుఁ|బగటి వేళ యయ్యాపునభ్యాగతునకు|| క|| శ్వానము
నకుఁ జండాలున|కైనను నాకొన్నఁ బెట్టన గువన్నము దా|న్నా నైనఁ గెడపఁద గద| జ్ఞానంబున
గెడపెనేని నరకమునఁ బడుఁ|| క|| జలమొండె దద్రక మొండెను| ఫలమొండెను శాకమొండె
భయభక్తి నిడ| న్వలెఁ గానియతిథి నూరక| నిలయము వెడలింప రాదు నిర్దయుఁడగుచుఁ||
క|| ఏగృహపతి చేనటయ| భ్యాగతుఁడు దిరస్కరింపఁ బడుఁ దన దురితం| బాగృహపతికి
డిచనుచ| భ్యాగతుఁడు దదీయ సుకృతమంత యుఁగొనుచుఁ|| క|| యూపటి యతిథిఁ గెడపి
న| పాపమునకు మితము లేదు భానుజయతనిఁ| గోపింపక భోజనశయ| నోపేతముగాఁ
గఁ బూజ యొనరింపనగుఁ|| క|| వాకిట నిలిచిన యతిథికి| నాఁకలి దీర్ప గబుజించు నజ్ఞుఁడు
నరకా| నేకశతంబులలో నతి| శోకంబున మలము మెసవుచున్నని యుంచుఁ|| క|| కావున న
తిథిం గెడపక| వావిరి నిరతాన్నమొసఁగువాని దియిల్లా|పావను జన్మము జన్మము|భావింపఁ
గ వాని బ్రతుకు బ్రతుకు ధరిత్రిఁ|| క|| ద్విజుఁడైననన్నమిడఁ డా| కుజనుండనితలపవలయుఁ
గుజనుండైనఁ| ద్విజునకున న్నంబొసఁగిన | ద్విజవంశ శ్రేష్ఠుఁడనుచుఁ దెలియఁగవల
యుఁ|| సీ|| పనిలేని కులశీలభావంబులడుగంగ నన్నదానము సేయ నధికపుణ్యుఁ| దగఁ ష
గాచారధర్మంబు నలపోయ నన్నదానము సేయ నధికపుణ్యుఁ | సత్యశౌచములు విచా
రింపఁబాడి గాదన్నదానము సేయ నధికపుణ్యుఁ| వర్తనంబడుగంగవలవదే క్రియనున్న న
న్నదానము సేయ నధికపుణ్యుఁ|| గీ|| బరుషములు సోఁకి లోపంబు పనిఁడి రైన| పగిది నిరతా
న్నదాన స్వాభాగ్యము హిమ| పాపములఁ బాసి పుణ్యసంపదలొనర్చు | నతికృతార్థుని దూర్గం
బులరయవలదు|| సీ|| అన్నదానము సేయ నధికుఁ బ్రాతః కాలమునఁ దలంచిన దోషములు
నశించు|నన్నదానము సేయు నమలచారిత్రునిఁ గనుఁగొన్నఁ గలుషవర్గములడంగు | నన్న
దానము సేయు నతికృతార్థునితో డభాషింపఁ దొలఁగుఁ బాపవ్రజంబు | లన్నదానము సే
యు నధికపుణ్యుని పాదధూళి సోఁకినఁ బాయు దురితచయము|| గీ|| లన్నదానంబు నిరతంబు
నాచరించు| పరమపావన శుభగాత్రు పత్నియందు | భోజనము సేయువారికి భూప్రద
క్షిణంబొనర్చిన యన్ని పుణ్యములు కలుగు|| సీ|| కడజాతి వానియాఁకలి దీర్చెనయతండు
గరుడధ్వస్వర్గలోకమున నుండుఁ| గృపఁ జతుర్థునకు నొగిరమిడు ధన్యుండు దపసులోకము
న మోదమున నుండు| నన్నంబు వైశ్యునకర్థిఁ బెట్టిన వాఁడు చంద్రలోకమునఁ దేజమున నుం
డు| నృపకులోద్భవునకన్నిక భక్తి రొసఁగిన ఘనుఁడు వైకుంఠలోకమున నుండు|| గీ|| బ్రా
హ్మణునకును భోజనాహ్వయనంబు| నొందఁ జేసిన పుణ్యాత్ముఁ డూజితముగ| నమరగంధ
ర్వ సిద్ధయక్షోర్గసోమ| శామహార సత్యవిష్ణులోకములనందు|| క|| నిరతాన్నదానమొసఁ

గెడు। నరునింటఁ జరించు పరిజనంబులు సహా గా। నరకముల తెరువుసూడరు। హరిలోకము
నందు నుందు రధిక విభూతిన్ ॥మ॥ గ్రహవక్రత్వము మానుఁ బీడలడఁగుం గర్మక్షయం బొందు
వి గ్రహముల్ రావపమృత్యుదోషములు వేగం బాయు భూపత్యను । గ్రహముల్గల్గు ననింజ
యం బొందవు లోకఖ్యాతి చేకూఱుఁ బ్ర। త్యహము న్దీనులకన్నదానమిడు పుణ్యప్రాణికిన్
సూర్యజా॥చ॥ శరధితరంగమాలికలు సైకతజాలములభ్ర సింధుశీ। కరములు వర్షధా
రలు జగన్నుత తారకముల్గణింపఁ గా। నరిదియనంగ వల్వదది యైన గణింపఁగ వచ్చుఁ గాని
రూ। తరణిజ యన్నదాన సుకృతంబు గణింపఁగ రాదు లేశమున్ ॥చ॥ కపిలలు గాలచక్ర
ములు గాంచనశైలములశ్వమేధముల్ । దపములు స్వర్ణధేనువులు దైవనివాసములీశ్వరా
ర్చనల్ । జపములు హోమముల్విధులు సామజఘోటకముఖ్యదానముల్ । తపనజ యన్న
దానకబళంబుకళాంశముఁ బోలవెన్నఁగన్ ॥చ॥ వరుణుఁడు వంపెఁ బంపె గిరివైరి కుబేరుఁ
డు వంపెఁబ-పుభా। స్కరుఁడుడు రాజు వంపెఁ బురశాసనుఁ డంపెన జుండు వంపెను। ద
శరథుఁ డంపెనంచును బ్రధానవిమానములన్నదాతకున్। బరువడిఁ జూపి యొక్కమనిష
ల్కుదురంతమునందు దేవతల్ ॥క॥ ఇనసందన నీలోకం। బున తుకాకుండునట్టి పుణ్యుల
నిఁకనే। వినిపించెదఁ దెలియంగా। విను మనితమ సునకు విశ్వవిభుఁ డిట్లనియెన్ ॥శా॥ కాంచీ
స్థానముఁ గుంభకోణమును గంగాద్వారమున్ సేతువున్। బంచాస్యాచలముం గయావట
మునంతర్వేదియు న్మాయయున్। బంచారామములయ్యహోబళము బ్రహ్మక్షేత్రముం
గాశిద। ర్శించంగన్గనవారు నీనగరమీక్షింపంగ రారెన్నఁడున్ ॥శా॥ శ్రీకైవల్యము నై
మిశంబును గురుక్షేత్రంబుఁ గేదారమున్। గోకర్ణంబు నవంతియున్మధురయున్ గోమం
తియున్ ద్వారకా। ప్రాకారంబరుణాచలంబును హరత్పాసంబు శ్రీశైలమున్। సాకే
తంబును జూచి చూడ దమనుష్యశ్రేణినిన్ సూర్యజా ॥ గీ॥ చంపకారణ్యబదరికాశ్రమ
ములందు। సాజితంబుగ శ్రీపురుషోత్తమమున। శ్రీహరిద్వారమున నొకరేయినిద్ర। స
లిపి నీలోకమీక్షింపఁ జనరు నరులు ॥చ॥ నరయుపునందు వేగవతిజాహ్నవి నర్మదఁ దుంగ
భద్రఁబు। ష్కరమునఁ జంద్రపుష్కరణి గౌతమి బాహుదఁ గృష్ణ గండకీ। వరుణల గోమతిన్
యమునఁ బంజురపాగర సంగమంబులం। బురుముఁడు దీర్థమాడినను బూనికసుం గొనఁడు
కృష్ణఁ డంతనా॥ సీ॥ సత్యమేమియు లేని జగతీసురాధమున్ జేపట్టియుపవీతుఁ జేయునతఁ
డు। ధనహీనుఁడైన యుత్తమవంశసంభవుస్త్రీరక్ష పాయుతఁ బెండ్లి సేయునతఁడు। విత్తహీ
న్యుం డైనవిప్రవరునకు సుక్షేత్రంబు దానంబు సేయునతఁడు। తీర్థంబులకు నేగు దీనమా
నవులకు నేమేని సంబళంబిచ్చునతఁడు ॥గీ॥ చంపఁదెచ్చిన ప్రాణిఁ బ్రసన్నబుద్ధిఁ। జంపకుం
డఁగ సంరక్షసలుపునతఁడు। చక్రహస్తుని వ్రతములు సలుపునతఁడు। వనజహిత పుత్ర నీపు
రంబునకు రాఁడు॥సీ॥ సాధ్వసంబున రిపుల్ శరణంబు వేఁడిన నభయదానం బిచ్చినట్టివాఁడు।

ఘర్మకాలమున గోగణములకుదకంబు చేఁదిపోయించిన శిష్టమతులు। దేవసద్మములభూదే
వసద్మంబుల జీర్ణత్వముడిపెడు సిద్ధమతులు। తల్లిదండ్రుల నిరంతరము జరావేళ నరసిపోషిం
చినయార్యమతులు॥ గీ॥ నృపతికడనుండి యాతురులని గ్రహంబు। శాంతమున నొందఁజేసిన
సదయహృదయు। లబ్జహితపుత్ర శౌరు నీయావ్యదిక్కు। స్వప్నమున నైనఁ గనుఁగొంట సం
దియంబు॥ శా॥ ఓ కంజాప్తతనూజ నీమదకరాళోగ్రక్రియాసైరిభో। త్సేకగ్రీవతలప్రకల్పి
తభగ్నోద్రేకస్ఫురద్ఘంటికా। నీకానేకఘణంఘణప్రళయనిర్హ్రాదధ్వనుల్వీనులం। దాక
ర్ణింపడు పద్మనాభపదపద్మారాధకుండెన్నఁడున్॥ సీ॥ నడువండు నీపట్టణప్రాంతమునకు
సుందరధరధ్యానతాత్పర్యనిరతు। డరుగఁడు నీవెలయామ్యవేశమునకు బలిభిక్షప్రసా
దైకభోజనుండు। చనఁడు నీపురికి నైజలశాయి శ్రీపాదవనజాతతీర్థసేవారతుండు। కానఁడు
నీలోకమంటాపథ శ్రేణి హరినామసంకీర్తనాన్వితుండు॥ గీ॥ చూడఁడెన్నండు నీలోకము
భృగుహార్మ్యశ్రీ। కల్పితోత్కటబహుపతాకాద్రజంబు। పద్మవనవాసినీమనఃపద్మనిలయు। స
కలసేవాన్వితుండైన సజ్జనుండు॥ క॥ జలజాక్షుశంభుపూజన। ములరించు కృతాఘులకు బ్రి
యంబున పుష్పంబులు పత్రములందిచ్చిన। చెలువుఁడు చాకపురంబు చెందఁడు బలిమిన్॥
క॥ దేవాలయంబునూడ్చిన। పావనుకుండు నెన్నిహాంసుపులెగయున్। వైవస్వతయ
ప్స్యండ్లను శ్రీవైకుంఠమున నతఁడుఁ జెలఁగి వసించున్॥ గీ॥ జలములోకకొన్ని చిలికించ చెల్లు
వుమిగుల। హరినివాసంబునను పుగానలుమనెవ్వఁ। డతఁడు నిసుదక్కి వసియించు హరిపుర
మున। వేయి కల్పంబులత్యంతవిభవమలర॥ గీ॥ హరునిమందిరంబునందైన ప్రముగ్గుశ్రీ। హరిని
లాసభూమియందునైన। బద్ధముక్తటిడిన భవ్యుండు పద్మాబ్జాములుముకుందలోకమున వి
సించు॥ గీ॥ ఆలపాల నారికేళోదకంబుల। నిక్షురసము చేత నీశునైన। నబ్జనేత్రునైన నభిషేక
మొనరించు। జనుడు నీపురంబు గనుగొనఁడు॥ సీ॥ ఏదేని నొకపుష్పమిందురేఖామాళియా
త్తమాంగమునందునునుచు నతఁడు। జల్లగామందువేషవిద్య్యంబకునకును వసుధారవిం
దంబు నొసఁగు నతఁడు। భవుశరీరంబు వాయుపుత్రోకునట్లుగా గృతిచాళవ్యంతంబు త్రిప్ప
నతఁడు। గణాద్వయము గాగ్రమునందు ధరియించి నృత్యమీశ్వరుముందు సలుపు నతఁడు॥
గీ॥ హరుని సముఖమునందుఁ బ్రయత్నమమర। నిమిషమాత్రంబు దీపంబు నిలుపు నతఁడు। శివు
నిభవనంబు నకుఁ బ్రదక్షిణము సలుపు। నతఁడు నీపట్టణము సూడఁడర్కపుత్ర॥ క॥ గొడుగు
లును బాదరక్షలు। జలపాత్రలు వేసవులను సద్విజతతికిం। గడుభక్తి దానమొసఁగిన। పుడమి
జనులు రారు నీదు పురవరమునకున్॥ క॥ అవలక్షణంబున బ్రతితో। జనినగధూమణులు స
ర్వసంగత్యాగంబొనరించిన సంయములును। గనరెన్నఁడు నీపురంబుఁ గంజాప్తసుతా॥
సీ॥ ప్రజలేగు త్రోవఁ జప్పరము శీతలముగా గట్టించి యుదకంబు వెట్టు నతఁడు। బులికిలోఁబడి
చలించుచునున్నచోట బెబ్బులిఁ జంపి ధేనువుఁ బ్రోచు నతఁడు। దుర్భిక్షవేళలందునఁ బట్టె

అన్నంబు గృహపెట్టి యతిథి రక్షించునతఁడు । గురుజనంబైనచో గురుబుద్ధి మైకొని భక్తి
బాహంబు లార్తిం బనతఁడు॥ గీ॥ నగ్నిభయమైన తటి వాలయంబు సొచ్చి । వ్యయములతో
డఁ బ్రాణులదహనమునకుఁ జిక్కకుండఁ దెగల్చి నచిరయశుండు। సూడఁ డెన్నండు నీమహా
ము సూర్యపుత్ర॥ సీ॥ పశుల కైకొయిపోయి పరులశస్త్రములచే నని లోన పడినట్టి
వారు॥ పరుషదోషగ్రస్తపడి దురాత్ములబిట్టు దెరలించి వారిచేఁ దెగిన వారు । ద్విజులబా
ధింపఁగా వెఱుకకుండనివారి బందిగాండ్రలచేతఁబడిన వారు । చెఱపట్టుకొనిపోవ సతుల
భూపజఁగాచి రిపులచేఁ గెడసినవిపులయశులు॥ గీ॥ దశముపిరిగినచో గరాభపుపిటుండ నీ
లిచి శత్రులకెదురేగి నృపతిమెచ్చఁ బోరిరణవీధిఁ దెగినట్టి పుణ్యమతులు । దినకరాత్మజ నీ
పురంబునకు రారు॥ శా॥ ఆచంద్రార్కము గామహాక్రతుల నెయ్యంబారఁగా వందియో
త్మ చక్రంబున నిత్యకీర్తులు బ్రతుక స్త్రీబాంధు దాతల్కశౌ । ప్రాచుర్యస్థిత శంకరాచ్యుతకథా
భావంగుల్ప్ర బంధంబులు న్వాచాప్రౌఢిసునర్చు సత్కృపులు నిచ్చర్చింతురే కాలముల్ ॥ .. *

సీ ॥ కలకాలమున సుబరాంగనలఁ బైకొండ్రఁగా నాత్మలో భావించు నార్యమతులు
బరులయర్థములు స్వప్నంబులో పలనైన నంటఁగా నొల్లనియమమతులు । మఱచిత
ప్రియసుభాషణంబు దుఃఖముఁ బొరలనీయనివ్రతంబులాడని మిట్టిఘనులు । సఖిలజీవులయెడ
మనసు దినంబు నుగ్రహసభావమెడలని యుసమసుకృతు॥ గీ॥ లాత్రితులబంధువర్గా
మున తిథిజనుల నరసి సంరక్షయొనరించు ఘనులు దూరు। లాత్మశుద్ధి యొనర్చు మహానుభావు
లర్కనందన నీపురికరుగుదెరు॥ కవిరాజవిరాజితము॥ పనసలు నిమ్మలు మాజిఫలమ్ములు తా
టులములు వకుళంబులుగాం । చనములు నారికెడంబులు నీపలు చంపకములు ... పొన్నలు చం
దనములు దాలరసాలతమాల కదంబసుగంధములందముగా। వనములు పెట్టిన ధన్యులు నీదు
నివాసము గన్గొనరర్కసుతా॥ ముఱియును॥ సీ ॥ నైవేద్యములు లేని దైవంబులకు నుపహార
ములర్పించునతఁ డొకండు । పగవాని రాజ్యంబు పైదండు చన్నచో భూమిఁగాచింప నిచ్చు
నతఁ డొకండు। వ్యాధితోఁ బలవించువారి కౌషధమిచ్చి యాతురోటము డిపినయతఁ డొకం
డు। గోగణంబులలోనఁ గోడె నొక్కటి నేర్చి జన్నె చేసినధర్మశాలి యొకఁడు॥ గీ॥ గ్ర...
సంక్రాంతిముఖముఖ్యకాలములను బిత్రుతతికిఁ బూజఁగావించునతఁ డొకండు । కన్యకా
మ్మందమునిచ్చు ఘనుడొకండు। గనఁడు నీవేలుపట్టణంబి నతనూజ॥ సీ॥ చెలమ నీటను
దీజలమునందైన స్నానంబు మాఘమునందొనర్చునతఁడు । సంతతంబును విశేషపబాధ
ములు నిజాచార్యసద్మమునకుఁ జరుపునతఁడు । స్థితి దప్పి యరుగుదెంచిన భూమిభుని తోం
టసి తివృథంబు గఁ బ్రతిష్ఠించునతఁడు । గాశిగయా ప్రయాగలముఖ్యమగునట్టి పుణ్యభూ
ములసుంక మడుపునతఁడు॥ ....

గీ॥ నతుర నుకరేఁ యిదగిన ప్రయత్నముల । నిజగృహంబున ధారుణీనిర్జరులకు ।

రియనవర్ణించునటువంటిసజ్జనుండు। చూడఁడెన్నఁడునీమోము సూర్యపుత్ర॥క॥ చెఱువులుగట్టినపుణ్యులు।దలువకధాన్యమ్ము లమ్మునస్యలు ప్రజలకు। జెలువిడిపించినసుకృతులు నైటినర్కతనూజరారునీపురమునకున్॥ మత్తకోకిల॥ తాలవృంతములాతపత్రవితానముల్ధ్వజచామరాం। దోలికల్ రథదర్పణంబులు దూర్యతల్పచయంబుసోం। గాళియల్బహువస్త్రభూషణగంధముల్ష్టారికర్పణం।బోలిఁజేసినవారునిన్గస నెల్లకుండుదురర్కజా॥ వ॥ మఱియు నగ్నిష్టోమోక్థ్యవాజపేయాతిరాత్రాప్తోర్యామములును సప్తసంతానంబులు నాచరించినకృతార్థులును దులాపురుషతిలపర్వతశ్వేతాశ్వమహామేరుసప్తసాగరహిరణ్యగర్భతాకార్పాసాచలకపిలధేనురజతశైలాగ్రహారార్ద్రకృష్ణాజినసాలగ్రామశివలింగశయ్యాశకటగృహమహిషీగుడలవణాజ్యకన్యకావస్త్రాభరణవిద్యాదానంబులు మొదలైనమహాదానంబులొనర్చినపుణ్యులును లక్ష్మీనారాయణానంతవ్రతోమామహేశ్వరకృష్ణాష్టమీకృష్ణచతుర్దశీకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణసోమవారాదివ్రతపారాయణులును దేవబ్రాహ్మణప్రతిష్ఠాపరులును నాదిగాఁగలుగుమహాపుణ్యపురుషులును నీపురంబునకరుగుదేరరనిభారతీజానిధర్మరాజునకెఱింగించి మహాత్మా యిప్పుడు నాచేతఁజెప్పంబడిన శ్రీవిష్ణుమాహాత్మ్యంబును నామలకతులసీకార్తికమాసస్వరూపంబును నన్నదానప్రభావంబును సకలధర్మాధికృత్యంబును నిరంతరంబుగఁదాత్పర్యంబునం బఠియించువారికి వినువారికిఁబుస్తకంబు లిఖియించువారికి నాయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధియును బుత్రపౌత్రార్థసకలసంపత్సమృద్ధియును గైవల్యలక్ష్మీసౌఖ్యంబును గలుగునని యానతిచ్చె॥ఉ॥ ఎన్నఁగగల్గుదానములనిద్ధరయజ్ఞములందు లోనన।త్యున్నతభోగమోక్షమహిమోదయులత్మ్ము లనెల్లనాఁడవి।చ్ఛిన్నవిభూతితోనెసఁగు శ్రీహరివాసరసద్వ్రతంబువి।ద్వన్నుతభాగ్యహీనులకుఁదానెనఁగూడఁగనేరదెన్నఁడున్॥క॥ వ్రతములలో హరివాసరవ్రతమెంచఁదొక్తంబుభూమివలయంబునన్నా।వ్రతమునకితరవ్రతములు।మతిఁదలపోయంగ హస్తిమశకాంతరముల్॥ చ॥ అని తెలియంగఁబల్కి వినయంబున నంతకువీడుకొల్పియా।వ్వనరుహసంభవుండు చెలువంబుగలంతయు నెక్కరూపుగా। మనుకొని మాచి త్రిభువనమోహనమోహినినాంగ నొప్పవం।గన సృజియించెనిజాగ్రనితాయములద్భుతమందిచూడఁగన్॥సీ॥ తలిరులు నుడులు గత్మ్మములు తారలు వటుఫలములు దొనలనంటులు పులినము। తావాకుసుడి బయల్ రాహువుఁదరఁగలుఁగరికుంభములు దూండ్లుగవఁకగుహలు। జలజము ల్పెసరతాయలుగల్వరేకులు గంబువద్దంబుబింబంబు మొల్ల।మొగ్గలు శ్రీకారములు చంపకముమీనచాపము ల్పెలయఁఖుల్బంచురుండు॥ గీ॥ దమము మరునెత్తపలకనఁగ్రమముతోడ।నమరుముప్పదిరెండునందంగములవెలసె। సమదగజయానగలకంఠి స్వర్ణవర్ణ। నీరజామోదయమ్మోహినీవధూటి॥సీ॥ పదతలంబుల కెంపుపద్మరాగప్రభాసముదయంబులనెకసక్కెమాడఁ। దే

లికన్నుఁగవ డాలు దొలకరిమెఱుఁగుదీఁగెల మాలికలతోడ మేలమాడ। ముద్దుచెక్కుల కాంతి
తనిద్దంపుటద్దంపు చెలువుతోడుతఁ జొక్కుసేయుచుండ। చిగురుకుచంబుల తళుక్కులు మేలి
బంగారు నిగ్గుల నొకయింత నిగ్గువఱుపఁ॥ గీ॥ కుటిలకుంతలరుచులు గాఱాకుసుచు నింద్రనీ
లపఱ్ఱులనెఱరంగు సేలిసేయ। నఖిలమోహనసౌందర్యములరసి జూని। కట్టెదుర నిల్చె మో
హినీ కాంతయపుడు॥ సీ॥ చంద్రచంపకతులదేహభద్రవజ్రారతఘా వదన నాసాయానరదన
నాభ। బిసకాండశారీనపిక సైకతస్వర్ణకర నేత్రభాషాజఘనశరీర॥ చక్రచాపాకాశజలరు
హాదర్శవప్రభకుచభ్రూవిమధ్యపదకపోల। యాళిపుష్పబింబఫలాంబుజశ్రీకారకచసారభా
ధరకంఠకర్ణ॥ గీ॥ బర్హిశశిఖండకర్పూరభంగకమఠ। కచభరాళికహాసరేఖాపదాగ్ర। కా
శకాశ్వత్థదళనఖమారసదన। కనఁగొనఁగనొప్పె మోహినీకాంతయపుడు॥ చ॥ వనిత మొ
గంబు చందురుఁడు వట్రువగుబ్బలు చక్రవాకముల్। తనువు మెఱుంగు నేత్రములు తామర
లుండడఁబాటునొందునో। యనియఱుఁడింపుకోకచపలాబములందునుగందు పక్షముల్।
తనురహితంబు గేసరవితానము గంగఁ జేసె నేర్పునన్॥ అప్పుడు॥ గీ॥ మోహినీకన్య సుంద
రమూర్తిఁ జూచి। శిరములోఁ కయింత గదలించి చెలువుతోడ। జలజసంభవుఁడద్భుతస్వా
తుండగుచు। నాదరంబున నిట్లనియానతిచ్చె॥ క॥ వినుమోహిని రుక్మాంగదుఁ। డనుభూపతి
ధాత్రియందు హరివాసరశో। భనపుణ్యవ్రతము మహీ। జనులనుబంధువులఁ జూసి సలుపు
టకతనకు॥ లయగ్రాహి॥ పాపములరోగపరితాపములజన్మభయరూపములఁ బాసి పెనుతే
పలగు శ్రీలం। జూపరకునెక్కియపరూపబహుభోగముల తీపులను ఖించితుది శ్రీపతిపదం
బున్। వేపడసి యవ్విభునిత్రాపునయశశ్శుభకలాపములనుందు దురుకాపురుషులునుసా।
టోపభయదోగ్రజలకూపముల గూలరు మహాపరమభాగవతులయి పరగుఁ వేడ్కన్॥ ***
ఉ॥ కావున నమ్మహీశ్వరుని గాదిలి సువ్రతమచ్యుతంబునీ। భావిదిశాధినాథసుహృదయాబ్జ
ములోని వ్రతంబె డల్పమే। భావమునందునైన నొకపాటియునుమ్యనిఁ బోలెఁ జూడరా। కా
వసుధాధినాథుఁడును మహాత్ముఁడు ధైర్యసమగ్రసంపదన్॥ కావున॥ సీ॥ కలికిచూపులచేత
గర్వంబు వదలించి ముద్దుమాటల మనోమోదమొసఁగి। దరహాసములచేతఁ దమకంబువొడ
మించి సయ్యాటముల ధైర్యసరణి మాపి। వీణారవంబుచే వేడ్కలు నిగుడించి ఘనగాన
ములమర్మములు గలచి। పరిరంభణముల చేభావంబు పోఁగయించి యధరామృతమున మో
హంబు నెఱపి॥ గీ॥ పద్మశాఖరసర్వతోభద్రనాగ। చక్రసింహవిలోకనచాపధేను। కాష్ఠ
చంద్రాసనములాదిరామబంధ। భేదముల నోలి వలపించు బిసరుహాక్షి॥ క॥ ఘనమీపనిఁ గొం
చెము గా। దని ప్రస్తుతిసేసి సరసిజాసనుఁ డిట్లా। డిన మత్సరించి మోహిని। దనమది గర్వంబెల
ర్పఁ దానిట్లనిరెన్॥ చ॥ కటకటభారతీశ యది గారణమై భువనైకమోహన। స్ఫుటనవరూ
పరేఖలను సొంపువహింపఁ జనింపఁజేసి నేఁ। డిట వెలభామలంబలెను కించుక వెళ్లిగఁ జూచి

భూమీభుజం|బటుభక్తి గమానసుఁడభంగధ్వజ వతుఁడంచుఁబల్కె దే॥క॥దివసములనవక
కోమల!యవసానసుల్లైనితాంతయమదమక్షేలా|సువసనుల్లైననుమోహాప|రవశులగనిన
సవజేతురాజాంగీజుక్ష॥సీ॥ చక్కనాకలమించునక్షతురాదనిపించువలిగుబ్బచనుదోయి
చెలువుచూచి|నింకుచందురుకాంతినిరసించుచల్లనిమొలకనవ్వులమొద్దుమోముచూచి|
యిందనీలపురంగునెరవునేయగడంగుకుటిలకుంతలములకొమరుచూచి| మరుబాణము
లరెమొప్పునెఱవునేయఁగనొప్పునిడువాలుగన్నులకడిమిచూచి॥గీ॥ పొలుపుమీఱినసెల
శంకబాములుచూచి|కమఠదళుకొత్తుబింబాధరంబుచూచి|తలిరులనుబోలుమృదులహస్త
ములుచూచి| నలవతుఁడంగనెంతటివాఁడునృపతి॥క॥పటుతరమగుదీవ్యశా|స్ఫుటమధు
రరవంబుచెవులసోంకినమాత్రక|నిటలాక్షుఁడైనగానీ| ఘటదాసుఁడుగాఁడెరెండు
గడియలలోనే॥క॥వారియుపాగన్నాదరు| చారువిలోకనమునందుజనపతిగరఁతు|స్నే
రువులేతికిఁజూపను|గోరంగడతేరునని కిగొంగలి రోమెలా॥క॥ పైపడి ప్రియఁగరగింపఁగ|
నోపనిజనరాలిరూపునెఱపులవేలా |చూపులుగన్నులువన్నులు | పాపటయునుమురు
వురాతి|పతికులేవే॥వ॥దిభవములేనిసంపదయువేదములేనిమహీసురుండుసౌ | రభ
మునులేనిసూనములురాజులుమెచ్చనివిద్యయున్మహా|పభవులులేనిరాజ్యమును భావ
మునందములేనికూటమిక్షా | విభుఁడుశజేయలేనియలివేణియునేలత్రిలోకవందితా॥వ॥
అనియిట్టిధంబునంబంతంబులాడినయమ్మోహినీకాంతచతురవాక్యంబులకుఁజతురాన
నుండుసంతుష్టాంతరంగుండైనిజపుత్రియైనయమ్మోహినికిసహాయంబుగాఁగొందఱనిం
దువదనలంగల్పించినవరత్నకీలితంబైనయొక్కవీణియనొసంగి యక్కామినీనివహం
బుతోఁగూడదివ్యవిమానంబునెక్కించియనిపినంమ్మోహినీకాంతసత్యలోకంబు గదలిత
పోలోకజనర్లోకసువర్లోకాదిలోకంబులుత్తరించిభూలోకంబునకువచ్చి యనేకపట్ట
ణాగణ్యగిరిసమూహంబులుగడచిసర్వర్తుకిసలయకుసుమవిసరమకరందరసఫలభరిత
బులగుఖర్జూరకదంబకర్ణికారకదళికాకర్పూరకాంచనకముకకపిత్థకర్కంధుకరంజ
కగవీరపనసపాటలపారిభద్రవలాశమాలూగమధూకమదనమాకంతమాధవీమల్లికామా
లతీపిప్పలమన్మథబాణతాలహింతాలనారికేళనాగరంగకుటజముచుందచందనాశోకజంబువు
న్నాగజంగీరవకుళలవంగార్జుకుద్దాలకేతకీ|పముషినావాతరులతా శోభితంబునుదక
న్నతశాఖాప్రదేశమదకోకిలశాలికామయూరకూజితంబును స్మధ్యకాసారకైరవోత్పల
కల్హారశతపత్రవిరాజితంబును రాజమరాళసారసక్రౌంచబకకారండవచక్రవాక పరి
స్ఫుటకేంకారరావంబునుదదగభాగచందకాంతచింతామణిశిలావేదికా హర్మ్యగో
పురసప్తయోజనవిస్తారప్రాకారంబునునగునిష్టకామేశ్వరమహాదేవదివ్యభవనంబును
గలిగిరెమొప్పారుమందరంబనుభూమీధరంబుగడచియమ్మోహినిచెలులుంతాను విమానం
బుడిగిచనుసమయంబున॥సీ॥కిన్నరీకిన్నరక్రీడావినోదాబ్ధిరాజాను నోదవిశ్రామసీమ|మా

రిణీహరణపోతకానీకనిధువనవ్యాహారలీలానివాసభూమి । మర్కటీమర్కటోన్మాదఫలనకరాకృష్ణకాకంపశాఖాకులంబు । కలభికాకలభఘీంకారప్రతిధ్వనిస్ఫురితగంభీరగహ్వరసమృద్ధి ॥ గీ॥ సిద్ధగంధర్వఖేచరస్త్రీవతాన । ముఖరితాతోద్యవాద్యసంభూతగాన । పులకితాశేషతరులతావిలసనంబు । సానువిభ్రాజమందరశైలభూమి ॥ ఉ॥ ఆనగవీథిఁ గాంచెఁ దుహినాద్రిజభర్తఁ ద్రిలోకకర్తసం । ధ్యానవతాండవప్రియు సుధాకరపావకభాసనేత్రుఁ బంచాననునాదిదేవుఁ గరుణామృతసింధు నిభక్తలోకసం । తానమహీరుహంబుఁ బ్రపదంబు నరత్నసువర్ణలింగముల్ ॥ క॥ నిండిన వేడుకతో నాఖండేందుకిరీటిపాదకమలంబులకు దండప్రణామశతములు । ఖండితభయభక్తిఁ జేసె కామిని కడకన్ ॥ సీ॥ అంభోజభవసురేంద్రార్చితచరణాయ మరణదూరాయ నమశ్శివాయ । పద్మాప్తకోటిప్రభాదివ్యదేహాయ మఘసంహారాయ నమశ్శివాయ । డమరుత్రిశూలఖడ్గకపాలహస్తాయ మధితదోషాయ నమశ్శివాయ । గగనకల్లోలినీకలితోత్తమాంగాయ మౌళిచంద్రాయ నమశ్శివాయ ॥ గీ॥ మౌనిసంసేవితాయ నమశ్శివాయ । మదనదర్పహరాయ నమశ్శివాయ । మధువిరోధిశరాయ నమశ్శివాయ । మంత్రరూపాత్మకాయ నమశ్శివాయ ॥ సీ॥ కదలిపో అని తేరు వదలిపో అని పేరుఁ జెఱుపఁగా మొఱుపఁగా నెఱుఁగరేని । సానఁబెట్టనియమ్ము మోసఁబెట్టనిసొమ్ముఁ బట్టఁగాఁ బుట్టఁగాఁ బెట్టరేనిఁ । గంతుగంధపుఁబూఁతవింతచందపుమేతపూయఁగా మేయఁగా డాయరేని । మింటఁబుట్టిన ధార ముంటఁగుట్టనిచీర తలయందు మొలయందుఁ దాల్పరేని ॥ గీ॥ మొఱుపువిల్లువిలాసంబు నేఱుపునిల్లు । గలుగసుతి కెక్కరేని నాకరము లెత్తి మ్రొక్కనటువంటి దేవసమూహములకుఁ గ్లేశభవభంగయుక్త కామేశలింగ ॥ సీ॥ సమదవారణదైత్యచర్మాంబరమో కాని పైఁ దాల్ప వాకపాటిపచ్చడంబుఁ । గమలసంభవుకపాలములపేరులె కాని పూనఁ జెల్లునె వజ్రభూషణములు । నంగసంభూతభస్మాంగరాగమె కాని యలదనెల్లునె మేన మలయజంబు । గాలకూటమె కాని కడిసేయ నెల్లునె యింటవండిన బోనమిచ్చగించి ॥ గీ॥ జగతి నెవ్వరికట్టు వంటి సరణిచెల్లుఁ । జర్చ సేయఁగ దేవతాచక్రవర్తి । వైతి నర్చన నీకె కాకాదిదేవ । క్లేశభయభంగయుక్త కామేశలింగ ॥ క॥ ఘనములు ధనధాన్యనివా । ర్ధనములు నపమృత్యుభయనిధనములు భక్తా । వనములు ముక్తినిధానా । జనములు శివమీపదాబ్జసంస్మరణంబుల్ ॥ క॥ శూలింగపాలహస్తక । మాలిన్నయశాలిఁ జంద్రమౌళిం గతునిర్మూలిన్ సుగుణాలిన్ శుభశీలిం గరకీలిఁ జర్మచేలిం గొల్తున్ ॥ వ॥ అనియనేకవిధంబుల నయ్యీశ్వరుం బ్రస్తుతించి యమ్మహాదేవుని పాదోదకప్రసాదంబు లిగ్గొని యహర్నిశంబు లయ్యేకామేశ్వరు సేవించి మోహినీకన్యదన చేతి రత్నవిపంచి వాయించుచు షడ్జమపంచమస్వరంబు ననేకరాగతాళసంకీర్తనంబుల సూళాదిగీతంబులం బాడుచుండె నప్పు డప్పార్వతి నిజవయస్యలు దమతమమనోహరంబులగు తావుల సుందరపర్వతంబున విహరించుచుండిరని సూతుండెఱింగించిన విని నైమిశారణ్యవాసులైన మునీశ్వరులటమీఁద వృత్తాంతం బెట్టి

దని౯॥ శా॥ సంపూర్ణాగ్రవతాగతారకమహోత్పత్పం శాకశాకాపళీ। హంసత్రీగపటీరహీరబి సకీర్త్యాత్యకల్పకల్పప్రజా। ధ్వంస సాంభవకాలకాలకుదజిత్పం రంభరంభాధిపో। త్వం సశ్రీ కకభోగిభోగికధరాంధరాన్వేంగ్నీసి దుంజీరకా॥ క॥ గౌరీఘన స్తనాగవి। హారాహారాంగుళీయకాభరణరణా। చారుభుజదండదండకతాంగతిగవ్యవద్వతత్వర్థహృదయా॥ మాలిని॥ కనకశిఖరిచాపాకాలనాశప్రతాపా। జనకభయవిమారా శైలజాచిత్తచోరా। దినకరశశినేత్రా దివ్యకాంతాకళత్రా। వనజనయనబాణా వాగ్మికాంక్షితత్రాణా॥..........

గద్య ॥ ఇది శ్రీమత్పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర పోతయామాత్యపుత్ర సకలజనానందచర్య ప్రౌఢకవిమల్లనార్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాప్రబంధంబునందు దండధరుండు సత్యలోకంబునకరిగి కమలగర్భుని సముఖంబున సంగాలదండకాలహాదినిజసాధనంబులనిడి నిజలోకజనశూన్యత్వప్రాంతంబునెఱిగించుటయును దేవతాసార్వభౌముండు ధర్మునకు శ్రీహరిభక్తిప్రకారంబును గార్తికమాసమాహాత్మ్యంబును వేరుగ తులసీవిశేషంబును నన్నదానమహిమంబును సకలధర్మప్రకారంబుగ సునెఱిఁగించి భవదీప్సితంబానర్చనీయ సోమోదయంబుగా బలికియా కనివీనోల్లు పుటయు గములసంభవుండు మోహినీకాంతను బుట్టించిరుక్మాంగదుండొనర్చునేకాదశీవ్రతప్రకారంబు దెలియఁజేసి తద్వ్రతంబున కంతరాయంబొనర్చుమని నియోగించి యనుపుటయును మోహినీకాంత మందరనగంబునకరిగి యచ్చట నిష్టకామేశ్వరుని సేవించి నిలుచుటయునన్నది ద్వితీయాశ్వాసము॥ ....

శ్రీరస్తు.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీలోకలోకనాంబు। ప్రాలేయాకరాగ్నిభూమిపవనాకాశ। స్థూలాత్మమూర్తియుతనుత। భూలలనాధీశదక్షపురిభీమేశా॥ వ॥ అవధరింపుము కథకుండు శౌనకాదిమహామునులకిట్లనియె॥ చ॥ వనజజుశాజ్ఞనప్పుడనివారణఘోరతపప్రభావశుద్ధిగ। జననమునొందికొమ్మపరుషధ్వనులిచ్చుచు గుంపులై వడిన్। జనినలు దిక్కులందిరుగ సాగి మనుష్యులఁగూల్చి సస్యము। ల్మునుములు గట్టిమేసి సురుము ల్క్షణమాత్రమునందిఁ జేయుచున్॥ క॥ మారెండు లేక నిరతము। గారియవెట్టంగ బెగడి కనములసందుల్। దూరుచుఁ బ్రజలందఱు నొక యోరంబున గుంపుగూడి యెన్నిరి యిట్టుల్॥ గీ॥ ఈతకుణమొ భూమిగలవార మెల్లనరిగి। శార్ఙ్గివేంద్రునితోమునపాటులెల్ల। విన్నపము సేయకూరతయున్ననిండ్ల। పట్లనుండంగరాపంచుఁబలికియపుడు॥ సీ॥ పసిఁడిపుష్పులు గట్టుపచ్చడంబులు వెలిచీరెలు గుజ్జరి పారుపముు

లు। చమురు కాపస్ల రాజనవడ్లు ముఖ్యంబులు చెఱకుఁగోలలు కందబిరిగడములు। మినుములు పెసలు మామిడిపండ్లు కొబ్బరికాయ లల్లంబు దమలపు టాకుకట్లు। పోఁకపోఁతులు పండ్లుమిను తండంబులు ఖర్జూరములు దేనెకలు ఘృతములు॥ గీ॥ తోనమొకములు పండులు దప్పితోడ లు। శుకసపండ్లును బెల్లంబు పంచదార। గపగసలు చారపప్పు ద్రాక్షఫలములును। గోనుము బ్రజలేగి రవనీశు కొలువునకును॥ గీ॥ పరమిరుక్మాంగదక్షితీశ్వరునిఁగాంచి। తాముదెచ్చిన బహుపదార్థమ్ము లెల్ల భవనిపాయకు సముఖంబునందుఁ బెట్టి। చక్కసాగిలి మ్రొక్కి హస్త ములు మొగిచి॥ గీ॥ అవధరింపుము రుక్మాంగదావనీశ। నీవు రాజ్యమ్ము సేయఁగా నేటిదాక। కల్లనై యున్నమా పదార్థములనీడఁ బ్రతికియుంటిమి పిన్నపాపలును మేము॥ చ॥ నరవర యీతనూంధర విజంగనసద్భుత మేమి చెప్పనేఁ। డురుకడిమన్ బోతులు ఘనోద్ధత సామ జములప్రాణహమ్మఁ గరుబు సుదుష్టి లేళ్లెలు గుహ్వారినాంబులుఁ గోట్ల సంఖ్యతో। కరరవము చ్చెలంగ నరికట్టుక యున్నవి రొండు జొచ్చినన్॥ సీ॥ చేలకాపలివారిఁ జించి వండరలాడి పండిన సస్యము లుప్పాడుసేసి। గుంటగూబఁగఁగూల్చి కుప్పలు గోరాడి ఫలవృక్షములబు పడఁగ ద్రోఁచి। తోఁటబకురికి నిర్ధూమంబుగా వించి కమలాకరంబులు గలఁచి విడిచి। జనప దంబు నర్చిప్రసంహార మొనరించి పసులమందలకేగి పసుపులడఁచి॥ గీ॥ తేఁటకాంచనదేశంబు వెళ్ళఁదలఁచిమి। పూవాదలు నాకు శ్రీవేలు భూమిఁగలుగు। చెఱకుతుటను వారికె తిమ్ములు వి లుగ ద్రోచి। మందలై యున్నదావి రొందుమా ఉలేక॥ మాలిని॥ వేటబకుండగు పాఘకమున్ పృథివీవర నై కొనియాటవికుల్ మాటము గాజనిముందర నీకర కొకలములు స్వచ్ఛగా నభ లక్। మాటుబు గట్టుచు పోయాగ శాంబలిక దుంపుము తుంపకదక్కినమా। శేటికినీ చక్కటసా యము లెంతల కేనియు నేగెదమిఁక ఱుముక్॥ క॥ వేఁటచ్ఛ గంబులఁబోరిగొని గ్రాసుహటిగము ముఁద్రోచు టేమిచోద్యము పటుశా। ర్ఘటోపనిరుబంధికి। చేటబరు వెయ్యవనిసాధకమిం తింపంగన్॥ క॥ విరాజవిరాజితము॥ భయమువభూప్రజలాడిన మాటలు పార్థివశేఖరుఁడా దరణిఁ। గయికొని యేలమిచారము నేగలుఁగన్ మృగకోటులు దుంచెద నే। భయపడవలదు సుఖంబున నుండుఁడి బంధులఁగూడి యటంచు మహాదయని సుధాంబుజసంపి విభుండు ప్రజా పమొనర్పఁగఁద స్తణమే॥ చ॥ తనయుని మోము సహారి ప్రసాదంబున నిట్లని నీవు భూమిపాల నమొనరింపు మేనడవులన్ గజసింహాలు లారయుడగ్రసం। మూకగని మొనగ్రిక్రమ్ము కరదంబున నిక్రము రేఖ మిఱ్ఱుశ్రీ। దనరఁగ బచ్చ్వనంబకుబు ధన్యతనీ విపక్షంబు మీఱఁగన్॥ క॥ నరసొంయ ముండు నీతి। స్ఫురణ భరయోలె సేనిసుర పతికరణిఁ। బరియించు నీతిశాస్త్రతఁ। దిరిగి పసి రులకును బాసిదీనత నొందున్॥ క॥ పగతుర బగతుర చుట్టుల। దగు వారలు గాని వారిఁ దగ ముసవను చే। నొగిలిన వారిద్వంద్వంబుగ। జగతీపతి విశ్వసింప జనదెయ్యెడలన్॥ క॥ త్రాల్లిం టనేవ మైకభూ। పెళ్ళకు ఘన్నెకృత్త్తు యన్ । వెళ్ళిపోగాఁగఁదుఁదగదల్లు

వర్ణభేదము

బున హితుఁడటంచు నూరడియుండక ॥క॥ వివిధాన్నములొక్కరునకు। నవనీపతి గుడుచునె
ట్టియతనిం జీర్ణంబవు బెట్టిగి భుక్తిగొనఁదగుఁ। బవిమలమతి భక్ష్యభోజ్యపానీయంబుల్॥
క॥ జనపతియన్యన్నపాలురు। వనిచిన భూషణను గంధపరిధానంబుల్। మునుమున్నె ఘన
గాఁదగు। వెనయఁగ విషయంత్రభంగులెఱిఁగిన గాఁకన్ ॥క॥ పతియనమాత్యుఁడు దుర్గ
ము। క్షితియును మిత్రుండు ధనము సేయుచనఁగా। నుతకెక్కిన సప్తాంగము। లతులితగతి
రక్షసేయన గునరపతికిన్॥ మ॥ వనకేళిన్ జలకేళి భోజనమున నాస్వాహ్నాళి దేవోత్సవం। బునఁ
గాంతారతి పేఁటలాడు నెడలం బోట్లాటలన్ సాము చోఁ। గనముల్వచ్చిన చో మొనల్న
డుపు చో గాంతాగవీధిన్ గజా। శ్వనృపోత్సంగము చూచుచో వలయు రక్షం బంగి భూభర్త
కున్॥ క॥ శుద్ధియు బుద్ధియు శాంతియు। న్వృద్ధాచారమును నయవివేకము గర్త। శ్రద్ధయు ధై
ర్యము గలుగు నృపు। బుద్ధని బ్రభు మంత్రి సదిఁ బూన్పఁగ వలయున్॥ ....*

హారుసకురజతాద్రియు శ్రీ। హారిక మృత్తాబ్ధియును నానామహాదుర్గంబుల్। ధరణీరక్ష
కు భూమీ। శ్వరునకుఁ బలెనుగ్రశైలవనదుర్గంబుల్॥ మ॥ జలముల్ గ్రాసములుం దృణంబు చ
ముదుశ్శాకంబులున్ ధాన్యముల్। ఫలముల్ యంత్రములట్టడల్ పరిఘలుం బ్రాకారము
ల్సాధనా। వలియున్ ధనధాన్యసమగ్రతం గలిగి దేవబ్రాహ్మణానా సాధ్యమా। స్థలనీరాచలదు
ర్గములప్పలె మనుష్యస్వామికింబు త్తకా ॥ క ॥ న్యాయము న ప్రజలఁ బెనిచినఁ బాయు। ని
సిరి నొందు భూపతియతనికి లా। దాయంబు లేవి తలఁదము। శ్రీయిడి ప్రజ రాజుఁగాతురి
ట్టులు పోలెన్ ॥ క ॥ పరభూమి ప్రజను చేర్చిన। దిరముగ ధరయేలుం జూ దేశఁబున
కున్। సురుగుదురె స్పటి ప్రజలును। నరపతి న్యాయంబు దప్పిన డిగిన యేనిన్॥ క॥ అక్ర
రగలదని పతి ప్రజ। నెక్కుడు గాదపము గొంటయిల్లై పైఁ జెరువుల్। ప్రక్కలుగఁ ద్రవ్విషమీ
లను। గ్రక్కనఁ బట్టుకొని తినుట గణుతింపంగన్॥ క॥ తన భూమి బ్రజల నిరతము। జననా
యకుఁడరయకొండు సచివుని నిలుపన్। ధనహాని యౌ కాదామీ। ఁదను రాజ్యము చెడుఁ బ్ర
ధాని దా స్వామియగున్॥ క॥ ధరణి యభివృద్ధిఁ బొందిన। ధరణీనాయకుఁడు మిగుల ధన
వంతుఁడగున్। ధరణీరక్షణ నిరతము। ధరణీపతి సేయవలయుఁ దత్పరమతియై॥ క॥ పొద్దు
గొత్తిపికిక్రేఁపుల। మొదలార్పుట ప్రజలనధికము గసరిగొనుటల్। కదుపులఁ బెనుచుట
దగునరి। యధికము గొనక తనిఁ బోచుట నీపతికిన్॥ క॥ జగతీపతి యధికారులు। తగని ధ
నంబొక్కచోట తారము గొన్నన్। మగుడంగ నొసఁగి నెయ్యము। మిగుల నన్నింపవల
యు మేదినిఁ ప్రజలన్॥ క॥ చోరుల చేసు జనుల సంసారంబు చెఱుడును గాన జనుఁదలవరు
లన్ ధారుణిఁ బ్రజల భయములు। వారింపఁగ నవనిఁ గాచువారుగ నునుపన్॥ క॥ చోరుని హిం
సింపక పతి। గారుణ్యము సేసెనేని గడుతురు జనులా। చోరుల చేత ననేకులు। గారణము
టు గానఁ దగదు కరుణయొనర్పన్ ॥ క ॥ తెరవాటు గొట్టి భూప్రజ। బరిమార్చెడు చో
రవితతి పతి దునిమోషచో। పరపున మఁగ్నఁగఁ బూనిన్]. ధారుణను రక్షణ మొవెడలఁ

ద్రోయింపదగున్ ॥ గీ ॥ నమ్మఁబలికిరైన నరపతి సమయింప । నగుచు రిత్రిచెరు
చునట్టిఖలుల। వెరపొనర్చు పులిసహీనబలంబునఁ। జదిపి పశుగణంబు సనదె ప్రోవ॥ క॥ గో
రక్షయు వాణిజ్యము। నారంభము నరియసుంకమప్పనము సుశ్శృంగార వనంబులు గనులు
ను। గాఠణములు ధనము హూర్చఁ గాఁదగుఁ బతికిన్ ॥క॥ వివిధములగు విత్తనములు। గుదల
యపతి సంతరించి కోరిన ప్రజకున్ వ్యవసాయబహుళతకునై। యవిరళముగనొసఁగవల
యునద్యోవేళన్ ॥క॥ శిక్షింపరాకమిక్కిలి। పక్షంబున నొంచఁగు వారి బహుధనధాన్యా।
ధ్యక్షులఁజేయంగాఁదగు। నక్షీణకృపాసమృద్ధి నవనీపతికిన్ ॥క॥ జనపతిదసపనిపాటుల
జనములకు రదండనముల సమయింపక సొ। ల్పనధనముఁ గోటదుమ్మొద। వనజమరందము
బు గ్రోలు వడుపు పలిర్చన్ ॥క॥ సామము పమునందున ఫి। వ్యామోహితునందు భేదము ధికసని
యందుం। గామిత దానము దుర్భర। భూమీశు నియందె దండమును జేయఁదగున్ ॥క॥ న
రనాథుని నిజగేహము। పరిఘాప్రాకారవీరభటగజతురగో। త్కరనానాయుధ రథ। క
రణంబులచే తనగరు గావఁగవలయున్ ॥క॥ పాయక రాజద్వారం। బాయతమతిగాచు
వారికన్యభయంబుల్। పాయుసుమలినంబెడలును। శ్రీయుత తేజంబు యశముఁ జెందుఁగు
మారా ॥క॥ అవసరము గానివేళల। నవనీపతి గారవించు నాత్మజుఁడైనన్। గువలయపతి
భవనమునకు। జనమునభయమేడి చొరఁగఁజనదెన్నండున్ ॥క॥ ఎంతటి మాన్యవరైన
న। నంతైశ్వర్యాధనసంచయములొసఁగంగా। బంతమగుఁ గాని యాజ్ఞయొం। తయున
ాదు పతికి దేకార్యములన్ ॥క॥ కాని వయఁ బెన్నఁడునొక। కానియు జేయంగఁదగదు
కార్యము గలచో। మానకధనంబు ద్రుణముగ। మానవపతి సేయువదినము గ్రవిభూతిన్ ॥క॥
మిన్నిలబలిమియుఁ దనదని। యున్నతమహీపాలుకడిమియుఁ డదు రాజ్యా। భ్యున్నతికిమూ
లబలము। సన్నంబై యుండవలయు సమధికమగుచున్ ॥క॥ సామంతుల మార్గిశముసు। భూ
మీశ్వరు నగరిద్వారమును గాయక యు। చ్చాటగణము నఁజరించిన। స్వామికిరాజ్యంబు
థిరము చాలకయుండున్ ॥క॥ బలుపుగ దుర్గము పైనిజ। బలములు పొలియంగఁబోరఁ
బాడిరొధరణి। తలపతిముట్టడిచేసిన। దళసంపదతోడ గోడ కానేచేరున్ ॥క॥ దూరక్షువది
గిశాత్రవుఁ। డానయనధితుఁడనియుఁ టపుంటినచోటన్। భూరిపరాక్రమసమరఁగా।
కూరకగర్వితుని కడిమియుడుగునెయొకటన్ ॥క॥ నిలిచియడల్చిన శునకము। దలగి చనుం
బఱచె నేనిఁదా వెనుతగులుం। గలనంబగతు నిసట్టుల। చలియింపక నూర్వవలయు సాహస
భంగిన్ ॥క॥ అరిదన పైవచ్చినఁదగు। నరిగానీ సమరముఖమునందుసఁగానీ। మరచింప
కదామరలిన। నరపతి రాష్ట్రమును దక్షణంబునఁ బొలియున్ ॥క॥ అదనైన దాకశాత్ర
వుఁ। గదలింపక యుండి యుడరు గలిగినచోటన్। మొదలార్ప వలయుఁ గొక్కెర। యుపక
ములో మీలఁబట్టునొప్పదలిర్పన్ ॥క॥ పగరపయిఁ బగరకడిచినఁ। బగరధరంబాసిచని సహ
భగరము ప్రజకుం। బగయొదలినఁజయ్యనరా। సగరధరిత్రియసనసీరియుఁ బతికొనవల

యగు ॥ క ॥ తనదు గాఁ బులుభూమియు । గనుమలు పదిలములు సేయఁ గా నకగ
ర్తవ్యంబు నవని గర మీఁద వడిచిన జనపతి రాజ్యంబు సిరియు శత్రుం జేరున్ ॥ క ॥ సుజనుల శిక్షిం
పమియును । సుజనులఁ గ్రోధించి దండఁ జూపుటయు నుభూ । భుజునకుఁ బాతకమూల
ము । ప్రజచే నాతని నిధనం గావింతురు గాదె ॥ క ॥ బలవంతులు బలహీనులఁ । బొలియింతురు
వర్ణధర్మములుదప్పును జా । రులుఁ జోరులే పు మీఱుదు । రిలపై దండింపకున్న నేచి నకడి
మిన్ ॥ క ॥ తెలియందగు నాయ ప్రజయ । ములరాష్ట్రములోని వార్తము నసినరిపుల । గొలి
చిన వారిని వాకట । నిలిచిన యర్థుల ద్విజుల నిరతము పతికిన్ ॥ క ॥ పీసము విడుపక
కొనునది । భాసురము గన్యాయధనము పతిదన ప్రజచే । భూసురుని చేత నరియెర । గా
సున గొనఁగూడదు దడరు గలచో నైనన్ ॥ క ॥ బలవంతుఁడైన శాత్రవుఁ । జలమున సాధిం
పు చోటఁ జనునితరము హీ । శులతోడ జెలిమి సేయఁగ । నిల ఖేడ శ్వాంబరా రహిత వచ
నములన్ ॥ గీ ॥ మంత్రగోపనంబు మర్యాద నిజరాజ్య । తంత్రరక్షదాన ధర్మ ధైర్య । శౌర్య
శక్తి విప్రసంతర్పణము సత్య । భాషణంబు భూమిపతికి వలయు ॥ క ॥ బలధర్మ పరాక్రమము
లు । గల భూపతి తోటి సంధి గావింపంగా । వలయు బతి యొండు పాయం । బొలసి సచో
టు సహాయము నరించుటనుఁ ॥ గీ ॥ పొందు చేసియుంటఁ బ్రోచఁగిన పడిసన్న । సముసితో
డబడిన సమ్మానమొంది । యధికుఁడెచ్చ నే నిచ్చది రెంటికిని హాని । గాల్పకున్నయగ్నిగది
సియిల్లు ॥ చ ॥ మనుపులు సెప్పినన్ని ప్రమాణముగ ల్గిఁ గా విజీతవర్తన నలయింపకిచ్చిత
లిచంద్రుల బత్యము వెట్టిలాపుచే । స్విబిరు బాహ్యభూషణ విశేషపథంబుల నిల్పిమన్ననల్ । ద
నరఁగ భూమిపాలకుఁడు దాఁ బరివారము నేలఁగాఁ దగున్ ॥ క ॥ పరివారంబు న కుసుభూ ।
వరునకు హ్రుదయంబు గలసి వర్తింపఁదగుం । బరివారము నిలిపినచో । ధరణీపతి పేరు
వాడి తానసుపఁదగున్ ॥ క ॥ కలవడి మాటలఁ బ్రియముల । నలయింపమి యాశ్ర
లందు నాదరణములం । గల కాలంబు పహాతుల । నలపున వశగతులఁ జేయ నగు నర
పతికిన్ ॥ క ॥ శరణన్నవారిఁ గాచుట । దురమున వీరాధిరుఁడు నుఱుట ప్రజలం । బరిపా
లనంబు సేయుట । ధరణీపాలునకు ముఖ్యధర్మం బెపుడున్ ॥ క ॥ కృతులిచ్చు నసుకవుల నా ।
శ్రితుల ధరా ప్రజలఁ బ్రియుల సేవకుల నుభూ । పతి యెవసరమున సమసిన । హితుల కుటుంబ
ములఁ బ్రోవనిలపతి వలయున్ ॥ గీ ॥ అను చుబుద్ధి సెప్పి యనసీశ్వరుఁడు సుమా । రకుని సు

నిచియాటవికులఁ జూచి । సాధనములు పూని చను దెండు నా పెట్టి విపినములకు వేఁట వేడ
లవలయు ॥ క ॥ క్షితినాథుఁడు దమకిట్లా । నతియిచ్చినఁ జనిపుళిందబాధులు భయదో ర్ధతిఁ జే
ఖసార మేయ । ప్రతతుల నొండొండ సయ్యె చిఱ్ఱపట్టిరి బలిమిన్ ॥ సీ ॥ గడికోడబసవశంకరుఁ
డుసుగమికాఁడు గాత్రేఁడు జగజెట్టి గాలిపడగ । కొండడుపులియు మారో లు గండడుసు
రిగాలి మాష్టిఁడు దొంగల భుజగుడు । బండి గల్లఁడు వెండిగుండుచిప్ప లకోలపట్టు గొల్లన

ఖాంత్రా ర్భుండు । కొదరుసింగఁడు వెన్నుగుదియకోటలగంగఁడాదిభైరవుఁడు మోహ
నమురారి॥ గీ॥ బలుపిడుగు విక్రమార్కుండు బలుతలారి। యనెడు నామంబులను పేర్చ్వన
ట్టివారు। నగరిజాగిలములనేచిఁ తగినరీతి । గొలుసులను బట్టి చనిరొక్క కొందఱపుడు॥
సీ॥ వలలకావళ్లు సివ్వంగులబంగ్లును దీమంట్లుబోగుకారులును జీరె। తెరలునొగ్గంబులు
దీవములార ముత్రైకదారికత్తులు మొకములోను। లొఅపైన గొడ్డఁగ్లు మెఱుఁగుబల్లెంబు
లుదట్టుకొమ్ములు పులిచెట్టు మందు। బలువిండ్లుఁబోటుకోలలుతోలు మొకులుగొరకలత్తె
శములు గరకణీలు॥ గీ॥ నాదిగా వేఁటలకురూగ్య హైతసర్చ్బ। సాధనంబులు సవరించి సర
భసమున। నాటకీకసైన్యమేతెంచి యాధిపుఁగాంచి। దండములు నెట్టనిలిచెఁ బ్రతాపవల
ర॥ గీ॥ వేఁటలకు భూమిపాలుఁడు వెడలఁదలఁచు। కొల్లుపం ధ్యానశీ దేశయిష్టసఖులు। వలన
దెలియఁగవిని కళవళము నొంది। చనియొక్కపుఁడున్న యాసభాసదనమునకు॥ సీ॥ కందు
చెందని సుధాకర శ్రాణ బింబంబు మొఱసిహాయకనున్న మెఱుపుఁదీఁగె । పంకంబునం
దుఁగీడ్పడనివ్వు జాళముల క్కవిచ్చిచననిజక్కవయుగంబు। వికసించి మొగడనివిమలాం
బుజాతముల్గర క్కశంబులు గానికరికరములు। బిలుకముక్కఁటనివలతబింబఫలంబు దాం
పుత్య్ర మెడలనిదర్పణములు॥ గీ॥ నసఁగనాననంబు నంగంబు హస్తము। ల్చన్నదోయి వాలు
గన్నులూరు। లలతిమోవి చెక్కులలరనయ్యరమేఁడ। గంధి భూమిపాలుఁగదియసరిగె॥ క॥ వి
నయముసు భయము భక్తియు। మనమునఁబెనఁగొనఁగనపుడు మనుజేశ్వరునిం। గని ప్రేమ
క్కసు వాక్యంబుల। దనరఁగబింబాధరోష్ఠి వానిట్లని యెన్॥ క॥ జననాథ వేఁటకరిగెద। న
నితలఁచిన వాఁడ వఁట మహాద్భుత మిట్టి। పని యెన్నఁడుమీ వలనన్। గనివినియు నెఱుంగము
కటకట లెసముగాదే॥ మత్తకోకిల॥ వేటలాగముదూషితంబులు వేఁటలార్యవిరోధము। లేవ్వ
టలూర్జితధర్మహానులు వేటలక్రమమార్గము। లేవ్వఁటలుగ్రత రాఘుశాలలు వేఁటలత్యపవా
దములో। మాటలేటికి భూప వేఁటలు మానియుండుము సుస్థితిన్॥ గీ॥ వేఁటజూదంబు పానం
బు మాటబిరుసు। కఠినదండంబు తరళాక్షి కానియాలి। యనెడు వ్యసనంబులేడింటియం
దు మమత। దగదు గావింప ధారుణీతలవిభునకు॥ సీ॥ వేఁటఁబాండునృపాలవిభుఁడుశాపము
నొందె ద్యూతసంగతి నైషధుఁడు నొగిలెఁ। బానంబు చేయాదవానీకమిలఁ గూలెఁ బరుష
క్తిఁ గౌరవప్రతతి సమసెఁ గఠినదండమున మాగధుఁడు మేసునొఱంగె భామినీరతి సింహబ
లుఁడుగడసెఁ। దగనియాలి త్రిశంకుధరణిపాలసుతుండు దలపోయరాని దుర్దశఁ జరించె॥
గీ॥ గానవ్యసనంబులేడును గానివగుట। నెఱిఁగి హృదయంబునందు నొకించుకైన। దగు
లొనర్పక యుండిన ధరణియెల్ల। వేలునిష్కంటకముగ భూమీశ్వరుండు॥ క॥ అని సం
ధ్యావళి పలికిన। విని భూపాలుండు పలికె వినుమా వేఁటల్। ఘనపాతకమూలములని। విన నే
యీపాపపుణ్యవిధులెఱుఁగను కో॥ ఉ॥ ఊరకె వేఁటఁబోవ విక భోశ్వలలోచన దుష్ట స

త్త్వము౯। ఘోరుశరాసేస్వరేగి బెడిదంబుగ మూఁకలు గట్టి గ్రామములు ల్మారి మసంగి శట్టులసమ
స్తము చూఱఁగొను చేసెనిప్పుడా। మూరత్సృగంబులందు నిమిషుంభినిఁ గాచుట ధర్మహానియో॥
చ॥ పలదుతల్లిఁ కస్తూరి గడిలు వారిజలోచన శాసనంబులం। గలయఁగఁ వేఁటలాడి తిరుగంజను
దెంచినదాఁక నీప్రవా। ఖలనిసుహూత్త్వము స్పనని వారణ శ్రీహరి వాసరవ్రతం। బలపునసు
ల్బృహంచుఁ బిమ్మకర్మిలి శస్త్రనసేసిచయ్యన౯॥ మ॥ సుతుధర్మాంగదు రాజ్యపాలనమునై
మూపట్టఁగా నిల్పి యా। క్షితినాథుండు ప్రధానులుం డొరలుఁ డేజీలున్న దేథంబులు౯।
మాతులు౯ దేరులు దండనాథులు భటానీకంబు లెన్నేనియుం। బ్రతిభంగొల్వ మహావిభూతి
సరగ౯ బాలార్క తేజంబునఁ౯॥ ఉ॥ మౌళికిరీటరోచులు పమ। గతటిల్లతలిం దచాపమా।
నీలశరాసనంబుగ నభూషణరాజము గ్జిశంబు (శ్రీ)। జాలములోలిఁ జల్లు నిలసత్కుసుమం
బులు వృష్టిగాఁగ భూ। పాలకుఁ డంబుదంబుగను పట్టె మహారథ శైలసంగతి౯॥ ఉ॥ పచ్చని ప
ట్టుచేలకును బచ్చని కుంకుమ పుప్పుగంధముం। బచ్చని కంచు సింగిణియుఁ బచ్చని జోడును
శాగవల్లులు౯। బచ్చని రత్నకీలిత విభాసిత భూషణములు దీర్పఁగాఁ బచ్చని వింటిజోడు ద్రి
యఁ బార్థివశేఖరుఁడొప్పె నయ్యెడ౯॥ వ॥ ఇవ్విధంబున నమ్మహీవల్లభుండు గట్టాయితం
బైన భలగ్నంబున జతురంగబలసమేతుండై కదలి మహారణ్యంబులు దరియ నడిచె నప్పుడు
మున్నాడి యనేక సహస్ర సంఖ్యాయుతంబులగు శాబరబలసమూహంబులు గహనంబునఁ
బ్రవేశించి ఘోరమృగసంఘంబుల కందువలరసి యురికట్టి తిరిగి రాఁ బ్రోగు వారియు నొం
డొరులం గేకలిడియుఁ దెరలు చుట్టియుఁ బసులు వెట్టియుఁ దమకంబుల మర్చియు విక్రమంబు
నం బేర్చియు దీవంబులు నిలిపియు గాలురులు సానిపియు నోదంబులు ద్రవ్వియు వలలు దీ
ర్చియు మృగంబుల నుత్తియు నంతకంత కుమా త్తియు నీరంబులు పూరియు వెనువెంటం బాఱి
యుదరుపు లున్న ఱేకియు జనంబుల నురికియు బహుప్రకారంబుల వర్తించుచుండిరంత
భూమీశ్వరుండరదంబు రయంబున డిగ్గి॥ ద్వి॥ ప్రాసకందములు॥ కోపంబున శరవ
ర్షము। చాపంబున నాటుఁగ జేసిజనపాలకుఁడా। టోపంబున శరభంబుల। రూపంబులడం
చియార్చె రోదసి వగుల౯॥ క॥ అడిదంబు వెఱికి భూపతి। బెడిదంబుగ బలిమి నొక్క భేరుం
డంబు౯। మెడమునిమి నేయ నెత్తురు। వడినిరియఁగ ధరణి భూఁదవరదలు వారె౯॥ క్రి॥
క॥ ౫॥ రదనములు దునియ నేసిన। సదనములకుఁ బాసిపాఱెఁ జవమున లేళ్లా। లసదనములఁ దో
లుఁగఁగా నయ్యదనవృగేంద్రములు భయసమాకులమతులై॥ క॥ అదలించియు తౌశము చే।
గదలించి విభుండు ఖిల్లిగణవల్లభుల౯। మదలించి ఖడ్గమృగముల। విదళించెఁ బ్రతాపరేఖ వి
సుతికి నెక్క౯॥ క॥ వాలములు విడిచి మదశా। ర్దూలములు మహాభయంబుతోఁ బరువిడఁ గా
నాలములు దలలు పటుశర। జాలముల మహీవిభుండు జగతింగూల్చె౯॥ క॥ వైరంబునఁ బఱ
తెరఁగ। ఘోరంబున మస్తకములు దునియఁగ నేసె౯। ధారంబువల్లుకములు। వీరంబున భూ

విభుండు పృథివి చలింపన్ ॥క॥ వనములఁ జొరఁ గొట్టి మృగా। దనములనరికట్టి బెట్టిదంబగు
పటుసా। ధనములఁ దునిమెనిడన్ భో।జనములగో మాయు శాక సముదయములకున్ ॥ ద్వి
క ॥ ఎమ్ములు వడి దునిసిలులా। యమ్ములు జిఅజిఅసుదిరిగి యవనీస్థలిపై। గొమ్ములు గ్రిం
దుగఁబడె వా।లమ్ములు వడినేయఖిల రాట విలోనన్ ॥చ-క॥ శ్రీకరములు రణరంగజ। యాక
రములు నిఖిలశాత్రవానీకము నో। భీకరములు నగు శరములు। సూకరములు సమసె భూ
భుజుఁడు వడినేయన్ ॥ ద్వి- క॥ గ॥ సారంగంబుల రయమునఁ। జేరంగ రథంబు వఱపి చి
త్రము గజవం। బారంగఁ జొచ్చి విద్యా। సారంగుఁడై నభూమిపాలకుఁడేసెన్ ॥.. ......*
క॥ కట్టలుకఁ గొండ గొఱియల। గట్టులు గాఁ దునిమి తలలు తానన భూనిన్। గుట్టలు వెట్టె శృ
గంబుల। జట్టులుగను బాపె నృపతి శరవర్షములన్ ॥క॥ త్రిప్పులు వెట్టుచుఁ బాఱఁగ। నిప్పులు
వెదచల్లు బాణనికరంబులచేఁ। గుప్పలు గొలఁదిగ వేసెను। దుప్పుల నవనీవిభుండు దోర్బల
మెసఁగన్ ॥క॥ బాణము విభుఁడరి వేసిన। నేణము గని పాటికుముద హితబింబలస। తో
ముననాగి రయమునఁ। బ్రాణము రక్షించుకొని శుభస్థితినుండెన్ ॥క ॥ ఏకలము సునరనా
థుఁడ। నేకలవంబులు గఁ జేసి రేసుఁగులను బె। న్వ్యాకలరి కట్టికొట్టెను। మేఁకలఁబలెఁ దరుల
నపరిమిత శార్దూలములన్ ॥గీ॥ మేదినీశుండు కస్తూరిమృగచయంబు। చమరికామృగజాలంబు
సమదరేఖఁ। బేర్చు జవ్వాది పిల్లులఁ బ్రియము లర్పఁ। బట్టి పదిలంబుగా వించి పరిఢవించె॥వ॥
ఇట్టియనుసింహశరభశార్దూల గండభేరుండ భల్లూక వరాహాది మృగంబుల నఖండపరా
క్రమంబున ఖండించి గంధబంధురానేక కస్తూరిచమరీకామృగంబుల సముచ్చయించి యొం
డొండం బట్టి పదిలంబుగావించి యనేక ప్రకారంబుల వేఁటలాడి యంతటం ధనియకయ
ష్మహీపాలశేఖరుండు ॥ సీ ॥ వింధ్యాచల ప్రాంత విపినమార్గములందు సహ్యభూమీధర
సానువులను। మలయపర్వత పాదమహాటవులయందుఁ గ్రౌంచశైలము హిమాద్రి కాసన
ములఁ। బారియాత్ర గ్రావ పటువనాంతరముల గంధమాదన గిరికందరములఁ। ద్వ్యంబకా
వనిభృన్నిత్యంబదేశములందు ఘనమాల్య పర్వత కటకములను॥గీ॥ కనకదుర్భరధరణీధ
గహ్వరముల। ఘోరమృగముల వేఁటాడి కుంభినీకిని। హర్ష మొదవించి చాలించి యవని
నాథుఁ। డరుగుచోఁ గాంచె వామదేవాశ్రమంబు॥సీ॥ పనస పిప్పల నింబ పాటలీ దాడింబ రా
జభూజ కదంబ రంజితంబు। తింత్రిణీ రుద్రాక్ష తిలక జంబూ వృక్ష బహుపాదశోకాక్షతా
సురంబు। కదళికా ఖర్జూర కదళికా నారంగ చందనామ్రముల సంగసంకులంబు। తిందుకార్జు
న సాలదేవదారు తమాల వకుళ చంపక తాళవర్ణితంబు॥ గీ॥ నారికేళ ఫలాశిపున్నాగ పూ
గ। కుటజ కర్బూర ఖర్జూర కోవిదార। ముఖతరువ్రాత బహుళతా మోదియగుచు। మహిమఁ
దనరారు పుణ్యాశ్రమంబునందు॥క॥ సామగమసుస్వరముల। భూమిసురులనేక మంత్ర
పూతాహుతివి।స్తోమ సముజ్జ్వల పావక। ధూమవ్రాతముల నిఖిలదోషములడఁగున్ ॥

సీ॥ మత్తిల్లి బాల్యంపు డింభములతోఁ జెరలాడు లేటిబోదెలు త్రొక్కులాడుకొనుచు । బాలకృశానువిభ్రాంతిఁ గొండముసాఁచి కలభమ్ము లిరదంష్ట్రికములు నిమురు । గొండముచ్చులు గొండగోఁతిమూలఁ గొనగోళ్లనొత్తి నెయ్యంపు నగోకు నెయ్యముగ సాఁగఁ । గేళి మైజిహ్వాశాకిసలయాగ్రము సాఁచి నాగుబాము మెకంబు నాకుచుండి ॥ గీ॥ యడవిమెకములు కలిపిల్లులు నాడుచుండు । జాతివైరంబులుడిగి ప్రసన్నబుద్ధి । సకలసత్త్వములును సరకి సంచరించు । నావ దేవునియాశ్రమవనమునందు ॥ క॥ ఆవనము గాంచి యమేయుని । పావనుఁడో యిచట నున్నతపస్వి ఁ జూడక । గావలయునను చుఁ జనియా । భూవరుఁ డావాసుదేవుఁ బుణ్యునిఁ గాంచెన్ ॥ క॥ శుకశౌనకాదిసన్ముని । నికరంబులు గూడి నిఖిలనిగమోపనిషత్ । ప్రకరములను గఁగఁ దెలిపెడు । సకలుష శిష్యులకు మొక్కి యతివినయమునన్ ॥ త్రి-క॥ శా॥ పుణ్యుండవు శాస్త్రజ్ఞా । విణ్యుండవు సకలభూనివిసరంబులలో । గణ్యుండవు బహుపుణ్యశ్రీ । గణ్యుండవు భారతీశ్వర ప్రతిముఁడవై ॥ క॥ ధన్యుండవు గామధ్యవ । దాన్యుండవు నిఖిలశాస్త్రతత్త్వమనీషా । మాన్యుండవు నిర్జితభవ । మన్యుండవు బ్రహ్మబోధమయశాంతమతీ ॥ చ॥ పరుసము సోఁకి లోహము శుభస్థితిఁ గాంచనమైనరీతి మీ । చరణసరోజవందనవశంబున దేవ మదీయదేహము పరమపవిత్రతా గరిమ బస్తుతి కెక్కెఁ గృపాకరసోదయ । సుస్థిర దురులోచనాంబురుహా భూరితపోధనశాంతిసాధనా ॥ క॥ అని స్తుతియించు రుక్మాంగదభూమిపాలకుం జూచి యవ్వాసుదేవుండిట్లనియె ॥ ఉ॥ నేను మెచ్చితి భూవరేణ్య సరసీరుహమిత్రకులాగ్రగణ్య నీ । భూమికి నీకు భార్యలకు భూసురకోటికి సగ్రభాగముగన్ । శ్రీమహిళాధినాథపదసేవకభాగవతాగ్రగణ్య నీ । నామము సంస్మరింపఁగ వినంగల వారల బొందుఁ బుణ్యముల్ ॥ త్రి-క॥ ఉన్నాఁడానీపుత్త్రుఁడు । విన్నాఁడా సకలశాస్త్రవిపరము దెలియం । గన్నాఁడా హరితత్త్వము । మన్నాఁడా బంధుజనసమాజంబులకున్ ॥ త్రి-క॥ సేవించునె సత్పురుషులఁ । గావించునె భక్తి విప్రగణములకెపుడున్ । భావించునె పెద్దలఁ గని । భావించునె విష్ణుదేవుపదపద్మంబుల్ ॥ అని మఱియును ॥ త్రి-క॥ ఏలితివి ధర్మమున నిలఁ । బోలితివి భగీరథాదిభూనాయకులన్ । దేలితివి గర్వితారుల । గ్రాలితివఖిలైకభాగ్యవైభవగరిమన్ ॥ ఉ॥ విష్ణుపరాయణుండవు పవిత్రచరిత్రుఁడవున్ బ్రదీప్తయశస్త్ర వైష్ణవధర్మమార్గపదవర్తివి నిశ్చలనిత్యసత్యవ । ర్ధిష్ణుఁడవైననిన్ను నుతియింపఁగ వేడుకనాదుజిహ్వకుం । దృష్ణదొలంగదెప్పుడును సుధీజనభూషణ సత్యభాషణా ॥ ఉ॥ ప్రాజ్ఞుఁడవిప్పుడీ నిఖిలభూవరముఖ్యులలోన నీదు సామ్రాజ్యము పావనంబు గుణరత్నసుధానిధి వచ్యుతుండు సాయుజ్యము నీకు నిచ్చు సదరాజ్ఞ్వలతథ్యముధర్మనిష్ఠాల । ప్రాజ్యరమావిశేషబుధపద్మవిలోచన చారులోచనా ॥ ... .

సీ॥ పుత్త్రికారత్నంబు భూషణాన్వితము గాఁబు ష్పతల్పమునందుఁ బోసఁగనువిచి । ప్రముఖింపఁదగిన శ్రావణమాసశుక్లపక్షద్వాదశిని వేదశాస్త్రములను । ఘనుఁడైనధరణీసురునకు దక్షిణ వెట్టి దానమిచ్చినయా వ్రతంబు నాన్య । శయనవ్రతంబనఁ జనఁ

జనునా వ్రతము నీవు సలిపినాఁడవు మును జనవరేణ్య॥ గీ॥ తత్ఫలంబునఁ బుణ్యకాంతాలలా
మ। భామ సంధ్యావళీదేవి భార్యయయ్యె। నఖిలరాజ్యంబునకు రాజవై శివచ్ఛ। తాంఘ్రి
పదభక్తియును గల్గె నంత నీఁద॥ క॥ సాయుజ్యంబును గలిగెడు। నాయచ్యుతు కరుణ చేత
హా వ్రతనియతిన్। శ్రీయుత కీర్తివిభూషణ। నీయట్టి కృతార్థుఁ ధారుణిస్థలి నెఱుఁగన్॥ గీ॥
అనుచు వాసుదేవుఁ డమ్మహీపాలక। సార్వభౌము నిట్లు సంస్తుతించి। విమలచరితమందర
మునందు నిష్టకా। మేశ్వరుండు పార్వతీశ్వరుండు॥ సీ॥ చీనాంబరంబులు సేవకావలికిచ్చి
కరటిచర్మంబు చొక్కముగఁ గట్టు। ఘనసారగంధపంకంబు భృత్యులకిచ్చి భసితాంగరా
గమేర్పడఁగఁ జలఁడుఁ। హారహారములాశ్రితవ్రాతములకిచ్చి భుజగభూషణములే పూనధ
రించు। నమృతదివ్యాన్నంబు లతిభక్తులకునిచ్చి కాలకూటమును వేడ్కను భుజించు॥ గీ॥ నా
స్మరక్షణ నెల్లఁ డత్యంతభక్తి। హితులరక్షించుచో సాటియొన్నఁ గలరె। దైవకోటులు దైవ
తాత్త్వంసమునకు। నెందుఁ జర్చింప నిష్టకామేశ్వరునకు॥ ఉ॥ కోరిన యిష్టసంపదలకుం
తితభక్తి నిరంతరంబుని। ధారుణి నిచ్చు మర్త్యులకుఁ దత్పరతన్ జననాథచంద్రనీ। ధారు
చిరేందుమౌళి నరుణాంబురుహాంబులు గొల్చిరమ్యసం। పారతలైక సౌఖ్య శుభశాశ్వతల
క్ష్ములు నీకుఁ గల్గె సంగన్॥ క॥ ఆపర్వతమిచ్చోటికి। భూపాలక నికటమందుఁ బొమ్మ నియమ
నుపన్। భూపాలుఁడరిగె సేనల। నాపర్వత మొద్ద నిలిపి యచలం బెక్కెన్॥ సీ॥ కిన్నర గంధ
ర్వగీర్వాణ కాంతా విహార హాటక గుహాభ్యంతరములు। పద్మరాగారుణ ప్రకట ప్రభాస
ముత్కర శోభితానేక కందరములు। శృంగ సంజనిత విస్తీర్ణ నిర్మల నీరనిష్యంద్య మహాను
నిర్ఝరములు। చమరీమృగవ్రాత సంచార కమనీయ పుష్పశోభిత కుంజపుంజములను॥ గీ॥
మత్తభ్రమర ప్రజానందమయిద నాద। నృత్తమంట పనానామహీరుహములు। గండశైలోప
రిస్థల క్రౌంచ హంస। నిచయదీర్ఘికలును జూచె నృపవరుండు॥ క॥ చింతామణిపేదులు
వశి। కాంతశిలలు పరుసవేది ఘనరససహిటా। భ్యంతర కరద్యూరాగురు। సంతానమహీరుహ
ములజనపతి చూచెన్॥ మానిని॥ ఆసమయంబున దన్మథమార్గ ఫలంబు జగర్భ నియానశిను।
ల్లాసము నంజనశుందరశైలఫిలాసవనంబులనిల్చిరిభా। మాసఖులంజను దెంచి మనంబుల
ముకుక్కవల్లరికలెత్తఁగన। వాప్తసవసస్తి భుఁ తాసిచరించిరవారణ వారణయానములన్॥
అప్పుడు॥ క॥ పుత్తిక్కట మందార పుమఘు। పక్కజముగనునిచి యుమినిండులరులసుత్తుల్।
గ్రిక్కిరియ జేసెఁ బోగడకుఁ। గ్రక్కున నొకకలు సకంటి గర్వంబె సగన్। క॥ గురుతుచకుం
భము విరియఁగఁ। బరిరంభణమాచరించి భామాతిలకం। బరుబారసొక తేపుప్వులు। గురుజ
కమునఁగలుగఁ జేసెఁ గొల్లలు మీఱన్॥ ఉ॥ కొన్నవిత్తహేతియునఁ గోమలి యొక్క తె
గండశాలికి। నన్నియువెట్టులేనగపు సన్విరులొక్కటసుప్పనల్లఁగాఁ। బొన్నకుఁ జేసె వా
సనల పుణ్యము నాలు గుదిక్కులందున। తున్నతలీలఁ బర్విమదమొందజనంబులఁ జేయు

మండఁగన్ ॥ క॥ మదనాగవేగమున నొక । మదిరాయతనేత్రి పుష్పమంజరులెన్నో । సొద
వించె మట్టుపంబులు । వెదగిదనంజంపకములఁ బ్రియములరారన్ ॥ క ॥ కొనగోటఁ జెనకి
యొకనీత । వనరుహదళనేత్రి వింత వాసనతోఁ గ్రొ । న్ననలెత్తఁ జేసె నిమిషం । బున మామి
డి మోకఁ బికసమూహంబలరన్ ॥ క॥ క్రొవ్వాడి మాపుగమిచేఁ । బువ్వులు వాడమించెను
తక్కువ పుపుబోడి కడున్ । మవ్వము గదిలక తరువన । నవ్వని మకరందధారలప్పుడు దొలకన్ ॥
ఉ॥ పల్లవకోమలంబయిన పాదసరోజము కింత సోఁచి ఘల్ । ఘల్లున నందియల్మ్రోయఁగా
మినియొక్కతె చానశోకమున్ । గెల్లుమ సంగితన్నికలిగించెను గోరకరాజి నేర్పు సం । ఫుల్ల
ననంగు కొల్వు జగతిందగు దీపచయంబులో యనన్ ॥ క॥ మలయజకస్తూరీపరి । మళములు
గలయార్పు గములమనములరఁగఁ బా । టలభూమిరుహమునఁ బు । వ్వులు గల్గఁగఁ జేసెనొక
చివురుబోఁడి దగన్ ॥ ఉ॥ పంచమసుస్వరంబున వికంచి కప్రమోయు విధంబు మీఱగాఁ । జం
చలనేత్రి తాఁ రుతివిలసన్మధురధ్వనితో డబ్బాడి క । ల్పించెఁ బ్రసూనమంజరుల బ్రేంకణముల్
సొగయించి తద్ధ్వనుల్ । ముంచి మ్యోగ్రశతానముల మోహవశంబున నొందఁ జేయఁగన్ ॥
క॥ అలదిముల బ్రమోఁత నొకయర । విందాయత చారునేత్రి విరహులు దలఁకన్ । దుందిలము
మునస్తబకము । లందు ను సురపొన్నపొసఁగు నట్లుగఁ జేసెన్ ॥ క॥ చిగురులఝాంపంబులు
తో । మొగడలు దరవికచపుష్పముల పుష్పౌఘ్లన్ । జిగిదక్కిన భూరుహముల । నిగిడించె సుమా
తృపుండు నిమిషములోనన్ ॥ సీ॥ మల్లీమతల్లికా మాధవీ మకరందసౌరభశ్రీ మించెఁ జల్లనా
లి । పరిపక్వకదళికాఫలరసంబులు గ్రోలి కలకలంబులు సేసెఁ జిలుకపిండు । మాకందపల్లవో
న్మాదమోదంబునఁ గూఁకలియ్యఁ దొడంగెఁ గోకిలములు । బహుపుష్పమంజరీప్రకరాగ్రము
లయందు మొనసి తుమ్మెద గీతములు చెలంగె ॥ గీ ॥ జికిలి చేసిన క్రొవ్వాడి చిగురుములుకు ।
లలరు విలు పూని చనుదెంచె నంగభవుఁడు । మాధవుఁడు తోడు చనుదేర మనసిజవిభుఁడు ॥ వ
రుసఁ జనుదెంచె శృంగారవనమునకును ॥ గీ॥ అపుడు మోహిని రుక్మాంగదావనీశుఁ । డమ్మ
హాపర్వతమున నరుగుదెంచు । టాత్మ వీక్షించి వక్షోరుహంబు గదియ । రత్నవల్లకి నిలిపి
ప్రయత్నమలర ॥ సీ॥ తంత్రులు మానె చేఁద గబిగించి జాళి పొందించి సారెలు పొందువఱచి ।
సరిగమపధనిస స్వర సప్తభేదసంగతులను లక్ష్యలక్షణము లెఱిఁగి । మంద్రమధ్యమతారమ
ధురిమ శ్రుతులెత్తి గరిమ స్త్రీపురుషరాగములు దెలిసి । భావసంకీర్ణ దేశ దేశీ వీక్షించి జం
త్ర గాత్రములొక్క సరణిఁ దనర ॥ గీ॥ వీణ మ్రోయించి పరిపరి విధములఁదు । నానతులు సేసి
మ్మదరీతి నాలపించి । యద్భుత లహరీప్రకారంబులతిశయిల్లఁ । బాడె నమ్మోహినీ కాంత భవు
ని మ్రోల ॥ క॥ శంకరుని శుద్ధసాళగ । సంకీర్ణ ప్లుతలయప్రసారణలీలన్ । బంకజగంధియుఁ
దరులతె । లంకురములనొందఁ బాడె నభినవగతులన్ ॥ క॥ వీణాదండమి గుర్వగ । రాణకు నరు
వదియునాల్గు రాగంబులు స । త్రాణములయి వతిశాంపఁగ । నేణంబులు సొగియ నాట్య గేతు

ణమాడెన్॥ ఉ॥ మానవనాథుఁడమ్మధురమంజులగానరసంబు వీనులం। బానము సేసి మెచ్చు
కొని పన్నగకిన్నరసిద్ధకామినీ। గానము గాన మిట్టిది జగంబుల నెయ్యెడ నంచు మా
ధురీ। గానము సజ్జగా నరిగి కామినిఁ గాంచె శుభాలయంబుఁ గన్॥ సీ॥ కలికికన్నులచూపు
గములు విద్యుల్లతాప్రభలనీనుచు నేత్రపర్వమలరఁ। గస్తూరితిలకంబు ఘనమూఁకఁ బువులజా
తియైలికభాగమునఁ జెన్నలవరింప। ముత్యాలతాటంకముల కాంతి మొలచుఁ గుజెక్కులమీఁద
దనిండు వెన్నెలలు గాయ। జిలుగు పయ్యెదలోని వలిచన్నుఁగవ లెక్కులుగుండ ననంతుని
గ్గులఁ నొనర్పఁ॥ గీ॥ కచభరంబున విలసిల్లు కల్పవృక్ష। సూనసౌరభమఖిలంబు సోఁడుముట్ట। వి
శ్వమోహనరూపమై వీణెమీటు। నతివ మోహిని వీక్షించె నవనివిభుఁడు॥ క॥ వలరాయఁడపు
డు గోయిల। బలములు దుమ్మెదలు మందపవనుఁడు గొలువం। జిలుకలతేరెక్కి మహీ। తల
నాథునియెదుట నిలిచె దత్క్షణమాత్రన్॥ సీ॥ అలరులచెలి చేసి బలిమి తుమ్మెదనారి పుష్పచాప
మునందుఁ బొందుపఱచి। వడిగుణధ్వని సేసి వలఁతి పువ్వులకోలలేర్చి చక్కఁగ వంకదీర్చి
పూని। చెఱకువింగిణి వింటనొఱపుగా సంధించి తెగనిండఁగా దీసి దృష్టినిలిపి। మనుజనాయ
కుని మర్మములెల్ల గురిచేసి సరి కోలవడి నేసె సరభసమున॥ గీ॥ భావభవసాయకముల నపా
ర్థివుండు పరవశత నొంది మూర్ఛతో బవ్వళింప। బాటచాలించి మోహినీభామయప్పు। డవని
నాథునిం గాంచె నెయ్యంబుతోడ॥ చ॥ తనదు నిజాంకపీఠమున ధారుణినాథు శిరంబు నిలి
పెం। దనఘనసారకుంకుమఘనస్తనదీప్తులు చౌకళింపవా। రనిధ్యతి బట్టుపయ్యెద చెఱం
గంబున బానివీచె నం। గనవరత్నచారుకటకధ్వనులొక్కట ఘల్లుఘల్లనన్॥ అప్పుడు
గీ॥ ధారుణీనాథుఁడొకకొంతదడవునకును। దెలిసి యమ్మోహినీకాంతదిక్కుఁ జూచి। పులకి
తానందగాత్రుఁడై కలయందంత। జనితదీప్తులు పర్వనిట్లనుచుఁ బలికె॥ ఉ॥ కిన్నరసిద్ధసాధ్య
సురఖేచరలోకములఁ జరించునా। కన్నియలందు నిట్టి త్రిజగన్నుతరూపవిలాసరేఖలం। గన్న
దిలేదు నేడు తుదిగా నలినాయతచారునేత్రినీ। విన్నగమధ్యభూమిఁ జరియించుట కేమి తె
లుంగుచెప్పుమా॥ ఉ॥ ఎక్కడ జన్మభూమి తరళేక్షణ నీ తలిదండ్రులెవ్వరే। దిక్కున నుండు
దీవు నినుఁ జేరికనుంగొనునంతమాత్రనే। యక్కటికంబులేక యలరమ్ముల వాలుగఁ జేసె మ
న్మథుం। డొక్కక్షణంబు నిల్వనిఁక నోపను నీదయ గల్గకుండినన్॥ శా॥ నాతోడం బ్రియభాష
లాడఁగదవే నన్నేటికీక్షింపవే। ప్రీతింగౌఁగిటఁ జేర్చి నా కొసఁగవే బింబాధరోద్యద్రుచు
ల్నీ కారుణ్యపయోధి నాతనువుపై నేఁడుబ్బి రాఁ జేసినం। జేతోజాతదవానలంబుడుగవే
సీమంతినీమాటికిన్॥ సీ॥ వివిధమాధుర్యముల్ చెవులపండువులుగాఁ బూనినీమృదువాక్యము
లువినంగ। వింతయింతయు లేని వేడుకల్ వెలసిల్ల జనువుమై నీపదాబ్జంబులొత్తి। వరకుచద్వ
యము నావక్షస్స్థలము నాటగరిమతోడుత నిన్నుఁ గౌఁగిలింపఁ। బరిపరిగతుల కాత్మపద్మంబు
వికసింప నిధువనశ్రీలీల నీకుఁ జూప॥ గీ॥ సంతసంబయ్యె నీవంటి సౌమ్యమూర్తి। తగవరిని

మధురవాక్యనిజగతి నేమంగ। గామహారాజ్యపట్టంబుఁ గట్టినన్న। భక్తిని గుడంగఁ జాలి
పుష్పద్మనయన॥ చ॥ మొకరిపి సాళితుమ్మెదలమూఁకకు గంధపుగాలి రాకకున్। మకరపతా
కుఁ దాకకును మామిడిమోకకుఁ జంద్రుకాఁకకున్। బికములవీఁకకున్ సిరులఁ బేర్చిన యామి
నియోచు నీకకున్। జకితన్మృగాక్షి యోర్వనిఁ గెఁజాలక్షహా మమ్మినాదరింపుమా॥ త్రి - క॥
ఆలింపుము నామాటలు। చాలింపుము వేఱొక విచారము రతులం। బాలింపుము పుష్పా
స్త్రుని। వేలింపుము నీదు కౌఁగిలిచ్చి లతాంగి॥ క॥ మరునిశరంబుల చేమే। సరియుచునుండం
గనోర్వనే క్రియ వచ్చ్యం। గరుణింపు నను నహింసా। పరమోధర్మయను పలుకు భామిని విన
వే॥ ఉ॥ ఈవనరాశివేష్టితమహీస్థలయంబున నెల్ల రాజనా। వేవులు నా యొక్కరం దడు సుదతీమణి
పట్టపుదేవి యొస్పసం। ధ్యా ... ధాటికిని జొమ్మజుఁ డొక్కరుఁ డింతి నాపురం। బా
విదిశాపుహావనగరముఁ బుజమి క్రకులాగ్రగణ్యుడన్ ॥క॥ నానామములు ... గద। భూనాథు
డనాకుఁ గలుగుభూచక్రంబున్। నేనలసు నన్ను నీకును। గానక గానాత్మలోనఁ గైకొనుము
బలా॥ సీ॥ సకియ నీనెమ్మోము చంద్రబింబముతోడ వలతినెత్తమ్మితోఁ జెలిమి సేయఁగ। గలి
కినీ నేత్రములేఁ గందుమీనములతో మరుని బాణములతో మచ్చరింప। నెలనాగ నీకురులిం ద్రనీ
లములతో మొకరితుమ్మెదలతో మద్దుగురియ। భామ నీ చనుదోయి పసిడికుండలతోడ గరటి
కుంభములతో మైఅయుచుండఁ। గీ॥ త్రిభువనంబులలో పణ్యముభినవముగ। బద్మసంభవు
తో నరించేఁబడఁతి నీదు। భువనమోహనరూపము ద్భుతము నొందఁ। జేసెఁ గాఁబోలుఁ దవ్వ
విరించి చూడ॥ గీ॥ పార్థివేంద్రుఁ డిట్లు పలికిన పలుకుల। కాత్మ మోదమందియా మృగాక్షి।
ధరణినాథ నావిధంబెల్ల దెలియంగ। విన్నవింతు వినుమ విస్తరముగ॥ సీ॥ నలినసంభవుని మా
నసపుత్రిఁ గమలజుఁ డను రాగమున నన్ను నాదరించు। నతని సన్మతి నిమ్మహాద్రిపై జరియింతు
నీ కామినీమణుల్ నాకు సఖులు। పగలు రేయను జాలభయ భక్తితో నిష్టకామేశ్వరుని సమ్ము
ఖమున నిలిచి। పూజసేయుదు నాకుఁ బురుషుఁ డెవ్వఁడు లేఁడు నాపేరు మోహిని భూపతిలక॥
గీ॥ స్వేచ్ఛ విహరింతు వలదని హితవు చెప్ప। వారలెవ్వరు లేరు స్వర్గాగరలీల। మనసు నకుప
చ్చి కనుపట్టుము గని నెఱుఁగ। నెఱుఁగఁబడి పలమాటలు నెఱియ నాడ॥ ....*
మ॥ ధరణీనాయకని స్వరింపు ... సుశాత్వగర్వంబుతోఁ బల్క నే। శరణింగూడగవచ్చు భార్య
లెసఁగంగా నూర్యున్నారు నీ। వరపుత్రుండు ఘనుండు పుట్టుమహిషి న్వారింపఁగా వ
చ్చునా। పరితోషంబులు గాని వాక్యములు భూపాలగ్ర గానేటికిన్॥ క॥ మానిను లున్నా ర్యువ్వి
కుండ। గానీ వేరే మెలుపఁగా నేర్చెదవో। భూనాథ చెలువు పవచ్చునె। గానగయుఁ దలా
లీకము ప్రగల్భముతోడన్॥ క॥ నీ వెప్పటియట్లనె నీ దేవుల సన్నిధికిఁ బొమ్ము ధృతిఁ బదిలుఁ
డవై। నా పుడమనన్న రనాథుఁడు। దేవుడు వినఁ బల్కె నా సతీమణితోడన్॥ ఉ॥ కామిని
నిన్నుఁ బాసి చనఁగా నిమిషంబును జాలమన్మథుం। డేమియు నిల్వనీఁడు శపియించుచు.

కుధురవాక్షనిజకౌనెఱుఁగ। గామమహాక్రూరజ్యపట్టంబుగట్టినన్ను। భక్తినిగుడంగఁజాలి
పుష్పద్మనయన॥ చ॥ మొకరిపిసాళితుమ్మెదలమూఁకకుఁగందపుగాలిరాకకున్। మకరపతా
కుఁడాకకును మామిడినూకకుఁజంద్రుకాఁకకు। బికములవీఁకకున్ సిరులఁబేర్చినయామి
నియాచునీకకున్। జకితకృశాంగి యోర్వనికఁజాలగ నిన్నిపుడాదరింపుమా॥ త్రి-క॥
ఆలింపుము నామాటలు। చాలింపుము వేఱొక విచారము రతులం। బాలింపుము పుష్పా
స్త్రుని। వేలింపుము నీదు కౌఁగిలిచ్చి లతాంగీ॥ క॥ మరునిశరంబులచే మే। సరియుచునుండం
గనోర్వనే క్రియ వచ్చుం। గరుణింపననుఁ బ్రాంసా। పరమోధమునయనుపలుకు భామినివిన
దే॥ ఉ॥ ఈవనరాశివేష్టితమహీతలయంబున నెల్ల రాజనా। దేవులునూఱ్వురుండ సుదతీమణి
పట్టపుదేవి యొప్పసం। ధ్యావళి యనన్యధరాటికిని జాత్ముఁడొక్కరుఁడింతినాపురం। బా
విదిశాపురాననగరముంబు జవిక్రములవ్రగణ్యుఁడన్॥ క॥ నానామమురుక్ష్మాంగద। భూనాథు
డనాకుఁగలుగుభూచక్రంబున్। నేనలసు నన్ను నీకును। గానుకగా నాత్మలోనఁ గైకొనుము
బలా॥ సీ॥ సకియ నీనెమ్మోము చంద్రబింబముతోడ వలతినెత్తమ్మితోఁ జెలిమి నేయఁ। గలి
కినీనేత్రములు గండుమీనములతో మరునిబాణములతో మచ్చరింప। నెలనాగ నీకురులింద్రనీ
లములతో మొకరితుమ్మెదలతో మార్కొని। భామ నీచనుదోయి పసిడికుండలతోడ గరటి
కుంభములతో మేలమాడుచుండఁ। గీ॥ త్రిభువనంబులలావణ్యము ఖని నవముగ। బద్మసంభవు
చేనరించెఁ బడఁతి నీదు। భువనమోహనరూపమద్భుతము నొందఁ। జేసెఁ గాంబోలుఁదప్ప
విరించి చూడ॥ గీ॥ పార్థివేంద్రుఁ డిట్లు పలికిన పలుకుల। కాత్మ మోదమందియా మృగాక్షి।
ధరణినాథ నావిధంబెల్లఁ దెలియంగ। విన్నవింతు వినుము విస్తరముగ॥ సీ॥ నలినసంభవుని మా
నసపుత్రిఁ గమలజుఁడను రాగమున నన్నునాదరించు। నతని సమ్మతి నిమ్మహాద్రిపై జరియింతు
నీకామినీమణుల్నాకు సఖులు। పగలు రేయును జాలభక్తితో నిష్ఠ కామేశ్వరుని సమ్ము
ఖమున నిలిచి। పూజసేయుదు నాకుఁ బురుషుఁడెవ్వఁడు లేఁడు నా పేరు మోహిని భూపతిలక॥
గీ॥ స్వేచ్ఛ విహరింతు వలదని హితవు చెప్పు। వారలెవ్వరు లేరు స్వైరగతి లీల। మనసు నకు వ
చ్చినసు పట్టుమగని నెఱుఁగ। నెఱుఁగఁ బదిపేల మాటలు నెఱయ నాడ॥ ....*
ఉ॥ ధరణీనాయక నిన్ వరింపుమను సుజాత్సక్యంబుతోఁ బల్కెనే। కరణిం గూడగ వచ్చు భామక్షే
లెసఁగంగా నూఱ్వురున్నారు నీ। వరపుత్రుండు ఘనుండు పట్టము వహింపన్నారింపఁగా వ
చ్చునా। పరితోషంబులు గాని వాక్యములు భూపాలగ్రణీ నేటికిన్॥ క॥ మానినులు నూఱ్వు
రుండఁగ। గానీ వేరీ మేలు పడఁగా నేర్చెదవో। భూనాథ చెలువపచ్చునె। గాను గయుఁదలా
ఋకము ప్రగల్భముతోడన్॥ క॥ నీ వెప్పటియట్ల సెనీ దేవులసన్నిధికిఁ బొమ్ము ధృతిఁ బదిలుఁ
డవై। నాపుడు నన్నరనాథుఁడు। దేవుడు విన్నఁ బల్కె నా సతీమణితోడన్॥ ఉ॥ కామిని
నిన్నుఁ బాసి చనఁగా నిమిషంబును జాలమన్మథుం। డేమియు నిల్వనీఁడు జపియించుచు

సతీతాంబూలపేటీమదకానబింబాధరీ స్తనభారేమ। శమనకుద్ధాంతగోమేఘాలభాగేమని ఋషిసతిసాధ్వీమణినీరజేమ। కంధినాయకబాలికాకర్ణపత్రేమ గంధవాహాంగనాకచభరేమ। రాజరాజాంతఃపుర(స్త్రీ)పరాగేమ గరకంఠభామినీకటితటేమ॥ గీ॥ చంద్రశకలంతిహరించిచనసంతి। విశదహాసనిహీరంతివిచికలంతి। దర్పణంతిదుకూలంతిత వయశాంసి। క్లేశభవభంగయుష్మాకామేశలిజ॥ ఉ॥ మేనుసగంబుదూపుపసిమిస్సుంగెక్కిన విల్లు తేరుసం। బూమకురానిగుత్తులు పుట్టనర్చినవారిజాతము గా। నానతిబంటికండ్లువడవాడని పెన్నరదంబుగూర్చినీ। వేసెజిమారుడు పోల్లనొకరొత్తున గూల్చితి వేల్పురాయఁడా॥ వ॥ అనియిట్లు విధంబునఁ బ్రస్తుతించియమ్మహాదేవుపాదోదకప్రసాదస్వీకారంబుఁ గావించి పరమేశ్వరావాసంబు వెడలియమ్మహాపాలశేఖరుండు పుష్పలతాకుంజపుంజమంటపాంతరపల్లవాస్తరణంబున నమ్మోహినీకాంతకునాలింగనచుంబనభాషణాదులచేత సాత్వికోదయఁబొనరించియనంతరంబ॥ సీ॥ భద్రనిరతికళాప్రౌఢిమనిరసించిన తత్తుకలయికల్ త్రస్తరించి। కూచిమారుని పేనం కువనాత్మలోరోనిసాంచాలు సంభోగభంగిదెగడి నందపుత్రునిరతానందము ఛాన్వనించియింద్రనందను కేళినెరవుచేసి। నలకూబరునిమన్ననలువింతలొనరించిపంచాస్త్రరీతి ప్రాభవమొలర్పఁ॥ గీ॥ దమకములు గాంతులునుదహాతహాలునిగుడఁ। దరుణిచాశీతిబంధభేదములఁగలసి। వలచివలపించి చొక్కఁగవణాంబుదక్కి। యున్న ప్రాణేశుఁజూచిసముత్సవమున॥ క॥ సతిసలిపెనుసుపరతిప। ర్వాశములుచలియింపనభమువడఁ గఁగాంతలు। గతివస్పృశతిస్పృశింపగఁ। మతినురగముదలఁకఁదమము మైకొనిపోదువకా॥ ...*

సీ॥ ఒదికిలిశయ్యపైనునిచిన సోనులు తలఁగడలిడిన హస్తద్వయంబు। కటులపైఁగట్టినకట్టాంశుకంబులు వస్త్రోగాపొడ్చిననకన్నుగవలు। గలయంగనివిరిసకస్తూరిచెమటలు దలఁపులతెడలినతత్తరములు। చపులానుటుడిగినచక్కెరమోవులు చదురొప్పఁబెనసిననృదుపదములు॥ గీ॥ గటులు వదలియున్నకౌఁగిళ్లు పెటిలిన। గంధములుపొసంగగరిమతోడ। నెఱయసాహసానినిద్రలజెందిరి। పతియొసతియువేడ్కలతిశయిల్ల॥ అయ్యవసరంబున॥ చ॥ వెలవెలబారెఁదూర్పుదెసవిల్లిమనూభపుఁడెక్కుడింపెఁగా। కలుపొదివిచ్చుఁజొచ్చెనసరక్తిజెలంగెరథాంగపంపతుల్। జలజములెల్లనిల్లవిలసద్గతివీచెఁబ్రభాతవాయువు। లల్లకలబల్లెఁబక్షులువిశాసముగల్వలు పాసెనయ్యెడకా॥ వ॥ కుముదినీతోడరాత్రియనుమాలతగూడినభృంగవల్లభుం। బ్రమదమొలర్పఁదోడుకొనిపద్మినికై మలయుచునిలుండునె। యవ్యముదకుకొత్తదెచ్చెబాలయల్లులుప్రాణసఖుండుదీర్చువో। హామువిలసిల్లఁగాప్రియప్రియాంగనతో నొనఁగూర్చుకై వడికా॥ సీ॥ కిరణంబులొకకొన్నితరుషండములయందునరుణపల్లవభాతినలరుచుండ। బ్రభలొక్కకొన్నిగోత్రమహీధరములందు ధాతూపలస్ఫూర్తిదనరుచుండ। నంశువులొకకొన్నిహరిదంతికములందు సింధూరపద్మకశ్రీలఁదవర। రు

చులోక్క కోన్నిచారు సముదయములయిం యవి ద్రాభూవళి రీవి విస్తరిల్లఁ॥ గీ॥ గరములోక కొన్ని సౌభాగ్యకరములగుచు। భూనభోభాగపరిపూర్ణభూరిమహిమఁ జూడనొప్పారె బుధజనస్తుతులు చెలఁగఁ। బ్రాజ్యనాగంబు పైఁదోఁచె భాస్కరుండు॥ తదనంతరంబ॥ ఉ॥ భూవరుఁడంత నచ్చెలులు పుష్పసుగంధియుఁ గొల్చిరాఁగ నాఁ। గావిభవంబెలర్పఁ జని కాంచె పదాగ్రమున కాసువర్ణ తా జీవనితాబ్జషండమున శేషభయాపహ దుఃఖఖండమున్। కాననకాండముఁ గాంచు కృతపాలన కాండము ముక్తిఖండమున్॥ మానిని॥ వారిజలోచన యొక్క తెఱుఁగున్న వారి విహారము సల్పుచుఁ దిం। గోరి వినూత్నవిభూషణజాలము గొబ్బున నూడిచి భామలలో। వారక గన్గొనియుంచె నఁగఁ జలువంబున మస్త భపుష్పదొసల్। శ్రీరమణీయరుచుల్నిగుడన్నివల నెల్లెడ సబ్బరిగోలయున్॥ ఉ॥ వారివిహారముల్వలుప వారిజలోచనలుత్సహించి కా। సారతటంబునం దునిల సన్మణి కాంచన భూషణావళుల్ చారక నూడ్చి పెట్టి చెలువంబున నొప్పరి పందుటాకులే। వారఁగ నూడ్చి కాంచి చెలువారెడు పుష్పలతాళి క్రైపడిన్॥ గీ॥ సతులు గొలనికరుగ కశిశాంత సోపాన। ములసు నీడలఁ దిపుపూర్తి చూడ। సంభ్రమంబెలర్పఁ జనుదెంచిన జలాధి। దేవతల విధముఁ జేజరిల్లె॥ చ॥ తనయుదకంబునందొకసుధాకరబింబము గల్గఁ జేసె నవ్వననిధి యేమి చిత్రమని వారిరుహాకరసంబు రాశిగా। దనిశ శచంద్రబింబముల నిప్పుడు గల్గఁగఁ జేసె నోయనన్। వనితల మోములింపెసఁగె వారిరుహాబ్జల బంటి నీరునన్॥ చ॥ నరపతి రాక గన్గొని మనంబున నుబ్బి ప్రమోదనృత్యముల్ సరసి యొసఁగె నోయనఁగఁ జారుల తాభినవోర్మిహస్తముల్ దరవికచాంబుజాక్షములు లాలితషట్పదనాదగీతముల్। పరభృతకంఠకాహళులు భాసురహంసవిలసిల్లెసయ్యెడన్॥ క॥ పోరి పోరి సడుగ కదారి గెడు। తగ కలరో మోద్దకుంబు దళ్లైని గుడన్। ధరణీపతి రుణులు లలా। సరసీతోయములన పుడు స్నానము సేసెన్॥ చ॥ అలికుల వేణి యొక్క తె పిఱుఁదుఁ జారు సహస్రపత్రముల్ తెల్పున వైళ రేకుల నటుసగలెట్టు సుందిరము స్వభపు। దలపునఁ జూడనొప్పనపుడ తుములు వేయసుసాంపు మీరఁగా। నలరుశచీమనోహరుని యాత్ర తిక్రింబు రుడింపఁబాడినయె॥ క॥ వలుదకుచకుంభములయు। దలధిశయులం జలజము గఁ గిఁ సుంగజము ద్రల్॥ వెలిగను వట్టిన గక్కున। గలకంఠి యొకర్తు గప్పె గచని వడయము॥ గీ॥ అంగనల చన్నుగవలపైన లఁది యున్న। కస్తురము గుస్తురియు నీట గఁ గరిగి తెలుపు। సలుపు సెగంగయు సయమునయను గలసి। నట్టిచో టుసు బోలెఁ బత్త్యాకరంబు॥ ఉ॥ ఆ జలకేళి సల్పుచుల తాంగులు చక్కనిముద్దుమోములం। భోజములం చుఁజు స్నేదబుష్ప నికతోఁ జనుదెంచి నీలవి। భ్రాజితకుంతలద్యుతులుపన్నగఁ గనొనియుస్వవుట్పద। వాగ్రజమౌళర్పఁ జూసిచ నెనాఁదట నొండొక పుష్పతోటకున్॥ చ॥ వదనసరోజవాసనకు వారిమనా గెడు తేటి మొత్తముల్ పెదకఁగఁ దోలఁ కనొక చేడియ భాషలసందు దూరికా। నుదకములో మునింగియ సనొప్పఁగ నొండొక చోటఁదేలియా। సుదతులు షట్పదంబుల నజూపఁగ సంగొనిన వ్వుదవ్వులన్॥ గీ॥ వనజకర్ణిక

లు సువర్ణతాటంకము। లుప్పుష్పరసము గంధమును బిసములు। తారహారములును గాజు
ములు ముఖులను। సరసి చేలు వానర్చ్చె సంభ్రమమున॥ క॥ కలశాబ్ధియందు లక్ష్మీ। లలనం గొని వెడలు
హరివిలాసంబున న। య్యిలపతి మోహినియును దాఁ। గొలని వెదికి వచ్చె నాత్మ కుతుకం బలర
గన్॥ చ॥ అరుణములైన కన్నుఁగవ లంచిత పూవుల కాంకురంబులుం। గరగిన యంగరాగ
ములుఁ గానఁగఁబడ్డ యనంగము ద్రుంచఁగన్। విరిసిన క్రొమ్ముడుల్ దరవెల్వడి కంగనలా సరో
జనిఁగన్। సురతసుఖావసాన సుగ సుందరులం బురుడింపఁ జాడిరై॥ క॥ తరుణులు మోహినియు
సవాఁ। బరగంధసుపుష్పములును బహుభూషణము। లరియించి సుందరశ్రీ। బరగిరి మన్మథు
సిపాలభంజికలనఁగన్॥ గీ॥ జనవరుండును ధవళవస్త్రచయము గంధ। పుష్పములు రత్నభూష
ణంబులును బాల్పి। విపసము ఖిత్కృత్యములు పన్నిచ్చి వేపు। నిష్ట కామేశ్వరుని బార్వతీశు
స్బి॥ సీ॥ కుంభారములయందు మందాకినీజూటుఁ బద్మంబులను బద్మభవశరణ్యుఁ। గాంచ
నంబులయందుఁ గాంచనాచలచాపు నాగకేసరముల నాగభూషు। బున్నాగములయందు బు
న్నాగవిధ్వంసు నర్కసూనముల కోట్యర్కతేజుఁ। బుండరీకములందుఁ బుండరీకాజినుఁ
గరవీరములను ధాకరకిరీటు॥ గీ॥ రాజపుష్పంబులను రాజరాజసఖుని। బాణకుసుమంబుల
ను బంచబాణవిజయుఁ। బాటలములఁ బాటలప్రస్ఫురజ్జ। టాకలాపుని బూజించె లోకసు
తుఁడు॥ శా॥ అంభోజాక్షులుఁ దాను భూరమణుఁ డట్లా దేవుఁ బూజించి సం। రంభంబొప్ప బ
హువాద్యములు సలిపి తోరంబైన సద్భక్తితో। శంభో శంకర శాంత శాశ్వత శివస్థాణో భవో మా
పతే। కుంభత్క్రూరులను మ్ముఁ బ్రోవదగు నంచు సన్నుతుల్ సేయుచున్॥ గీ॥ తత్ప్రసాదం
బు చేకొని తక్షణం బ। య్యమహాదేవు శ్రీనిలయంబు వెడలి। గోపురద్వారమున నిల్చి కువల
యేశుఁ డత్తఱి మోహినిఁ జూచి యిట్టు లనుఁ బల్కె॥ ఉ॥ ఓకనికాలలామ కవికచోత్పలలోచ
న నాబలంబులే। గావ సమీపభూమి నుత కరంబు గనున్న విశద్యలంబులే। న్నీవిలసిల్లఁ గూర్చు
కొని శీఘ్రమె పోవలె రాజధానికే। లావనభూములందిడుములందబడ రాజ్యసుఖంబు గల్గఁగన్
న్॥ అని పలికి యితవతోడ్కొని। జనపతి శైలంబు డిగ్గి సరభసలీల। న్జసుదెంచునపుడు దవ్వు
లఁ। గను గొనియ ద్విభుని ఘోటకము మడమొదవన్॥ క॥ హేమారవములు మృగకుల। భీష
ణములుఁ జేసి యమలఘు పృథివీస్థలి సం। తోషమునఁ ద్రవ్వి భువిన। న్వేషింపఁగ నపుడు ధారు
ణీవిబరముకన్॥ గీ॥ బల్లి యొక్కఁడుండి పదహతి వీపుతో। లెల్లనైగని పడి మహీస్థలమున। బా
రలిపోడుచుండ భూపాలకుఁడు గాంచి। కరుణనెమ్మనమునఁ గడలుకొనఁగ॥ గీ॥ పాణిపం
కజమునఁ బైతోలు గదియగా। నివిరి చల్లనైన నీరు సల్లి। శీతలస్థలమునఁ జెన్నొందగా నుం
చి। పల్లవములవీవ భామ నూచి॥ మత్తకోకిల॥ దీనినీక్రియ ముట్టనేటికి దీని ముట్టి మాత్రనే।
హ్నానమాడఁగ నొప్పుఁ బాపపు జాతి ముర్విని చేవనీ। జ్ఞానసొక్కఁడవో యొ ధర్మవిశారదుండ
వు దీనినీ। కానసంబున వైచి నీ తురగంబు నెక్కరయంబునన్॥ చ॥ కరుణ యొకింత లేక గఱ

గాఢమౌనినిష్ఠురభాషలకోర్వఁజాల|వరుబలుమారుదారనృపవర్యక రాబ్జముసోకినంతనే|మరి
తక్షణము వాసిబల్లిసతితోఁగిబల్లియిది పాపమా మహా|ధ్వరములు ప్రాణిరక్షకునునై సరిరావని
పల్లు వేదముల్|| క|| ధరణిగలపుణ్యఫలమును|గరుణాప్రవృత్తిఁబ్రాణి నొకనిఁగాచినఫలమున్
సరిగావు ప్రాణిరక్ష| పరఫలమే కర్మమునకుఁబరువై తూగున్|| చ|| కరుణను మీరు పుణ్యము ప
కారము మీరిన పాపము స్మారి| స్మరణము మీరు తీర్థము ప్రజాపరిపాలన మీరు యజ్ఞము| ద్విర
దము మీరు రోగము వివేకము మీరు విభూషణంబు మత్సరము మీరు దుర్గుణముఁ జంద్రని
భాననగల్గెందులన్|| వ|| అని యిట్లు శ్రీ నుపష్య వాక్యంబులఁ బలికి బల్లిదన పూర్వజన్మంబున
దానొనర్చిన దురితంబును దనకు గృహగోధికాజన్మంబు వచ్చిన ప్రకారంబును విన్నవించెద
విను మని యమ్మహీపాలతిలకంబుతో నిట్లనియె|| క|| నృపవర వినుమేఁ గాంపిల్యపురంబున
వనఘుడగు ధరామరతనయన్| గృపమాలి నావిభుఁడొకచపలాక్షింగూడి నన్ను సరకుగొ
నమికిన్|| సీ|| ప్రాణేశ్వరుఁడు చేపట్టు నాఁ కన్నంచు గ్రహబలంబులు ద్విజప్రతతి నడిగి| చెలు
వుండు నను నిరీక్షించు నాప్రియముతో నను చుబోఁచిల్ల నిత్యమును జల్లి| పతి నన్నుఁ జనువున బా
లించు నాయని ధైర్యంబు వదలి సోదనలు నూఁచి| నాథుండు నన్ను మన్నన సేలు నాయని శకు
నంబులోఁ గకార్న్చి చాల నరసి|| గీ|| బలులకై వాకిటికి వచ్చు బడుగు జోగి. జంగముఁ జవ్వలమను
బూజ సలిపి సలిపి| రోఁదు నొకయింత విశ్వాసహానె యుంగ| కన్నబోవచ్చెనిద్ధరాలోకకో
కతె|| సీ|| పండు వెన్నెల నిగ్గు పరిభవించిన భూతి సర్వాంగములను దేజరిల్లుఁ| బంచవన్నె
లజాపట్టుకంచుకమంత గుబ్బచన్నుల మీదఁ గొమరు మిగుల| వజ్రాంకుర ప్రభాపళి ఫేర్చు
ధవళతాటంకముల్ కర్ణకూటమునఁ బమరఁ| బద్మరాగమ్ముయఁ ప్రకాసనం బొనరించు మోగ
గదండము కేలనొప్పుదనర|| గీ|| ఫలుదమున్ ద్రియమూల పాటి వచ్చు సంకు| పూనపేరులు గళ
ము సభాసురముగ| జండికామూర్తికరణిఁ బ్రసన్నబుద్ధి| భైరవాస్థానమున సన్నిభాముకదకు
క|| పానకము ఫలచయంబుఁ బ్ర|సూనంబులుఁ దమ్మలములు జాపట్టంగాఁ| గానుకలుం గై
కొని యు|జ్ఞాననవకడకే గుచోటవంగనలచటన్|| సీ|| జంబీరనీరసంగ్షవ తైలములతోడఁ బరిప
క్వమై పేర్చు పందివాళ్ళు| మరచికాధూళికాపుంజీర కామిశ్రమై తసర్చినకుత్కుటాండవ
యము| బహుల సద్యోఘృత ప్రకరాభిషేకార్ద్రసంయుక్తమైన మత్స్యవ్రజంబు| నీరువె
ళ్లగనొత్తినిస్పలనరిదకమ్మగాఁ గాల్చిన కట్టుకుట్లు|| గీ|| పెల్చు ముదుసు వంటపిండి తాలింపు
లు| సన్నగూరకారిచంబు కొత్తవ్రు|పొంగలు మారిసములు పాయసకజ్జంబులు| నంబుజాత
గంధులసుపదించి|| గీ|| శార్కరములు సూనజము సైష్ఠికము శ్రీర|జంబు నారికేళజము మ
ధూద్భ|వంబు ఫలజసాసవము గౌడసంబులు| నాదిగాఁ దనర్చు నాసవములు|| ******
క|| స్ఫాటికపు గుండుగిన్నెలు| హాటక శశికాంతమయములగు చషకములన్| స్ఫాటిక
మణిప్రాశికలును|బాటలగంధులు ధరించి పరమప్రీతిన్|| క|| సుద్ధియుఁ బ్రసాదమున స|

ష్ణు ద్రియములందికొనిన దెసమొలవేల్పునకుఁ । నిద్దపు ముద్దుటిడియంబిక । శ్రద్ధసనందిచ్చి
ప్రముక్తి మార్గంబొందకఁ ॥ క॥ పావన యమునదంత్రమును । ల్లాసము లెసఁగఁగ ధరించి లలనా
మణులు । యాత్యసవముఁ గోలజాంబ్రి । హాసములరసాకు ... తను ప్రియంబులనలరఁ ॥ గీ॥
కజ్జములును మాంసఖండములు కర్పూర । శకలనంచ ... ంబు చవులుగొనుచు । నవ్వు గ్రు
క్కడించు వజ్జాషీచవిఁ జూండు । ... నుచు సూలి గోలి ... సవంబు ॥ సీ॥ దుగ్ధాబ్ధిఁ గిలుకరిం
తురెసిలిమ్పులు ... ల్లియా ... సవము చవిరొంటిఁ గి ... ౦ । బాలు వెన్నలు గోలబారునే
కంసారియీ ... సవము చవిరొంటిగా నేని । ... డిచ్చిన గట్టిపేనఁ ప్రొవు నెశంభుఁ డీయాస
వము చవిరొంటిఁ గా నేని । అన్యాలగ ... ధరంబానసేజంభారియీ ... సవము చవిరొంటిఁ
గా నేని ॥ గీ॥ వనజనదనలా రమణ పాలిభాగ్యంబు । లంచుఁ జేసి వేల్పులా సవంబునందురు చు
లోకింతరై ... నె ... ంగని । కత ... బొ ... వెఁ గొ ... నమను ॥ క॥ పులఖండంబుసు దేనయ ।
ఫలరసము సుకర్క ... రయుసు బానక ... సూ । ... లియా ... యా వారుణి రొం । గిలి తుంపర
లై నసరిరొమ్ము ... ॥ క॥ ... పుగలు గఁగ । జాలింబడిరమరుల మృతసా
గరము నుచుం । పాలేరు ... నుచు ... గఁ । బొలు ... రొము ... గుంట వెంటఁ బో ... గఁ దముకుఁ ॥
చ॥ తమ ముఖ దర్పణంబులు ముదంబున నాసవపూర్ణ పాత్రలం । దమర గఁ దోఁచిన న్జలరుహా
ననలు గన్గొని కోమలీ సతీ । రమణుని గఁ గంటి రేమనకరంబుల మద్యరసంబు గ్రోలఁగా । బ్రమ
దమొందె ... నిండు ... యుఁ గంతి న ... సస ... డై ॥ ఉ॥ నా చెవి చేరు చుక్క ... దనా గవి
లోచన రొమ్ము ... యుక్తి ... చూ ... ముక్కు ... నుసాంపు గఁ గాటుక తీరుఁ గొప్పునం ।
బూ ... యం ... ములై ... గు బుక్క ... బోలు నె భారవ ... ము । లా ... వి ఁ జూచితేనయన వ
ల్ల ... ప్పు ... సు ... నఁ ॥ క॥ అని ... నము ... నాత్మ ... సఁ । ... సు ... గ పలుకుచుం
డ ... బని విని ... యం । బు ... మొక్క ... సిద్ధ ... లిం । గని కరములు మొగిచి భక్తిఁ గడలుకొనంగఁ ॥
చ॥ పలిన ... డ ... భుని ఁ బాయుటకోర్వ ... ఁ జాలనక్క ... టా । గ ... య ... క నాకు నేది శిజగా
మిని ... యా ... వలయు ... టంచును । గ్ర ... తమున సిద్ధ ... లికఁ గ ... ంబునఁ జె ప్పి ... ఁ బె ... ట్టి ... సీ ... వ
తి కి ... తో నిడి ... ము ... ... ండ ... ంచుఁ బంచితిన్ ॥ క॥ ఆ ... ముండు వల్లభున కేఁ । త్రే
ముంబున ... ఁ ... తో డఁ బెట్టిన సధికం । బె ... ప్రఁ దప్పియుం ... యుఁ । ... మ సమును ... నబొ
డ ... దు ... ॥ ... లపు ... డఁ గా ... క ... లము ... ఁ బతెస ము ... నెజరము గుక్క
నవీవఁ । దాలకరి ... నదడింగఁ గ । ... లపున ... ప్రా ... కరణిఁ ॥ తోటక వృ
త్తము॥ కపటౌషధి మా ... కి ... ఁ గాంచుసకే । ... సచా ... ముతో నిడి నందునకే । వపుబల్లి విగ
మ్మని వాక్పటిమా । పపుజన్మ ముఁ బొందగఁ బంచెదకఁ ॥ ము॥ ధరణీ శాయుధ గార ణంబు గననా
థత్వంబు నింబల్లినై । ధర పైబుట్టియు నేఖ ... కిన్నుముంచే తంజక్కి ... నే నీకరాం । బురుహాస్య
ర్నసంబులందొ ॥ గవ ... సూ ... రి ... సు రా ... సముఁ । గరి ... దాం చెదవంచు బల్కి చని
యెంగాంతా శిరోదత్త ... ॥ వ॥ అని యిట్లు నై మిశారణ్యవా ... నీశ్వరులకు సూ

తుండెఱుంగించిన నిశ్శౌనకాదిమహామునులకు విశదంబుగ వృత్తాంతం బెఱింగించెనని ॥ ముక్తపద
గ్రస్తాలంకారవృత్తము॥ శ్రీగౌరీవరవిహారవైభవఫణిహారాహారా కాంతచంద్రాగ్ని।సూర్యా
యాక్షయపుణ్యప్రియజనసేవ్యాసేవ్యకాకోలకా । లక్ష్మీభర్తృవిహారచారసురబాలాబా
లవాలలలా। లలితేశంకరభాగభావకరోర్వదకనిత్యసత్వా ॥ ముక్తపదగ్రస్తకందము॥
పురదైత్యదర్పసంహార । హారపర్వతనిలయాలయభవామయమోచా। చారవీరుకాభవ
నసనకసు।స్వరతారతరతాసనదనవారితమదనా॥ అంగజాగ్రస్తవృత్తము॥ అంగజాం
గభసితాంగరాగా। రంగధారఫణిరాజభూషణా। భృంగిరిటిప్రభృత్యసేవ్యమా। తంగ
దైత్యభుజదర్పభంజనా॥ గద్య॥ ఇది శ్రీమత్పార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితావిచిత్రం
పోతయామాత్యపుత్ర సకలజనానందచర్య ప్రౌఢకవిమల్లనార్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగ
దచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందు బద్మగర్భుని యోగంబున ననేకప్రకారమ్ముగంబులుద్భ
వించి సకలజనమనోభయంకరంబుగా వర్తించుటయు దద్రాజ్యంబునం గల్మషాసనుడె
ఱింగి రుక్మాంగదావనీశ్వరునకు దద్వృత్తాంతంబు విన్నవించుటయు నారాజశేఖరుండు
జగదుపకారార్థంబుగా వేటకుం జనియందు ననేకదుష్టమృగంబుల వధియించి వేటజా
లించి పోవుచోట వామదేవసంయమీశ్వరుని గాంచుటయు నమ్మహాముని యనుమతంబు
ననిమహామహేశ్వరమహాదేవుండక్కనార్థంబవనీశ్వరుండు మందరనగరంబున కరిగి యందు శం
కరావాసంబున నిందురేఖామౌళిసమ్ముఖంబున నమ్మోహినీకన్యకను గాంధర్వవివాహంబు
న వరియించి యద్దివ్యలింగంబు సేవించి యమ్మోహినీసహితుండై శైలంబు డిగి చనుటయు
నందు గృహగోధికాఖ్యానంబునన్నది తృతీయాశ్వాసము. ... ...*

శ్రీరస్తు.

ఏకాదశీమహాత్మ్యము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీధరకుండలసతకా। రాధకవాణీశయోగరమణీయకళా। నాధకవందితహిమవ। ద్భూధరతనయేశదక్షపురభీమేశా॥ వ॥ అవధరింపుము క్రధికుండు శౌనకాదిమహామునులకుం జెప్పినట్లు గృహగోధిక తనపూర్వజన్మప్రకారం బెఱింగించి శాపవిముక్తయై దివ్యకాంతా సహస్రంబులు గొలువ గనకవిమానరూఢయై నాకలోకంబునకుం జనియె నట నమ్మహీపాలశేఖరుండు చతురంగబలసమేతుండై ॥సీ॥ అగ్రభాగమున బాండ్యవిదర్భకేరళపాంచాలబలములు బలసి కొలువ। వెనక దక్షిణనాటవికకళింగపుళిందయువసైన్యములు నెయ్యమున నడువ।

నుభయపార్శ్వములఁ గౌళోత్కరముగ శాస్త్రధర్మాగ్రగణములు గూడినడువ। నడుమనా
నావిధానాయకుల్ భద్రేభఘటలతో ననురక్తిఁ గదలి చనఁగ॥ గీ॥ బార్థివేంద్రుఁడు మోహినీ
భామతోడ। వరరథారూఢుఁడై మహావైభవమున। గదలెఁ దమ్మటభేరీముఖస్వనములు। నే
లఁగ నెక్కుడు దిశలెల్లఁ జెవుడుపడఁగ॥ సీ॥ చరణఘట్టనలచే సర్వంసహాచక్ర మదరవశైలముల్ల
లనాడుచుండ। గమనవేగముచేతఁ గదలిన పెన్ధూళి నరుణాంశుమండలంబు స్తమింప। కరి
ఘటాగ్రైవేయఘంటారవములచే బేర్చి దిగ్దంతులు బిట్టులుల్క। ఘనతరాయుధసముత్క
రదీధితులచేత మొఱయుచూడ్కులు మిఱుమిట్లుగొనఁగ॥ గీ॥ నడుమనుదడయకయర్థముల్ గ
ఱిమి దెచ్చి। సరసమున నిచ్చిమ్రొక్కుచు సంతసమునఁ। గలరు భూపాలురనుకరహాటమగధ।
శకమహారాష్ట్రపాండ్యదేశములు గడిచి॥ చ॥ చనుచో జారులుమున్నుగా జని విజయోత్సాలు
డేతెంచెనే। డనిధర్మాంగదుతోడ జెప్పిన మహాహర్షంబుతో మంత్రులన్। దన వారిం బిలువం
చి రాజునగరందత్పత్తనంబున్ రయంబు నశృంగారమొనర్పఁబ పికదలున్నృపనాథునిం
గానఁగన్॥ సీ॥ నవరత్నమయ సమున్నత రథావళులతో గంధదంతావళీఘటలతోడ। మాన
సానుగవేగమహాశ్వతతులతో జటులవిక్రమవీరభటులతోడ। మౌక్తికచ్ఛత్రచామరకేత
నములతో సమరోగ్రబిరుదచిహ్నములతోడ। సచివదండాధీశ సామంతనృపులతోఁ గవిగా
యకారి మాగధులతోడఁ॥ గీ॥ గదలె ధర్మాంగదుఁడు నిజత్మ్మధపునకు। నెదురుగాఁ జని ధరణీ
లలేంద్రుపాద। నలినములకర్థిదండ ప్రణామశతము। లాచరించిన॥ దనయుని హర్షమొదవ॥
ఉ॥ నీవనలిచ్చి లెమ్ము కులదీపక యంచును గౌఁగిలించి యా। భూవరుఁ డాదరంబెసఁగ॥
బుత్రు నిఁ గాంచి రసూజనేను మే। దేవులకున్ ధరిత్రికి సుధీజనబాంధవవిప్రజాసభా। సీ
వివిధాశ్రితావళికిఁ జేయుదురే భవదాజ్ఞ భూప్రజల్॥ వ॥ అనియిట్లు వారిసేమంబులు దె
లిసి గి మోహినింజూపి గాంధర్వవివాహంబున నిక్కన్యారత్నంబు మందరాచలంబు
న వరియించి తెచ్చిన వా॥ డనిది బ్రహ్మ మానసపుత్రి నీకుఁ దల్లియగుఁ గావున నీవ్వధూమణి
కి దండప్రణామంబులాచరించుమయ్య తత్పరుండవై దోడ్కొనిపోయి మననగరిలోన స
ముచితంబైన తావున బ్రయత్నంబున వసియించుమని యప్పగించిన నతండట్ల కయ్యతి
భవినయంబున నమ్మోహినీదేవికి సాష్టాంగదండప్రణామంబులాచరించి యక్కాంతాతి
లకంబుం దోడ్కొని చని యొనరితనారుక్కాంగదమహీపాలుండు॥ సీ॥ బిరుదప్రతాపవిన్ను
రితప్రబంధములొందిమాగధులు సెన్నొందిచదువ। లలితస్వరముల కల్యాణములు పాడుచు జే
రిపుణ్యాంగనల్ సేసలిడఁగ। నగ్రజన్ములు మౌక్తికాక్షతల్ పల్లిచు వదమంత్రము వదివించుచు
న। వేత్రహస్తుల నేకవిధములనుభయపార్శ్వములందు సందడులమరఁజేయ॥ గీ॥ భద్రదం
తావళము నెక్కి సార్వభౌముండు। మౌక్తికచ్ఛత్రములనీడ మందయాన। మునబురంబుఁ బ్రవేశిం

ఖచితకనకరత్న। హర్మ్యశోభితరాజగృహంబుగదిసి॥ గీ॥ భద్రదంతావళము డిగి పార్థివేంద్రుఁ। డ
పుడు పాంచాలభూపాలు హస్తమూది। యరిగి నవరత్నఖచితసింహాసనమున। విభవములరఁ
గఁగొలువున్న వేళయందు॥ సీ॥ పద్మరాగనవీనసాంద్రకప్రభలకుఁ గదనఖద్యుతులు। శృంగా
రముసఁగఁగ। దిన్నవై విలసిల్లు దీపదీపులకును గలికి సన్నలతాలు సెలువొనగ్న। ఘనసారవ
ర్తికా కలితగంధమునకు పైదము సారభంబు మోదంబు సేయ। మధురమంగళగీతమహితనాద
ములకుఁ గరకంకణధ్వనుల్ గరిమలీడఁ॥ గీ॥ మొఱయు గుఁజెక్కుల కాంతులు పెరయఁబర్వ। వజ్ర
తాటంకరుచులకు నన్నెపెట్ట। పారిజాతనవలపుడు నిబ్బాల్గు లొసఁగ। రత్నహీరాలు సతులను బ్ర
హ్మత్నములర॥ తదనంతరంబ॥ క॥ అంతఃపురమునకుం జని। సంతసమున నాత్మసతులసం
ఘ్యావళి భూ। కాంతుండు సూచి వారల। నెంతయు గారవము చేసి యిట్లని పలికెన్॥ మత్త
కోకిల। ఓ సఖీమణులార చెప్పెద నొక్కమాట వినుండు నే। నాసదాశివు మోల మోహిని
నంబుజాయతనేత్రి నుల్లాసమొప్ప వరించి దానితలంపులో నఁజరింపఁగా। బాస చేసిన
మందరపర్వతాయత వేడ్కన్॥ మత్తకోకిల॥ పంచసాయకసాయకంబుల బాధకోర్వఁగ
జాలకే। సంచయానవరించు వేళ నొకస్వదుర్గమిము గూడి వ। ర్తించ రాదని యుంతి నన్ను
బ్రతిజ్ఞ చేసినయట్లు తా। నించబాల్పడి వాఁడనట్లో నరింపఁగాలగు మీరలున్॥ క॥ అని పలికె
నఁ బ్రాణేశ్వరు। సునిశితవాక్యములు ఇజ్ఞారగాడినట। వ్వనజాతపత్రనేత్రలు। తను
పులకంపములు భయము దలకొననిగుడన్॥ సీ॥ కాఱు కొమ్మ యుంగులౌకనకంపుబొమ్మ
లోశంబరాంతకు పుష్పసాయకములో। కలికి రాచిలుకలో కంతుదీపంబులో లలిమించు న
వకల్పలతికలో కో। రాయంచకోదములో రతిపుష్పబంతులో। శ్రీదనర్పిన చంద్రరేఖలో
కో। నవ్యరత్నంబులో నవవిల్లు హేతులో। శృంగారనవరూపజీవకళలో॥ గీ॥ యనఁగఁ
జెలువారు రుక్మాంగదావనీశు। సతులు నూర్వురు నొక్కట సృతిగలంగి। యవనినాథునిఁ
జూచి నెయ్యంబుతోడ। నవధరింపుము చేవ దివ్యానుభావ॥ సీ॥ దరహాసములనొక్క తరు
ణీలలామంబు మధురభాషలనొక్క మచ్చకంటి। పయ్యాటములనొక్క చంద్రబింబానన
యానురక్తినొక విద్రుమాధరోష్ఠి। కరుణాకటాక్షవీక్షణమున నొక లేమ నును విప్పి యొక్క
యబ్జాతగంధి। కస్తూరిగంధపంకములది యొక యింత తాంబూలమిడి యొక తరళనయన॥
గీ॥ నర్మలీలలనొక్క తన్వంగి నాదరించు। బహువిధంబుల మమ్ముఁ జాత్పర్యమెసఁగ। దేవ
నికూరిమి భార్యలతోఁ బదక్కి। తక్క నేటికి యొక సుధాభామ మునుకి॥ ....
చ॥ పతియను రాగమొంది ప్రియభామల నెందఱఁ బెండ్లియాడిన। న్పతులకు సమ్మతింపదగు
జంచలనేత్రలతోటి భార్యల। న్నితవరమానఁ గాఁదగు నెచిత్తనానన్యప లేకమామనో। గ
తులుగలంగుచున్న యవిరామిని కై యిటువేయధర్మమే॥ గీ॥ నృపవరేణ్య మోహినీకాంత
మాకంటె। సంతచక్కనిది యొయ్యగునె యత్ర్యమియ। వింత యొక్క చూపు వేట్కొ చవియెన

నన్నుఁ బలుకుమనిక్క మర్యానేఁడు॥ క॥ ఏమిటికై నీమదికిని । రామా శివమిమ్ము విడువరాదని
యెంతో। వేమం జెప్పిన వినవిటు। మామాటలు వెకటిచెట్టు మండో నెవృపా॥ క॥ రాజాధిప
నీకరుణకు। భాజనమగు మమ్ము నిట్లు పలికిన నేమి । రాజనిసుఁ బాయ నేర్తుము । జాజులు
మంగలము నందుఁ జనునే తేఁచల॥ ఉ॥ ఈయిగు రాఁకుబోఁణివలె నందఱు మమ్ము లగారవిం
చుఘా। నాయక గాక మమ్ము జతనమ్ము సమాని చరించి నందృణ। హాయముగాఁగ బ్రాణము
లఁబట్టి విరాగము సేతుమిప్పుడే । యీయెడ నీవు గన్గొనఁగ నీఁత కుమిక్కిలిలోఁతు గల్గునే॥
ఉ॥ పాయఁగరాదు మమ్ము వరసాలక శేఖర నీకు మోహినీ। తోయజనేత్రి మీఁదఁబరితోష
ముగల్గి వభక్తి సేయుమ। తాస్యయశోలిలమమ్ము బిడువ గాఁగ నెప్పటి ... ట్లనీకృపా । శ్రీయ
యలరంగ నందఱను జేకొని యేలుము సంతసిల్లఁగన్॥ వ॥ అటుగాకందఱన్నుల్లకుండుట
యసత్యంబై నఁ బాణేశ యేమిటికీ దేహములం ... జింతును నిబల్మి బ్రాజూసూడంగ ముంద
టగా నందఱు మూఁకకట్టి నిలువం బాజూచి సంధ్యావళి। పటుబింబాధరి యేగు దెంచి పలి
కెం బంకేజపత్రేక్షులన్॥ క॥ అనునప్పుడు సంధ్యావళి। వనితలగదియంగనరిగి వసుధాధీ
శుం। జనునేయీ కియిబలుకఁగ। వినయంబును భయము భక్తి వీటింజోవన్॥ ఉ॥ భూపతి
మందరా దివుపుబోఁణి వరింపక మున్నె లెస్స యే। రూపునఁ బల్కినందగు వరుండు ప్రియాం
గనఁ బెల్లియాడి తా। మోపనవీనభోగముల నొందెడుచో సతులారమీరలీ । పాపపుమా
టలాడుదురె పా తెఱు నీటి లిగట్టఁ బోమురే॥ గీ॥ ఆదరింపను ... పనం చామణులకుక ర్తభ ర్త
గా క్రమము చెప్పి। సతులకెటు చెల్లుఁజాల బ్రాణేశ్వరు। నాజ్ఞ లేక ద్ర్యలివ్ర వజ్ఞ నేసి॥ క॥ ప
తి చేటూక సత్త్వపెంబి యు। రవనుండఁగ నూర్వకంత రాయంబుమనూ। గతిఁగల చెనేనీయాస
తి। యతిశయవరకమున గాబు సంద్రము నీం తున్॥ క॥ పతిచిత్తము నెగిలించుట పతిమా
టకుఁ దాలు మాట పలుకుటకును కం। బతినే మోనియు నాడుట। పతికిని గోరగాదు దురిత సంచ
యమొదవన్॥ క॥ కోరికలకు శ్రీపతిప్రియ। దారాన్వితుఁడైన నీను దక్కమది బియ్యంబా
రఁగఁ జెరియించుట బం। గారమున కుఁబరిమళంబు గలుగుటసుమ్మా॥ క॥ ఈమానిని పైమో
హము। నీమనుజాదీశ్వరున మనె న్నాళ్లో సుమీ। యీమహిమలెన్ని నూచెద। మేమిటికిం ద
ముకమొందనింతటిలోఁదన్॥ వ॥ అని సంధ్యావళీదేవి పతివ్రతాధర్మంబుఁ దెలియంబడం
జెప్పి యవ్వధూరత్నంబుల మనఃఖేదంబులు మాన్పి ఘనం బవలంబించియుండు నట్లుగా
బోధించుటయు నందఱు సమ్మదంబొంది యిట్టివచనలు తమతమ నివాసంబులకుం జనిన స
మయంబున॥ మానిని॥ ఆవసుధాధిపుఁడంగనలందఱు నాత్మగృహంబుల కేగినసం। ధ్యావ
ళిఁ బిల్చి ప్రియంబెసలాఁగ సంచితధర్మవిభూషణవ। స్త్రావళియుక్త సారసుగంధముసా
దరణన్ గ్రపసేసినని। దీవర నేత్రియు భక్తియనుజ్ఞఁ జనెన్ఛవనాంతరసీమలకున్॥ అంత॥
లయగ్రాహి॥ బంగరపుమేడలఁబొసంగు మణి వేదికలఁ జెంగలువ పానుపులనుంగదలితా

నారంగవకుళామ్లతరులం గలువసాయకము లంగమలకైరవరజాంగశుకచేతిచాధ్భ్వంగ
కములాకరములం గుసుమకంజములనఁ గనయు రాజసులపుంగవుడు గాథాలింగనముఖ
స్ఫురదనంగబహుతంత్రములం గడుసుఖించిరి తలంగకసురక్తిన్ ॥ క ॥ చరియించిరిగోమే
ధిక । మరకతవైడూర్యనీలయుక్తిస్ఫటికీచ ప్రాంచ్ । కురవపుష్యరాగవిద్రుమ । కురువిందపుమేడ
లందుఁ గోమలికలయున్ ॥ సీ ॥ మంజిష్ఠతెరపట్టెమంచముడలగడవిరులుహాసపుఁబట్టె వేర
సురటి । పట్టుచందుగజాలపల్లికబాగాలపెట్టెసంబెళగచ్చుబిరడబరణి । నిలువుటద్దము
పైడిజలపోతనము వీణె సరిగొప్పపట్లెంబు సానడిగి । గాజుపింగాణిగిల్లులపాపదీపంబువ నెన్ని
లగి నైహర్మ్యంబు చిలుక ॥ గీ ॥ తమ్ము పడగ యుదిక్ష్మ చిత్తరువు పుకూటు । సుగురుమాపంబు సరవ
వృలగరుదీప । పరిమళము తెల్లదోయని పరగు చోట్ల । బతియు సతియుఁ గ్రీడించిరతుల గతు
ల ॥ సీ ॥ జలకంబునకు వాంఛ సలుపఁడ గన మేనికస్తూరి చెమటలకలయఁదోఁగి । ఘనసార
గంధపంకము దేరి చూడఁ గుసతియాత్మ్యకమ్మ పాసనలసొలసి । నీరాజనంబు మన్నింపఁడు వి
మ్ముల్లతాక్షి చూపునిమాషలంతునలది । పత్రసాన్నములకై పనఁడింపయథరామృతంబున
నాప్యాయనంబు నొందె ॥ గీ ॥ యఖిలభోగములజ్ఞాతముఖియుఁ గాఁగ । బాలికామణిఁ గూడి
యప్పార్థివుండు । తెల్లవారుట రాత్రి యేతెంచుటయును । మఱచి మన్మథకేళిసమ్మదము నొం
ది ॥ సీ ॥ జలరుహాయతనేత్రి చక్రఁ గాఁ జూచి తేటికలమ్మొగ్గులకెంచుఁ బోలుపుమిగుల । జె
లువకస్తూరిఁ యాత్మ్యులు మేనబాడమినగలిగొట్టుకై పడిఁ గళికలొత్తుఁ । దలిరాకుబోని
పాదము సక్రదాంకిత గరిమానసోకమైసిరులఁదనరుఁ । గాంతగుబ్బలు పొంగగా గౌఁగిలిం
చినఁ గురువక క్రియ వేడ్కఁ గొనలు సాగు ॥ గీ ॥ మగువ గొనగోటఁ జెనకినమాకి మొలక కరణి
వికసించు సర్వాంగకములనలరు । రాగమున సున్నగనియను రాగముదవు । జంపకములీల స
తిఁ జూచి జనవరుండు ॥ క ॥ అలుగడొకనాఁడు భామిని । యలిగిన భయమొంది మాటకడ్డం
బాడం । దలి వేణిఁ జానినిమిషము నిలువఁడొకచోట నృపతి నెయ్యము పేర్మిన్ ॥ ఉ ॥ ఆస
మయంబునందు శరదాగమడు మ్మొనరంబు తారల న్బాసురమైతనర్చె సితభానుడు శాం
తివహించె నాలపో । తేసరశేఁగ బిల్లపెసరే వుపహించె ఘనప్రతానము । ల్వాసిచనెన్విధా
వరురఁ బర్వఁదుషారచయారిబులెల్లెడన్ ॥ గీ ॥ పంటిమొండమ్ముక్కవడి లాజనంబాప్పె । త
రసస్యసమితి యొన్నుపంచెఁ । నదులు డింగి తాలినదలయ్యె నయ్యెడ । బంకమింకె నీరు
పలచనయ్యె ॥ గీ ॥ పటికె పెటి నెల్లుగలగలగా బూచె । గ్రముకతరవు లెల్లగలగఁ జడిరొ
దా ప్రపర్ణిక క్షితతిముత్యములగర్భ । ములువహించెఁ జంద్రికలుదనర్చె ॥ క ॥ కలువలుబం
ధూకంబులు । గలగసవికసనము నొందె గాసరగా చె । జలబవనంబులు తాగలును । బులినం
బులుఁ గోలకులందుఁ బొలుపు వహించెన్ ॥ మత్తకోకిల ॥ సకలధాన్యసమృద్ధిచేతఁ బ్రసన్న
తాముది చేసుధో । దతము చేననుమాలపమావితానసీతహిమంబుచే । నెకలుచల్లని లేఁత

రాండలచేబవేడుకసేయఁగా। నకటహాటకొఁ కాలములకు భాగమంబునకు నొయ్యెడన్ ॥ చ॥ జలనిధి నిద్రమేలుకొని శౌరి భజింపఁ శరత్తువచ్చె వా। నలికులగీతముల్ ప్రఘనసముంచితసారస కాండ కాహళుల్ జలజనితాతప, తములు సన్నుతి కీర కచోరతుల్ కరా। ళలలితచామరంబులు విలాసములన్నిలసిల్లె నల్లెడన్ ॥ క॥ కార్తికమాసము ధరణిబ్ర । వర్తిల్లె ననంతరంబ వసుధీశునిస । త్కీర్తికి నుపమింపఁగదగి కీర్తనలకు నెక్కెఁ గేతకీతరులలరన్ ॥ క॥ వేల్పులు ప్రముఖ్యకఫణిపతి। తల్పుడు మేల్కాంచి నారదస్ఫుటవీణా। నల్పసుగానము కర్ణా। కల్పంబై యమృతరసము గడలుకొనంగన్ ॥ క॥ ఆ కార్తిక సితపక్షపు। ప్రాకటగవమీ ప్రభాత భాసురవేళం। జేకొని తలవరులప్పురి। నేకాదశి యొల్లి వచ్చె నిదివినుఁడనుచున్ ॥ ఉ॥ ఏనుఁగు నెక్కి భేరి మొరయించుచు నిస్వహాణాదిభూరిని। స్వాణములుల్లసిల్లఁ జలజాక్షుకులేంద్రుని యాజ్ఞ వీథుల। న్నానుగఁ జాటువాక్యములు మానవనాయకుఁ డాలకించి బి। ట్టూనిన భీతిఁ గేల్వదలి యుక్మలి కొదిలి జానిఁ గన్కొనన్ ॥ క॥ శయ్యదిగి వచ్చి భూస్థలి । జయ్యనఁ గూచుండి విష్ణుసంస్మరణము గా। నయ్యొడ జేయఁగ విని యయ్యెఁ। త్రొయ్యలి యలుకయును సిగ్గుఁ దొట్రుపడంగన్ ॥ సీ॥ నిండుచందురు మించు నెలత నెమ్మోముతో -గాజీపము సముదురము సరి రా। పగడంబు నిరసించు బాల కెమ్మోవితో బంధూకమును బింబఫలము సరి రా । మరుబాణముల మీఱు మగువ నేత్రములతో కలువలు బేడిసంబులును సరి రా। వజ్రకాంతి చరించు వనిత మైత్రితోఁ బంపకద్యుతియుఁ జంచలము సరి రా॥ గీ॥ పసిడికుండల నిరసించు పద్మగంధి। ఘనకుచములతో సరి రా జక్కవలు గిరులు। నన్గఁ ద్రిభువనసౌందర్యము తెలియుల్లు మోహినీకాంత యాత్మేశు మోముఁ జూచి॥ సీ॥ ఆడుగుదమ్ములు సోకియుండ వనీమండల మెల్ల కుంకుమ ప్రభలన లంకరింప। ఘనకుచంబుల మించు గముల నెల్లెడలను బంగారు నిగ్గుల బ్రబలఁ జేయ। మెఱుఁగు చెక్కుల దీప్తులను మిది శ్చక్రంబు విద్యుల్లతాతతి విధమెలర్పఁ। జికురభారమున జేబినన చిక్కు చీకటి గగనంబు పారి నీలగతిఁ దనర ॥ గీ॥ శయ్యదిగి వచ్చి నను మేని సౌరభంబు। పొడము ముట్టుచునుండ కస్తూరి మృగము। సంచరించు విధంబున సరసగతుల। బరఁగ విం చంగ మోహినీ భామ యపుడు ॥ క॥ కదలిన పట్టాంశుకమును। వదలిన కబరీభరంబు వడి నిరుగేలం। బదిలంబుగ నవరించుచు। సుదతీమణి వచ్చె రాజసుందరుఁ గదియన్ ॥ ఉ॥ వచ్చి నృపాలుఁ జూచి జనవల్లభ నాదెన మోహమంతయుం। బొచ్చెము సేసి నన్ను నొకపోకకు నైకొన కవ్విధంబునం। జెచ్చెర నేగుదెంచి మఱి చింతన సేసెద విందు కాత్మలో। నచ్చెరువయ్యెడిన్ మిగుల నంతయు నాకెఱుఁగంగఁ జెప్పుమా ॥ క॥ వల్లభ రతితంత్రము శ్రీ। వల్లభు చింతయును సలుప వాంఛించుట నీ। యుల్లంబునందు గంటిని। విల్లు వెలగకాయ బాన వెరవైయున్నే ॥ క॥ ఆ మచ్చిక లాకలయిక। లా మోహములా ప్రియంబులా సౌఖ్యములు। న్నా మీఁద దలపకలఁడా। నామీఁద మమత్వము దుగన్యాయమె నీకున్ ॥ వ॥ అనిన విని యా రాజశేఖరుఁడు

డు మోహినీకాంత కిట్లనియె॥ క॥ ఓ జలజాననసీపై। నైజంబై కొనలుసాగిన నిబిడమోహా
శ్రీఁ జేరనింతవడిలోఁ। జాజులు పరిమళ మొలుకఁగ జలదధ్వజమే॥ క॥ నాకేల జాచ వినుమా।
నాకేలా మోహానాంగి నాకీదివసం। బే కాంతలఁ గలయఁగరా। దేకాదశి విష్ణుదేవునే మదిఁ
గొల్తున్॥ క॥ ఓ వల్లభ నీవును నా। శ్రీవల్లభు నాశ్రయింపు చిరతరభక్తి। న్భావించి యమ్మ
హాత్ముని। సేవించినవారి కబ్బుఁ జిరసౌఖ్యంబుల్॥ చ॥ తలఁచినఁ జాలు శ్రీవిభుని దామర
సాక్షుని చిత్తములోపల। న్నిలిపినఁ జాలు నీలమణినీరదవర్ణుని నామవర్ణన। ల్వలికినఁ జాలు శౌ
రిపదపంకరుహంబులు భక్తితోడ మ్రొక్కఁగ। గొలిచినఁ జాలు జేకురు ననంతసౌఖ్యము లంబు
జాననా॥ మ॥ హరియే దైవము శౌరి జెప్పినదియే యర్థంబు ధర్మంబు శ్రీధరునిం గూర్చి జపిం
చుట్టిదియె మంత్రబద్ధసాధనం। బరియింపఁగలదే వ్రతంబు హరికత్యాశీలు నారాధ
నా। పరిపూర్ణంబగు సృష్టిదీ వశముశంపాభాసురాలోకనా॥ క॥ హరిభక్తిఁబోలు భక్తియు।
హరిభక్తులఁబోలు పుణ్యు లచ్యుతుఁబోలం। బరతత్త్వంబగు దైవము। హరినామముఁబో
లు మంత్ర మవనిం గలదే॥ వ॥ అనుటయు నమ్మోహినీకాంత మహీకాంతున కిట్లనియె॥ క॥
కంసారిఁ గొలువ నేటికి। సంసారసుఖంబు కొఱకుఁ బరమదవి। ధ్వంసాధ్యుఁడఁగనా విని।
రంసాసంశోభితులకు రాజ్యయుండఁడె॥ క॥ ఈ జవ్వనాని సురత। క్రీడాసౌఖ్యంబు విడిచి
కృష్ణవ్రతచ। ర్యాడంబరములఁ డగులుట। దొడవిరచి వరద బట్టు టుర్వీనాథా॥ చ॥ ఇలఁగ
లమానవావళికి నెల్ల నొకప్పుడు చర్యసేయఁగా। వలపుల రాచవాఁడె గొలువం దగు దైవము
మోసు వాయునే। సలలితమైన మోహమునిచాలెననాగత వాక్యపద్ధతు। ల్వలదె తలంపఁజి
త్తమున వారిజబాంధవవంశవర్ధనా॥ క॥ గడియయు నిన్నుఁ బాయుట। కోడఁబడదు మదీ
య చిత్తము రీశ్వర నీ। పడఁతుక వెఱచి దినములు। గడపఁగఁ జూచుటయు నాకు గానఁగ
వచ్చె॥ లయగ్రాహి॥ ఆలములు నంచు నిజశాలుర కుటుంబినియు జాలిఁ బడుచుండఁ
జని శైలగుహలందు। న్నేలవలె నుండియు గపాలమున గాసమును గేల నొకదండమును నే
లిమపదశ్య। లోపడరిఁచిన్న గజాలములఁ గూడి ఫలమూలములు పర్ణములు గాలి భుజియిం
పం। జాలి చరియించు మునినీలసుపవాసముల నేల మదిఁ గోరెదు నృపాలకులచంద్రా॥ సీ॥ వ
నిడి కొప్పరలందు బన్నీట జలకంబు లాత్మకవీటి ప్రొద్దుగడఁగఁ గలిగి। ఘనసారకస్తూరికాగంధ।
సారంబుల వనీశ నైలయంగనల దగలిగి। యమృతదివ్యాన్నంబుల నయంబు తృప్తిగా క్షితి
తలేశ్వర యారగింపఁగలిగి। మృదుతల్పమున నన్నుఁ గదియఁ గౌఁగిటఁ గృచ్ఛి నృపకులేశ్వ
ర శయనింపఁగలిగి॥ గీ॥ మడుపులను గుంకి తిరువన్నమైన లంది। రాగమున పొంచి జాగ
రంబుఁ డవలసె। నధిప నామెచ్చు గాదు నీ యడుగులాన। వలవ దుపవాసముల మీఁది వాం
ఛ బుడుగు॥ సీ॥ పట్టెమంచమునాడఁ బరిరంభణము సేయు నవరంగ పిండ్లలోఁ గలుపు సేయు
ము పవ్వళంబుల నయం బనిపుణత్వములు సూపు కులరు బాన్పులమీఁద నాదరింపు। కేళీగృహము

లరుఁ గ్రీడింపుచు నవిచ్చు పూజ పురములలోఁ బుజ్జగింపు। తూఁగుటుయ్యాలలందు దారగిం
చు సౌఖ్యంబు గచ్చుటో వరులలోఁ గలసి నెలఁ॥ గీ॥ మేలములు సల్పుము మ్యాలమేడలందు।
భావములరింపు మొగి బ్రోతు పంటిరులను। వేడుకలు సూపు శశికాంత వేదులందు। విరహము
నకోర్వఁగాఁ జాలధరణినాథ॥ ఉ॥ ఎన్నడు నిన్నుఁ బాసి యొక యింతయు నుండనటంచు
బాసయ। పున్నగ రాకధారుణ పదపద్మములొద్దనె సంభ్రమేన్నా। కన్నెతికంబుఁ జూఁరగా
ని కాముని బారికిఁ ద్రోచి నేఁడు నీ। విన్ని విధంబులందుఁ జరియింపఁదలంచుట ధర్మమే న
పా॥ ఉ॥ అడినమాటఁ దప్పటు ధరాధిప తెన్నఁ దూలించు నట్టి నీ। తోడ విహారమై ప్రియ
ముతోఁ జనుదెంచితిఁ గాక గల్గిలి। ట్లాడంట నే నెటుం గుడు నెయక్కట సత్యము వీటఁబుచ్చి
నేఁ। డూడెడు జాడఁ జూచ్చి తన్వ పోషణ సేసి కనుంగ నీకడకా ॥ క॥ పంచానను సేవకుఁ
డూ। లించి తిరమి సౌఖ్యములకు నింత నింతే। పంచ బాణతిది సినిన్నా। రించుట రేంటికిని జెడ్డ
రేవని కరణికా॥ క॥ ఏకాదశి మందిరంబున। శ్రీకంఠుని పాదసేవ నేయక యుకటా। నీకడ
నాకేల వ్యథా। నాకంబిటు నేయనాకపాకము సెడఁగా॥ క॥ అలయింపఁగలంత యుదే।
వ్వలయంగ నివిచాలు నుందబాద్రికిఁ జనిపో। మ్మలవిల్తుఁ గొట్టునేలా। కలిపోసిన వెనుక నట్టి
గనుఁగొనఁగ నృపా ॥సీ॥ అను చుని భునిమాటి యుంగ నామణి రాజుఁ। బాసినాలుగై దుపద
ములిడఁగ। భక్తియుసభయంబుఁ బ్రబలసంధ్యావళీ। చంద్రవదన సరభసంబుతోడ॥
సీ॥ రవళి మొట్టల మ్రోఁత రవణించు మంజీర మంజులరవముతో మహిమ నెలఁగ॥ కలితకంక
ణ ఝణత్కారంబు మొలనూలి మురిపెంపు మురువుతో ముద్దుగులుక। నవరత్నకలిత హైనా
ణవమారవికతోఁ దపిచన్న గబ్బిగుబ్బలు మిక్కొనఁగ। పాటుంక వజ్ర సుందరదీప్తితోఁ గూడి పా
లుఁ గుచెక్కుల కాంతి గిరికొనంగ॥ గీ॥ జఘనభరమున గాఁదిఁగె జలదరింప॥ నలసయానం
బు కోదము రాయంచ గమికి। బిందు సేయంగఁ జెమట దెంచి విసయసరణిఁ। బని కెఁజంత్రా స్వ
మోహినీ భామ తోఁ॥ క॥ నలినజు మానస పుత్రి। వి తలఁపఁగ నీ వెఱుఁగ నట్టి ధర్మాధర్మం। బు
లు గలవె యిశరభామల। వలె బలుక గ నేఁ సీకు వసజపత్రాక్షి॥ క॥ పతిభక్తితోడ సలిపెడు। వ్ర
తములు వలదనెడు నట్టి వనితలు గలరే। పతి మాట కడ్డగింపక। సతులకు ననుకూలబుద్ధి జరియిం
పదగుకా॥ క॥ ఏమియు నెఱుఁగని భామిను। లేమ నియమంబు గాక రెమ్మ కగలిగియుం। బా
పురభామలకై వడిఁ। గోమలి యిట్లాడనీకుఁ గూడునె యకటా॥ సీ॥ తలఁపులో నాత్మేశు ద్రై
వంబు మారు గాదర శాక్షియును రక్తిదల పకలయు। చిభుదు నెప్పిన మాట వేదమంత్రంబు గా
నెలత నెమ్మనమున నిలుపవలయు। నధిపతిని జూపించు నదిని జవ్రతము గా జలరుహాయత
నేత్రి పలు పదలయు, జెలువు పాదరణనిచ్చిన పదార్థము పది వేలుగా నాత్మ భావింపవలయు
గీ॥ వలయు బ్రియమునఁ బెనిమిటి వంక వారిఁ। బ్రాణ బంధులుగాఁ జూడ భామినులకు। వ
లనదధిపతి పగవారి నెల్లని హైత్రి। నేఁజపలవము నిక భాజీవనముకి॥ సీ॥ అభ్యంగనము సే

సేయాత్తే ఘనశీతోదకమున స్నానము సేయఁగాంచవలయుఁ। భక్తిచిత్తము లెసఁగి రోమహర్ష ణూడుగూరలు వేళకుఁదగను గావింపవలయు। వివిధభక్ష్యాన్నములు లేహ్యచోష్యాలు గావించి ప్రియునకు భుజియింపఁబెట్టవలయు। దక్షిణ క్తశేషతాంబూలసహితముగ నుచ్ఛిష్టాన్నముం బుత్రాదుల నారగింపవలయు॥ గీ॥ శయ్య విడిలించి పైఁబరచక్కఁ జేసి। పురుషుఁబవళింపఁజేసి తాంబూలము సఁగి। యిష్టపుల నసన్నపాదంబులొత్తవలయు। పిదప నిద్రింపఁదగు చంద్రబింబముఖికి॥ సీ॥ మందహాసములైన మాటలాడఁగరాదు నిక్కి మలచము మీఁద నెక్కరాదు। ముదుసెప్పక వీసము గిఁ వ్యయింపగరాదు కోపించె నని మదిఁ గుందరాదు। సొమ్ము పెట్టుడటంచు సొలసి పల్కఁగరాదు చెలువు గైకొని తాని కొలయఁ రాదు। సంభోగమునఁ గాని చనువు సూపఁగరాదు కులటతోఁ జెలిమి కూడ రాదు॥ గీ॥ తెల్లవారిన పిదప నిద్రింపరాదు। కుడువరాదధిపకి మున్న గాదుఁగూర। లన్యపురుషులతో హాస్యమాడరాదు। శ అపుతో సైన నొకనాఁడు మానినులకు॥ చ॥ వ్రతములు సల్పవల్వదుపవాసములన్ గృశియింపరాదు సం। తతము నుదీరసేవలకు బాజని కూడదు దేవతార్చన। లప్పతిభనూనఁగఁ గావలదు పంకరుహాయతచారునేత్రకిం। బతినిజభక్తితో విడిచి పాతకరాయె నరకంబునన్ బడుఁ॥ గీ॥ కనకశైలంబు తులయంపి గాశయించి। చిదిపి రాక్షసభోయిని నైన పుణ్యగాదె। యిసుపరములిచ్చుపతిభక్తి సైడలి యాతిరికి ఘయొందు విధమువ మోక్షంబు సోంద జనుట॥ క॥ పతి లేమి నొందిన ప్పతు। నతిశయరోగము నడస్సినప్పుడును జరా। న్వితుఁడైనయప్పుడు వాయక। పతికింబడసేవభక్తి సలుపగవలయుఁ॥ సీ॥ పుష్పగంధికిఁ గల్పభూజంబు పతిభక్తి సుదతికి నిధియు చుఁ బూజకోటిసంబు। ధవళలోచనకుఁ జింతామణి పతిభక్తి యింతికి విభుసేవ యిష్టసిద్ధి। సితపద్మముఖికి సంజీవని పతిభక్తి సతికి నాథుని సేవ జన్మఫలము। మానినీమణికి నిధానంబు పతిభక్తి భార్యకు బతిభక్తి పసిడి మూట॥ గీ॥ గాపునట్టుగాఁ జూచిపతిభక్తి కలిమి వేత। రమరగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరోర। గాంబుజాక్షులకంబెసత్య. తమహిమ। నూర్జితైశ్వర్యశుభములనొందునెపుడు॥ చ॥ పెనిమిటి యన్యభామలను శ్రీశు వరించిన నాత్మలోపలం। గినుకనహింప రాదు పతికిం బలికిం బ్రియమైన యట్లుగా। వనిత చరింప గావలయు పల్లభుఁ డల్కవహించి యుండిన౦! దనపతి శయ్య చేరువ నతాదగు భూస్థలిబవ్వళిగవఁగఁ॥ శు॥ పరదేశంబున భుంచఁచన్న పిదపం ప్రాణేశురాకల్పిరం। తరముం గోరుచు మేను మానిచెవులందు బ్రాకులుం జేతుల। న్నిరిదిగ్గాజాలునల్లపూసలు మెడం జూపట్లుచుండంగనుం। దరియుష్ణంతలఁబాట్లనుంబసుపు మోదంబందబొల్పొందగు నా॥ చ॥ పెనిమిటి లేని భామినుల బ్రీతిగనుంగొన దోషమర్థితో। ననయము తీర్థసేవలు మహావ్రతములస్థలవాసములు విచయంబున నొనరించిన న్విధవ బోలదు నాథుడు గల్గియున్నయం। గనయజాలి ధూళిన ధికంబగు పావనపుణ్యసంపదన్॥ సీ॥ భామినీమణికి మంగళసూత్ర మే చాలు శృంగారములకెల్లఁ జెప్పుఁ జూప। ధవళలోచనకు నైదువతనం బే చాలు వైభవంబుల

కెల్లవన్నెఁబెట్టునంబు జానకుఁబు న్యాత్రిత మేచాలు రాజసంబులకెల్ల దేజము సగ। సతికి
నాథుఁడుద్భవస్థితినుండు కేచాలు భాగ్యలక్ష్ములకెల్ల ప్రభ దనర్చు॥ గీ॥ నెన్నిజన్మములందుబ
త్నములకును బతిహితంబునకంటె శోభనము గలదె । యిహపరములిచ్చు హృదయేశుని
హామదెలియక ధిపుతో వాదులిడుచుండనగ్గమగునె॥ క॥ పతినలయించుటదోషము। పతి
తోనలుగుటయె యమికోలపాపము సతికి। న్పతిగడచినఁ బతితోడనె । చితిలో బడలఁదగువల
దుజీవింపంగన్॥ క॥ పతుడుగలయన్నిదినములు। ధవళాక్షికి భోగభాగ్యధైర్యము లొనరున్
ధవుఁడెడలిన పిమ్మట పతి। శవమేటికి జానిరూపసంపదలేలా॥ క॥ చిచ్చుఁజికిన పతి కెదురు
గ। వచ్చె విమానములు ప్రాణవల్లభుతోడ। న్వచ్చికభోగింకగనది। యచ్చెరువైతోఁచుచుం
డునదికల్పంబుల్॥ సీ॥ బలభేదిసతులాతపత్రముల్ధరియింపఁ బావకస్త్రీలడపములుదా
ల్చ। శమనభామినులు వింజామరంబులు వీవ దైత్యసుందరులు సందడులు త్రోయ। వరుణ
కామినులు కైవారములు సేయంగ గాలి లేములు పాదుకలు ఘటింప॥ ధనదుకాంతలు వేడ్క
దర్పణంబులు సూప శూలిముద్దియలు నివాళులొసగ॥ ....*
గీ॥ గరుడగంధర్వపన్నగాంగనలుగొలువ। నగ్నిముఖమున వెడలిన యలరుబోడి। మగని
తోఁగూడి దివ్యవిమానమెక్కి। స్వర్గమున నుండు నత్యంతవైభవమున॥ క॥ మనిమిటితో జితి
నుఱికిన। వనజాననమహిమఁ బొగడవచ్చునె లక్ష్మీ। వనితామణితోడలపయిఁ। జనుపునన
నియించు రాజసము దశకోత్కట॥ క॥ పెనిటనెప్పినకైవడి। జనసన్నుల్లని భార్య నరకశతముల
గూలు। న్వనజాతనేత్రి నెప్పెద। వినుమా నీకొక్క కథసవిస్తరముగ నేన్॥ సీ॥ పదియునరెం
డేండ్ల ప్రాయంబు వానసైయింతి నేనాపుట్టినింటనుండ। మాతండ్రిపనిబూనిమనుజుడొక్క
రుడొడ్డుకాస్థంబు జీరగతాక్రుష్ఠముధ్య। మునసుఁడియొగని గక్కున నొక్క కీటంబు భూ
మిపైబడిన నాపురుపుఁజూచి। కాఁకులు గుమిగూడి చీకాఁకు సేయ నేఁబరతెంచి కాఁకుల
బారఁదోలి॥ గీ॥ కీటకముఁదెచ్చి వేఱొకచోఁట నిలిపి। జలములొకగొన్నిదానిపైఁ జల్లుట
యును। వేదనలు వాసియాపురుష్వసేరదేరి। పలికె వసుజూచి మానవభాషణముల॥ ఉ॥ ఓక
రుణాలవాలమవికచోత్పలలోచన యిప్పుడియ్యెడం। గాఁకులు సంపకుండ నను గ్రైకొని కా
చిననీకృపాగుణం। బేకరణిన్ వచింపఁదగు నేఁ దొలి పుట్టుపుఁ దుర్భర్తనై। గాకరయొన
చిన్నట్టిఘనకల్మషము ల్విను నీకుఁ జెప్పెదన్॥ ....*
గీ॥ అంబుధిసమీపమున నగ్రహారమొకటి। గలదు మాణిక్యపురమునాఁగను నకుక్క। యాంపు
రంబున వేదశాస్త్రాగదు ప్రవీణుఁడితఁడనను ప్పెను విష్ణుకర్మ॥ క॥ అవిమశరపుత్రుడు। భా
వజనిథమూర్తి నాకుఁ బతియై యుండ। న్స్త్రీ వెలయఁబద్మభూఁడుఁ। కేవలవిటచక్రవర్తి
కీర్తింపగన్॥ సీ॥ పోకాచెమమా గారె కాలమునుగన్నపటుపచ్చడ మొక ప్రౌఢసతికి
నాదరంబున నొక్కయశి నేశికిచ్చెను బూనికిబగడాలకుప్పెపేరు। కాంతకొక్క తెకిచ్చెన్

కమనీయంబుగా భాసిల్లుచున్నట్టి పళ్ళెరంబు। నృత్తులన్నియు నమ్మి శైలయాలికొరకై తెచ్చు చిత్రభూ
షణములు సేయనిచ్చె॥ గీ॥ దర్శనంబిచ్చె తాతలతరము నాఁటి। కట్టుబిండియొక త్తెను నెట్టణ
ము గఁ బరువుతోఁ గూడను రొయ్యలఁబట్టుమంచు। తర్పణము సేసెనొక్క శీతాంశుముఖి॥క॥
ఇంచుకనుసేవగింపక। సంచితమగు ధనము విభుఁడు సానులకిచ్చె। గ్రుంచెదు గూడఁగ బెట్టగ
మంచనమాయంబు సేసె మర్యాదలరన్ ॥క॥ చేపట్టఁడు ననునెన్నఁడు। పాపంబని తలఁప దా
త్మఁ బగలును రేయు। న్నా పురుషుల సంగతిదు। ర్వ్యాపారములఁ జరించువంచసిన కతనన్ ॥మ॥
ఇది పాపంబిది లాఘవంబిది మహాహీనంబు బుర్వర్తన। మ్బిది యన్యాయము కీర్తిహరిబిది మహా
హేయంబి దేవంచనా। స్పదరుజాఁతము లోకనిందయని యోజింగానఁడా కిల్బింతయు। న్మ
దనోన్మత్తమునస్సుడై తిరిగెనెమ్మంద్యుండు ధాత్రీస్థలిన్ ॥ తావన॥ చ॥ నిలయము స
క్కఁగా నలికి నిచ్చలు ముగ్గులు దీర్చి యింటకై। చెలువుఁడు రాగఁ దత్క్షణము సేవలు సేయు
చుఁ గూడుఁగూరలా। కలిగొను నంచుముందర నెరక్కన జేసి యమర్చి పెట్టుదు౦। దలపడు
నన్ను నెంతయును దానొక నాఁడు మగండు దేమకన్ ॥క॥ కలసొమ్ములెల్లఁ గాంతల। కలవ
డఁగా బెట్టి పెట్టి యవి సెల్లిన చోఁ। బలువడికి నప్పులుఁ గొని। వలవదు వలదనఁగ నధిక వ్రయ
ములు సేసెన్ ॥క॥ అప్పునఁబుట్టక పరసఁతిఁ। దప్పి చరింపంగ వారతరళాక్షులు మా। న్పొప్పి
చ్చిన వారలు మా। యప్పులు దీర్చుమని చాలయలజడి వెట్టన్ ॥ఉ॥ వారల బాధ చేసవయ
ఘంబులు నెవ్వగ నోర్వలేక మా। వారికిఁ జెప్పి మీ ఋణము వశ్యము దీర్చెద నేనటంచు న౦।
ఘోరుహనేత్ర నా మగడు ఘోరున నప్పుల వారు నానున। న్జేరగ నే గుడెంచితన చిత్తము ధైర్యము
నొందనిట్లు కాన్ ॥ఉ॥ కట్టిరి కొట్టిరీడ్చిరధికంబుగ నాఁగిరి గుండు కొమ్ములు। నెబ్బట్టిరి సంగ్రహో
చ్చిరి తపింపగఁ నెండల నిల్పిరంటఁగా। జుట్టిన పచ్చడంబువడి జూరగదోచిరి పట్టు కారులం।
బట్టిరియిట్లు హాసములపాలుగ జేసిరి వీరలిందఱున్ ॥ శా ॥ కాంతారత్నము నీవు నీకు నెన
యంగం జాస్యలెవ్వారలో। యిలతీనీవర రత్నభూషచయమిమ్మీ నేళనాకిచ్చనా। యంత
స్తాపము మాన్పఁగా వలయునంత న్నేఁబ్రియంబారఁ జే। యంతుం దీనికి రెట్టిసొమ్ములు మన
బెంతో విశాశింపఁగన్ ॥మత్తకోకిల॥ తల్లివన్న గురుండవన్నఁ బ్రధాతిపన్నదలంపునా। తె
ల్లచుట్టము లెన్న నీవస హింపునా యపరాధము। ఎల్లకాధర నిన్నుబోలిన భార్యకున్న సుఁ
బోలుదు। ర్వల్లభుండును నేను జేసిన వాఁడనీ యెడదోసముల్ ॥ఉ॥ మానిత వారభామినుల
మానితి జూదములాడ నేఁటితో। మానితి దుష్టకర్మములు మానితి నప్పులబుచ్చుకొంట నో
మానిని నీమనంబలరమచ్చితతోఁ జరియింతు గన్నులు। న్నానకమో సపోయితినికం చెడఁ బా
యఁగఁ జాల నే ప్రియా॥ క॥ పతికి తహపర సౌఖ్యంబుల। కతిశయదుఃఖములనణప నాత్మ
క్ష౦డపా। త్పతి తులకునెల్ల కాలము। సతియకదా కారణంబు దచివాంపంగన్ ॥క॥ విడుమన
గుగతిఁ జరించిన। విడుమంగా రాదు ప్రాణవిభుల సతికి। న్బుడఁతికిఁ బతిభక్తికదా। తొడి

ణాయగజన్మైకచతోయజనేత్రీ॥ ఉ॥ కావున నన్నిప్పు డధికంబుగ సత్కృపమీఱ బ్రో
వుమిం దీవరనేత్రి నీవనుచు దెంపున నాచరణద్వయంబుపై। వా విరిబ్రాలియున్న నిజవల్లభు
మస్తము (బాయఁ) ద్రోచినే। నా విభుదోషముల్దలంచి యిప్పుడు పల్కితి నాగ్రహంబునన్॥
క॥ తామరసలోచనాధర। సోమరసాస్వాదముం గోరుచు విలస। శ్యామరతియుక్త
చిత్తౌ। ప్రేమరసోదయుడవైన పెద్దవు నీవే॥ గీ॥ పుత్రిగట్టినయది మొదలొంత రావుధనము
ద్రావ్యయంబు వారసుందరులకొసంగి। యాత్రసన్న్యాసమున శీఘ్రమరుగుదెంచి। సత్య
ములువల్కవేచిటచక్రవర్తి॥ సీ॥ సమదృష్టినొకనాడు చక్కగాజూడవు పేరెత్తిపిలువ
వు ప్రియముతోడ। నన్నదమ్ములు లేరటంచు రోయించెదవు చెలువంబుకు మెచ్చి చెంతరా
వు। చీరసొమ్ములు పెట్టచేపట్టవైతివి యొంటినుండగ కథయంబు దుపవైతి। బుతుకాలమె
ఱిగి నీహితసౌఖ్యమీనైతివింత సేయక గారవింపనైతి॥ గీ॥ పుణ్యసాపంబులాత్మలోఁ
బూనవైతి। వగ్నిసాక్షిగఁ గైకొన్నయాలయింరు। బడయవైతివి పుత్రులబాపజాతి। యే
టికిగడపు నీకునే నెట్టియాల॥ మ॥ ఇవి నాపాట్లు వికటరోయిమగఁడా యేమైన నీవి
చ్చినాఁ। డవెనా తల్లియు దరిద్రిబాంధవులు పేదక్ష్మీ అఁజేయించిరి। రవణంబుల్వీనుపీని
లోన నొకతారంబైన నీఁజాలనీ। చెవులాకుల్వగ నేఁడువచ్చితివి నీచేనియ్యనే నేర్తునే॥ గీ॥
అనుచు విడనాడియాప్రౌఢయరిగిపుట్టి నింటికరుగంగ నటనప్పులిడిన వారలు తనివరికట్టి
యలమటలలయమోదు। చుండిరప్పుడు చాలరోయుచు సుగిన్కు॥ అయ్యవసరంబున॥ సీ॥
కాలకంటకుఁడు పుష్కరమును కొలిమిలోమును కొనిలోహంబు ముద్దనిలిపి। నెఱనెఱగా
గాచి నీటిలో ద్రోచినసగిది నాకాశంబు పట్టువదిలి। చరమాబ్ధిలోవ్రాలె జలజాప్తబింబం
బు శీకరవ్రాతంబు సెన్నుమిగుల। వారలంబర వీథిదట్టమైకను పెట్టె ధూమంబు వెలెనిబులోఁ
డగలదె॥ గీ॥ నవనితలమును దిక్కులునాక్రమించి। గగనమున గాబుదోచిన గతిరెమొరల్ప।
సకలలోచనదృష్టినై శమనముగుచు। నొదవియొకకొంత చీఁకటియుప్పతిలె॥ ఉ॥ ఆయెడ
లో హాకారకుఁడ హూర్వతియుపక్కనకంబు బూదెపై। హాయసవీథియ నొలిమియందుల నెఱ
గఁగా చినీటిలోఁ బాయక ద్రోచినట్టి నడుపశ్చిమవారిథిఁ గ్రుంకె శీకర॥ హాయవిధూమ శే
ఖలనబర్వెనుడు వ్రజసాంద్రరాగముల్॥ సీ॥ గగనపల్వలసముత్కటమహాపంకంబునందు
ద్రుగ్లైడులులాయంబనంగ। రజనీవధూటితారకహారశోభకై రమణచాల్చినీలిరవికెయ
నంగ। బ్రహ్మాండపటుకర్పరమునన న్గానలార్చులనుద్భవిల్లుకజ్జలమనంగ। కాలధాత్రీధ
రాగ్రమునందు నిబిడమైకన్పట్టునీలమేఘంబనంగ॥ గీ॥ నంధకాసురగర్వాపహరణకంఠ।
ఘటితహాలాహలప్రభగర్వరేఖ। లెలమిజగమంతయును నిండిబలసెనన। నంధకారంబు జగ
మెల్లనాక్రమించె॥ క॥ ఆచీకటి కట్టుంది గద్రోచిద్యుజుండ స్వవారి నా అగిరొయొకరికి। స్వా
చరుడుగాకనగరము। హాచలదుగణములుగడచియరిగెదు త్రోవక॥ మహాస్రగ్ధర॥ కని

యున్నత్కల్లోలమాలోత్థితజనితతటతాడనడిండీరపుంజంబున నుత్తాలవ్రజనీలాంబు
జమకరకృతసంఘాతసంశోభితంబు। నక్రకోలాహలారవదంతావళమకరఝషీతాక్రాంతమై నా
తయుక్తంబున నగ్నిజహ్నుకన్యాముఖ్యఘనతటినీమూర్తిభద్రమన్నదుల దనరు॥ గీ॥ అమ్మహాం
బుధిఁ జేరఁగ నరుగుదెంచి। యవనిసురముఖ్యుఁ డీక్షించి యబ్ధిలోనఁ। గనకమయవజ్రవై
దూర్యఖచితమైన। కలము గనెనపుడు కన్నులకలరుదీఁగ॥ క॥ కనియతఁడ రొయ్యుడజనులు। యు
నుమతిఁ గలమెక్కి నదియునప్పుడు కదలెన్। ఘనభేరీశంఖరవోద్ధానిదంబున నవనితలము
నింగియు నద్రులు నిండెన్॥ చ॥ కదలి యనేకదీవులు లాటిపయోధిపైఁ జనన్। న్వదలనితీ
వ్రశోకమున నాయపురాబిసమ్యత్తిన త్వదంచఁగ। బోదసఁగనంచు నున్న ప్రజలొక్కట
నొక్క మహాద్రి చేరువు। న్దలకనుండ గుండెనఁ గాపెనవై చితుదించిరద్దకన్॥ సీ॥ వరచ
కోరాళికి నిరతాన్నసత్త్రంబు కలితమై గణికాసనలక్ష్మి। బుధజనాహ్లాదైకభోజనామం
త్రంబు తారాంగనాముఖదర్పణంబు స్మరులాంధకారనిర్భేదనోజ్జ్వలదీపము గసంభూ
తసహాయశాలి। యామినీభామకుచాగ్రచందనచర్చ యుదధిసంవయదాభ్యుదయిశాలి॥
గీ॥ సకలలోకైకమిత్రుండు జారచోర। చక్రవాకసముత్కరోత్పాతవసుఁ। డబ్జహితుఁ
డాఖ్యమునఁ గువన్యతాబ్ధిసుతుఁడు। సోముఁ డుదయించె తారకస్తోముఁ డగుచు॥ క॥ తెలుపె
క్కొదిశలు వెన్నెలఁ। బలుపెక్కెఁ జకోరములకుఁ బంధువులయ్యె। న్బలుపెక్కెఁ గలువల
కుముదాలు పెక్కొంజక్కవలకు నలవిరహుల్ కుక్॥ క॥ అయ్యవసరంబున నమ్మహీసురో
త్తముండు॥ క॥ ఆఁకటఁ జిక్కి జలంబుల। కేకరి పెనుదప్పిఁ బెదవులెండ గనేడి। ట్టీకలములో
ననూరక। యాఁకటికి నివయనని మనంబు రియాడన్॥ ఉ॥ ఎక్కడనీకలంబు దిగియా
చలంబు రయంబుతో జవం। బెక్కఁగ నింబు మీదఁ ఫలియించు నజూతకపిత్థ కాములే। ది
క్కున నైవసంచుఁ జనుదెంచి మహానగశ్యంగమెక్కి న। ద్దిక్కులు చూచి కాంచె నొక దిక్కు
ననిమ్మలతో యదృష్టి కన్॥ సీ॥ కారండచక్రవాకక్రౌంచబకటిట్టిభప్రాతకలకలఘోషభాన
తంబు। రాజీవకేసరగ్రాసఖాదనమరాళవ్యూహకూజితాలంకృతంబు। కోమలసౌగంధి
కామోదబంధురానందితేందిందిరవ్రజంబు। మందానిలోద్ధూతమంజులాబ్జపరాగధూ
శిని రాఘాఘూసరితము॥ గీ॥ సతులఘన నాదమ్ము గములాయాత గహన। గజముటాటోప
భయదఘృష్ణికారితంబు। సమ్మతమగు శీతతోయంబునగు సరోవ। రంబు పొడగాంచి మది
లోముదంబునొందె॥ క॥ ధరణీసురవరుఁ డపుడా। సరసీజలంబులను నింగిస న్నాదులు
స। త్వరగతినొనర్చి తృష్ణాతురుఁడై యుదకంబు గ్రోలి తొడరి నకినుకన్॥ చ॥ అటఁజని కొం
తదవ్వునవధరామరుఁడ ప్రతిమాననమాధురీ। స్ఫుటపరిపక్వచారుఫలశోభితచూతవనంబు
గాంచి యు। త్కటనగు చున్న యాఁకటికిఁ గల్గె ఫలంబులు చాలనంచు న। చ్చటఁ బరితృప్తి
గాఫలరసంబులు గ్రోలి ముదంబెలర్పఁగన్॥ క॥ శీతలవాయువులాలయఁగఁ। ట్రీకలకళ

శాంతవేదిస్పృథ్వీసురుఁడ | జ్ఞాతవనప్రాంతలంబున | నాతతచంద్రాతపంబున - నసుఖిత శికా ||౫|| అని నైమిశారణ్యవాసులైన మునీశ్వరులకు సూతుండెఱిఁగించిన విని శౌనకాది మహామునులటమీఁద టెట్టి వృత్తాంతం బెట్టిదనిన || ... ...*

ముక్తపదగ్రస్తమాలాకృతము-

హాటకగర్భ సుతాత్మజ ఘటకాభ్యాపాటిత పాతకర | (శ్రీ)కరప్రతిపాదపాద కటకశ్రీభాగభాగాళిగం | గామయాంచితభాగభాగరశోభంగరాంగ కినా | సామసామజ జదైత్యభంజనజనస్వాతంత్ర్య కల్పద్రుమా || క || దండధరమదనమనసిజ | చండతరాటోప విజయజయకారంకో | దండపరధరణీభృత్ఫణి | కుండలయుగయుగవిరామగుణమణిధామా ఉ. శ్రీపాపవృత్తము || దేవతానవార్చితాంఘ్రి దిగ్భృద్రసస్తగో | దావరీజలావగాహదక్ష వాటిసద్గణా | శ్రీవిహారసామవేదగీతగానలోలరా | జీవమిత్రకైరవాప్తనేత్రభాను లోచనా || గద్య || ఇది శ్రీపార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర పోతయామాత్యపుత్ర సకలజనానందచరణ ప్రౌఢకవిమల్లనార్య ప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందు రుక్మాంగదావనీశ్వరుండు మందరపర్వతంబునం దుండి మోహినియును దాను నవవిదిశాపురంబు ప్రవేశించుటయు శరత్కాలవర్ణనయు నేకాదశీవ్రతక్రమంబును నాశ్రితంబు మగముని మోహిని మహీపాలు నిర్బంధించుటయు సంధ్యావళి చను దెంచి మోహినికి బతివ్రతాధర్మంబు లెఱింగించుటయుఁ గాష్ఠకీటోపాఖ్యానంబును చిత్రకథయందుఁ బద్మనాభుండను బ్రాహ్మణుడు గర్తనంబునను దండస్వలవారి మొఱంగి కలం బెక్కి సముద్రమధ్యశైలంబున వసియించుటయు నన్నది చతుర్థాశ్వాసము || ... ...*

ఏకాదశీమాహాత్మ్యము - పంచమాశ్వాసము-

శ్రీజంభారీశదత్తవిభాజితకన్యాపివాహరంజితహృదయాం | భోజాతపాదపంకజ | శ్రీజానీకేశవ తత్పురవిభవేశా || ౧ || అవధరింపుము కథకుండు శౌనకాది మహామునులకుఁ జెప్పెఁ బట్టుసుఖనిద్రఁ జెందియున్న ధూమ్రకురంగముఁ గుమ్మకు నొకదైత్యసుందరి యేతెంచి నిద్రమేల్కొలిపిన లేచి యతండునలుదిక్కులు గనుఁ గొనుసమయంబున || ఉ || కాముని దీమమో మరునికై బచరాగశిఖేచిచిల్కయో | కోమలరత్నచిత్రకయొ గొమ్మయుఁ గోనవచంద్రరేఖయో | యామని పుష్పదీఁగయొ జయంతుని పట్టపుదంతి యోయనం | గామిని యొప్పవిప్రునకుఁ గన్నులపండువు సేసెనంతయున్ || ఉ || అంగజరూపు రేఖలకునర్థవిశేషమందిమనంబులో పలం | బొంగుచు నద్ధరామరుడు పుష్పసుగంధియొఁటుండి యాతనిఁ | కుంగళ

బంధులెవ్వరిటకుం జనుదేరఁగ నేల నాకుఁద । న్వంగి సను స్తముం దెలియనట్లుగఁ జయ్యన
జెప్పనా వృషా ॥క॥ వనిత ధరణీసుపర్వుని । నెనయఁగ వీక్షించి పలికె నిప్పుడె యిది నా । వ
నితవనౌటఁ గించెదనను । ననుజల్లకు వచ్చియుండెదాచఁగ నేలా ॥ఉ॥ అన్నా హా వృత్తము॥ ధా
రుణీసుపర్వ వాహుదర్పము న్వనిన్మహా । దారుణా ద్రినుండి సర్వధా ద్రి సంచరించగా । దా
రకుండనేటి పేరి దానవుండు బలిమిసం । హారులన్వధించుచుండు సంతతంబు నల్కతోన్ ।
ఉ॥ వానికి భార్యనై వలయు వస్తువులెల్ల నొసర్తు నిచ్చలు న్మానుత కామరూపము సుఖానిచ
రింతు సుకేశ … । న్మాన వభోజ … నిహింసలు సేయుచుండఁగా నే
న … ॥సీ॥ కాశీపురని … ముఁ
డు రాజుగలఁడు … రూప … సీకవ్యమణి మయం
బెన … కందుఁ । … సంధ్యావేళని దవోప । శ
య్యతోడనె తానిఁ జయ్యన గొని వచ్చి సమతరమ్య ప్రవేశమున నునిచి ॥గీ॥ దానికుచకుంభ
యుగళంబు … గన్నులు వీక్షించి మేను వదలి । భాను నిను బెండ్లియాడి నీబం
టనగు నను సేవ పేయుచు నీకు నేఁ జిత్తములర ॥చ॥ వెలయుతకు వాత్మలో నను చువింత గజూడగ
… నెఱిగి సహింప
లేకె చటికేనియు నేను … త్రము గనేను దెంచి ప్రమదంబున నిన్ను గొంటిని
… ॥క॥ విల్లును వమ్ములు … ధరించు … । భల్లము …
నువుగ గొని తెల్లము గానే … ॥ఉ॥ భూసుర వర్యనీ … బోరి వ
ధించిన నీకు భార్యనై । యే సతతంబు నీ మదికి నెక్కగనింపను కామరూపము । ల్లాసము న
ధరించి … సేయుదున్ । …
లంపు సేయుమా ॥ అనినన … ॥ఉ॥ నీ తలంపె … నేత్రలు మాయ
భోగినుల్ … స్వరూపిణు । …
… ॥సీ॥ ప
… సేవమార్గంబు జూపి । తనయుచే …
… మిత్ర్యులు …
… గంధి … చేత । సహజన్మ …
యందు ॥గీ॥ … పాతకంబు । చింత లెంతే … సెప్ప నేల । యన్య
పురుష రతిప్రియ … పదన । లింపసీ మాటనమ్మంగ నెట్లు వచ్చు ॥చ॥ అనవుడు …
… నాడు … మనమున నమ్మకల్లల సుమాటలు పల్కితి నేని …
… పాతకంబున … పాతకంబునన్ । దనయు … దురితంబు
నబొందుదు శంక యేటికిన్ ॥ గీ॥ దనుజుఁ డను … గాగొనకుమి । పాతకం

తుమీఁదఁ బరిణయించు। భర్తగాఁడు నాకు బాధరతిక్రీడ। నలరియున్న వాని నలపు కలిమి॥ గీ॥
అనుచుఁ దన చేతి విల్లున యస్త్రం బొసంగి పొదియ। భూసురుని చేతి కిచ్చినఁ బూని విప్రుఁ డసురనాథ
లీలదుని మొదనంబు జాతి। నూతుమీ నీవు నావు దుసుద లెయ్యలరి॥ క। వసుధామరేంద్ర దవాన
ఫు। నసమున సమయింతు వేని నంతి రోయి చాలు। క్ష్యులవ యల్లించు వాత డె। యసగఁగఁ జుసు
డనంగ నెఱుగుదు మొకట॥ క॥ నావు దుడుదినఁ బ్బిముహో। దేవుడు విల్లెక్కు వెట్టి యెక్కులువ
గుల। స్నానించె గుణధ్వని త। బ్రాహ్మణుని గర్ల యుగము దప్పి వెలువడె॥ ఉ॥ శూలము గం
టి మీఁద నసుజెల్ల భుడల వహించి రొయ్యడో। శైలము నట్టె గుణధ్వని యుఁ బెల్చు దుబాఫురె
వ. టయిల్లుకు। చెలి దెచా చ్చె రక్త ములు తీవ్రత గోలఁగఁ గల్గు నంచును। శూలశరాసనాం
బకగవా త్పురి కాసి ముఖా యుధాభ్యుదై॥ గీ॥ పత్నిసీకన్య నచట నెవ్వానిఁ బొం
డంగ నియమించి గర్వమొసఁగ। సురజల తెచ్చి శాంచెదద గముననసు। కేశికడ నున్న
విప్రునక్షీణబలుని॥ క॥ కనుగొని తీవ్రరోషమున గన్నుల నిప్పలు రాల నూరి నా। వనిత కుఁ
గన్నులాగ్న నిట వచ్చినవాఁడవె నిన్నుఁ బట్టి చ। య్యన సమయింతు నంచు నిశితాస్త్రము
లేసినఁ బద్మనాభుఁడు। కృన విలు గ్రహించి వైచి యలఘు ప్రదరంబుల నేసె నాతు నుక॥ క॥
బలు నార సము సకము హా। లముసజాపమున గూర్చి హాఱుని మేన। స్పెలిపిన నందు జలింపక।
నిలిచి ధరామరుఁడు చాపనిపుణత వెనయ॥ క॥ పదియును నిఱు వదియును ము। వ్వదియును
బాణంబులను గప్పె శేసిన నా। త్రిదశరిపుఁడు ఫూచిన బా। రిదమున గారు ధిరములు ధరి త్రింబ
అగె॥ ఉ॥ అంతట బోకవిప్రుఁడలయంత నక్కై పడి నల్గి చాపమింతింతలు నేసి బాణముల
నేకములొక్కట వారి గూర్చియ। త్యంత రయంబునం బలుపసంగము లెల్లను దూటువోయి
వాఁడంత కుపట్టణంబు దరియంజని క్రమ అవచ్చె ధాత్రికి॥ గీ॥ బందువిలుఁ బూనియతి
దర్పమొలయన గ్రాజసుఁ గనిశూఁటి హాగకుఁ జంద్రహాస। ములవు మైబూనఁ బడెఁ జుచు
నశనికల్ప। రుగు శరంబేసి యార్చె వయ్యసురవరుడు॥ క॥ పూనిక సురలజయించెదు। దాన
పులకు మనుజుడెంత తలపోయఁగదు। గ్మానముడుగుదిగ మింగెదు। వానికి లనందిపిండిప
డియదు గాదె॥ క॥ నా బాహు బలిమి హోరఁగ। నీబలమది రొయ్యంత గ్రుంతు నెఱనీకుమేం। నా
బలిమి వేలఁ బెనగం। గా బాపని పోటుఁ గష్ట కాటుకలదె॥ క॥ కొంచెపు బలుగొని నన్నె
దిరించంగా లేవు ఖలధరి త్రినిన్నన నే। లించు సనిడినతు సురము। లెంచంగా గాఁడి బెట్టనే
క్రియ నూర్చు॥ శా॥ ఈ డాపోరఁగలే పుబాపడ పునీవిస్ఫురణ క్రీడకు। దోర్దండ వల్లన
శౌరివచ్చిన ననిం ద్రుంతున్నను పృథ్వము। లోద్రావ నెన్నదరి పశూలధరుఁ డుంజాలఁ డువీ
రుండవై। చూడ్రా నాశరజాలవృష్టి సమగ్రక్షోణి స్థలి స్పూసురా॥ క॥ అనవుడు విప్రుడుదై
త్యుని। గనుగొని శత్రాయకంబు ఘనశస్త్రమున। స్దను మాడి వయన ములగెం। పినుమడిగా
వాగ్రహించి యట్లని పలికె॥ వం। ద్రాబాపడు బాపని గెలువగా వీరుఁ డొకఁ డిద్దర లెం

ట్రి పుట్టినవాఁడు పుట్టినది గోలెన్ విల్లు నీరం కెలుం బోఁ దారితులు [illegible] నిశౌర్యమొసఁగ
న్యాభ్రష్టాడరా భూసురు । డీం డానిన్నిఁ కడాక్లిటట్లు మనఁగా నీ కొండపై నిచ్చటన్ ॥ [illegible]
దరుచు బల్కెఁ నంతట నెగచ్చె నె శౌర్యము శౌర్యవ్రతినీ । కొం[illegible] నిలు పుమారి నిశా
చరయుగ్మగంబు [illegible] దినుండి నేఁడు [illegible] సి యొక్కటికే గవచ్చు నీ [illegible] డగిం
తు బోరవాను మంతుని ముందర గుప్పిగ [illegible] ॥ శా. [illegible]
[illegible] చాపౌరుష మేలయి త్రిభుజగర్వఁ [illegible]
జూపు చిత్రము [illegible]
[illegible] ॥ క॥ [illegible]
[illegible]
[illegible] నసుభీతగ మనమ్మున [illegible]
[illegible] నను వేయుచు జల [illegible]
వరాకము నస్మేర [illegible] క్తములు [illegible] కొని [illegible]
చు జన [illegible] పుడు సేసి రిబలమ్ములు [illegible] ॥ [illegible]
బుల కరణిమదేభ [illegible] భుజగ [illegible]
జబల మొదవన్ ॥ క॥ అ [illegible] నిశితా [illegible]
[illegible] రుని చాపము [illegible] చెను । [illegible] ॥ సీ॥ చాపలంబున
నిమిన [illegible] దైత్యుండు [illegible]
[illegible] గదాదండంబు గొని [illegible] దప్పించుకొని [illegible]
[illegible] యసురయింత [illegible]
ము నాగోపము [illegible] ॥ గీ॥ [illegible] రెండంబకములఁ । [illegible]
[illegible] । బలుకయును [illegible]
[illegible] చె ॥ ఉ॥ [illegible] వఁగీటడఁగించి ముందటన్ । [illegible]
[illegible] భూమిసుర [illegible] మోదము [illegible]
[illegible] ॥ [illegible]
[illegible] ॥ మ॥ [illegible] కోకిల ॥ [illegible]
[illegible] । [illegible] రు నిశాంత [illegible]
[illegible] ॥ సీ॥ [illegible]
నజాతయుత సరోవరవీచికల మీఁద [illegible] । [illegible]
[illegible] పైఁ [illegible] । [illegible] కోరకము [illegible]
[illegible] ॥ గీ॥ [illegible]

నలసగతుల! భావభవసంగరాయాసభామినీసు| చాగ్రసంజాతఘర్మాంబులడంచి యడంచి |
చందనపుసాలకడనుండి చల్లగాలి ||౽|| ధరణీశేపునితోడ సేవ్యడను వాఁడం బద్మినీకన్యయు
స్నగసాల ద్రుమము మొద్దకేగి కరుణా ల్వామాక్షి నీక్షించి యా | దరమొప్పంగను కేళిగోయుబ
లయి యాధాత్రీసురుండుగ్రసం | గరభూముంబడ్డవై చెదారకునిఁ కె గ్రె కొమ్ము సౌభాగ్య
ముల్ ||క|| పడఁతినీ పలిదంద్రుల | కడకుఁ గొనిపోదు నిన్నుఁ గలగకుమన నా | కడిఁదికొ
చ్చు చుఁబద్మిని | యొడఁబడగా గారవించుచు యుచిత ప్రీతిన్ ||ఉ|| తానొక హంసరూపై భు
నిఁ దామరసాక్షి వహించి వీధినా | యానము నన్మహాంబుధిరయంబున దాఁటి పదగ్రభాగ
స్థో! పానమణి ప్రభాసటలభాసుర గోపుర హర్మ్యమంటప | స్థానము గాశికా పురము దప్పు
లఁగాంచె ముదంబెలర్పగన్ ||గీ|| అచటఁ బద్మనాభు నా పద్మినీకన్య | నవనిడించి యొప్పుటట్లు
చారు| మూర్తి యాలయసుమజంద్రముఖి యున్నయామూర్తిన్ | వసుధలోచనసోత్సవం బెల
ర్ప ||ఉ|| ఆ సుదతీయు చెప్పిన కపాట్జములందు మెఱుంగులు చూలే | దాసుచభాజిజర్ల
వలయాందిభవుంభ యుగంబు నందు లే | జాకచదీప్తి సీల మణులందు మధువ్రతరాజి
యందు లే | జాకలకంఠి రూపమహిమాతిశయంబుల కెన్నఁ రీడిలన్ ||క|| ఇన్నగరి పిటుఁదు
నుతుఁడు మను| జన్ములును గారుడునత సంపాదింప| న్నన్నయము వెసఁ కమ్ముంద | నున్న
తనే వెల్తి లేక యొలుప్పు గహించెన్ ||వ|| అప్పుడు నను కేశవుడు పద్మనాభుని జూచి యిట్లనియె ||
మ || ఇది వారాణసి జహ్నుకన్యయిది నీవీక్షింపు మాశోభన | ప్రదునింధు డివినాయక్షుం
గొలువు సద్భక్తి న్మహాభైరవు | న్మదిఁ గొనుమా డి కేశవు దలంప స్త్రీలు చేసెయుల్ | లి
డిగో శ్రీమణికర్ణికా మహాహ్రదము పుణ్యక్షేత్ర నివిపోత్రమా ||సీ|| వి ధ్యశైలంబున వింధ్యవా
సిని గాంచి కామకోటికవంతిఁ గాళరాత్రి | శ్రీగిరిభ్రమరాంబ యింగినియిచ్ఛ ప్రెమస్సేకవీ
రికమాహురమున | జ్వాలభూస్థలియందు వైష్ణవి పురుహూతపీఠసుగోల్పురిఁ బీఠలక్ష్మి క్రౌం
చంబు చాముండ కామాక్షి రమున వాణి లంక శాంకరి నీ హాళము సింహా ||గీ|| విరజ విరజాంబ
వూ కాఖ్యపురమునందు | మండలిక శాంత వాటిని మాశివమ్మ కన్యకాకుబ్జముఁగన్య
కరణిఁబరగు | కరుణామయి విశాలాక్షి కాశియందు || సీ || దేవేంద్రభోగంబు సేవగింపఁడు
గదా కాశిలోపలఁజావఁగలుగు నరుడు | నాకలోకసుఖంబు నాకరింపఁడు గదా కాశి
లోపలఁజావఁగలుగు నరుడు | ధనవాంఛకత్వంబు దస్తరింపఁడు గదా కాశిలోపలఁ జావ
గలుగు నరుఁడు | గంధర్వసుఖమున కాససేయఁడు గదా కాశిలోపలఁ జావఁగలుగు నరుఁ
డు ||గీ|| గరుడ ఖేచరయక్ష రాక్షస భుజంగ | సిద్ధవిద్యాధరోల్లాస శ్రీవిభూతి | తొలుత చెజూ
డఁడొకనాఁడు దూరముననె | కాశిలోపలఁ జావంగఁగలుగు నరుఁడు || ఉ|| ఎంగిలి దిన్న పా
పము నుహీనురహత్యయు నన్యకామినీ | సంగమదుష్కృతంబు గురుశాసనదోషము
మాతృవధ ప్తకం| బుంగె దలించు నట్టియఘముం బెడబాయును విశ్వభర్తతా | గంసగ గాశి

కాపురవరంబున నిల్చుట సేవిభూసురా ॥ ఉ॥ ప్రాణముతోడ నుండి బహుభంగుల బుణ్యము
లాచరించియుం బోనిమిగా గ మోక్షమును బొందుట దుర్లభ మట్టి జన్మచా । రాణసియందు
జన్మిసుకరంబుగ గాంచు సమస్తజంతువు । లాణి విరించికిం బడయరాని విశుద్ధజమోక్షసే
వలన ॥ క॥ విషమొక్కెడలకు మొసవిన । విషముష్ణంబై తనర్చు విషమాస్త్రుండుని ర్విషము
డై యుండంగఁగాశి । విషయంబునవె గిరజంతువిసరమ్ములకున్ ॥ చ॥ కరికరితోలు గప్పన
రగంబురగంబు ధరించు శాక్వరం । బిరవుగ శాక్వరంబుగని యొక్కొక్కగంబు గంబు కా
ల్చుభూ । సురవర కాశిలోన ధికసుప్తినహించి నతప్రణంబయిం । పురమునకీవిభూతి పరి
పూర్ణత నొందుదలంచి చూచినన్ ॥ శా॥ శ్రీవిశ్వేశ్వరు సాటిదైవము సగాశీక్షేత్రము న్నో
లుపు । వ్యాసంబును జహ్నుకన్యపరిసేవ్యంబైన తీర్థంబు తే । జోవిఖ్యాతవిశాలనేత్ర సరి
గాఁజూపు న్మహాశక్తియు । న్నాభింపన్మునహారు లెట్లు ఖిలభూభాగంబున న్భూసురా ॥ సీ॥ క
ల్పవృక్షము లిందు గలవ మహాగుహాములు సిద్ధలింగములు లిటఁజిలుపలాలు । కామధేనువు లిందు
గలగోగణము లెల్లఁ బటుసుధాంబుధు లిందు పల్వలములు । గంగాసమము లిందు గల నిర్ఝర
ము లెల్ల నమరు లిందు జనించు నరవ్రజములు । భగవల్లాభఫ లిందు గలను శకంబులు సంజీవ
లతలిందు కుంజవనమితి ॥ గీ॥ పరిశవేదులు వగునిందు వరుసగోచరంబులగుచున్న కొండశైలం
బులెల్లగుల గర్భు చిత్ర వనీ కాశిమహిమ । బస్తుతింపంగవచ్చునా ప్రాభవమున ॥ క॥ కాశీ
సంస్మరణంబున । గాశీదర్శనము కాశిఁగనుఁగొనుతలఁపుం । గాశీమరణము గలనరు । డా
శంబు నిరూపు చాల్చు నాశ్చర్యముగన్ ॥ వ॥ అని కాశీనగరప్రభావము ప్రియంబారంగ
నాపన్నా । భువనకుం జెప్పను కేశిత్రాసద్విజుఁడును భూపాలపుత్రి ంప్రియం । బునభాగీర
థిఁదీర్థమాడి తరుణాంభోరాశిలో క్రమంబున । వనము హ్రాంచిరి విశ్వనాథుని సుతిబోవై
కదేశంబున న ॥ సీ॥ తత్పూటధ్వనులు మృదంగనినాద ఘుల్యంఖ పవనములు నిప్రాణరసము
లాతపత్రములు సింహాసనంబులు దోమతెరయంచ కులు మణిదీపతతులు । పంచఘంటలు
పైడిపళ్లెరంబులు చామరంబులు బిల్వజములు । కుశాఖ్లలపచ్చడంబులు పేలుకట్లును
నిలువుటద్దములిం దసీల వేదు ॥ గీ॥ లంగనాజనకలకలంబు నినాద । రసగజాశ్వసు చాకక్ర
తతులమర । నలరు శాదేపు రివ్యాలయంబు సొమ్పు । శ్వనాథుని దర్శించిన దేడ్చు నియాలి ॥ వ॥
పదపద్మంబుల కుంబ్రణామములు సద్భక్తిన్ సమర్పించినం । గొదశే ... ప్రాప్తి సౌఖ్యలీశ్వ
రమహాదేవా శరస్నే ఘుపా । రదకర్పూరటీక హీరమహితా రాచంద్ర సంకాశవా । హ్యాద
యంబుల్ప చదంఘ్రి ధూళులములు గావీక్షింపు సర్వోత్తమా ॥ క॥ కాశీపురీశ శ్రీవి । శ్వేశా కై
లాసవాసహిత పరివాలా । క్లేశ ప్రహరభవభయ । నాశా పాలింపు మము ఘనంబగు శ్రీలన్ ॥
సీ॥ కోటిమన్మథరూపహాటకాచలచాప చటుల బాహాటోప పళగణు శరణు । శ్రుతిచతుష్టయ
ఘోటకశుభగాంగ గాఢజూటజటాజూ సనకరోటశరణు శరణు । వ్యాఘ్రచర్మసుపట్టంగస మణిత

మీనాంకచంద్రఖండవతంస శరణు శరణు భుజగేంద్రకేయూర భువనత్రయాధార పద్య
క్షమంజార శరణు శరణు ॥గీ॥ సతత శుభకర సాంబ శరణు శరణు । సామజాసుర మద
భంగ శరణు శరణు । త్రైలోక్యనాథ సాంబ శరణు శరణు । శరణు శ్రీశైలలింగ శరణు
శరణు ॥సీ॥ [illegible] జవ పుట్టించె [illegible] పంచసాయకు మేను [illegible] । [illegible]
[illegible] భుజగకాయము [illegible] । పాతాళభు
వనంబు [illegible] ॥ [illegible] భరిత [illegible]
[illegible] నీకిపట్టు ॥గీ॥ [illegible] నీకు [illegible] । మశ్వర
[illegible] । నీ మహాత్మ్యంబు దలపోయ నీక యొప్పు । [illegible]
[illegible] నాశ ॥గీ॥ అయుగాక్ష [illegible] । [illegible] నీసేవ [illegible] చింత
[illegible] లక్ష్మి । యింద్రభోగము [illegible] లింగ ॥
క॥ [illegible] । పన్నగ పదసేన కల్పద్రుమా । కవ్యమతము [illegible] నేటికి । వె
[illegible] ॥సీ॥ నీట [illegible] శరంబు [illegible] ధరియిం
[illegible] యబ్బ [illegible] లు గబ్బ [illegible] జడలం [illegible]
[illegible] నీ । [illegible] నీ । [illegible]
[illegible] ॥గీ॥ నీవు [illegible]
[illegible] । త్రిపురసం [illegible] । [illegible]
[illegible] ॥సీ॥ [illegible] వరదుఁ [illegible] । [illegible]
[illegible] పార్థివము సేసి [illegible] । యాదికేశవు [illegible]
[illegible] నిల్పి । సిద్ధలింగము [illegible] భక్తి [illegible]
[illegible] ॥గీ॥ జ్ఞానదాయి మహాదేవ [illegible] సకల [illegible]
[illegible] । [illegible] । భూమిపాలుని మందిరంబునకు జనిరి ॥
వ॥ ఇవ్విధంబున [illegible] ప్రవేశించి నిజపుత్రికారత్నంబు [illegible]
[illegible] చంద్రశేఖరుముఖంబు [illegible] రాజపరమేశ్వరుఁ
[illegible] నిరీక్షించి సంభ్రమాశ్చర్య [illegible]
[illegible]
[illegible] దాని [illegible]
[illegible]
[illegible] నిజ [illegible] తాగ [illegible]
[illegible] పురుషు [illegible]
[illegible] కుమారుని [illegible]

క్షేత్రంబునకుం దెచ్చి సుకేశి యొప్పటియట్ల స్త్రీరూపంబు ధరియించి తన సమ్ముఖంబునం బదన్నను చూటయును బద్ధి నీకన్య నెప్పి వవినీయా రాజవరేణ్యుండును నతని మహాదేవులును సంతోషభరితాంతరంగులై పద్మనాభుని సుకేశి నిందము సమ్ముఖంబునకు రావించి కనకా సనంబులను నిచి రత్నభూషణాదివస్త్రాంబరంబులఁ గట్టనిచ్చి సవినయంబున నప్పాంచాలకే శరుండిట్లనియె ॥ శా ॥ ఓ విప్రోత్తమ నేను నా సతులు నీ యుష్మల్లసత్తేజస్ఫూర్తి | ఖానంబున్ విన శోకపబహ్నులదపించం జేయుచున్న ట్టిచో| నా విశ్వేశ్వరదేవదేవుడు విశాలాక్షిన్ మనం బోధవగా| నా విర్భావము నొందినట్టి పుడు మీ రాశ్చర్యమే తెంచుటల్ ॥ క॥ రక్కసునా యాధనముననుక్కడచి ఈ ద్విజపుత్రి నొగి గాచితిమనుం| గ్రక్కున రక్షించిన మీ| చక్కని కారుణ్యరసము ప్రస్తుతింపఁగ ॥ గీ॥ మీరొనర్చిన యీ యుపకారమునకు | నుగుణ సుకృత కారణము నరింపమాత్రరంబె| పన్నరాజ్యంబుఁ బ్రజలఁ బసన్నబుద్ధి| నీ యధీనంబులుగ జూడు నిర్మలాత్మ॥ సీ॥ ఈపాంచ ని చ్చెదనీకు నిల్లాలుగఁ బరిణయంబున్ననఁగొమ్ము పద్మనాభ | యనిబంధువర్గంబు రా బ్రొద్దె రావించి పురముశృంగారించి భూరిమహిమఁ | జరణముల్ గడిగి భూసురకుమారునకు నుబట్టాంశుకములు మధుపర్కమిచ్చి| తగుమహాసనంబునఁ దన కూమినాను తనలంకారపూర్వకముగా ధారవోసి॥ గీ॥ వినుతికెక్కినకల్యాణవేదిమీద | సప్తపదములుద్రొక్కించి చంద్రముఖులు | ధవళములు వాడ ద్విజులు మంత్రములు సదువ | లాజహోమంబు వేయించె రాజవరుడు ॥ చ॥ కమలదళాక్షి నేత్రములకాటుక దైచను దోయి నింద్రనీలమణులవోరహైయలకలై వికచోత్పలదామమై కుఖా | బ్జము నద్వికేశమైనమ మటబాసు గఁ గస్తురిబొట్టు చందమై | యమరెనవీనహోమసముదంచితకోమలధూమము య్యెడన్ ॥ చ॥ తనయకు భూసురున్నవకుఁదత్పరబుద్ధిమహావిభుండు తాం| చనమణిభూషణంబులరణంబులు గానిడిదన్ని బడించిన| న్ననితలనిద్దఱంగొనుచు నా రణఘోటకదాసదాసీ| జనములతోడ నాకడకు జయ్యన మత్పతి వచ్చె వేడుకన్ ॥ క॥ తనకేమున్నొనరించి నట్టియపరాధంబు ల్విసర్జించి చం| దనరత్నాంబరభూషణప్రకరముల్ సత్కృత్తితో నిచ్చి మ| న్ననమీఱంద నరేంద్రుఁ గ్రామములకున్ దాఁ గారితో గూడ జ| య్యనఁ గొంపోయి సమస్త భోగముల నిత్యంబున్ బ్రమోదించుచున్ ॥ గీ॥ కొంతకాలంబు నకువి ప్రకుంజరుండు | దివికి నేగినవుజకొన్ని దినములకును ॥ క॥ గని కేఁ జేసిన ట్టికల్మషము దలచి | శాశరీకంబు వీడిచి దిదక్షిణ ॥ సీ॥ ఉడుకునూనియలబిట్టో అలఁ గాను డికించి కూటశాల్మలులందు గుదియఁగట్టి| గండుకుక్కల దేశఁ గండలుగఁ దింపించ| త్రాతమే నెల్ల ఁజదియఁ గొట్టి| క్రొవ్వాఁడి శరములఁ గ్రుచ్చి కాఁగవై చి పలలంబు నుక్కు అంగముల గోసి| నిప్పులయేటిలో నెట్టనఁబడ ద్రోచి నిగుడు పెన్మంటలమొగము గాల్చి| గీ॥ దండధరు దుమతియు బాధలను బెట్టి | కట్టి కడపటవెయ్యేండ్లు శాష్ఠ కీటకముగఁ బుట్టించె నతఁ నరకలువ మెఱుఁగఁ| జెప్పి యా పురుష

ననిరీక్షించి పలికె॥ గీ॥ జలజలోచన మాఘమాసమున నీవు। తీర్థమాడిన యొక నాటి తీర్థ ఫల
ము నాకు దయసేయుమైన నాకమునకు। జనుదు నీ మేను దాలిగి తేజంబుతోడ ॥ చ॥ అని
నను వేడుకొన్న యట్టి యట్లర ప్రేమను నిచ్చిన కారణంబున నతియు నిస్సారత్న మణిభూష
ణ రాజిదనర్చి పెల్చనం। గన చెలువంబు తాల్చి కనక ప్రభ దివ్య విమాన మెక్కి యా। య్యనిమి
ష రాజధానికి మహావిభవంబున నేగె వేడుకన్॥ మత్తకోకిల॥ కాపునందర ఛాయ కాక్షిమ
గండు దైవము నాథునిం। గావరంబున ధిక్కరించిన కల్మషంబున నుందెరా। జీవలోచన
వాదులాడక చేయనిమ్ము వ్రతంబు ధాత్రీవరుం బ్రమదంబె లగ్నమది జలంబు ద్వాజింపుమా॥
సీ॥ అనియిట్లు ప్రీతి సంధ్యావళీ కేళి పతివ్రతా ధర్మంబు తెలియబలుక। విని మోహినీ కాంత దర్
పము దిఁగోపించి కల్మషం బెఱిఁగిన గరితవు గుదు। తాము నేనినుఁ బుణ్య పాపంబు దెలియఁగా
జెప్పనున్నది లేదు నీగ్గుణాలి। పలుకని పేరంట ములవు మై నిందయున పక్వగా బలితెంచి సదు
మునిలిచి॥ గీ॥ మగని ముందర నిపుడు నీ మహిమ వెలసె। కథలు సెప్పెద వినుమంచుఁ గాలుటి
చు। నేర్పు గలుగుట గనుగొంటి వేర్పడంగ। వలవతిచ్చోట నుడుగుని వాక్యసరణి॥ గీ॥ అజని
పతితోడ నేమాటలాడుచుండ। తామనీవాడు మాటలు పనికి రావు। కంచు నిప్రాణములు ఖో
రుకలు గుచుండ। ధక్కవాద్యంబు లెక్కడికెక్కు జెపుము। క॥ ఎమ్మెలు నా ముందర నా। య
మ్మక నే జెల్ల నగ్రహారములో నం। దమ్మ శజ్యోత్స్న యములున్నవి। థమ్మున నీ వలవ నాకు దత్యంబ
య్యెన్॥ క॥ ఊపంబుగాక చెఱుపదు। మానము నీ యొప్పులకును మాకును వెఱవం। గానేల యొ
ద్దు వెదరినఁ। గాను గకును బెదరు గలదె గణుతింపంగన్॥ క॥ నీయొద్దగల్గు మాటల। కీయెడఁబ
ని యేమియుండునెప్పటి వలెనే। సీయన్నకడమ రాగము। సేయుదు రాయొటుకగలుగుచే
డియ లెందుకన్॥ క॥ నీనుడువుల కేనడిగెం। దైనసు బాటనని పత్యమా డెనుగౌరి। జానివినవి
భుఁడు నేఁడా। సూనృతమె టుపోయె తలఁచి చూడఁగ దరుణీ॥ తు॥ అని సంధ్యావళి దూటి
పల్కనరనాథా గేసరుం జూబి। యవ్వని తారత్నము భూమిపాలత గునా వాక్యోపవాక్యం
బులే। వునునీ భాగ్యలు నూఱువ్వరు న్వరు సవాపుల్లప్పినా తోడనె। ట్టన జెల్వంబ తిరికింపగా వల
దె యుండం బొంటి వాక్యంబులన్॥ క॥ కర్మమున నుండి నీపై। నర్మిలిఁ జను దేరనగు సెనవని
పబుద్ధిః। కర్మానుసారిణీ యను। నిర్మల వచనంబు దప్ప నేయొందైనన్॥ అని పల్కి మఱియు
నిట్లని యె॥ ఉ॥ బొంకినఁ బాతకంబొలయు బొంకిన నాశము నొందుఁ బుణ్యము। బొంకిన
రోగములొందు ముబొంకిన నిర్మలకీర్తిహీనమౌ। బొంకిన లక్ష్మి బాసి చను బొంకిన నాయువ
డంగుగావున। న్బొంకుదు రే మహాత్ములు ప్రభుత్వము దప్పిన రేంద్రశేఖరా॥ సీ॥ అంత్యజన్మ
నితోడ ననృతమాడిన వాఁడు చరియించు బదియేండ్లు జమునివీటఁ। గూ దు తో మిథ్యలాడు
రథం గినాడి వనలు పదేండ్లుండు నాయము పురమున। వెశ్యతోడ నసత్యవాక్యమాడిన దం
డధరు ప్రోలను మూఁడేండ్లు దాకనిలుచు। క్షత్రియుతోడు తసరి కల్లలాడిన నిన జులోకము న వె

ర్యోదములుండు॥ గీ॥ వనని నిర్జరుతో మిథ్యలాడె నేని। నరకమున నుండు లక్షజన్మముల నరు
డు। పుణ్యసహితోడ బొంకులు బొంకియగణి। తాబ్దముల్ రౌరవంబులయందు బడును॥ సీ॥
చిరభక్తి(దీర్ఘ)ముల్ సేవించు పుణ్యము ల్సత్యవాక్యమునకు సమము గాదు। ఘనతులాపురుష
ముల్గావించు పుణ్యంబు సత్యవాక్యమునకు సమము గాదు। కలశాలముల దానంబులు సేయు
పుణ్యంబు సత్యవాక్యమునకు సమము గాదు। భృశశతక్రతువులర్థి నొనర్చు పుణ్యంబు సత్య
వాక్యమునకు సమము గాదు॥ గీ॥ దేవతాపూజలును భూమిదేవపాద। పూజలును జేయున
తిశయపుణ్యఫలము। సత్యవాక్యమునకు నెన్న సమము గాదు। మనుజులకు నెల్ల సత్యంబు
మఱువ రాదు॥ ఉ॥ సత్యముఁ బోలు ధర్మమును శాంతముఁ బోలు తపంబు సాధుసాం। గత్య
ముఁ బోలు లాభమును గర్వము లేని గుణంబు సన్నుతా। సత్యముఁ బోలు మోదముఁ గృపా
మతిఁ బోలు సుతీర్థము లేబుధ। స్తుత్యముఁ బోలు భాగ్యము వసుంధరఁ గల్గునె రాజశేఖ
రా॥ శా॥ శ్రీలన్నింటను సమస్త రాజ్యసుఖసంరక్షత్రంబు గాడించియు। ల్లాలిన్ బిడ్డల నమ్మి
మాలకును బంటై యుండె హరిశ్చంద్రభూపాలుం డాగ్రహ మొల్లమాని నియతిన్ బ్రఖ్యాతిగా
సత్యము న్బాలింపం డెవిలింప దర్గమును తింపక రాజచూడామణీ॥ చ॥ మాటకు సత్యము
సుమి గడి। కోటకు సత్యంబు సమకఁ గొల్చెదు సైన్యం। మాటకు సత్యము తాళము। మాటకు
సత్యంబు నిజము మనుజకులేశా॥ గీ॥ శమము లేని తపము శమి లేని సౌఖ్యంబు। ప్రతిఘాతంబు లే
నిభటుని సేవ। హా త్రమెము గనీ ఇశగతీర్ప గా లేని। బలిమి నిజము లేని పలుకు లేల॥ కం॥ కల
సతికి వన్నె మానము। కలిమికి వితరణము వన్నె కదనములో నం। దలకమియు వన్నె భటున
కుఁ। బలుకులకు నిజంబె వన్నె పార్థివచంద్రా॥ క॥ అకలంక వాన్యతో త్వా। తకము పరంబను
చు సూనృతంబె న్పడుఁద। ప్పక నిర్వహించు గావున। బ్రకటింపుము నీవు సత్య ఫణితివరేం
ద్రా॥ సీ॥ పరమేశ్వరుని మ్రోల బరిణయ కాలంబునందు నాడిన సత్యమాత్మ నిలుపు। నేను నా
మానిను ల్నీ। మాటయును రక్తనే నెద నంటి విసే యుకలదె। నిను బాసి నిమిష మేనియును డగా
జాలనను గారవింప గాజనదె నీకు। నేమిటికి కీర్తి మేటి యేకాదశి యేమిటికియుప వాస మే
టి వ్రతము॥ గీ॥ నన్ను గోనిపచ్చు నప్పుడా నాథ నీవు। నీకు గలు వ్రతంబులు నియమములును।
దెలియ జెప్పిన నిన్నెల దేఱి చూతు। భూపవల్లభుదనన్నింత బూమె నేయ॥ చ॥ ఏటువలె బ్రహ్మన
న్నుసృజియించె నో కానివ్రతంబు నెప్పినం। దటతటనాడు చేతము వృథా యెదయాంతన
యేర్పుచున్నదే। మిటికలయింప నన్నురమియింపగ రాక। వ్రతంబటంచు నీ। విటువలె బల్లు
గాదగునె యే నుగునైకియుదిడ్డి దూరగ క॥ క॥ కంతుని బూజింపుము సుతను। నింతటికిని రా
జు జేయుమిలగల వ్రతము। ల్చెఱింప నేల న్నపరా। జ్యాంతే నరకం బ్రజంతియన గావినవే॥
క॥ చెలువంబును జవ్వనమును। దలగిసచో నన్ను నీవు తలతువె న్నపనీ। తలపున గున్పడనే
టికి। చలిబోయిన వెనుక రాజ సత్తము నెపుకు॥ తే॥ కట్టుములది సౌఖ్యములకు। వటమ్ము గాకు

స్నవని చిపుమునన్న। న్నిట్టకుఁ జెట్టుకు గాదను। నట్టివిధము సేయవలదవనీనాథా॥ క॥
అంగభవతంత్రములకుఁ బో। సంగఁగఁ బాలింపు నన్నుఁ జయ్యన పలదీ। భంగి నలయింపఁ జాజా
లు। మంగలముగ వేచినట్లు మనుజాధీశా॥ చ॥ అనిబహుభంగులాడుకములాయతలోచనదు
ష్టవాక్యములు। ల్మనము నెగుల్పదై న్యమున మాననినాయకుఁడాలకించి యం। గనననునేలమా
త్రెరవుకల్గినఁ నీయెడ నేమియాడితి గాదనుకగనెంతయుండగవు దప్పిననర్హజనులాక్రమిం
పరే॥ ఉ॥ వేయిటికైన బొంకబడి వేలకునైనన సత్యమాడన। న్యాయము పల్లలకుకును నైన
నజాయతి సేత్రిఁ యూరకే। రాయడి సేసి మానుమున రాని। వ్రతంబిది యానుమన్న నే। నీయెడనె
ట్లు మానుదుని దేటికి నింత చలంబు సెప్పుమా॥ సీ॥ రాజసూయాదిసత్క్రతుదీక్షలందైనమ
గు। నేకాదశి మానరాదు। కమనీయకల్యాణకాలమందైనను ఘనితరేకాదశి వదలరా
దు। పితృదేవతాసము పేతపూజనమందైన వెలది యేకాదశి విడువరాదు। జాతసూతకమృ
తసూతకంబైన నేనువిదరేకాదశియుడుగరాదు॥ గీ॥ బాలురకు వృద్ధులకు గర్భభారమైన
తరుణులకు రోగులకు నౌషధక్రియాది। హితులకునైన వర్జింపహితము గాదు సితకరాన
నయేకాదశీవ్రతంబు॥ ఉ॥ భూమిసమస్తముం విడుతు భోగములెల్ల త్యజింతు భామినీ। స్తో
మము నుజ్జగింతు నిజసూను శిరంబసి ధారద్రుంతునో। కామిని నీవు నిల్పుమన గా విడజాలగ
రాని దేవతా। గ్రామణి శల్లదట్టన్నను ఘరక్షా హరివాసరమేల మానుదుక్షా॥ చ॥ అనుడు శతదీయ
సద్వ్రతమహాదృఢశక్తికి నాత్మనెంతయు। న్ననితమదంబు దక్కికనవచ్చిన కార్యము దప్పె
నంచుఁ జయ్యన నొకకుచ్చితంబు హృదయంబున నెంజియు భూమిపాలనీ। వనినవిడంబునం
దనయు నాదల ద్రుంపుము మాట లేటికిక్షా॥ గీ॥ కన్నకంద్రిడివిసుతుని పై గరుణలేక। బలిమిద
లద్రుంతువనిబిట్టువాలగకుదప్పె। తల్లియనుదీని కాత్మలోఁ దలకదంటి। మీకు లేనికృపాబుద్ధి
మాకు నేల॥ గీ॥ ఖండింపుము సుతునటు గా। కుండిన వ్రతమైన మానియుండుము నీవీ యొండై
నఁ జేయ కూరక। ఖండించిన గలదెవరమ పదవిన్నృపాలా॥ వ॥ అని మోహినీ కాంత పలుకున తి
క్రూరవాక్యంబులు బెవులకుఁ గులిశమానంబులై హృదయంబు భేదింప నత్మహీపాలశేఖ
రుండు మాటుమాటాడ నేరకయూరకున్నం జూచి సంధ్యావళీదేవి కదియ నేతెంచి॥ చ॥ అ
మరధనుః ప్రభల్మణిమయాభరణైకరుచుల్పిశాలనే। త్రములు తటిలతల్కుచకదంబము హే
చకమేఘమింద్రగో। పములరుణాంఘ్రిదీప్తులు శుభస్థితి గాఁ జెలువారు వంబు హా। గమమ
నఁ జూడనొప్పె సఁగగామిసిఁ మోహిని జూచియిట్లనుక్షా॥ మ॥ ఒడబాటింతయు లేక నీమ
నసులోనుత్సుల్లపత్రాక్షి యీ। యెడ నేకాదశి మానకున్న సుతుని హింసింపుమా యంట
మా। కడనేయంటివినంగరాని పలుకుల్ త్మ్మేపాలకుంబల్కుట। ల్గుడిమండే గుడితాల్గఁగో
యుటలు మాకుం జూడనీ చందముల్॥ గీ॥ అవనిపతి నేము పతిపాపమందుచుండ। నాత్మజుని
ద్రుంపుమటంచు నకనికల్ప। మైన మాటాడనాలు కెట్లాడె నీకు। దెలుపగొడ్రాలు బిడకు స్త్రై

లుగు లెట్లు॥ క॥ మగువా నీ హృదయంబునఁ। దగులాకయుఁ గైన లేదు తలపోయఁగ నీ। జగ
తీనాయకు పట్టున। నెుగి చామర పాకుమీఁదియుదకము భంగిన్ ॥ క॥ రమణుని మన్నన గలదని
క్రమమెడలిన మాటలాడఁగాఁ దగవగునే। కమలాక్షి వేళ్లతోడను। నములుదు రాఁ జెఱకు మ
ర్యాద కాదనుచున్॥ క॥ మానిని యెఱుఁగవు గాకీ। సౌనాయకుఁ బతము మాన్పఁగా నీతర
మా। యేనుఁగుఁ కుఁ గొమ్ము వచ్చిన। నే నాటన్న ఆలద్రోయ నెవ్వఁడోపున్ ॥ వ॥ అని మోహి
నీ దేవితోడం బలికిన అభయ సంధ్యావళీ దేవిన నాయకుం జూచి యిట్లనియె॥ ఉ॥ ఓనరనా
థ। శాకృతుని చారము నొందనేలనీ। మున సశుద్ధి పద్మభవ యామధనీశ భవ లెఱుంగ వేడియా।
మానినిఁ బంపఁ బోలునను మానము లేదటు గాక యున్ననే। లావళినాయతాక్షి కిఁ జలంబు
వనీ। వతహాని సేయఁగన్ ॥ క॥ ధాత్రి మగుచోట నార్యులు। పుత్రకళత్రాప్త దేహములపై
నమహా। చిత్రము గనిత్తురెఱుగవే। సాంతంబ్యాగాయయా నెడు పలుకుల్ ప్రాలా॥ క॥ ఈప
నికి మీరు దైర్యము। చే పట్టుటయిగవు గాదెచి త్తము నయశా। స్వాపక నావిష్ణుకిప్పధి। దీపవి
యను మాటనీకు విహితము గాదే॥ గీ॥ రసిమనో వంచ సద్ధలక్ష్మధరణినాద। యెందు బుట్టిన నవి
యుచానిడకనరుఁడు। చంతనుండిన దైవల్య సిద్ధిగనునె। యెుట్టిపిడికలి కొంట వేలెట్టుబండు॥
గీ॥ అనుచు సంధ్యావళియు వేగరిపనివిభుని। బలుకుచో బుత్రుడవ్వటి భంగి దెలియ। విని రు
యంబునఁ బఱతెంచి విభుని ప్రోల। నిలిచి ముకుళితహస్తుడై నెమ్మిఁ బలికె॥ క॥ ఏకాదశీవ్ర
తంబున। కై కామిని సుతుల ప్రాణమడుగుట వలపన్। లోకేశగలదె పుత్త్రము। నాకింతటి
కంటె త్రిభువనంబులయందున్ ॥ క॥ ఇయ్యమ్మ యువసుకోరిక। సయ్యన గావించి। వతము స
లుపఁగ నెమి। రియ్యెడ డజలచిత్తులరై। నుజ్జాస్థపాతరయటంచునుండం జనునే॥ క॥ భూక
మణండని త్యాగిశరీరాయనుచును బల్కురే పెద్దలుని। హ్వారపుశరీరమునకువ। చారణ
ము విచార మొందఁ గానేమిటికిన్॥ సీ॥ జ్వరపాండు శోభా దిసారంబులొకవేళ నరికట్టుకొని
యెుంపన అచియ అచి। క్షుత పీనస మేహగుల్మంబులొక వేళ సు। చేక మొనరి పనెుఅలి యెు
అలి। సీతాంగ కఫపైత్యవాతంబులొకవేళ బాధిగా జింపఁగ బో అలి పోఅలి। క్షయ పీనస
శ్వాస కాదులు నొకవేళ బలిమిమైయెుగుదియుండమలిగి మలిగి॥ గీ॥ ఘనసజరాభారము న జా
లఁ గ్రాగి క్రాగి। తనువు దాఁ గుటకంటె త్రతంబు కొఱకు। దేహము పిణంచి స్త్రీ హరి వి
వ్యలోక। మున వసించుట దగదె యోజనవరేణ్య॥ సీ॥ అజినంబు రవిసూనుఁడ గ్రజన్ము నకిచ్చి
సత్కీర్తి నొందఁడా జగమెఱుఁగ। గలమాంస మొల్ల డేగకు బెట్టి శిబిరాజు వడయఁడా కైవ
ల్యభవ్యలక్ష్మి। నెమ్ములు సురకోటికిడి దధీచి విభుండు పొందఁ డా మితి లేని పుణ్య పదవి। నహి
పుత్రు నకుఁ బ్రాణము పిణంచి జీమూతవాహుండు నడుగఁడా స్వర్గమునకు॥ గీ॥ ఘనులు
త్తోల్లిటిం పెద్దలు బనుల కెల్ల। నెఱిఁ జెప్పిరి గాదె యిట్లైట్టి గెుఱిఁగి। యనఘ నిత్యంబు గా
ని దేహంబు నమ్మి। శాశ్వతంబైన ధర్మంబుఁ జనదు విడువ॥ చ॥ సుతుల నేకులంబడయఁ

ఇప్పుడు నో నరనాథ నీకు నీవు । యతివలనూఱ్వురందు నొక యాత్మజుని న్హరిపుణ్యవా
సర। వ్రతమునకై త్యజించి వరవర్యసభ దుణ్ముని నిల్చి తాచ్యుత। స్థితిఁ జరియించఁ గాఁద
గదె చిత్తమునం దలపోసి చూడుమా ॥ చ ॥ తనువులు తోడ రావు తుదఁ దామరసాక్షుల కా
ర్యతల్లరు। ధనములు రాజ్యసౌఖ్యము వృథా సహజన్ములు బంధుమిత్రులుం। దనయులు మి
థ్య యెంతయు మదంబునఁ జేసిన ధర్మ మొక్కటే। మనుజవరేణ్య నమ్ము నది మానవకో
టికి నెల్లకాలముల్ ॥ క ॥ ధరణీశ్వర యాలస్యము । జరుపం బని లేదు పుణ్యచయము నరిం
పం। బరగిన చోధర్మస్య। త్వరితా గతి యనెడు మాట తథ్యము గాదే ॥ క ॥ నందను డనుమ
గరాదను। సందేహంబుడిగి వ్రతము పాలింపు గో। పిందవుర విభవలక్ష్మిని । బొందుము సు
రసిద వాక్పతులు మన్నింపన్ ॥ గీ ॥ అనుచు నరనాథు తోఁ బల్కె నాక్షణంబ। స్నానమొనరిం
చి ధౌతవస్త్రములు గంధ। పుష్పములు దాల్చి మఱియు సంతుష్ట రమణిని। గడక ధర్మాంగదు
డు భక్తి గడలుకొనఁగ ॥ క ॥ పద్మాసనస్థుఁ డై హృ। త్పద్మంబునఁ బద్మనాభు ధ్యానంబు నేత్ర। ప
ద్మములు నిల్చి నిల్చినఁ। బద్మోత్తరు చిందనూజు బ్రాభవము ఖ్యాతిన్ ॥ చ ॥ కనుఁగొని వేడ్కనిం
ద్రని కాయముతోఁ జనుదెంచి యంబరం। బున వనజాతనేత్రుఁడు సముజ్జ్వలి గన్గొను చుం
డె నిందిరా। వనితయు హృద్యతంబు సురవంద్య ప్రసన్ను డనేల కావు చ। య్యానన్నృప పుత్రు గా
వుమని యమ్మి లదత్తమంది పల్కెగన్ ॥ చ ॥ జనపతి తీవ్రఖడ్గము ప సవ్యకరంబునఁ దాల్చి
నందనుం। దునియఁగ వ్రేయ నెత్తుటయు దొయ్యలి మోహినియగ్ర భార్యతెం । పునతుని జే
తు తెంపున కుంబుత్రుని తెంపునకాత్మ విస్మయం। బును భయముం బెనంగొనఁ గపోరునఖడ్గము
ముపట్టి యిట్లనున్ ॥ క ॥ అరపైకంబును జేయని। హరివాసరమునకునై నిజాత్మజుఁ డను
మన్। గరవాలు సేతఁ బూనిన। తరణి యినుప మొలకు మేడ గాల్చుట సుమ్మీ ॥ గీ ॥ ఆత్మజుని
జంపదుఃఖంబు నవిజయంబు। నఘము ప్రాపించు క్రియత్నమగుచు నిపుడు। మీఁద నెవ్వఁడె
నెఱుంగునో మేదినీశ। వ్రతము చేసి పొందెడు వైభవములు ॥ క ॥ ఎఱుగక వ్రతమున మో
హము। నెఱి గాంచెదనంచు పుత్రునిం దునుము దురే మఱి మబ్బు నమ్మి నిండిన। చెఱువు జలము
వెళ్లజల్లు చెనటియు గలఁడే ॥ క ॥ అస్తోకదాన విబుధవి । భుస్తుత చారిత్ర ధరన పుత్రస్య గతి
ర్నాస్తియనుపణితి భువనప్రశస్తము గావినవె నీవు చదువులయందున్ ॥ సీ ॥ సగరభూధవ
తి పుత్రసంతానమునకునై తరుణేందుధరు గూర్చి తపము సేసె। మునుదిలీప విభుండు తనయు
నికొఱకునై కామధేనువు పూజగడకఁ జేసె। దశరథేశ్వరుడు సంతానంబు కొఱకునై పుత్ర
కామేష్టి పొల్పుగ నొనర్చెఁ। బాండుభూపాలుడపత్యంబు కొఱకునై యారాధనము సేసెన
ఖిలసురల ॥ గీ ॥ మందపాలజరత్కారు మానివరులు। సుతులె ముందు గబుణ్యసద్గతులు వడయ।
నపము గారాదటంచును దలఁచి కాదె। యెంత పాటును బడిరి ధాత్రీశచంద్ర ॥ క ॥ పాపనిఁ ము
నుము దాననినీ। వీపడతుల యొద్ద గినియ నేటికి కామాం। ధోపిన పత్య తియనుకథ। భూపానీశ

కమునుండిపుట్టెనుజెపుమా॥ సీ॥ హితవుసెప్పిననాగ్రహించుబాంధవమిత్రతతిదక్కుఁదవ
క్కుసద్ధర్మగరిమ। ధైర్యంబుదొఱఁగునర్థముపోతదెలియదువతికార్యమేమియుగృతము
మఱచు। నపకీర్తికొడబడునాగాములెఱుఁగదులజ్జాభిమానంబులుజ్జగొనదు। బొంకరో
యఁడుపాపమునకుశంకింపదుకులశీలములపోకకలయఁడతఁడు॥ గీ॥ చోరులనుగూడుస
ఖ్యంబుచోటువిడుచు। భయమునొందదురిపులచేభంగపడును। దారతనమునీతినియమమం
బుధూళిగలుపు। సంగనాజనలోలుడైనట్టిజనుడు॥ త॥ కావుననూ యిర్వురుభార్యల। లోవిడు
వకమెలఁగువామలోలుడవుగృహ। భావంబునీకుగలదిఁక। నేవిధమునజర్చసేయునినను
లశిలకా॥ వ॥ అనివసుమతీశ్వరుడాటిభర్మాంగదుఁజూచియిట్లనియె॥ క॥ తెంపఱిమాట
లుపలికెద। నింపుగనూతనయనీకునేటికిఖలది। లంపటలవచ్చిపొందెడి। సంపదయొందైన
గలదెచర్చింపంగన్॥ క॥ కలిమికిరాజ్యవిభూతికి। నిలవ్రతములుఘూనుతెల్లనీగతిజావ। న్వల
వదుల్రాణముగల్గిగిన। బలుసాతులుతిన్నియునైనఁబ్రతుకగవచ్చున్॥ క॥ సొలపునవచ్చిన
నెంతటి। కలగాంచిననిదురవేలుః నియుండరిగా। వలయుననిపలుకొపెద్దలు। వలుకులుదె
లియంగవలదెపార్థివముఖ్యా॥ గీ॥ మారరూపవిసుశరీరమాద్యంఖులు। ధర్మసాధనముమదం
బొనర్చు। యనుచుబల్కుశాస్త్రముకరయుదవేకజా। పడుచుబుద్ధులెల్లబరిహరింపు॥ గీ॥ అ
వనినాథుడెఱుగడాగ్రహంబేకాని। నీచవృత్తియిట్లునీకునేల। ప్రాణమిత్తునంచుఁబైని
కవెట్టంగ। వలదుపొమ్ము భూపవరకుమార॥ వ॥ అనిరుక్మాంగదుంగనిమోహినీలలనయి
ట్లనియె॥ మ॥ కలవాడొక్కఁడెనందనుండుగననొగాకేమిసామ్యుండుని। శ్చలచిత్తుండన
ఘుండుధర్మగుణవిస్తారుండుశ్రీవిష్ణుసా। దలసద్భక్తుడువంశపావనుడుమిందఁదిక్కు
కీతడే। చలమేలావ్రతముజ్జగించిసుతునిన్సంరక్షగావింపుమా॥ క॥ నీకేజెప్పినమాటబు।
చేకొనికిల్బిషముభూపశిశువధింపన్। నైకొంటివెట్టిపోరుకా। రోవెలితలఁజుట్టుకను
టరూపింపంగన్॥ క॥ నిందలకోరిచినిజసుతు। నింధుసుముకమానసనుచునిలిచితివరటా।
యెందుసుదలపోయగన్నృప। సుందరచోరునకువెలుగుచులకనగాదే॥ ఉ॥ నాపుడుభా
మతోడనరలాధవరేణ్యుడువల్కెనింకరా॥ జీవదశాత్మీయాంహతిపునెప్పకుమిప్పనిబూ
నిబ్రహ్మాయున్। దేవవిభుండునేడరుగుదెంచివ్రతప్రతిహంతులైనసే। నావిధమేలమాను
దుపెనంగతక్కుఁటంచుఁద్రోయుచున్॥ క॥ కరవాలమెత్తినందను। శిరముపలత్తిం
చివ్రేయజిత్రంబుగన। క్కరవాలమునుమవారు। స్ఫురణఁబొనరించికంసభూపమణాడు
య్యెన్॥ వ॥ అయ్యవసరంబునదద। గభాగంబున॥ సీ॥ సనకాదియోగీంద్రసంఘంబులుభ
యపార్శ్వములందుభయభక్తిసంస్తుతింప। ముంబునారదాదుబవీశిమలుమిః సం
కీర్తనంబులుసలుపుచుండ। గంభీరరవమునసంభోజభవశిపుల్పంచదుఎదగల్పబడియుచుం
డ। రంభాదిదేవతాదామాసమూహంబులభినయబవురనాట్యములుసలుప॥ గీ॥ వ్యాససౌన

గంగాదిపుణ్యనదీపావనోదకంబులు సముద్రోదకంబులును దెచ్చి । హేమకుంభము లందు శ్రీమీఱఁగా నిల్పి సకలధాన్యంబులు సంఘటించి । వజ్రవైడూర్యప్రవాళరత్నంబులు బహుదివ్యభూషణప్రకరములును । పారిజాతకదంబపద్మప్రసూనములు పనసరంభాచూత ఫలచయంబు ॥ గీ ॥ పసిఁడిప్రాకలఁ దాంబూలపత్రకముగ । మంగళోన్నతభద్రపీఠంబు నిలిపి । సింహచర్మంబు దానిపై జెలువుగులరఁ । బఱచి విప్రోత్తములఁ బిల్వఁబనుచుటయును ॥ సీ ॥ హిత తభీమేశుఁడచ్యుతచర్మ చంద్రగావధాని యజ్ఞేశుఁడు తానయాజి । చల్లవల్లభుఁడగ్రవర్చ్య గోవిందుండు భాట్టసోమభట్టుఁడు దగ్భలముకుందు । శ్రీశ్వరభట్లు బ్రహ్మ ప్రయోజ్యయుక్తము దాదిమాధవుఁడు జంఘాలపెద్ది । భాస్కరోజ్జల చక్రపాణి చతుర్వేదిసోమిటిక్కణ్ణుఁడు మల్లుసోమయాజి ॥ గీ ॥ రామదేవుఁడు నరసింహవాజపేయులాదికేశవుఁడు నందిదామోదరుండు । పైనఘనసైలవ్నపల్లవించి । యాదియగు విప్రులేతెంచి రచటికపుడు ॥ వ ॥ ఇవ్విధంబున నం జనుదెంచిన భూసురోత్తములను విత్తప్రదానంబులకు నియమించిన వారల య్యైందిరాధీశ్వరుసమ్ముఖంబునకుం జని దేవా సకలోపకరణంబులోనగూర్చి రమ్మె తెంచితిమనిన నట్టె పట్టాసార్వభౌముండచ్చోటు గదలి చనుచోన గళాగంబున మకరతోరణాలంకృతంబును గదళీస్తంభవిరాజితంబును ఫలితక్రముకపాదపవిలసితంబును ధవళచామరచ్ఛత్రకలితంబు ననేకపుష్పమాలికాలంకృతంబును గరితురగస్యందన నేకరాజకుమారసహస్ర నానాదేశసామంతసంకులంబును శంఖభేరీపటహాతమ్మటమృదంగనిస్వానధ్వానబంధురంబును నగు రాజమార్గంబునం జని పట్టాభిషేకమంటపంబు గదియు నెడ శాతకుంభసహస్రనిర్మితంబును జంద్రకాంతసోపానరంజితంబు ననేకరత్నఖచితంబును బట్టుమంజిష్టచిత్రవస్త్రవితానభాసురంబును ముక్తాఫలరంగవల్లివితానంబును బుష్పోపహారంబులును జందనాగరుకర్పూరధూపవాసితంబును జూతాశ్వత్థపల్లవోల్లాసితంబును నై మిసిమిగల పసిండితలుపులుం జిత్తరువులు వ్రాసిన గోడలు నింద్రనీలమణిస్తంభంబులును బచ్చలగవాక్షంబులును బవాళసాలభంజికలును బద్మరాగరత్నకపోతపాలికలును జెలువారు రంభాద్యప్సరస్త్రీనాట్యశోభితంబును వందివైతాళికమాగధపాఠకసంస్తుత్యారావంబును దుంబురునారదగీతవాద్యరవంబును సకలదేశమానవసంయుక్తంబై కలకలరవంబులును గర్పూరనీరాజనసమన్వితంబులగు కనకపాత్రంబులు ధరియించిన కామినీసహస్రంబులుం గలిగి యొప్పుచు పట్టాభిషేకమంటపమధ్యసింహాసనంబున ధర్మాంగదు నాసీనుం జేసి ధరణీసురులు గంధపుష్పాక్షతతాంబూలంబుల వీతహోత్రు నలంకరించి లాజాజ్యతిలతండులాదిహోమద్రవ్యంబుల ననేకవేదమంత్రంబుల విహితహోమంబు గావించి ముక్తామణిమయపరిభాగంబున జందనాగరుకర్పూరహరిద్రాక్షతవస్త్రపుష్పమాలికాలంకృతంబైన గంగాదిపుణ్యనదీసముద్రోదకపూర్ణంబులైన హేమకలశంబులు నిలిపి పుణ్యాహంబొనర్చి నవరిపూర్ణ పా

పూరితకలశంబులు దేవేంద్రముఖ్యబృందారకులందఱు గొనియుండిరా సేనియందా [illegible]
శచీకాంతయును రుంధతియునననూయయునాదియైన పుణ్యాంగనలు గొంకికల్యాణ [illegible]
పాడుచున్న త్రియములసేసలిడ భూసురులుచతుర్వేదఘంటంబులనాశీర్వదించ [illegible]
త్తుంగావించి॥శా॥ఆచంద్రార్కముభూమియేలుమనినిత్య!శీలధర్మాంగదు!స్పష్ట [illegible]
నకెల్లఁబట్టముగృహస్థాతిథాంబగంగట్టి! లక్ష్మీచేతోఁభుడంగనాసహితుండై [illegible]
రుంగాంచన । ప్రాచార్యాగవిమానపజ్క్తినిడెనంభవాక్షమర, శేణితోఁ॥క॥ ఇంక [illegible]
యుఁదానుసనకస! నందనగురుగీంద్రమునిజనస్తుతులనర! స్యందనము [illegible]
తి! ముందుగవైకుంఠలోకమునకై నడిచెన్ ॥సీ॥ సర్వసర్వంసహాచక్రంబు [illegible]
యొగిభువర్లోకంబునుం గ్రమించి । త్రిదశలోకములిరువదియాఱు [illegible]
ర్లోకమాగంబుగడిచి । జనలోకవిస్తీర్ణసరణి వేగంగ్రమించుగురుతపోలో [illegible]
హరించి! బ్రహ్మలోకసముగ్రపదము [illegible] శివలోక [illegible]
పునిఁగొల్చిదివ్యవిమానపజ్క్తి।గగనగమనంబు [illegible]
జానసీశ్వరఘనుండు! భూరివిస్ఫూర్తివైకుంఠపుగమనము [illegible]
బునందునురకన్యాగణములోల్పరా । జీవా [illegible]
రాజసం! నేవానిశ్చలమానసస్థితివసించెన్ సమ్యగార్ష్యంబు! [illegible]
భవములంజిత్తంబుమోదింపఁగన్ ॥సీ॥ అక్కథి [illegible]
గమనికథరూఢిగాను!జెప్పెడిముసులారచిరతిరభక్తితో [illegible]
రు! పుస్తకంబులిఖించిపూనికవిను [illegible]
త్రపౌత్రయుతైశ్వర్యవైభవశ్రుతజయమునస్య [illegible]
ఘరోర!గులకుదుర్లభమైనవైకుంఠపురము!నందు [illegible]
జీతప్రాభవంబులనుందురనుచు॥ [illegible]
జెప్పెన్నథా! రీతస్స్యాభక్తవీశ్వరుండిటప్రచారం [illegible]
శ్రీమనాథునకుశశ్వద్భక్తితోడన్నహా । [illegible]
రార్క్రమై॥ ....

ముక్తపదగ్రస్తశార్దూలవృత్తము॥ శైలాస్త్రి [illegible]
భం!గాలీలాస్యవి [illegible]
స్రానైకరతౌకథా! జాలాజాలనిబద్ధ [illegible]
స్తకందము॥ రాజమిత్రమిత్రా! [illegible]
ద్రవి!హారాహారించుధీసమగ్రశుభాంగా ॥ [illegible]
కా!గర్వనిమూలనాశాంతిసన్న్యాసనా! [illegible]

పాదనాథభక్తసన్మోదనా॥ ఉత్సాహవృత్తము॥ ముక్తికామినీవిహారముగ్ధచంద్రశేఖరా! భక్తపాలనప్రకాశసన్నగేంద్రభూషణా! సూక్తిపైఖరీవిలాససుందరీకుచాలయా! శక్తిమానసేశ్వర ప్రశస్తపార్వతీశ్వరా॥ .. .. *

గద్య॥ ఇది శ్రీపార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర పోతయామాత్యపుత్రసవిజ్జనానందచర్య ప్రౌఢకవి మల్లయామాత్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందు సుకేశిని యను దానవాంగన పద్మనాభునిం గాంచుటయు దారకాసుర వధయును నాసుకేశిని పద్మనాభుని బద్మినీకన్యకను గాశికాపురంబు ప్రవేశింపజేయుటయుఁ బాంచాలశేఖర మహీపాలవీక్షణంబును బద్మనాభునకు వివాహంబు సేయుటయుఁ బద్మినీసుకేశినీసమన్వితుండై పతితనకడకే తెంచి తన్నుఁ జేపట్టెదనియుఁ బలికి మున్ను తానొనర్చిన కలుషంబున కైయముఁ డివ్విధంబునఁ బుట్టించెనని కాష్ఠకీటకంబు తనశాపంబీదినంబునకు విమోచనంబాయెనని నయాకథ సెప్పిన మోహిని సంధ్యావళిని ధిక్కరించుటయు మోహినీరుక్మాంగదసంవాదంబును వ్రతంబునకు నైయాభూమీశ్వరుండు నిజతనూభవుండును మంగరవాలంబెత్తుటయు దక్షిణంబ లక్ష్మీశ్వరుండు ప్రత్యక్షుంబగుటయు ధర్మాంగదు పట్టాభిషేకంబును రుక్మాంగదు వైకుంఠగమనంబును నన్నది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యవర్ణనంబగు.

రుక్మాంగదచరిత్రము.

సంపూర్ణము.

తృతీయమువచ్చి త్రిపుటి సిద్ధమైనది. ఇకనేమి సృష్టి, నానాత్వము కొనసాగినది - అదియే త్ర్యంబకమూర్తి; త్ర్యంబక తత్త్వము.

విష్ణు మంత్రములు

విష్ణుమంత్ర విశేషములు కొన్ని ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున చెప్పికొనియున్నాము. అట్టివాటిలో ముఖ్యమైనవి విష్ణువు త్రిలోకములను, సప్తలోకములను మెట్టినాడనగా - అనాహత, అజ్ఞా, సహస్రారములనుకాని, లేక, మణిపూర, అనాహత, ఆజ్ఞలనుకాని మెట్టినాడనియు, అట్లే సప్తలోకములను మెట్టినాడనగా, ఆధారమునుండి, సహస్రారమువఱకుగల, సప్త చక్రములను మెట్టుటయనియు, అదియే కుండలినీ శక్తిమేల్కాంచి స్వాధిష్ఠానాదులను భేదించుకొనుచూ సహస్రారమునకు చేరుటఅనియు చెప్పికొన్నాము. ఇప్పుడు మఱికొన్ని రహస్యములను పరిశీలింతము.

విష్ణువు త్రిలోకములనుకాని, సప్తలోకములనుకాని ఆక్రమించుటకు ఆయనకంటెనుముందే ఆలోకములు సృష్టింపబడియుండవలెనుగదా. ఆ లోక సృష్టికర్తయే విశ్వకర్మ. ఆ విశ్వకర్మ ద్యావాభూములను సృష్టించిన సృష్టికర్త. ఈ అంశమునే విశ్వకర్మ సూక్తము "ద్యావా

పాదనాథకృపస్యాదనా॥ ఉత్సాహవృత్తము॥ ముక్తికామినీవిహారముగ్ధచంద్రశేఖరా। భక్తపాలనప్రకాశపన్నగేంద్రభూషణా। సూక్తివైఖరీవిలాససుందరీకుచాలయా। శక్తిమానసేశ్వరప్రశస్తపార్వతీశ్వరా॥ .. .. *

గద్య॥ ఇది శ్రీపార్వతీశ్వరవరప్రసాదలబ్ధకవితాపవిత్ర పోతయామాత్యపుత్రకవిజనానందచర్యప్రౌఢకవిమల్లయామాత్యప్రణీతంబైన రుక్మాంగదచరిత్రంబను మహాపుణ్యకథయందు సుకేశినియను దానవాంగన పద్మనాభునింగాంచుటయు దారకాసుర వధయును నాసుకేశిని పద్మనాభుని బద్మినీకన్యకను గాశికాపురంబు ప్రవేశింపజేయుటయు పాంచాలశేఖరమహీపాలవీక్షణంబును బద్మనాభునకు వివాహంబు సేయుటయుఁ బద్మినీసుకేశినీసమన్వితుండై పతితనకడ కేతెంచి తన్నుఁ జేపట్టెనని యుఁబలికి మున్నతానొనర్చినకలుషంబునకై యముఁడిట్లు వ్యథంబునఁ బుట్టించెనని కాష్ఠకీటకంబు తనశాపంబీదినంబునకు విమోచనంబాయెనని నయ్యాకథ సెప్పిన మోహిని సంధ్యావళిని ధిక్కరించుటయు మోహినీరుక్మాంగదసంవాదంబును వ్రతంబునకునై యాభూమీశ్వరుండు నిజతనూభవుండును మంగరవాలంబెత్తుటయు దత్క్షణంబ లక్ష్మీశ్వరుండు ప్రత్యక్షంబగుటయు ధర్మాంగదుపట్టాభిషేకంబును రుక్మాంగదు వైకుంఠగమనంబును నన్నది సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

ఏకాదశీమాహాత్మ్యవర్ణనంబగు

రుక్మాంగదచరిత్రము.

సంపూర్ణము.

విష్ణువు మూడు లోకములను మూడడుగులచే ఆక్రమించినాడనగా, స్వాధిష్ఠానాదులను ఆక్రమించినాడనియే కాక, జగత్కారణ పరమాత్మ - స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ దేహములను ఆక్రమించి, జీవాత్ముడైనాడని కూడ ఇచ్చట భావింపవలసియున్నది. జీవాత్మ తాల్చిన శరీరములు త్రిగుణమయములైన ఈ త్రిదేహములే. ఆ దేహములలో ముందు కారణ దేహమును దాల్చి, ఆపల సూక్ష్మ స్థూల దేహములను తాల్చినాడనుట రహస్యము. కారణము అవిద్యా శరీరము. సూక్ష్మమే మొ- సత్వ రజో గుణములతో ఏర్పడిన జ్ఞాన కర్మేంద్రియ పంచప్రాణ స్వరూపమైనట్టిది. ఇక స్థూల శరీరము పంచీకృత తమోమయ పంచ భూతములతో ఏర్పడినట్టిది. అందుచేతనే అది స్థూలముగానే గోచరించుచున్నది. స్థూలము కనుకనే, స్థూల జగము నందే తిరుగాడుచు సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములను అనుభవించుచు, కర్మలను చేయగలుగుచున్నది. కావుననే దీనిని భోగమున కేర్పడిన శరీరమనియు, స్థూల జగమును భోగ్య జగమనియు అనుచున్నాము. మంత్రము కూడా "సమూఢ మస్య పాంసురే" అని పృథ్వీమయ దేహమునందే భోగానుభవము అని వక్కాణించినది. కనుక ఈ స్థూలాది శరీర త్రయమును అధిష్ఠించినవాడు భగవంతుడే కాని, ఇంకేదియును కాదు. కాగా "దేవుడే ఈ పాడు ఘటమున పడి జీవుడైనా" డన్నమాట. విశ్వకర్మ సూక్తము "స ఆశిషా

ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛదవరాఆ వివేశ" అని పరమాత్మయే శరీరమున జీవుడై ప్రవేశించినాడని చెప్పగా, ఈ మంత్రము "త్రేధా నిదధే పదమ్" త్రిశరీరములను విష్ణవే అధిష్ఠించినాడను చున్నది. ఈ రెండు మంత్రములును అద్వైత తత్త్వమును నిర్బాధముగా బోధించుచు విష్ణువిశ్వకర్మల ఐక్యమునుగూడ చాటుచున్నవి. స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరముల నధిష్ఠించిన జీవుడు వరుసగా విశ్వుడనియు, తైజసుడనియు, ప్రాజ్ఞుడనియు చెప్పబడుచున్నాడు. కాన ఈ మూడు నామములుకల జీవుడు దేవుడేకాని, భిన్నుడు కాడు. కాగా సమస్త జీవారాధన - సేవ, భగవత్సేవయే అగుచున్నది కూడ.

ఈ మూడు శరీరములను విశ్వకర్మ సూక్తము "యా తే ధామాని పరమాణి, యావమా, యామధ్యమా విశ్వకర్మన్నుతేమా" అన్నది. అనగా- దేవ, మానవ, తిర్యగాది శరీరములని ఇదివరకుభావించినాము. అంతేకాక ఇప్పుడు పరమధామమనగా కారణదేహమనియు, మధ్యమ మనగా సూక్ష్మదేహమనియు, అవమమనగాస్థూలదేహమనియుచెప్పి కొని నా పరమాత్మయేజీవాత్మ అయినట్లు చెప్పుకొనవలసి యున్నది. ... పుపిమజల దేవునిగా రూపొందించుకొనుటయే ప్రతి మానవుని కర్తవ్యము. ఈ స్థితిని మనుజులకు చేకూర్చుటకే వేదముప్రవర్తించునది. ఇప్పుడుఇంకొక మంత్రమునుచూతము

"అతో దేవా అవస్తు నః,
యతో విష్ణు ర్విచక్రమే-
పృథివ్యా స్సప్త ధామభిః." ఋ 1-22.16

ఈ మంత్రమున కిదివఱకు "పృథివ్యా స్సప్త ధామభిః" అనగా పృథివీ శబ్దముచే నెఱుంగదగిన ఆధారము నుండి సహస్రారమువఱకు గల సప్తచక్రములని భావనచేసి, వాటికి సప్తలోకములని కూడా అర్థము చెప్పికొని ఆధ్యాత్మిక సిద్ధి నందినాము. సప్తధామములనగా శరీరమునందు గల-1. చర్మ, 2. రక్త, 3. మాంస, 4. మేదః 5. అస్థి, 6. మజ్జా 7. శుక్రములనెడి సప్తధాతువులని కూడా భావింపవలసి యున్నది. స్థూల శరీరము ఈ చర్మరక్తాదుల సమ్మేళనముగా ఏర్పడిన పిండమే. ఆ పిండము మట్టినుండి కలిగిన ఓషధుల రసముయొక్క పరిణామముగా ఏర్పడినట్టిదే. అట్టి స్థూల దేహము నాశ్రయించియే జీవుడు కర్మలనొనర్చుచు, సుఖ దుఃఖాదుల ననుభవించుచున్నాడు. కాబట్టి విష్ణువు అనగా జీవభిన్నుడేమీ కాదు. ఆ విష్ణువే శరీరమును సృష్టించి అందు వ్యక్తమై జీవనామమును తాల్చి, తన సర్వజ్ఞత్వాది గుణములను పోగొట్టుకొని కించిజ్ఞత్వాదులను స్వీకరించి మంద ప్రకాశుడై దేహమునందును, వెలుపలి పదార్థముల యందును అహంకారమును మమకారమును కలిగి బంధింపబడినవానివలె సంచరించుచున్నాడు. అనగా సంసారమున చావుపుట్టుకలకు గుఱియగుచున్నాడన్న మాట. అట్టివానికి

తన స్థూల దేహము, దానితోపాటుగల సూక్ష్మ, కారణ దేహములు తానుకాదని ఏనాడు తెలియునో, ఆనాడే అతడు సాధన ద్వారా వాటినుండి ముక్తుడై అమృతుడు కాగలడు. ఇట్టి ముక్తికోసమై బుద్ధిమంతుడైన ప్రతి మానవుడును ఆలోచింపవలసియున్నది. ఎదురుచూడవలసియున్నది. అట్టివారినే సూరులని (పండితులని) దిగువ మంత్రము పలికినది "తద్విష్ణోః పరమం పదం, సదాపశ్యన్తి సూరయః." విష్ణు మంత్రములయందలి ముల్లోకములకు మూడు దేహములనియు, సప్త లోకములకు సప్తధాతుమయ స్థూలదేహమనియు అర్థము చెప్పికొన్నందువలన సాధకుడు తాను మోక్షార్థము యత్నించుటకును, తాను సాక్షాత్తు పరమాత్మాభిన్నుడే అని అమృతసిద్ధి నొందుటకును వీలుకలుగుచున్నది. అటుతరువాత కుండలినీ శక్తి, అది ఆధారాదుల మీదుగా సహస్రార ప్రయాణము చేయుట అనునర్థములు సాధన విధానమునకు సంబంధించి మనలను విష్ణుపదమునకు చేర్చగలవు.

దీనినిబట్టి త్రివిక్రముడన్నచో మూడు దేహముల యందు ప్రవేశించిన జీవుడనియు, ఉరుక్రముడన్నచో సప్త ధాతువులతో కూడిన స్థూలదేహమున జీవభావమున మెలగుచున్నవాడనియు తెలియవలెను. అట్టిపిండాండమునందలి జీవరూపవిష్ణువు బ్రహ్మాండాధికారియైన మహావిష్ణువును తెలిసికొని, అతనిపదమును మెట్టిననాడు అమృతుడు కాగల

డన్నమాట. ఈ విషయమునే "ఉరుక్రమస్య స హి బంధు రిత్థాభవతి". అట్టివాడు భగవంతునికి చుట్టముకాగలడని మంత్రము పలికినది. తత్త్వమిట్టిది కాగా, అజ్ఞులైనమానవులు ఇట్టితత్త్వమునెఱుంగకున్నారని (న తం విదాథ) విశ్వకర్మ సూక్తమనగా, ఈసూక్తమునందలి 19వ మంత్రమేమో "విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత" అని విష్ణుదేవునియొక్క సృష్ట్యాది కర్మలను, ఆతడు జీవుడై మెలగెడి రీతులనుచూడుడని-అనగా అర్థముచేసికొనుడని అన్నది. ఇందుచేత విష్ణువు కర్మరహితుడు కాడనియు, విశ్వకర్మవలెనే ఆయనయు సర్వకర్మలను చేసెడి భగవంతుడే అనియు తెలియుచున్నది. ఇది విష్ణువిశ్వకర్మ దైవతముల సామ్యమునకు, అభేదమునకు నిదర్శనము. ఇంకొక విష్ణుమంత్రముసైతము విష్ణువునకు విశ్వకర్మతో సామ్యమును వక్కాణించుచున్నది.

"ఆయో వివాయ సచథాయ దైవ్య
ఇంద్రాయ విష్ణుః సుకృతే సుకృత్తరః,
వేధా అజిన్వ త్త్రిషధస్థ ఆర్య
మృతస్య భాగే యజమాన మాభజత్".

ఋ. **1-156-5.**

ఈ మంత్రమునగల సుకృత్తరః, అనెడిమాట విష్ణుదేవునకు విశేషణము. సుకృత్=అనగా సృష్ట్యాదులైన మంచి కర్మలనొనర్చు వాడనిభావము. అట్టివారిలో సుకృత్తరుడనగా గొప్ప సృష్టికర్తఅని తేలుచున్నది. కావున విశ్వకర్మ పద

ముతో సుకృత్తర పదముకూడ తుల్యమైవారి అభేదమును చాటుచున్నది. ఇందే ఇంద్రుడుకూడ విశ్వకర్మతుల్యుడే అని "సుకృతే" అనెడిమాట చెప్పుచున్నది. ఇంకొకమాట "త్రిషధస్థః" అనియున్నది. దానికి "త్రిసంఖ్యోపేత సహస్థాన వాన్"అనిసాయణులు వ్రాసినారు. ఈత్రిస్థాన స్థితుడు విష్ణువు కాన, అతడు "త్రీణి పదా విచక్ర మే" అన్నట్లు త్రిస్థానవ్యాపి. విశ్వకర్మకుకూడ పరమ, మధ్య, మానవ ధామములు మూడున్నవని"యా తే ధామాని పరమాణి"అన్నమంత్రము చెప్ప చున్నదికదా. కాన విష్ణువిశ్వకర్మల అభేదమున కివన్నియు నిదర్శనములే. యోగపక్షమున ఈత్రిధామము లను ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నానాళములని తెలియగలము.

త్ర్యంబక మంత్రములోని 'త్రి'శబ్దమునకు అనేకములైన త్రికములను భావించి ఆధ్యాత్మికార్థ సిద్ధిని పొందినట్లు ఇక్కడి త్రివిక్రమశబ్దమునకుకూడ ఆ అర్థములన్నింటిని వీలైనంతవఱకు అనుసరింపవచ్చును. మూడు స్థానములను, భావములను, మెట్టుట అనగా వెలిగించుట, వాటికి అధిపతి యగుట అనియే అర్థము - ఇంకొక మంత్రమును చూతము.

"యస్య త్రీ పూర్ణ మధునా సదా
న్యక్షీయమాణా స్వధయా మదంతి,
య ఉ త్రిధాతు పృథివీ ముత ద్యా
మేకో దాధార భువనాని విశ్వా." ఋ 1-154.4

ఇందు ఒక్కదేవుడే త్రిధాతువులతో కూడిన ద్యావా పృథువులను ధరించి సమస్త భువనములను ఏలుచున్నాడనుట చేత విష్ణువునకు, విశ్వకర్మకు గల సామ్యము, కార్యతుల్యత, ఏకత్వము స్పష్టమగుచున్నవి. విశ్వకర్మ సూక్తముగూడ "ద్యావాభూమీ జనయన్ దేవ ఏకః, ద్యావాపృథివీ అప్రథేతామ్" అని ఆ విశ్వకర్మ ఒక్కడే భూస్వర్గములను సృష్టించి వ్యాపించినాడని అన్నదికదా! ఇక్కడ భూస్వర్గ శబ్దములచేత ఆధారాది సహస్రారపర్యంతముగల శరీర సృష్టి వ్యక్తమగుచున్నది. ఇట్టిమంత్రములు ఆ యా దేవతలకుగల ఏకకార్యత్వమును తెలుపుచుండుట లేదా!

"భువనస్య పితరమ్ గీర్భిరాభీ
రుద్రం దివా వర్ధయా రుద్ర మక్తమ్". ఋ-6-49-10

ఈ మంత్రము జగములతండ్రియైన రుద్రుని రేలు, పవళ్ళనెడి భేదములేక ఎల్లప్పుడు స్తుతింపుడనిచెప్పుచున్నది. అనగా రాత్రింబవళ్ళనిమాత్రమే అర్థముకాదు. గాలిని లోనికి పీల్చుట పగటివంటిది. దానిని వెలుపలికి విడుచుట రాత్రి వంటిది. ఈ రెంటి మధ్యకాలము సంధ్యలవంటిది. కాగా లోపలికి గాలిని పీల్చుట పూరకము, దానిని వెలుపలికి విడుచుట రేచకము, లోపలనే నిలుపుట కుంభకము- అని మన మెఱింగియే ఉన్నాము. అనగా ప్రాణవాయువును, పీల్చినను విడిచినను, స్తంభించినను, ఆమూడు సమయములయందు

భగవంతునే ధ్యానించుచుండుమనుట మంత్రములోని రహస్యము. అందుకే యోగులు ప్రణవముయొక్క అకార, ఉకార, మకారములుమూటిని పూరక, కుంభక, రేచకము లందు అనుసంధించుచుభగవదారాధన, లేక పరమాత్మాను సంధానము చేయుచుందురు. ఇట్టిసందర్భమున విష్ణు, రుద్ర, త్ర్యంబక, ప్రజాపత్యాది శబ్దములకు పురాణాదులు వచించు కథార్థములను చెప్పుకొనుటకంటెను, జగత్కారణ పరమాత్మ రూప మూలపదార్థము అనెడిఅర్థమును చెప్పుకొన్నచో సాధకులకు ముక్తిమార్గము సులభముకాగలదు.

ఇంద్ర విష్ణువులు జీవేశ్వర రూపులు

వేదద్రష్టలైన మహనీయులలో పరమేష్ఠి, భౌవన విశ్వకర్మ, ప్రజాపతి, త్వష్ట, విశ్వరూపుడు, నారాయణుడు, వసిష్ఠ, వామదేవ, విశ్వామిత్రాదులు, వారిపుత్రులైన మధుచ్ఛందః, శక్తి, పరాశరాదులుగూడ కలరు. వీరిలో పరమేష్ఠి, విశ్వకర్మ, నారాయణ, ప్రజాపత్యాదులు సృష్టికారిల వర్గమునకు చెందిన మహాదేవతలు. ఇక వసిష్ఠ, విశ్వామిత్రాదులు యోగమును పండించుకొన్న మహనీయులేకాని, సామాన్య ఋషిమాత్రులుకారు. వీరెల్లరు కుండలినీ, అష్టాంగ, హఠ, రాజయోగాదులను కడముట్ట అభ్యసించి, అలౌకిక దివ్యశక్తులను ఆర్జించుకొన్నవారే. వీరు మర్మ

(రహస్య -Mistakes) యోగమునుకూడ ఎఱింగినవారనివారి మంత్రములలోని అంతర్గతసాక్ష్యములు వక్కాణించును. ఈ విషయమునే విష్ణు, సూర్యాది మంత్రములలో కుండలినీ యోగము సూచింపబడినదని, మదీయ ఋగ్వేదదిగ్దర్శనము లందు తెలుపుటయైనది. అట్లే ఎన్నెన్నో సృష్టిరహస్యములు వేదమంత్రములలోను, వైదిక దేవతల నామములలోను దాగి యున్నవనియు, అవి వ్యంగ్యరీత్యా తత్త్వమును సూచించు చున్నవనియు మనము గ్రహించుటకు ప్రబలతర ఆధార ములు లేకపోలేదు. బ్రహ్మాండమంతయు పిండాండములోనే ఇమిడియున్నట్లు తపోనిశితమగుదృష్టికిని, అనుభవమునకును, తోచగలదు. ఉదాహరణకు బ్రహ్మాండపాలకులుగ మన సంస్కృతవాఙ్మయమునను, వేదములలోను వర్ణింపబడిన ఇంద్రుడును, విష్ణుదేవుడును జీవేశ్వరులకు ప్రతీకలేకాక, జీవేశ్వర స్వరూపులనియే మనము అర్థముచేసికొని నడచు కొనవలసియున్నది.

ఇంద్రుడు స్వర్గాధిపతి, త్రిభువనాధిపతి అని కూడా వర్ణనలమూలమున మనము వినుచున్నాము. ఇతడు జీవాత్మకు ప్రతీకయే. జీవాత్మ శరీరేంద్రియ ప్రాణములకు అధిపతి అయినట్లు మనమెఱుంగుదుము అతడు సత్వగుణము కొలదిగాగల రజోగుణము ప్రధానముగా కలవాడు. కనుకనే ప్రపంచాధిపత్యము, భోగములు కావలెననియు, తన ఐశ్వర్యమును పెంపుచేసికొనవలెననియు, ఎల్లప్పుడు

చూచుచుండును. ఆ కోరికలను తీర్చుకొనుటలో అతడు ఒకానొకప్పుడు ప్రమాదములకు లోనగుటకూడా మన మెఱుంగనిది కాదు. ఇక అట్టి జీవుని సర్వదా రక్షించుచు ఆతని కోరికలను తీర్చుచుండువాడే ఆతనికి మిత్రునివంటి వాడైన విష్ణువు. కనుకనే మన పురాణ వాఙ్మయమునందు విష్ణువు ఇంద్రునికి రక్షకుడుగాను, సోదరుడుగాను కూడా వర్ణింపబడినాడు. ఈ విషయమును వేదమంత్రములందే కాంచగలము. ఋగ్వేద మంత్ర మొకటి ఇంద్ర, విష్ణువుల మైత్రిని ఇట్లు వర్ణించినది.

"విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత
యతో వ్రతాని పస్పశే
ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా." ఋ 1-22.19

ఎవరికిగాని అణంపనలవికాని వాడును, సర్వజగత్తులకు రక్షకుడునగు విష్ణుని విశ్వ సృష్ట్యాది కర్మలను పరికింపుడు. ఇంద్ర సఖుడైన ఆతనిదయవలననే సమస్త కార్యములు నెఱవేఱుచున్నవి. ఈ మంత్రమునందలి "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" అనెడి వాక్యము గమనింపదగినది. అది ఇంద్ర విష్ణువుల యొక్క ఏకోదరత్వమును, సఖ్యమును వక్కాణించు చున్నదిగదా! వీరు ఇట్లు జీవేశ్వర రూపులే అనెడి విషయమును మోక్ష సూక్తములోని ఇంకొక ఋక్కు ఇట్లు స్పష్టము చేయుచున్నది.

"ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా
సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే,
తయో రన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్తి
అనశ్న న్ననోఽ అభిచాకశీతి." ఋ 1-164-20

ఈ మంత్రము సంసార వృక్షము పై నున్న పక్షిద్వయముగా జీవేశ్వరులను వర్ణించుచున్నది. సమానయోగము, గమనము, మైత్రిగల రెండు పక్షులు ఒక చెట్టుపై ఉన్నవి. అందొకటి ఆ చెట్టు పండ్లను తినుచున్నది. ఇంకొకటేమో ఏమీ తినకుండా సాక్షి మాత్రముగా వెలుగుచున్నది. ఇందు పండ్లను తినుపక్షియే జీవుడు. అతడు తన కర్మ ఫలములను అనుభవించుచుండగా, రెండవవాడైన ఈశ్వరుడు ఏమీ తినకుండగనే సాక్షిమాత్రుడై తినుచున్న పక్షిని పరికించుచున్నాడన్నమాట. ఇంద్ర విష్ణువులు, ఈ మంత్రమున వర్ణింపబడిన జీవేశ్వరులకు ప్రతీకలే, వారి స్వరూపము కలవారే. "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" అని విష్ణుమంత్రములందుండగా (1-22-19) "సయుజా సఖాయా" అని జీవేశ్వర మంత్రములో ఉన్నది. ఇదియే ఆ ఉభయులు జీవేశ్వరులనుటకు గట్టి నిదర్శనము. "సయుజా" అన్నను 'యుజ్యః' అన్నను ఒకటే అర్థము. ఇక సఖాశబ్దము రెండు మంత్రములలోను కలదు. వేద పురుషుడు ఇట్టి రహస్యములను మిక్కిలి మెలకువగా పదముల సాదృశ్యముతో సూచించుచుండును. "విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత

అన్నప్పుడు కూడా విష్ణువుయొక్క కర్మలనుటచేత లౌకిక, వైదిక కర్మలనియేకాక, సృష్ట్యాది కర్మలు అనికూడా చెప్పుకొనవలయును. ఇట్లు చెప్పికొన్నందున, ఆ కర్మలు చేయు విష్ణునకును, అవే కర్మలు చేయుచు బొందిలో ప్రవేశించిన (ప్రథమ చ్ఛదవరా ఆవివేశ) విశ్వకర్మకును అభేద మని సూక్ష్మముగా గ్రహింపవలసియున్నది.

ఇంకను ఇంద్ర విష్ణువు లిద్దరును, ద్వాదశాదిత్యులలోనివారే. అనగా ఒకేఒక జగన్మాత (అదితి - పరమాత్మ) నుండి కలిగినవారే. ఆమెను అదితి అని ఒక మంత్రమనగా, విశ్వకర్మయని ఇంకొక యజుర్వేద మంత్రమన్నది. వసురుద్రాదిత్యులు విశ్వకర్మ (పరమాత్మ) నుండి జన్మించినారని యజుర్వేదదర్శనములో మనము చదివియే ఉన్నాము. కనుక జీవేశ్వర రూపులైన ఇంద్ర విష్ణువులు ఏకమేకాని భిన్నులు కారని తెలియవలసి ఉన్నది. ఇచ్చట ద్వైత, విశిష్టాద్వైత పరముగాకూడ ఈ జీవేశ్వరాద్వైతమును, అన్వయించుకొనవచ్చును. గ్రంథకర్త దృష్టిని బట్టి విష్ణు విశ్వకర్మలు, భిన్నులుకారు. కాగా" స్థితిస్య గతి శ్చింతనీయా" అన్నట్లు ఉన్న వేద వాక్యములకు సమన్వయమును సంపాదించుటయే గ్రంథకర్త ఆశయము.

ఇంద్రుడు భువనాధిపతి అయినట్లు జీవుడు శరీరేంద్రియ మనః ప్రాణాదియుక్త క్షేత్రమునకు, లేదా, త్రికరణములకు అధిపతియనియు, అట్టి జీవుని ఉద్ధరించువాడు విష్ణు స్వరూప

ఈశ్వరుడనియు సమన్వయము. ఇంద్రునివలెనే జీవుడు కూడా భోగప్రియుడు. తన స్త్రీధనాదులతో తృప్తిపడక ఇతరుల సంపత్తిని సర్వదా కోరుచుండును. వాటిని సంపాదించుటలో ఎన్నెన్నో కష్టనష్టములకు, అవమానములకు, ఆపదలకు, గురియగుచుండును. వాటినుండి తప్పించుకొనలేక గిజగిజలాడుచు భగవంతుని రక్షించుమని వేడుచుండును. అంతియేకాక కామక్రోధాది పీడితుడై పరద్వేషము, పరావమానము వంటి కార్యములకు పూని తగవులు తెచ్చి పెట్టుకొనుచుండును. ఎంత చేకూరినను చాలదని వగచుచు, ప్రపంచసంపదను పెంచుకొననే చూచుచుండువాడు జీవుడు కదా! ఇట్టివానికి ఇంద్రునితో పోలిక సమంజసమే కాదా. జీవుని ఆపత్సమయములందు అతనిని ఆదుకొని, కామోపశాంతిచేసి దరిచేర్చువాడు. సహస్రారవాసియైన ఒక్క పరమేశ్వరుడే. కావుననే వారిరువురి మైత్రిని, భేదరాహిత్యమును వేద మంత్రములు "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" "సయుజా సఖాయా" అనెడి వాక్యములచేత సత్యసమ్మతముగా సూచించినవి. ఇంకొక విష్ణు మంత్రము "ఉరుక్రమస్య స హి బంధు రిత్థా" అని అట్టి పరమేశ్వరానుగ్రహము పొందిన జీవుడు ఆ పరమేశ్వరునికి బంధువే, పుత్రుడే, సాక్షాత్తు అతడే కాగలడని అద్వైతస్థితిని బోధించినది. సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ఋగ్వేద మంత్రములలో ఇట్టి రహస్యములెన్నియో మనకు పొడకట్టగలవు

మిత్రావరుణులు

ఇంద్ర విష్ణువులు జీవేశ్వర స్వరూపులయినట్లే మిత్రావరుణులనెడి దేవతల జంట కూడ ప్రాణాపానరూపులని యజుర్వేద మంత్రము వచించుచున్నది-

"ప్రాణో వై మిత్రో, అపానో వరుణః"

తై. సం. 5 కాండం. 3 ప్రశ్న. 17మంత్రం.

మిత్రావరణులు వరుసగా పగటికిని, రాత్రికిని అధిపతులని వేద సంప్రదాయము. వారుసాక్షాత్తు ప్రాణవాయువును, అపానవాయువును అని చెప్పు యజుర్వాక్యము, మనకొక కర్తవ్యమును బోధించు చున్నది. ప్రాణాపానములను ఆశ్రయించియే శరీరమున జీవుడు నెలకొనియుండును. అవి దేహమును వీడిన, వాటితో పాటు జీవుడును లేచిపోవును. కాన ఆ ప్రాణాపానములను ప్రాణాయామాది యోగము ద్వారా రక్షించుకొనుమని వేద బోధ అందులకే ఒక శాంతిమంత్రము "శం నో మిత్రశ్శం వరుణః" మిత్రావరుణులు సుఖమును, అనగా ఆనందమయ జీవనమును కలిగింతురుగాక అని అన్నది. అనగా ప్రాణాయామాదుల వలన చిరకాలము బ్రతికి సుఖింపుమనియే కదా రహస్యము.

వాక్కు - వాచస్పతి

ఋగ్వేదమున స్తుతించబడిన స్త్రీ దేవతలలో వాక్కు, లేక వాగ్దేవి అగ్రేసరురాలుగా అగపడుచున్నది. వాగ్దేవి అనగా సరస్వతీ దేవియే అని అందరెఱింగిన విషయమే.

ఆమెయే గాయత్రిగాను, సావిత్రిగాను కూడ ఎన్నబడి, ప్రాత, ర్మధ్యాహ్న, సాయం సమయములందు అర్చింపబడు చున్నదని సంధ్యావందనము చేయువారికి తెలిసిన విష యమే. ఇట్టి సరస్వతిని గూర్చి ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ద్వితీయ భాగమున, 175వ పుటనుండి కొంత వ్రాయుట అయినది. ఈ వాగ్దేవి తొలుత ఋగ్వేదమున ఎట్లు ప్రశంసింపబడినదో దిగువ మంత్రమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

"దేవీం వాచ మజనయంత దేవా
స్తాం విశ్వరూపాః పశవో వదంతి,
సా నో మంద్రేష మూర్జం దుహానా
ధేను ర్వా గస్మా నుపసుష్టు తైతు." ఋ 8.100-11

తా॥ ప్రకాశించుచున్న వాగ్దేవిని, తొలుత దేవతలు కనిపెట్టినారు. ప్రాణాదింద్రియముల సాయమునగాని వాక్కు వ్యక్తము కాదు గాన, వారే ఇక్కడ దేవతలని భావము. అట్టి వాక్కును నానావిధప్రాణులు ఉచ్చరించుచున్నారు. ఆ వాగ్దేవి మనకు అన్నమును, ఆధ్యాత్మిక శక్తిని ఒసంగుచు మనచే స్తుతించబడి, కామధేనువవలె అయి మనయందు వెలయుగాక. అనగా మన వాంఛలను నెఱవేర్చుగాక అని భావము.

మానవులు మనస్సులోని సంకల్పములను మాటలలో వెలువరించియే వాటికి కార్యరూపమును సాధింతురు

కాన, వాక్కును కామధేనువుతో పోల్చుట సమంజసమే. అంతేకాక, వాక్కు అనగా, వేద వాక్కు కూడ కావున వేదవాక్కులు కామధేనువువలె సమస్త ప్రయోజనములను మానవులకు చేకూర్చుననియు ఇక్కడి పరమార్థము. ఇట్టి వాక్కునకు, నాలుగు దశలు కలవని ఇంకొక మంత్రము ఇట్లు వివరించుచున్నది.

"చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని
తాని విదు ర్బ్రాహ్మణా యే మనీషిణః,
గుహా త్రీణి నిహితా నేంగయంతి
తురీయం వాచో మనుష్యా వదంతి." ఋ **1-164.45**

తా॥ వాక్కునకు పరిమితములైన (విహరింపదగిన) స్థానములు నాలుగు. వాక్కులచే ఉచ్చరింపదగిన మాటలు నాలుగు రీతుల నుండునని కూడా ఎన్నవచ్చును. అవియే పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ - అనెడి నాలుగు రూపములు కలిగి నాలుగు స్థానములలో వెలయుచున్నవి. అట్టి వాక్కులను ఏ పండితు లెఱుంగుదురో వారే శబ్ద బ్రహ్మము నెఱింగిన బ్రహ్మవిదులు. ఆ నాలుగురీతుల వాక్కులలో పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమల నెడి మూడును గుహలో (లోపల) మాత్రమే కలవు. వాటిని బాహ్యముగా పలుకంజాల మన్నమాట. వాక్కు యొక్క నాల్గవ దశయైన వైఖరిని మాత్రము మానవులు పలుకుచుందురు. పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమలు ఆధార స్థానమునుండి అనాహతము

గుండె) వఱకు వెలయుచుండును. వైఖరి మాత్రము కంఠ స్థానము (విశుద్ధ చక్రము) నుండి వెలువడి మానవులచే ఉచ్చరింపబడి జనులచే గ్రహింపబడుచున్నది. గుహలో అనగా ఆధారాదులయందుగల పరాపశ్యంతీ మధ్యమలను తెలిసికొనవలయునన్నచో కుండలినీ యోగసిద్ధి అవసర మగుచున్నది. ఈ నాల్గింటిలోను పరావాక్కు పరబ్రహ్మ స్వరూపము. అదియే గాయత్రీ మాతృ రూపము గూడ.

ఈ పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరులనునవి జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి, సమాధులకుగూడా సంకే తములు, నిదర్శనములు అని ఎఱుంగవలయును. పరా వాక్కు మాత్రము తురీయమునకు (సమాధికి) తుల్యమైనది. పశ్యంతి సుషుప్తి, మధ్యమ స్వప్నము. వైఖరి జాగ్రత్తు. కావుననే జాగ్రద్దశలో లోకవ్యవహారము సాగుచున్నది. తురీయమున సంప్రజ్ఞాత, అసంప్రజ్ఞాత సమాధులు సాగు చున్నవి. కావున గాయత్రీ విశ్వకర్మలకు, లేదా ప్రకృతి పురుషులకు ఇచ్చట అభేదమే. సాధకులు కాని, జిజ్ఞాసువులు కాని ఇట్టి అర్థములను, సత్వగుణముతో కూడిన బుద్ధితో ఆలోచించి అర్థము చేసికొనవలయునేకాని, రాగద్వేషము లతో వీటిని దర్శింపరాదు. ఇట్టి పరమ రహస్యములైన వేద వేదాంత పారమార్థిక మర్మములు, అనుభవైక వేద్యములు, గురుముఖ గమ్యములే కాన, అనుభవదూరు లకు అందునవి కావు.

"గాయత్రీవా ఇదం సర్వం. భూతం యదిదం కించ. వాగ్వై గాయత్రీ. వాగ్వా ఇదగ్ం సర్వం భూతం గాయతి చత్రాయతేచ." (మూడవ అధ్యాయం 12వ ఖండం)

చరాచరమైన జగమంతయు గాయత్రియే. దీనినే "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనికూడా అన్నారు. కనుక గాయత్రీ పరబ్రహ్మములకు అభేదమే. విశ్వకర్మ కూడా సర్వ వ్యాప్త పరబ్రహ్మమే కావున, గాయత్రీ విశ్వకర్మల తత్త్వములు రెండును ఒక్కటే అన్నమాట. అనగా "ఏకం సత్" అనియే భావము. ఇట్టి గాయత్రియే వాగ్రూపిణియై అన్నింటిని పేర్కొనుచున్నది. అంతేకాదు, రక్షించుచున్నది కూడ. ఛాందోగ్య మంత్రమునకు భాష్యము వ్రాయుచూ శంకరులు–"గాయత్రి ఛందో రూపముగానేకాక, వాగ్దేవతా రూపముగా కూడా ఉండి-గాన, త్రాణములనెడి కార్యములను చేయుచున్నది" అనినారు. దీనినిబట్టి పరా, పశ్యంతీ, మధ్యమా, వైఖరీ రూపములలోనున్న వాగ్దేవికి గాయత్రికి అభేదమే అని తెలియుచున్నది కదా, అందుకే ఆమె వేద మాత కూడ. కావుననే "గాయత్రీం వేదమాతరం" "నమామ వేదమాతరం" అనియు అన్నారు. ఇట్టి వాక్కునకు పతి (ప్రభువు - స్వామి) విశ్వకర్మ అని విశ్వకర్మ సూక్తము విస్పష్టముగానే చెప్పినది.

"వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే
మనోజువం వాజే అద్యాహువేమ." 10-81.7

"వాక్" అనెడి పదముయొక్క షష్ఠీ విభక్తి ప్రథమైక వచనమైన- వాచః = వాక్కునకు, పతిః = భర్త అని వాచస్పతి శబ్దమునకు అర్థము. ఈ మాటకు భాష్యము వ్రాయుచూ సాయణులు "మంత్ర రూపాయా వాచః పంతిః = పాలకం= స్వామినం - విశ్వకర్మాణం" అని అనినారు. దీనినిబట్టి వాగ్దేవికి పతి విశ్వకర్మయనుటలో సాయణాదులు వేద మార్గమును సంపూర్ణముగానే అనుసరించినట్లు తేలుచున్నది గదా!

వేదమున కొన్ని ఘట్టములందు విశ్వకర్మయు, బ్రహ్మయు, అభేదరూపులని భాష్యకర్తలు భావించినారు. దీనికి మూలముకూడ విశ్వకర్మ సూక్తమునందలి "విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవః" విశ్వకర్మ సృష్టికర్తగా - త్వష్టగా, లేక బ్రహ్మగా రూపొందినాడనెడి వాక్యమే. ఇదియే తరువాతి వాఙ్మయమున వాగ్దేవి, లేక సరస్వతీదేవి బ్రహ్మదేవుని భార్య అని వర్ణింపబడినది. ఇట్టి విశేషములన్నియు అరకొఱజ్ఞానముతో కాక, వేదాదుల సంపూర్ణ జ్ఞానముతో గాని తెలియబడవు.

వాగర్థ రహస్యము

వాక్కు, వాచస్పతి తత్త్వములయొక్క సంపూర్ణ జ్ఞానమునకు పూర్వము అసలు వాగర్థ రహస్యమేమో విచారింపవలసియున్నది. దాని నించుక విచారించి చూతము. వాగర్థములది ఎడబాయని సంబంధము. వాక్కు ఉన్నచోట

నెల్ల అర్థము ఉండితీరవలసినదే. అట్లే అర్థమును వ్యక్తీక రించుటకు వాక్కు కూడా ఉండితీరవలసినదే. ఈ రెంటిది విడదీయరాని- ఎడబాయని సంబంధము. కావుననే దానిని దాంపత్య సంబంధముగా కవులు కొనియాడినారు. కాళిదాస మహాకవిగూడ రఘువంశ మహాకావ్యారంభమున "వాగర్థా విన సంపృక్తౌ" అని దాంపత్య ధర్మమును వాగర్థములతో పోల్చినాడు. అర్థము అవ్యక్త రూపమైనది. అది మానసిక వ్యాపారము మాత్రమేకలది. అర్థశబ్దముపుంలింగముకూడను. అట్టి అర్థమును వ్యక్తము చేయుటకు వాక్కు అనునది ఉండి తీరవలయును. అందుకే మొదటిది అర్థ (భావ) బ్రహ్మ రూపము కాగా, రెండవది వాగ్బ్రహ్మస్వరూపమగు చున్నది. సంస్కృత భాషలో వాక్కు అనుమాట స్త్రీ లింగములోను, అర్థము అనుమాట పుంలింగములోను ఉన్నవి. ఆ స్త్రీ, పుంలింగ సారస్యమునుబట్టియే ఆ రెంటికి దాంపత్య సంబంధము కల్పింపబడినది. పురుషుడు తన్నొ ఒండొక వ్యక్తిగా రూపొందించుకొనవలెనన్న ఒక స్త్రీ అవ సరమయినట్లే, అర్థాభివ్యక్తికి వాక్కు అవసరము.

పితా పుత్రాది సంబంధము లన్నియును, దాంపత్య సంబంధమంతటి దగ్గఱివి కావు. విడదీయరాని, విడిపోవ వీలుకాని ఘనిష్ఠ సంబంధము అనురాగ రసపూర్ణమైన దాంపత్య సంబంధమొక్కటే. అది శరీర, మానస, ఆత్మల అన్యోన్యతతో కూడినట్టిది. దీనిని అద్వైతముగాకూడా భవ

భూతి మహాకవి సంభావించినాడు. ఉత్తర రామ చరితము లోని "అద్వైతం సుఖదుఃఖయోః" అనెడి శ్లోకము ఈ విషయమునే చాటుచున్నది. ఇక్కడ వాగార్థముల - దంపతుల అద్వైత సంబంధమెట్టిదో కొంత పరికించి చూతము. వాగర్థముల పరమాద్వైత స్వరూపమును ఇట్లు భావనచేయ వలసి యున్నది. వాక్కునకు నాలుగుదశలు, లేక రూపములు చెప్పికొన్నాముగదా! వాటిలో మొదటిది పరాస్వరూపము. ఇది అవ్యక్త పరబ్రహ్మస్వరూపమే అని కదా నిర్ణయము. దీనికిని, నాసదీయసూక్తము చెప్పినభావాతీతస్థితికిని అవ్యక్తమే - అనిర్వచనీయతయే ఆదిమస్థితి. కనుక పరావాక్కు, అర్థముయొక్క ఆదిమదశ ఒక్కటే అన్నమాట. ఆవల ఆపరావాక్కు పశ్యంతీ, మధ్యమా రూపములను తాల్చుచున్నది. ఇవి సదసదతీత స్థితి కల్పించెడి పరిణామములలో తొలిదశలు కనుక వాటిని సత్తని వచింపవచ్చును. దాని యొక్క ఈషద్వ్యక్త స్వరూపమే మధ్యమవాక్కు. ఇక చివరిది వైఖరియై ద్వైతము తేజరిల్లినది. ఈ రీతిగా వాగర్థములకు అద్వైతస్థితి ప్రథమ దశలో కలుగుచున్నది. కనుక ఏకైక వస్తువే ద్వైత స్వరూపమును, నానాత్వమును పొంది జగద్వ్యవహారమునకు అనుకూలమగుచున్న దన్నమాట. ఈ విషయము సూక్ష్మాతి సూక్ష్మముగా భావించి అనుభవ పూర్వకముగా అవగాహన చేసికొనదగిన రహస్యమును, విశేషమును. కావున ఒకేఒక జగత్కారణ విశ్వకర్మ

యందు ఆత్మకంబై అభిన్నముగా గాయత్రి వ్యక్తమై జగత్క్రీడను నడుపుచున్నదని తెలియవలయును. దీనినే అఖండ నిర్గుణ పరబ్రహ్మమునందు బ్రహ్మశక్తి (చిచ్ఛక్తి) తోచి జగములకు హేతువగుచున్నదని వేదాంతము చెప్పినది. బ్రహ్మమును, బ్రహ్మశక్తియు ఏకమే అయినట్లును, ద్వైతావస్థలో రెండును జగత్క్రీడకు హేతువులైనట్లును మనము వేదాంతముద్వారా గ్రహించుచునేయున్నాము. కాగా తెలిన దేమన, అర్థ (భావ) మనునది రూపములేని అవ్యక్తము. అట్లే పరావాక్కు కూడ ఈ అవ్యక్త రూప అర్థముతో - లేక, బ్రహ్మముతో సమానమైనదే. కావుననే ప్రథమ దశలో రెంటికిని అద్వైతస్థితి సంభవించుచున్నది. పరిణామ స్థితి కలుగునప్పటికి అనగా నాసదీయ సూక్త ప్రకారము - తపస్సు - మాయాశక్తి అంకురించిన పిమ్మట ద్వైతము, నానాత్వము కొనసాగి జగద్వైచిత్రి వెలయుచున్నది. కనుక దీనిని అర్థము చేసికొన్న నేగాని, గాయత్రీ విశ్వకర్మల పరమాద్వైత స్వరూపము అవగాహనకాదు. కనుకనే వాగ్దేవిని ప్రథమ స్త్రీ దేవతగా వేదము వర్ణించియున్నది.

ఇట్టి వాగర్థముల సంబంధమువలెనే ప్రకృతి పురుషుల సంబంధముకాని, గాయత్రీ - విశ్వకర్మల సంబంధముకాని, ఏ దంపతుల సంబంధముకాని విడదీయరానిదనీ, విడిపోనిదనీ

"వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే" అన్న మహామంత్ర వాక్యము స్పష్టీకరించు చున్నది.

వాగర్థములు స్థూలదృష్టికి రెండుగాను, ద్వంద్వము గాను కన్పట్టుచున్నను, ఆలోచించిచూచినచో అవి ఏక మేవాద్వితీయమే. ఉన్నదెల్లనూ ఒకఅర్థమే- భావమే. అది అవ్యక్త స్వరూపము కాని, వ్యక్తరూపముకాదు. ఈ అంశమునే నాసదీయసూక్తము అదిసత్తుకాని, అసత్తుకాని, కాని ఏకైకవస్తువని వక్కాణించినది. అట్టి అద్వితీయా ఖండమునుండియే తమస్సనెడి మాయాశక్తి ఆవిర్భవించినది. దానియందు ఆ అవ్యక్తముతోచగనే దానికి సద్వితీయత్వ మేర్పడినది. ఏకైక వస్తువు సద్వితీయము కానంతవఱకు దానికి అభివ్యక్తి లేనేలేదు. ఒక్కడే తన్నుతానెట్లు చూచు కొనును! ఎవనిౘ్రవేలుకాని, దానికొనను తానే తాకలేదు కదా! కన్ను తనను తానే చూచుకొనలేదుకదా! అందుకే ఆ ఒక్కతత్త్వమునుండి దానిప్రతిబింబమే అయిన మాయా శక్తి తోచినది. ఇట్టి తొలిదీ ప్రకాశమే, మలిదీ (మాయ) ప్రకాశమే అని గ్రహింపవలసియున్నది.

తమస్సు తోచినపిమ్మట మనస్సు, రేతస్సు, కామము ఇత్యాదినానాత్వమంతయు విలసిల్లినది. కనుక తొలితత్త్వము నందు, అదే మలితత్త్వముగాగూడ తోచినదని తత్త్వ దృష్టితో ఎఱుంగవలసి యున్నది. లేకున్న, అద్వైతము సిద్ధింపదు. రెండవది తొలిదానినే అభివ్యక్తముచేసి దానితో

తాదాత్మ్యమును సంపాదించుకొన్నది. ఇదియ సృష్టి రహస్యము.

ఇప్పుడు వాగర్థములనుగూర్చి సంభావింపుడు. ఒకేఒక అర్థము తన్ను తాను అభివ్యక్తముచేసికొనుటకు తననుండియే వాక్కు-అనెడి ఉపాధిని ఆవిష్కరించినది. అప్పుడా అర్థమునకును, దానిశరీరమైన వాక్కునకును భేదమున్నది. భేదము కావలెననుకొన్న కల్పించుకొన వచ్చునేగాని, లేకున్న లేదు. దీని నీ దిగువదృష్టాంతముతో అర్థముచేసికొనవచ్చును.

ఒక బీజమునుండి వెలువడిన శాఖా, పల్లవ, పుష్ప, ఫలములను మనము చూచుచునేయున్నాము. వృక్షము యొక్క నానాత్వమునందు నెలకొన్నదంతయు ఏకైకమైన బీజసారమేకదా. అట్లే విశ్వకర్మతత్త్వమన్నను, గాయత్రీ తత్త్వమన్నను, ఒక్కటేకాని వేఱుకాదని మేము మొదటి నుండియు, మా గ్రంథములయందు నిరూపించుచునే యున్నాము. కనుకనే వాగర్థముల ఈసంబంధమును కాళి దాసువంటి తత్త్వజ్ఞులు గ్రహించి పండితలోకపు కన్నులు తెఱపించినారు. ఆయన విశ్వకర్మసూక్త మర్మములను లెస్సగా చదివి జీర్ణించుకొన్న మహనీయుడు. ఈ సందర్భమున వాగర్థస్వరూపులే అయిన లోకములోని స్త్రీపురుషులనే ఉదాహరణముగా తీసికొని విచారింతము.

ఈ భావమును మనపురాణములు అర్ధనారీశ్వర స్వరూపముగా వర్ణించినవి. అర్ధనారీశ్వర స్వరూపమును

స్థూలముగా చూపుటకు శిల్పము, చిత్తరువులు యత్నించినవి. సగముమగవాడుగాను, సగముఆడదిగాను చిత్రించుటకంటె అవి ఎక్కువగా ఆ తత్త్వమును ప్రదర్శింప లేకపోయినవి. అట్లున్ననేకాని స్థూలదృష్టికి అర్ధనారీశ్వర రూపము గోచరింపదు. పారమార్థికముగా చూచినచో ప్రకృతిపురుషులు నీరు పాలు కలసినట్లు ఐక్యమై యుండునట్టి ఏకైక తత్త్వమే కాని భిన్నముకాదు. పాలలో నీరు కలసినను ఆ నీరుపాలే అయిపోవును. ఆ రెంటిని హంసలుతప్ప మనుజులు విడదీయలేరు. మనుజులుకూడ పరమహంసలగుచో ప్రకృతి పురుష పరమతత్త్వమును విడదీసి చూడగలరు. తాత్త్వికులందఱు అట్టిమహాత్ములే. కాన అర్ధనారీశ్వర తత్త్వమనగా ప్రకృతి పురుషైక్యరూపమేకాని, తదితరము కాదు. వాగర్థరహస్యమును, ప్రకృతిపురుష తత్త్వమును ఇంతలోతైనవి, ఉన్నతమైనవి, గంభీరమైనవికాని సామాన్యములుకాదు.

జడ చైతన్య క్రీడ (Matter and Spirit)

నాసదీయ సూక్తమునుబట్టి చూడ సృష్టియొక్క ఆదిమదశలో, జడముకాని, చైతన్యము (Spirit) కానిలేదని మనకు స్పష్టమగుచునే యున్నది. అట్టి మూల పదార్థము నుండియే జడ చైతన్యములు బయలుదేరినవి. ఇక్కడ జడము ముందా, చైతన్యము ముందా అనువిషయము బుద్ధికి అందునది కాదు. అవి రెండును వాగర్థములవలె అద్వైత స్వరూపములే అనుకొనుట సాధకులకు సుగమముగా

నుండును.ఆలోచించిచూచినశుద్ధచైతన్యమనిగానిశుద్ధజడమని కానివేఱువేఱుగా ఉండజాలవు. ఒకానొకప్పుడు జడమునుండి చైతన్యమును, చైతన్యమునుండి జడమును వ్యక్తమగుటయే సృష్టిధర్మముగాను, రహస్యముగాను పొడకట్టుచున్నది అసలు ఏదికాని, పుట్టుటకాని, గిట్టుటకాని, లేనేలేదని గ్రహింపగలము పుట్టుట అనగా వ్యక్తమగుట. గిట్టుట అనగా అవ్యక్తదశకుచేరుట. పుట్టుట, గిట్టుట అనుమాటలు వ్యవహార సౌకర్యమునకేగాని, సత్య ప్రకటనమునకు కావు. చావు పుట్టుకలనెడి పదములను ప్రయోగించిననేకాని జన సామాన్యమునకు విషయ మర్థముకాదు. ఆ రెంటికి మనము అభివ్యక్తి, అనభివ్యక్తి అనెడి పదములను వాడుకొందము. అభివ్యక్తమగుట అనగా లేనిది తోచుట అనికాదు. మాటు పడి యున్నది తోచుట అనిమాత్రమే అర్థము. అట్లే అవ్యక్తమన్నను పూర్తిగా లేదని అర్థముకాదు. ఉన్నట్టిదే వ్యక్తముకాదని భావము.

జడమునుండి చైతన్యముకాని, చైతన్యము నుండి జడముకాని, అభివ్యక్తమయ్యెడిదశలో కొన్ని సంఘటనలు జరుగవచ్చును. జడమునకు చైతన్యమును వ్యక్తము చేసెడి యోగ్యత కలుగుట, చైతన్యమునకు జడమును వ్యక్తీకరించెడి శక్తి గలుగుటయే సంఘటనలకు మూలమని గ్రహింపవలయును. ఈ రహస్యము అందఱికీ అవగాహన కావలయునని కాని, అందఱూ దీనిని గ్రహించి, ఆమోదించి, తృప్తి

పడవలయునని కాని ఎవరునూ తలంపరాదు. ఎవరు ఆమో దించినను, ఆమోదించకపోయినను సృష్టి స్వభావములో ఉన్నదేదియో అది ఉండియే తీరును. జరుగునది జరిగియే తీరును. ఇట్టి సృష్టి రహస్యములనే ద్రష్టలైనవారు సృష్టి, స్థితి, లయాది పదములతోను, చావు పుట్టుకలు అనెడి మాటలతోను పేర్కొన్నారు. మృత్యుత్వ, అమృతత్వములు కూడ వారివర్ణన ఫలితములేకాని, నిక్కమయినవికావు. అగపడకపోవుట చావులనియు, అగపడుట పుట్టుక అనియు సామాన్య దృష్టికి తోచవచ్చును. కావున జడముకాని, చైతన్యముకాని, అభివ్యక్తమగుటయే జరుగుచున్న పని-అనితత్త్వజ్ఞులు గ్రహించవలయును. ఇందుకు బీజాంకురములనే ఉదాహరణముగా తీసికొనవచ్చును. బీజములో వృక్ష స్వరూపమంతయు ఉండియేఉన్నది. అది బీజసారరూపములో ఉండి తగిన సమయమున అభివ్యక్తిని పొందుచున్నది. మనము తొందఱపడినను, ఏదియు వేళకానివేళ జరుగనేరదు. నియమిత కాలము సంప్రాప్తమైననే వృక్షమునుండి శాఖా, పత్ర, పుష్ప, ఫలాదులు వ్యక్తములగును. జడ చైతన్య క్రీడ కూడ ఇట్టిదే!

ఈ రహస్యమును నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష సూక్తాదులు సుస్పష్టముగా వర్ణింపక, పొనపొనగామాత్రమే చెప్పబూనినవి. చెప్పగలిగినంతవఱకు, మనముఅర్థముచేసికొన గలిగినంతవఱకు అవి చెప్పజాలినవేకాని, సత్యబింబము

యొక్క సర్వముఖములను సమగ్రముగా చూపలేకపోయిన వనియే అనవలయును. ఈ రహస్యమునే "విశ్వతశ్చక్షురుత విశ్వతో ముఖః" అనెడి వాక్యము పూర్ణసత్యమునకు నానాముఖములు, నానానేత్రములు కలవని వచించినది. అందుకే వ్యాఖ్యాతలకు ఎన్నియో వివరణావకాశములు చేకూరుచున్నవి. వాటికి మనము తగినవ్యాఖ్యానములు చేసికొని సంపూర్ణసత్యస్వరూపమును తెలిసికొనవలసియున్నది.

జడచైతన్యములు రెండును ప్రకృతి, పురుష స్వరూపములే. ఇవి రెండుకూడ ఎడబాయని జంటలే. ఒకటి లేకుండా ఇంకొకదానికి ఉనికి లేనేలేదు. జడములేనిది చైతన్యము వ్యక్తము కాదు. వాక్కులేనిది అర్థము తెలియదుకదా! అట్లే చైతన్యములేనిది జడము ప్రకాశింపదు. వట్టిమొద్దు వలన జరుగు ప్రయోజనమేమున్నది! కాన చైతన్యమునాశ్రయించియే జడముయొక్క క్రీడయును, జడమును ఆశ్రయించియే చైతన్యముయొక్క క్రీడయును. ఒకటి నింకొకటి ఎడబాసినను, లేక, అద్వైతస్థితిని పొందినను క్రీడయే లేదు, సృష్టియేలేదు, విశ్వమేలేదు. అందుకే విశ్వోత్పత్తికి ఉభయములు (Matter and Spirit) హేతువులగుచున్నవి. అట్టితఱి ఏది ఉపాదేయము. (గ్రహింపదగనది) ఏది అనుపాదేయము! (గ్రహింపదగనిది) రెండును ఉపాదేయములే అగుచున్నవిగదా!

కొందఱు జడమును తిరస్కార్యమను కొని, దానిని

...న్న చూపు చూచుందురు. అది చేయరాని తప్పు. ఆ జడమే ...న్నచో, నీవు అభివ్యక్తుడవే కాలేవు. నిన్ను, నీ ఉనికిని, ... లోకమునకూ చెప్పినదీ - తోప చేసినదీ జడమే కదా. ... ...న్నచో, నీవున్నావని ఎవరికి తెలియును! నీ ఉని... తెలపజేసినది జడ పదార్థమే కదా! జడ చైతన్యములు ...లో ఒకదానికి ఇంకొకదాని మీద తిరస్కారదృష్టి లేనే ... అవి రెండును ఒక నాణెముయొక్క రెండు పార్శ్వములే కాని భిన్నములు కావు. ఏది లేకున్నను రెండవదానికి, ఉని... ఉండదు. అందుకే ప్రకృతిలో అవి రెండును ఒక దాని... నొకటి ఆహ్వానించుకొనుచూ పరస్పర పూరకములై ప్రయా...ణము సాగించుచున్నవి. కనుక ప్రకృతిని - లేదా, జడమును చిన్న చూపు చూచుట యన్న, చైతన్యమును చిన్న చూపు చూచినట్లే లెక్క! నీ జననమునకు నీతలిదండ్రు లిరువురు కారణమైనట్లు, నీ ఉనికికీ, నీ ప్రకాశమునకూ, జడ ...తన్యములు రెండును అవసరములైనవని, ఏనాటికిని మఱు వకుము. నీ పుట్టుకకు నీ తలిదండ్రులవసరమైనట్లు, ఇంకొకరి రాకకును, నీకొకతోడు అవసరమని మఱువకుము. ఇదే సృష్టి రహస్యము. విశ్వమర్మ జ్ఞానము. ఇట్టి ద్వంద్వజ్ఞానమే నిన్ను అద్వయస్థితిని ఉద్ధరించునట్టిది. అందుకే బుద్ధుడిట్టి అద్వయజ్ఞానము నెఱింగియే అద్వయవాది అయినాడు.

ప్రకృతి పురుషుల ఈ లీలను - చిజ్జడముల ఈ క్రీడను తత్త్వ దర్శనమును పొందిన కబీరుమహాశయుడు "ప్రకృతి

నాకు తల్లి, పురుషుడు నాకు తండ్రి, సగుణము తల్లి, నిర్గుణము తండ్రి, సాకారము తల్లి, నిరాకారము తండ్రి" అని ఎంతో సత్యసమ్మతముగను, పరమ సుందరముగను వ్రాకుచ్చినాడు. తత్త్వ దృష్టులైన మహనీయుల వాక్యములు ఇట్లుండును. ఇంతవఱకు మనము చెప్పికొనిన ఈ విస్తరమంతయు "దేవీం వాచ మజనయంత" "చత్వారి వాక్పరిమితా పదాని" "వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే" అనెడి మూడు మంత్రముల మహా రహస్యములే.

ఇంతవఱకు పరిపూర్ణతత్త్వము వేద మంత్రముల యందు ఏ విధముగా వర్ణింపబడినదో ఆ వేద గుహ్యమును గూర్చి కొంత ప్రస్తావించుకొన్నాము. ఇప్పుడది ఉపనిషత్తుల యందు ఎట్లు సుగూఢమై వర్ణింపబడినదో ఒకటి రెండు మంత్రములలో చూతము. ముండకోపనిషత్తు ఇట్లనుచున్నది.

"దివ్యో హ్యమూర్తః పురుషః
సబాహ్యా భ్యంతరో హ్యజః,
అప్రాణో హ్యమనాః శుభ్రో
హ్యక్షరాత్ పరతః పరః" 2-1-2

నాసదీయ సూక్తము చెప్పిన ఈతత్త్వము భూసంబంధము కలిగినదే కాక, స్వర్గాదులైన ఉత్తరలోకముల సంబంధము కూడ గాఢముగా కలిగినట్టిదే. అందుచేతనే దానిని దివ్య మని మంత్రము వర్ణించినది. పురుష సూక్తమేమో

"పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని త్రిపాదస్యామృతందివి" అన్నది. విశ్వకర్మ సూక్తము "ద్యావా పృథివీ జనయన్ దేవ ఏకః" అన్నది. కనుక ఆ దివ్య పురుషార్చనము ఎక్కడనున్నను జరుగుచున్నదే, జరుగవలసినదే. అందుకే దానిని అమూర్తము, ఇంద్రియములకు గోచరించు రూపరస గంధాదులు లేనట్టిదని అమూర్త శబ్దముచే ఎఱుంగవలసియున్నది. కనుకనే మఱొక వాక్యము "భావగ్రాహ్యో మనోమయః" అన్నది. తరువాత పురుష శబ్దమునుగూర్చి ఈ తత్త్వము స్త్రీ పురుష జనన కారణమైన పురుష స్వరూపమే అని స్పష్టముగా చెప్పినది. తరువాతి పదము "సబాహ్యాభ్యంతరః" ఆ తత్త్వమునకు లోపల, వెలుపల అనెడి భేదములు లేవట. నీవు దానిని నీ లోపలనే కాక, అన్నింటి లోపలనేకాక, వెలుపలకూడ అనుభూతి పొందవచ్చునని గ్రహింపవలసియున్నది. ఈ విషయమును మంత్ర పుష్పము "అంత ర్బహి శ్చ త త్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః" అన్నది. విశ్వకర్మ సూక్తమేమో "పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా పరో దేవేభి రసురై ర్గుహా యత్" అది దేవాసురులకంటెను, భూదివముల కంటెను పరమైయున్నను, వీటన్నిటియందును వ్యాపించి నీ హృదయ గుహలోకూడ ఉన్నది నాయనా! అని, ఎంతో వాత్సల్యముతో దాని రహస్యమును కరతలామలకము చేసినది. పిమ్మట "అప్రాణః" "అమనాః" అనెడి మాటలు దానికి ప్రాణాదులైన ఇంద్రియములు కాని, మనో బుద్ధి

చిత్తాహంకారములు కాని లేవని చెప్పినది. దానికి అవి లేకున్నను, వాటిని జనింపచేసిన తాను వాటియందు మాత్రము లేకపోలేదని ఇచ్చట సాధకులు గ్రహింపవలసి యున్నది. వాటి యందది లేకున్నచో, అవి తమ తమ ధర్మములను నెఱవేర్పలేకపోగా, కదలక, మెదలక మొద్దుల వంటివి కావలసివచ్చును. ఆ ప్రాణాదులు దానినుండియే చైతన్య స్ఫూర్తిని పొంది తమతమ విషయములను నెఱవేర్ప గలుగుచున్నవి. అవి దానినుండియే కలిగినవని ముండకోపనిషత్తు పలికినది.

> "ఏ తస్మాజ్జాయతే ప్రాణో, మన స్సర్వేంద్రియాణి చ. ఖం, వాయుః, జ్యోతి, రాపః, పృథివీ, విశ్వస్య ధారిణీ." -**2-1-3.**

అనెడి మంత్రము చెప్పినది. అనగా ఈమూలతత్త్వము నుండియే ప్రాణము, మనస్సు, తదితరేంద్రియములు, ఆకాశము, గాలి, అగ్ని, జలము, విశ్వమును ధరించు పృథివి కూడ కలిగినదని భావము. ఇన్నిటిని తానై జనింపజేసిన వస్తువు తాను వీటియందు లేకుండ నెట్లుండును! కావుననేఅది వాటిలో జతప్రోత భావమున (పడుగుపేకలరీతిని)కలసిమెలసి యున్నదట. అంతేకాదు. అవి ఆ చైతన్యముతో తాదాత్మ్యమును చెంది,తమ్మును, దానిని వేఱుపఱుపవీలుకానిరీతిని క్షీర నీరములవలెకలసి పోయినవి కూడను. అందుకనియే మూల తత్త్వమునుతరువాతిమాటశుభ్రమనిఅన్నది.అనగా బుద్ధీంద్రి

ప్రాణుల మాలిన్యము లేవియు అంటుకొననంతటి పరిశుద్ధమును, స్వచ్ఛమును అయినదన్నమాట తత్త్వము. ఇట్టి తత్త్వము అక్షరమని (నాశనము లేనిదని) చెప్పబడిన ప్రత్యగాత్మకంటెను, మనము పరములని చెప్పుకొనుచున్న వాటి కంటెను కూడ పరమై ప్రకాశించు చున్నదట. దీనినే తురీయాతీత స్థితిగా యోగులు వర్ణించినారు. నాసదీయము సదసదతీత మన్నది. విశ్వకర్మసూక్తము పర శబ్దముతోనే పేర్కొన్నది. పురుష సూక్తమేమో ఆదిత్య వర్ణం తమసః పరస్తాత్'' అని మనకు కొంత అందుబాటులో నుండునట్లు వర్ణించినది. దీనిని తురీయమైన సంప్రజ్ఞాత సమాధితో పోల్చవచ్చును.

ఈ మంత్రమునందలి అజశబ్దముచేత బుద్ధిమంతులు అజాత సిద్ధాంతమును బయలుదేరతీసినారని మనము గ్రహింపవలసి యున్నాము. శుభ్ర శబ్దమును బట్టి "తచ్ఛుభ్రం జ్యోతిషాం జ్యోతి స్తద్యదాత్మ విదో విదుః" అను వాక్యము పుట్టినది. నాసదీయ సూక్తము దీనిని సత్తు, అసత్తు కాదని చెప్పగా, మూల స్తంభవర్ణనానుసారము స్వయంభువు- స్వయం సిద్ధ విశ్వకర్మతత్త్వమే అది అని తెలియుచున్నది. దాని తరువాతిది పురుష సూక్తవర్ణిత పురుషదశ. కావుననే దానియందు విశ్వకర్మ గాయత్రీ సహితముగా అనుగతుడైనాడు. స్త్రీ పురుషాత్మక ద్వంద్వములను వెలువరింపజాలిన పురుష సూక్తమునందు చెప్పబడిన పురుషదశ

జగదున్ముఖమైనట్టిది. ఇది సుషుప్తి స్వప్నములతో పోల్ప దగిన తరువాతిదశ. దీని మూలమునే నాసదీయ సూక్తము "తమస్సు, మనస్సు, కామము, రేతస్సు" ఇత్యాది పదముల తోను, విశ్వకర్మ సూక్తము 'నీ హారము' అన్న మాట తోను పేర్కొన్నవి. పురుషసూక్తము ఆ స్థితిని మానవ స్థాయికి దింపి దానినొక యజ్ఞమని పేర్కొన్నది. పురుష సూక్తమువర్ణించినవిశ్వ సృష్టియజ్ఞము, ఈదశకుచెందినదట్టిదే.

ఇప్పుడు మనము నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష సూక్తములు సృష్టి మూలమును, సృష్టి పరిణామమును, దాని రహస్యమును, దాని నెఱుంగుటచే కలిగెడి ఫలమును, మన కర్తవ్యమును ఎంత చక్కని క్రమ పద్ధతిలో వర్ణించినవో ఆలోచించి గ్రహింపవచ్చును. ఇంత వ్రాసినను, ఇది యంతయు స్వల్పము మాత్రమే అని నా ఎఱుకకు తోచు చున్నది. ఇంక ఎంతో విస్తరము వ్రాయవచ్చును కాని, గ్రంథము పెరిగి పోవుననెడి భయము వెనుకకు లాగుచున్నది. బుద్ధిమంతులు, ఆలోచనాపరులు, తపస్వులు ఆ ప్రపంచ మును పర్యాలోచించి దర్శించుటకు యత్నముచేయవచ్చును. వారి దివ్యదృష్టికది గోచరింపకపోదు.

ఇక్కడ ఇంకొక అంశమును పాఠకులు గమనింపవలసి యున్నది. భగవద్గీత "వేదైశ్చ సర్వై రహమేవ వేద్యః" అన్నది. అనగా సమస్త వేదములచేత ఎఱుగదగినది భగవ త్తత్త్వమే అని దాని భావము. ఆ మాటనుబట్టి వేదము

ప్రపంచముల సృష్టి ప్రకారమును, అందు మానవుడు నడచుకొన వలసిన రీతులను, దానిమూలమున భగవత్సాక్షాత్కారమును చివరకు అమృతత్వము నందుటను బోధించునని మన మెంచు చున్నాము. వేదములోని సూక్తము లన్నియు, మంత్రము లన్నియు సృష్టి భగవత్తత్త్వమునే సృష్టి రహస్యమునే చాటు నని మనము భ్రాంతిపడరాదు.

వేదములోని కొన్ని సూక్తములు, కొన్ని మంత్రములు మాత్రమే సృష్టిరహస్యమును చెప్పి భగవత్తత్త్వమును ఎరుక పఱచును. అట్టివాటిలో నాసదీయ (ఋ.10-129) విశ్వకర్మ (10-81-82) పురుష (10-90) మోక్ష (1-164) సూక్తములు మొదట చెప్పదగినవి. అయినను అవి బోధించు తత్త్వము భగవంతునిదే కాన "వేదైశ్చ సర్వైః" అన్నది గీత దీని కీ దృష్టాంతముతో గ్రహింపవచ్చును.

"సుబ్బయ్యా నాకీమాట చెప్పినాడు" అన్నప్పుడు సుబ్బయ్యయొక్క సమస్త దేహము ఆ మాటను చెప్పలేదు. సుబ్బయ్య మనస్సు ఒక సంగతిని ఆలోచింపగా, దానిని అతని మాటలు (వాగింద్రియము) చెప్పినవి. ఇక్కడ పని చేసినది సుబ్బయ్యలోని కొంతభాగమే అయినను, మొత్తము సుబ్బయ్య ఆ పని చేసినట్లు మనము వ్యవహారించుచున్నాము కదా. అట్లే వేదములోని ఏ నాలుగు సూక్తములో, ఏ కొన్ని మంత్రములో సృష్టి రహస్యమును, భగవత్తత్త్వమును బోధించినను మొత్తము వేదమునకు ఆ గౌరవము దక్కు

చున్నది. తక్కిన వేద భాగములకు ఈ ముఖ్యసూక్త, మంత్రములతో పరంపరగా సంబంధము ఉండవచ్చును. కావున "వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్యః" అన్నమాటలోని రహస్యార్థమును ఇట్లు భావింపవలయును.

ఈశ, ముండకవాణి

ఈ సందర్భమున మనము మఱికొన్ని ముండకోప నిషన్మంత్రముల ద్వారాకూడ జడచైతన్య క్రీడను గూర్చి తెలిసికొనుట విశ్వసత్య సాక్షాత్కారమునకు దోహదము కాగలదు.

"తదేత త్సత్యం, యథా సుదీప్తా త్పావకాద్విస్ఫులింగా స్సహస్రశః ప్రభవన్తే సరూపాః, తథాక్షరాద్వివిధాస్సోమ్య భావాః ప్రజాయన్తే, తత్రచైవాపియన్తి." 2-1-1

మూలతత్త్వము శాశ్వత సత్యమైనట్టిది. బాగుగా ప్రజ్వలించుచున్న అగ్నినుండి నిప్పురవ్వలు శతసహస్ర సంఖ్యలలో కలుగునట్లు, అక్షర పరబ్రహ్మమునుండి దానికి సరూపములు, విరూపములు అయిన భావములు (ఆకాశాది పదార్థములు) పుట్టుచున్నవి. మఱల అందే కలసిపోవుచున్నవి- అని మంత్ర భావము. దీనిని బట్టి మూలతత్త్వమునుండి చేతనములే పుట్టవలెనని లేదు. చేతనములు, అచేతనములు, జడము, చైతన్యము, మిశ్రము కలుగవచ్చునని మనము గ్రహింపవలసియున్నది. కనుకనే, ఉపమానమయిన

అగ్నినుండి కలిగిన నిప్పురవ్వలను సరూపములని చెప్పి, అక్షర వస్తువునుండి కలిగిన భావములను వివిధములని చెప్పినది శ్రుతి. దీనినిబట్టి ఆ భావములు జడములు, చేతనములు, మిశ్రములు అని మనమర్థము చేసికొనవలసియున్నది. మనమనుకొన్న జడ చైతన్య క్రీడను ఉపనిషత్త్రివిధముగా వివరించినది. ఇవ్వట్టున ఈశోపనిషద్వాణి కూడ పాఠకులు అనుసరించి తత్త్వ నిర్ణయము చేసికొన దగినట్టిదే.

"అనేజ దేకం మనసో జవీయో
నైన ద్దేవా ఆప్నువ న్పూర్వ మర్శత్,
తద్ధావతో ఒ న్యా న త్యేతి తిష్ఠ త్తస్మి న్నపో
మాతరిశ్వా దధాతి (4) తదేజతి, తన్నైజతి,
తద్దూరే, తద్వంతికే, తద న్తరస్య సర్వస్య
తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః (5) యస్తు సర్వాణి
భూతాన్యాత్మన్యేవానుపశ్యతి, సర్వభూతేషు చాత్మా
నం తతోన విజుగుప్సతే (6) యస్మిన్సర్వాణి భూతా
న్యాత్మైవాభూ ద్విజానతః, తత్ర కోమోహః కశ్శోక
ఏకత్వ మను పశ్యతః. (7)

తా॥ ఆ ఏకైక వస్తువు సర్వ పరిపూర్ణమైనందున స్వయముగా చలింపదు. అయినను మనస్సుకంటెను వేగము గలది. దానిని ఉత్తమ సాధకులుగూడ పరామర్శించి తెలియలేకపోయినారు అదికదలకున్నను, పరుగెత్తుచున్న వారిని మించును. దానియందే జల వాయువులు ఆధారపడియున్నవి.

చలించుట, చలించకపోవుట, దూరముననుండుట, దగ్గఱనే యుండుట, అందఱికీ లోపల వెలుపల వెలుగుట, ఇత్యాది విరుద్ధ ధర్మములు దానికిగలవు. ఇట్టి పరమతత్త్వమును ఎవరు తమలో చూచు కొందురో, అన్నింటను చూడగల్గుదురో, వారు దేనినిగాని గర్హించరు. ఏ దశలో సర్వభూతములు తానుగానే పొడకట్టునో, అప్పుడట్టివానికి శోకమోహాదు లుండవు. అపుడతడు పరమాద్వైత స్వరూపుడే.

ఇప్పట్టున, ముండకముచేసిన వర్ణనమంతయు చిజ్జడము లయిన వస్తువులకు సంబంధించినట్టిదే ! ఎట్లో చూతము.

"పుమాన్ రేత స్సించతి యోషితాయాం,
బహ్వీః ప్రజాః పురుషా త్సంప్రసూతాః". 5

పురుషుడు స్త్రీ గర్భమున రేతస్సునుంచును. ఆవల ఆమెనుండి అతనిద్వారా బహుసంతానము కలుగుచున్నది. ఈ మంత్రముచెప్పిన స్త్రీ పురుషులు, మన ఇప్పటి స్త్రీ పురుషులని మాత్రమే అనుకొనగూడదు. వారు జగత్కారణు లైన ప్రకృతి పురుషులు, లేదా గాయత్రీ విశ్వకర్మలు. వారి నుండి కలిగిన ప్రజలే ఆకాశాదిభూతములు, వాటి పరిణామ మైన చరాచరములును. ఇంతటి విశ్వ సంతానమును దృష్టిలో నుంచుకొనియే పై మంత్రవాక్యము ప్రవర్తిల్లినది. ఆమంత్రములోనివారు విశ్వపితలు కాని, సామాన్యపితలు కారు.

పిమ్మటి మంత్రమును ఆ పురుషునినుండి ప్రకృతిద్వారా కలిగిన సృష్టివిశేషములనే ఇట్లు వక్కాణించినది.

“తస్మాదృచ, స్సామ, యజూంషి, దీక్షా
యజ్ఞాశ్చ, సర్వే క్రతవో, దక్షిణాశ్చ
సంవత్సరశ్చ, యజమానశ్చ, లోకాః,
సోమో, యత్ర పవతే యత్ర సూర్యః. 6
తస్మాచ్చ, దేవా బహుధా సంప్రసూతాః,
సాధ్యా, మనుష్యాః, పశవో, వయాంసి,
ప్రాణాపానౌ, వ్రీహియవౌ, తపశ్చ,
శ్రద్ధా, సత్యం, బ్రహ్మచర్యం, విధిశ్చ, 7
సప్తప్రాణాః, ప్రభవన్తి తస్మాత్
సప్తార్చిషః, సమిధ, స్సప్తహోమాః,
సప్త ఇమే లోకా, యేషు చరన్తి ప్రాణా,
గుహాశయా నిహితా స్సప్త సప్త. 8
అత స్సముద్రా, గిరయశ్చ సర్వే,
అస్మాత్ స్యందంతే, సింధవ స్సర్వరూపాః।,
అతశ్చ సర్వా ఓషధయో రసాశ్చ,
యేనైష భూతై స్తిష్ఠతే హ్యన్తరాత్మా. 9
పురుష ఏవేదం విశ్వం కర్మ,
తపో బ్రహ్మ పరామృతం, ఏత ద్యో వేద,
నిహితం గుహాయాం। సోఽవిద్యాగ్రంథిం
వికిరతీహ సోమ్య” 10

తా॥ ఆ అక్షర పురుషుడగు విశ్వకర్మ నుండియే ఋక్కులు, సామములు, యజుస్సులు, దీక్షలు, యజ్ఞములు, ఎల్లక్రతువులు, దక్షిణాలు, సంవత్సరము, కర్మాధికారియైన యజమానుడు, ఆయజమానులుండు లోకములు, సోముడు, సూర్యుడు, ఇంద్రాదిదేవతలు, సాధ్యులు, మనుష్యులు, పశువులు, పక్షులు, ప్రాణాపానములు, వ్రీహియవధాన్యములు, తపస్సు, శ్రద్ధ, సత్యము, బ్రహ్మచర్యము, విధి అనునవి పుట్టినవి. అంతేకాదు. దానినుండియే సప్తప్రాణములు, సప్తకిరణములు, లేదా అగ్నియొక్క సప్తజిహ్వలు, ఆధారాది సప్తచక్రములు, సప్తసమిథలు, హోమములు, భూర్భువరాది సప్తలోకములు కలిగినవి. అంతేకాదు, ఆ విశ్వకర్మనుండియే సముద్రములు, గిరులు, నానావిధనదీనదములు, ఓషధులు, ఆయురుచులు కలిగినవి. ఈ మంత్రము పురుషునినుండి నదీనదసముద్రములు కలిగినవని చెప్పగా యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తము.

"సముద్రాయ వయునాయ సింధూనాం పతయే నమః,
నదీనాం సర్వాసాం పిత్రే జుహుతా విశ్వకర్మణే
విశ్వాహా మర్త్యం హవిః."

సముద్రములకు నదీనదములకు తండ్రియు సృష్టికర్తయు విశ్వకర్మయే అనిచెప్పి పురుషవిశ్వకర్మల ఐక్యమును చాటినది. ఇంకను చివరిరకు-

"పురుష ఏవేదం విశ్వం కర్మ తపోబ్రహ్మ పరామృతమ్"

అని ఆ పురుషుడే ఈ విశ్వమంతయు అనియు, అట్టిపురుషుడు విశ్వముయొక్క, కర్మయొక్క స్వరూపమేఅని పలికి, పురుష విశ్వకర్మల సమైక్యమును లెస్సగా నిరూపించినది. "విశ్వం కర్మ" అనునవి వ్యస్తపదములు. 'విశ్వం'లోని బిందువు (సున్న)ను తొలగించినచో, అది విశ్వకర్మఅయి పరాత్పర పురుషుడును విశ్వకర్మయు ఒక్కటేకాగలరు. ఆ తత్త్వము పరమును, అమృతమును కూడఅయినది. అట్టి పరమపురుష విశ్వకర్మ తత్త్వమును హృదయగుహలోనున్నదాని నెఱింగిన యోగి అవిద్యనుదాటి అమృతుడగునని, ఉపనిషత్తు మూలతత్త్వమునుండి కలిగిన సృష్టివిస్తరమును వర్ణించి, దాని తత్త్వమునెఱింగి అందు తగుల్కొనక, దానికి అధిపతివి కమ్మని సాధకుని హెచ్చరించుచున్నది. వేదోపనిషత్తుల యందు పరతత్త్వమును, జగత్తత్త్వమును ఇంత రహస్యము గాను, సూక్ష్మముగాను వర్ణింపబడి వ్యాఖ్యానము నపేక్షించుచు ఉండును. అట్టిదానిని తపస్సులేక తెలిసికొనుట కెవరికిని సాధ్యముకాదు.

ఇచ్చట ఇంకొక రహస్యమును పాఠకులు గమనించ వలసి యున్నది. నాసదీయసూక్తము సృష్టికిముందు సద సత్తులుగానట్టియు, తదితరమేమియు లేనట్టియు ఒకానొక అనిర్వచనీయ వస్తువున్నదనిచెప్పి, దానిని "....తదేకం, తస్మాద్ధాన్య న్న పరః కించనాస" (10-129-2) ఆ ఒక్కటి తప్ప దానికిపరమైనదేదియు లేదని దృఢముగానే పలికినది.

తరువాత తోచిన తత్త్వమును - "తమ ఆసీ త్తమసా గూఢ మగ్రే" అని దానిని తమశ్శబ్దముచే పేర్కొన్నది. దానినే ప్రకృతి, అవ్యక్తము, లేక మాయాశక్తి, ఆత్మశక్తి, బ్రహ్మచ్ఛాయ - ఇత్యాది పదములతో మనము పేర్కొనుచున్నాము. తరువాత సలిలము, కామము (కామ స్తదగ్రే సమవర్తతాధి) మనస్సు, రేతస్సు-ఇత్యాదులను గూర్చి వచించినది. పిమ్మట విశ్వకర్మ సూక్తమున, ఆ దివ్యశక్తికి విశ్వకర్మఅని దేవతానామమునుంచి, ఆతడే ద్యావాపృథువులతో గూడిన సృష్టినిచేసిన సృష్టికర్తయని ఋగ్వేదము పేర్కొన్నది. పిమ్మట పురుషసూక్తము దానినిపురుషశబ్దముచే పేర్కొని ఆ పురుషునియొక్క ఒక్కపాదమైన సృష్టినిగూర్చి కవితాత్మకముగా వర్ణించినది. సృష్టినంతటిని యజ్ఞముతో పోల్చి ఆ యజ్ఞమునుండియే అన్నియు కలిగినవనువర్ణనమును మనము గమనింతుము.

ఏ మూలకారణ వస్తువునుండి విశ్వములు ఉదయించి మరల ఏ శక్తిలో లీనమగునో, విశ్వకర్మ సూక్తము ఇట్లు చెప్పినది. "య ఇమా విశ్వా భువనాని జుహ్వ ద్ధృషి ర్హోతా నిషసాద పితా నః" ఏ విశ్వకర్మచేత విశ్వ భువన సృష్టి జరిగినదో, ఆ విశ్వకర్మలోనికే మరల విశ్వభువనములు పోవుచున్నవని పై మంత్ర వాక్యమునకు భావము. ఈ విషయమునే విశ్వకర్మ సూక్తములోని మరొక వాక్యము "యో దేవానాం నామధా ఏకఏవ తం సంప్రశ్నం భువనా

యస్త్యన్యా" ఆతనిలోనికే భువనములన్నియు పోవుచున్నవని చెప్పినది. ఇది మన అనుభవమును బట్టి చూచినను సత్యమే. ఎట్లన, మట్టినుండి కలిగిన కుండ, చట్టి, బాన, మూకుడు, ప్రమిద మొదలగు మృద్వికారములన్నియు కడకు అందు లోనే కలియుచున్నవి. బంగారుతో చేయబడిన నగలన్నియు కడకు బంగారములోనే లీనమగుచున్నవి. కాన సదస దతీత తత్త్వమునుండి వచ్చిన జగము చివరకు దానిలోనే లీనమై తుదకు సదసదతీత తత్త్వమే మిగులుచున్నది. ఈ ఋఙ్మంత్ర ములను వివరించుటకోసమై పుట్టిన ఉపనిషత్తులు కూడ జగ మెట్లు మూలకారణమునుండి వెలువడి తుదికందే కలసి పోవునో చెప్పినవి. ముండకోపనిషత్తు ఈ అంశమును చక్కని ఉపమానముతో వర్ణించినది చూడుడు.

"యథోర్ణనాభిః సృజతే గృహ్ణతే చ,
యథా పృథివ్యా మోషధయ స్సంభవన్తి
యథా సతః పురుషా త్కేశ లోమాని
తథాక్షరా త్సంభవతీహ విశ్వమ్." 1-1-7

సాలెపురుగు తననుండియే దారములను వెలువరించి గూడునల్లి, దానిని మఱల తనలోనే లీనము చేసికొన్నట్లు ఎన్నో ఓషధులు భూమినుండియే పుట్టి తుదకు అందే కలసి పోవునట్లు అక్షరమునుండి కలిగన విశ్వములు కడకు అందు లోనే కలసిపోవుచున్నవని భావము. ఇంకొక ఉపమానము- జీవించియున్న పురుషునినుండి వెంట్రుకలు, గోళ్ళు కలిగినట్లు

విశ్వము అక్షరమునుండి కలుగుచున్నదట. గోళ్ళకుగాని, వెంట్రుకలకుగాని ప్రాణములేదు. వాటిని త్రుంచినను, ఖండించినను నొప్పియుండదు. అట్లయినను ప్రాణముకలవాటి వలెనే అవి పెరుగుచున్నవి. కనుక అక్షరమునుండి అక్షర రూపములూకలుగుచున్నవి, జడములునుకలుగుచున్నవి. ఇది గొప్ప శాస్త్రీయాంశము కదా! ఈ సందర్భమున శ్వేతాశ్వతరోపనిషన్మంత్రము నొకదానిని గూడ చూతముగాక.

"యస్తూర్ణనాభ ఇవ తంతుభిః ప్రధానజైః
స్వభావతః, దేవ ఏకః స్వ మావృణోతి,
స నో దధాతు బ్రహ్మావ్యయమ్." 6-10

తా॥ ఒకే ఒక్కడైన యే దేవుడు (ఆత్మ) స్వభావ సిద్ధముగా ప్రధానమునుండి కలిగిన దారముల చేత సాలె పురుగువలె, తనను తానే ఆవరించి బంధించు కొను చున్నాడు. అట్టి పరమాత్మ మనకు అవ్యయ బ్రహ్మస్థితిని చేకూర్చుగాక! ఈ మంత్రము "స ఆశిషా ద్రవిణమిచ్ఛ మానః ప్రథమచ్ఛద వరానావివేశ" అన్న ఋగ్వాక్యమునకు వ్యాఖ్యానమేకాని ఇతరముకాదు. ఈ విషయమునే పిమ్మట శ్వేతాశ్వతర మంత్రము కూడ బలపఱుచుచున్నది.

"ఏకో దేవ. స్సర్వభూతేషు గూఢ
స్సర్వవ్యాపీ సర్వభూతాంతరాత్మా,
కర్మాధ్యక్షః స్సర్వభూతాధివాసః,
సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణ శ్చ." 6-11

తా॥ ఒకే ఒక దేవుడు(పరమాత్మ)ఎల్లభూతములందు గూఢముగానున్నాడు. అతడే అంతట వ్యాపించి యున్నాడు. సర్వభూతములకు అంతరాత్మయైయున్నాడు. అతడే కర్మాధ్యక్షుడు, సర్వ భూతములకు నివాసము ఆధారము. ఇంతియేల, ఆతడేసాక్షి, చేతనుడు, కేవలుడు. త్రిగుణసంగము లేని నిర్గుణుడును. ఇట్టి అనిర్వచనీయ శక్తినుండి సరూపము, విరూపము అయిన సృష్టి కలిగి అందే లీనమగుటలో వైపరీత్యమేమియు లేదు. ఈ భావమునే భాగవతములోని దిగువ పద్యమిట్లు చెప్పినది.

క. ఒకపరి జగముల వెలికిని
నొకపరి లోపలికిఁ గొనుచు నుభయము తానై
సకలార్థ సాక్షియగు న
య్యకలంకుని నాత్మమయుని నర్థిఁ దలంతున్.

- జ్ఞేయ వస్తువు -

తెలిసికొనదగిన దేది! అను విషయమునుగూర్చి వేదముల అభిప్రాయమును ఆరయవలసియున్నది. ఋగ్వేదములో విశ్వోత్పత్తి ప్రకారమును వర్ణించు సూక్తములు 1. నాసదీయ సూక్తము. (ఋ 10-129) 2. విశ్వకర్మ సూక్తములు (ఋ 10-81-82) 3. పురుష సూక్తము. (ఋ 10-90) 4. హిరణ్యగర్భ, సృష్టి సూక్తములు (10-121, 3-55)

ఈశ్వరుడనియు సమన్వయము. ఇంద్రునివలెనే జీవుడు కూడా భోగప్రియుడు. తన స్త్రీధనాదులతో తృప్తిపడక ఇతరుల సంపత్తిని సర్వదా కోరుచుండును. వాటిని సంపాదించుటలో ఎన్నెన్నో కష్టనష్టములకు, అవమానములకు, ఆపదలకు, గురియగుచుండును. వాటినుండి తప్పించుకొనలేక గిజగిజలాడుచు భగవంతుని రక్షించుమని వేడుచుండును. అంతియేకాక కామక్రోధాది పీడితుడై పరద్వేషము, పరావమానము వంటి కార్యములకు పూని తగవులు తెచ్చి పెట్టుకొనుచుండును. ఎంత చేకూరినను చాలదని వగచుచు, ప్రపంచసంపదను పెంచుకొననే చూచుచుండువాడు జీవుడు కదా! ఇట్టివానికి ఇంద్రునితో పోలిక సమంజసమే కాదా. జీవుని ఆపత్సమయములందు అతనిని ఆదుకొని, కామోపశాంతిచేసి దరిచేర్చువాడు. సహస్రారవాసియైన ఒక్క పరమేశ్వరుడే. కావుననే వారిరువురి మైత్రిని, భేదరాహిత్యమును వేద మంత్రములు "ఇంద్రస్య యుజ్యః సఖా" "సయుజా సఖాయా" అనెడి వాక్యములచేత సత్యసమ్మతముగా సూచించినవి. ఇంకొక విష్ణు మంత్రము "ఉరుక్రమస్య స హి బంధు రిత్థా" అని అట్టి పరమేశ్వరానుగ్రహము పొందిన జీవుడు ఆ పరమేశ్వరునికి బంధువే, పుత్రుడే, సాక్షాత్తు అతడే కాగలడని అద్వైతస్థితిని బోధించినది. సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ఋగ్వేద మంత్రములలో ఇట్టి రహస్యములెన్నియో మనకు పొడకట్టగలవు

తెలుంగరనియే దీని భావమును. అనగా విశ్వములు వెలువడుటకు, లేదా వికసించుటకు హేతువయిన పరమమూలకారణతత్త్వమును ఎఱుంగకున్నారనియేగదా భావము. ఏలన, కేవలము కారణవిజ్ఞానము సందేహములను పోగొట్టునుకాని, కార్యవిజ్ఞానము సంశయములను పోగొట్టజాలదు. కార్యకారణముల యొక్క సమగ్రజ్ఞానము కలిగినప్పుడే మానవుడు భయ సందేహ విభ్రమములనుండి ముక్తుడగుచున్నాడు. కనుక నరునకు ఏలోపమూలేని సమగ్రమైన కార్యకారణజ్ఞానము కావలసియున్నదని ఈ మంత్రము స్పష్టీకరించుచున్నది. "న తం విదాథ" అను మంత్రభావమును శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు ఇంకొకరీతిగా పలికినది-

"అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతా
పశ్య త్యచక్షు స్స శ్రుణోత్యకర్ణః,
స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యాస్తి వేత్తా
త మాహు రగ్ర్యం పురుషం మహాంతం." 3-19

తా॥ ఆవిశ్వకారణునకు కాలు సేతులులేవు. అయినను అతడు తొందఱగానడువగలడు. అన్నింటిని పట్టుకొనగలడు. వానికి కన్నులు, చెవులులేవు. అయినను చూడగలడు, వినగలడు. ఇంతయేల తెలియదగినదాని నంతటిని ఆతడు తెలిసికొనును. కాని అతని నెఱుంగువాడు మాత్రములేడు. అనగా ఆతని విశ్వస్వరూపమును సంపూర్ణముగా నెఱుంగువాడు లేడని భావము. అంశరూపమున నెఱింగినవారు ఉండ

వచ్చును. అట్టి మహాపురుషునే మొట్టమొదటి వానినిగాను, మహాత్మునిగాను చెప్పుచున్నారు. ఈ మంత్రమున "న చ తస్యాస్తి వేత్తా" అన్నమాట "నతం విదాథ" అనెడి పై వేదవాక్యానుసారము వెలువడినదే అని గ్రహింపవలయును. విశ్వకర్మ సూక్త, శ్వేతాశ్వతర మంత్రములు ఇట్లు మానవులు జగత్కారణ విశ్వకర్మనెఱుంగకున్నారని, పలుకగా, పురుష.సూక్తము ఏమనుచున్నదో ఆలకింతము. పురుష సూక్తము ఋగ్వేద దశమ మండలమున తొంబదవ సూక్తముగా నున్నది. అందు 16 మంత్రములలో 64 పాదములలో సృష్టిస్వరూప తత్త్వములు వివరింపబడగా, అదే పురుష సూక్తము యజురారణ్యకమున, 99 పాదములతో విశ్వకర్మ తత్త్వమును వివరించినది. అందు వివరింపబడిన జగత్కారణ వస్తువుగూడ మొదట పురుషశబ్దముతో పేర్కొనబడినను చివరకు "అద్భ్యస్సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ విశ్వకర్మణ స్సమవర్తతాధి" అని విశ్వకర్మగానే పేర్కొనబడినది.విశ్వమునకు సంబంధించిన సృష్టి, స్థితి, లయాదులైన సమస్తకర్మలు గలది కావున జగత్కారణమును విశ్వకర్మయని పేర్కొనుట వేదఋషులకు అత్యంతము ఇష్టము. ఇట్లనుటచేత ఇతర పదములచే పేర్కొనలేదని భావముకాదు. ఆ జగత్కారణమును విశ్వకర్మపదముచేతనే పేర్కొనుట సమంజసమును, సంపూర్ణార్థప్రదమును, సార్థకమును,కాగలదు.ఇట్టి యజురారణ్యక పురుషసూక్తములోని దిగువ మంత్రము ఏమనుచున్నదో చూతము-

"వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతం
ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్,
త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి
నాన్య' పంథా విద్యతేఽయనాయ".

తా॥ పురుషసూక్తములో వర్ణింపబడిన "జగత్కారణ మహాపురుషుని-చీకట్లకవ్వల వెలుగు ఆదిత్యవర్ణుని నే నెఱుంగుదును. అతనిని ఈ రీతిగా నెఱింగినవాడే మృత్యురూప సంసారమునుండి విడివడి అమృతుడు కాగలడు. గమ్యమును చేరుటకు ఇంతకంటెను వేఱుమార్గము లేదు. దీనిని బట్టి జగత్కారణ వస్తుజ్ఞానము సర్వులకు ఆవశ్యకమని తేలుచున్నది. విశ్వకర్మసూక్తము జగత్తులను సృష్టించిన విశ్వకర్మాత్మక జగత్కారణమును మీరెఱుంగకున్నారని అనగా, పురుషసూక్తమంత్రము ఆతని నెఱింగిననే జీవులకు - అమృతత్వసిద్ధి. గమ్యమును చేరుటకు ఇంతకంటె గత్యంతరము లేదు - అన్నది. కాగా, పరమాత్మ జ్ఞానమనునది జీవుల కైవల్యపరమని తేలినదికదా! ఈ భావమునే పురుషసూక్తము రెండవసారికూడ ఇట్లు పలికినది.

"త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి,
నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే".

రెంటిభావము ఒకటే అయినను రెండవసారి శ్రుతి మాతి పునరుక్తిగా ఏలచెప్పెననగా, "ద్విర్బద్ధం సుబద్ధం భవతి" అనెడిన్యాయము ప్రకారము రెండుసార్లు చెప్పినది

నిర్బాధమైన సత్యమని తెలియచేయుటకే- అని పాఠకులు గుర్తించ వలయును. ఒకటికి రెండు మూడుసార్లు చెప్పి ముమ్మాటికీసత్యమనుట వ్యవహారములోకూడ ఉన్నదిగదా!

విశ్వకర్మసూక్తము జగత్కారణ పరమతత్త్వమును మానవులెఱుంగకున్నారని అనగా, దానికి పూరణముగా పురుషసూక్తము ఆతని (దాని) నెఱింగిననేకాని జన్మమృత్యు రాహిత్యరూప అమృతస్థితికలుగదని చెప్పినది. అంతటితో నూరకుండక ఇంకను ఇట్టి అమృతత్వమునకు ఆజగత్కర్తయే ప్రభువనియు, అనగా మోక్ష ప్రదాత అనియు "ఉతామృతత్వస్యేశానః" (పు. సూ. రెండవ మంత్రము) భూత భవ్య స్వరూపుడయిన ఆ పురుషుడే అమృతత్వము నిచ్చు ప్రభువు, అనగా మోక్షరూపుడేఅనియు- అన్నది. ఈవిశ్వోత్పత్తిసూక్తములకు గల సంబంధము ఈ విధమయినదే. దీనిని తెలిసికొని మఱీ పాఠకులు వీటి అర్థ రహస్యములను భావింపవలసి యున్నది.

దీనినిబట్టి జగత్కారణము లేదా జగత్కర్త జ్ఞేయ మనియు, ఆ జ్ఞేయము నెఱుంగుటచేత కలుగునది అమృతత్వ మనియు తెలియుచున్నది. ఇట్టి వేద మార్గమునే అనుసరించిన భగవద్గీత కూడ ఈ భావమునే అనువదించినది.

"జ్ఞేయం యత్త త్ప్రవక్ష్యామి
యద్ జ్ఞాత్వామృత మశ్నుతే,

అనాదిమత్పరం బ్రహ్మ
నసత్తన్నాసదుచ్యతే" -13-12

తా॥ జ్ఞేయ వస్తువేది కలదో, దానిని గూర్చి చెప్పు చున్నాను. దాని నెఱుంగుటచేత నీవు అమృతుడవు కాగలవు అన్నది. కనుక జ్ఞేయ వస్తు జ్ఞానము అమృత ప్రదమని తేలు చున్నది. ఇట్టి అమృతస్థితియే ఉపనిషత్తుల లక్ష్యము కూడ అని "అమృతత్వస్య తు నాశాస్తి విత్తేన" (బృహదా రణ్యకం) ఇత్యాది మంత్రములు వాకొనుచున్నవి. మృత్యు వును దాటుట అమృతత్వమునకు అర్థమయినను, మృత్యు భయమును దాటి, తాను సర్వదా అమృత స్వరూపుడే అనుజ్ఞానమును పడయుటయే అమృతత్వము యొక్క పరమ తాత్పర్యము.

పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములయందు వర్ణింపబడిన తత్త్వము ఒక్కటే యనుటకును, పురుష, విశ్వకర్మలు ఏకమే అనుటకును వాటి మంత్రములలో మనకు అనేక దృష్టాంతము లగపడును. ఇప్పుడు చెప్పుకొన్న "న తం విదాథ య ఇమా జజాన" "త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి "అన్న వాక్యములే కాక, పురుష సూక్తపు మూడవ మంత్రము నందలి" ఏతావా నస్య మహిమా, అతో జ్యాయాంశ్చ పూరుషః" భూత, భవిష్య, ద్వర్తమాన రూపమయిన జగమంతయు ఆతని మహిమయే. కాగా ఆతడు మాత్రము దీని (ఈ జగము) కంటెను జ్యాయాన్" గొప్ప

వాడు. విలక్షణుడు గూడ అన్నమాట. జగము కార్యము కాగా, ఆతడు కారణ స్వరూపుడు. ఈ జగద్విలక్షణమైన గొప్పదనము, విశ్వకర్మ సూక్తమునుండియే పురుష సూక్తము లోనికి వచ్చినది. విశ్వకర్మసూక్తవర్ణన ఇది.

"పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా,
పరో దేవేభి రసురై ర్యద స్తి." ఋ-10-82.5

ఆ విశ్వకర్మ తత్త్వము దివముకంటెను, ఈ భూమి కంటెను, దేవాసురులకంటెను, పరమైనది. పురుషసూక్తము జ్యాయాన్ అనగా విశ్వకర్మ సూక్తము పరము, అన్నది-అనగా శ్రేష్ఠము, అవతలిది అని అర్థము. అది జగద్రూపమయినను, ఆ జగత్తునకు విలక్షణము, శ్రేష్ఠము అయినదన్నమాట. అందుకే దీని నెఱుంగుటతో బాటు, దాని నెఱింగిననే కాని అమృతత్వము కలుగదట. జగమును అంద రెఱుంగుదురు. అనుభవింతురు. దాని కారణము మాత్రము సర్వ శ్రేష్ఠము కాన, ఎవరో ఒకరు మాత్రమే దాని ననుభవించి అమృతులగుదురనుట ఇచ్చట రహస్యము. "కశ్చి ద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్ష దావృత్త చక్షు రమృతత్వ మిచ్ఛన్" అని గదా ఉపనిషత్తు. కావున ఏ ఒకానొకడో మాత్రమే. దానిని పొంది తన్మయుడగును.

ఇట్టి జగత్కారణము తెలియదగిన జ్ఞేయమని చెప్పిన ఋగ్వేదము- దాని స్వరూపమును, ఆదియందు దాని స్థితిని

ఎట్లు వర్ణించినదో మనము నాసదీయ సూక్త మంత్రములను బట్టి తెలిసికొనగలము.

నాసదీయ సూక్తము

ఋగ్వేదములోని రహస్యములలోని కెల్లను పరమ రహస్యమయినది నాసదీయ సూక్తము. ఇందు ఏడు మంత్రములు కలవు. దీనికి ద్రష్ట పరమేష్ఠిగా ప్రసిద్ధుడయిన ప్రజాపతియని చెప్పబడినది. ప్రజాపతి, పరమేష్ఠి, విశ్వకర్మ పదములు ఒకే వస్తువుయొక్క భిన్న నామములని, మూర్తులని సాయణుల భావము. విశ్వకర్మ సూక్త ద్రష్ట భావన విశ్వకర్మయని అనుచున్నారు. అతడేకాని, లేక ఆతని తుల్యుడే కాని, ఈ ప్రజాపతి కావచ్చును. సృష్టికి ఆద్య పురుషుడే ఈతడని భావించుటలో అనుచితమేమియు లేదు. వేద మంతయు పరమేశ్వరుని నిఃశ్వాసమనియేకదా మనవారి భావము. ఈ సూక్తమునందు విశ్వోత్పత్తి కారణమును, ప్రకారమును, జీవులు పొందవలసిన గమ్యమును, అతి నిగూఢముగాను, సత్య సమ్మతముగాను ఇందలి మంత్రములు సూచించుచున్నవి. ఆ సత్యమును ఋతమని కూడ ఋషులు కొన్ని మంత్రములలో పేర్కొనియున్నారు. ఆ యంశములనే ఇచ్చట అవకాశానుసారము పరిశీలించి చూతము. స్థూలముగా చూచినచో, నాసదీయ సూక్తమున 7 మంత్రములు మాత్రమే యున్నవి. ఇక విశ్వకర్మ సూక్తములు 10వ మండలమున 81-82 సంఖ్యలుగలవి. వాటిలోను

ఒక్కొక్కసూక్తమున ఏడేసి మంత్రములేయున్నవి. నాసదీయ, విశ్వకర్మసూక్తములు మూడును- సృష్టి కారణమును, సృష్టి స్వరూప తత్త్వములను ప్రవచించునట్టివే. మూటి అంత స్స్వరూపమును ఒకేరీతిగానుండుటను మనము గమనించ గలము. నాసదీయసూక్తము సృష్టికారణమును సదసద్విల క్షణమనిచెప్పి దానికేపేరునుపెట్టలేదు. కాగా విశ్వకర్మ సూక్తములు ఆ జగత్కారణ వస్తువునకు విశ్వకర్మనామము సముచితమన్నవి. ఇందలి సప్తమంత్రసంఖ్యకూడ సప్తవ్యా హృతులకు, సప్తలోకములకు, సప్తచక్రములకూ సూచకమై పిండబ్రహ్మాండ తత్త్వములనే చాటుచున్నది. కావున నాస దీయ విశ్వకర్మ సూక్తములద్రష్టలు అభేదరూపులుగాని ఒక్కరేగాని కావచ్చునని తోచుచున్నది. వీరొక్కరైనను, ఇద్దరైనను మనకందరి తత్త్వార్థమే ముఖ్యము.

ఋగ్వేదీయ పురుషసూక్తములో 16 మంత్రాలున్నవి. కాగా యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములు రెంటిలోను 16 మంత్రములున్నవి. 17 వదిగా "సముద్రాయ" అను మంత్రముగలదు. ఈ 16 సంఖ్యకూడ పురుష విశ్వకర్మ సూక్తముల సాదృశ్యమునకు నిదర్శనమే. నాసదీయసూక్తము నందు స్తుతింపబడిన దేవత జగత్కారణ పరమాత్మ అని యాస్క, సాయణాదులభావము. అందలిమొదటి మంత్రమిది.

"నా స దాసీ న్నో స దాసీ త్తదానీం

నాసీ ద్రజో నో వ్యోమాపరో యత్
కి మావరీవః కుహ కస్య శర్మ
న్నంభః కిమాసీ ద్గహనం గభీరమ్".

—ఋ - **10-129.1**

తా॥ ఈ మంత్రము సృష్టి వెలువడుటకుపూర్వము
... ... ఉండేదో చెప్పుచున్నది. ఒకవిధముగా అప్పుడున్న
... , వ్యతిరేకముగా వర్ణించుచున్నదనవచ్చును. దీనినే
... , ... వాక్యములచే తత్త్వమును నిర్దేశించుటఅని శాస్త్ర
పరిభాషలో చెప్పినారు. సామాన్యులు దీనిని డొంకతిరుగుడు
... అందురు. అప్పుడు సత్తుకాని, అసత్తుకాని లేదు.
... ... సదసత్తులకు అతీతమై అనిర్వచనీయమైన దన్న
మాట. ... అనగా అది చెప్పనూ, చూపనూ, ఆలోచింపనూ
... ... స్థితి అన్నమాట. అనగా ఆస్థితిని, సాధకులు అనుభ
వింపలేరా, అని ప్రశ్న రావచ్చును. ఏల అనుభవింపలేరు?
... సాధకులుమాత్రము అనుభవింతురు. వారే ధీరులు.
... కే "యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా
... ... ము మాటలకు మనస్సునకు అందనట్టిది-అని
... ... గంటిసూ "ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వాన్న బిభేతి
... ..." అనికూడ అన్నది. అనగా అది కేవలము
... ... మరియు దాని నెఱింగినచో ఇక భయము ఉండ
... ... సదసత్తుల వర్ణన.

... నైన సాధకులు, ఆస్థితిని, సమాధి సమయమున

కొంతవఱకు పొందుదురు. వారుపొందెడి సమాధికంటెను, అతీతమయిన మహాతురీయాతీతమే అది. అప్పటికి అందు జగద్బీజము అంకురింపనేలేదా ? అయిన దానియందది ఉన్నదా ? ఏమో చెప్పలేము. పిమ్మట వ్యక్తమగుచున్నది కాన, ఉన్నదనుకొనక తీరదు. అందుకే అది అవ్యక్తము జగత్తు దానియందు వ్యక్తముకానిస్థితి. ఏకైకతత్త్వము మాత్రమే ఉన్నస్థితి. దీనిని సాధకులు జాగ్రత్తును, స్వప్నమును, సుషుప్తిని దాటి సమాధినిపొంది రుచిచూచు చున్నారు.ఆవల నాల్గవదైన ఆ సమాధినిగూడ దాటి తురీయాతీతము అగుచున్నారు. ఈ స్థితినే "తమేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే"అని గీతయు,"తమేవం విద్వా నమృత ఇహాభవతి" అని పురుషసూక్తమును అన్నవి. కాన ఈ స్థితి అగమ్యము-అనగా పొందరానిది ఏమాత్రమును కాదు. తానే, అయ్యును తన్ను దానిగా తెలిసికొనలేని స్థితి అది. దీనినే సద్గురుమూర్తి "తత్, త్వం, అసి" అనెడిమహావాక్యముచేత బోధించు చున్నాడు. శిష్యుడు "అహం, బ్రహ్మ, అస్మి" అని అనుభూతివిపొందు చున్నాడు. ఈ స్థితిని గీత "తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్" అన్నది. నన్ను తత్త్వములతోపాటు తెలిసికొని నాలోప్రవేశించుట, నాలో కలసిపోవుట, నేనేఅగుట-అనిదీనిభావము. ఇది విశ్వవికాసమునకు కారణమయిన మూలతత్త్వముకాన, దీనిని విశ్వకర్మ అన్నపదముతో విశ్వకర్మ సూక్తము పేర్కొన్నది. అట్టి

దాని నుండియే ద్యావాపృథువులు వెలసిన వన్నది ఈ ద్యావాపృథువులతో గూడిన విశ్వమునకు రెండవదయిన భౌతికమూలబీజమును, అనగా ఉపాదానకారణమును నాస దీయసూక్తము "తమస్సు" అన్నది "తమ ఆసీత్తమసా గూఢ మగ్రే" అని మంత్రవాక్యము. సదసదతీత తత్త్వమునందు తమస్సని చెప్పదగినమాయ, లేక మూలప్రకృతి తోచినది. దానిని ప్రధానమని, అవ్యక్తమనికూడ అన్నారు. ఇది సదసదతీత తత్త్వమునుండి అవిభాజ్యము. అందే అవ్యక్తముగా నిగూఢము. అందుకే "తమసా గూఢ" మన్నది శ్రుతి. మొదటి విశ్వకర్మతత్త్వము దీనిని తనలో వ్యక్తము కానీయక అనన్యముగా ఇముడ్చుకొన్నది. అందుకనికూడ ఇవి రెండూ అవ్యక్తములైనవి. దీనిని ఆ విశ్వకర్మయొక్క (లేక, మూలవస్తువును బ్రహ్మ మని పిలుచుకొన్నచో) జగత్కారణ బ్రహ్మముయొక్క దివ్యశక్తి అనవచ్చును. కాగా, అప్పుడది బ్రహ్మశక్తి, చిచ్ఛక్తి కాగలదు. ఆ మాయా శక్తి గాయత్రీస్వరూపము. అది విశ్వకర్మలో అవిభాజ్యముగా అనన్యముగా సంలీనము. నాహ్మద్విశ్వకర్మయే అన్నను దోషములేదు. అందుకే గాయత్రీవిశ్వకర్మలు అభేదస్వరూపులు. ఒకరిని చూచినచో, ఇంకొకరిని చూచినట్లే అనుభూతికలుగును. ఒకరు విశ్వరూపముకాగా, ఇంకొకరు విశ్వకారణస్వరూపము. విశ్వమునకు విశ్వకర్మకు అభేదమే. కావుననే విశ్వకర్మగా (భగవంతునిగా) ఉపాసింపు

డని సాధనకాండమనుచున్నది. ఈ (తమోరూప) గాయత్రి నుండి మహదహంకారములు వెలువడినవి. అవికూడ అవ్యక్తములే. అటుతరువాత పంచతత్త్వముల ప్రాదుర్భావము. అవియే పంచతన్మాత్రలు. పంచమహాభూతములు. తొలుత పేర్కొన్న అవ్యక్తములోనే త్రిగుణములున్నవి. కాన పంచతత్త్వములుకూడ త్రిగుణాత్మకములే. ఈ త్రిగుణాత్మక పంచతత్త్వముల సాంకర్యముచేతను, పరిణామము చేతను వెలసినదే బ్రహ్మాండము. పంచతత్త్వములు, పంచబ్రహ్మలు, పంచమూర్తులు, పంచఋషులు, పంచేంద్రియములు, పంచవిషయములు, జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తి, తురీయ, తురీయాతీతములనెడి పంచావస్థలు, సత్తు, చిత్తు, ఆనందము, నామము, రూపము - అనెడి పంచాంశములుగా వెలసినవి. వాటి సమూహమే ప్రపంచమయినది. ప్రపంచ శబ్దములోని పంచశబ్దము దానినే సూచించుచున్నది. దానికి మించి, ప్రపంచము లేనేలేదు. ఈ రహస్యమును సృష్టికర్త మనకాలుసేతులకు, అయిదేసి వ్రేళ్ళను నిర్మించి, మనకు సూచించినాడు. మనలను పొరపాటు పడవలదని హెచ్చరించినాడు. ఈ ప్రపంచకార్యములను సృష్టి, స్థితి, లయము, తిరోధానము, అనుగ్రహమును చూపుటకు విశ్వకర్మచే సృజింపబడినవారే పంచబ్రహ్మలుకాని, పంచమూర్తులుకాని. వీరే మను, మయ, త్వష్ట్ర, శిల్పి, (దైవజ్ఞ) విశ్వజ్ఞులు. బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఇంద్ర, సూర్యులు. సానగ, సనాతన,

మహాభూస, ప్రత్న, సుపరర్ణులు. వీరిని విశ్వకర్మసూక్తము, "త ఆయజంత ద్రవిణం సమస్మా ఋషయః పూర్వే, జరితారో న భూనా" అన్న మంత్రముచే సూచించినది. అట్లని సప్తఋషులను వదలలేదు. "యత్ర సప్తర్షీన్ పర ఏక మాహుః" అని వారిని- ఆధార, స్వాధిష్ఠ, మణిపూర, అనాహత, విశుద్ధ, ఆజ్ఞా, సహస్రారములుగా పేర్కొన్నది శ్రుతి మాత. ఆ ఋషులందఱికిని జనకుడు విశ్వకర్మయే అని చెప్పినది. ఆ పంచబ్రహ్మాది పంచకములు విశ్వకర్మనుండితోచినవే. తత్సంతానమే అన్నది శ్రుతి. వసు, రుద్రాదిత్యులు గూడ సూర్య చంద్రులతో పాటు విశ్వకర్మ సంతానమేఅని యజుర్వేదమంత్రములు సూచించినవని మనము "యజుర్వేద దర్శనము"న చదివియే యున్నాము.

బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు

బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు తమస్సు (మూల ప్రకృతి) తోచిన పిమ్మట కలిగినవారే. ఎట్లన, రజ, స్సత్వ తమస్సు లనెడి మూడు గుణములు అవ్యక్తమని చెప్పబడిన మూల ప్రకృతిలోనివే. ఆ గుణ సంయోగమువలన అందు పరమాత్మ ప్రతిబింబము పడగా ఏర్పడినదే జగమంతయును. దీనిని గీత-

"యావత్సంజాయతేకించిత్ సత్వమ్‌స్థావర జంగమమ్

క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్ తద్విద్ధి భరతర్షభ."
13-26

అన్నది. రజోగుణమువలన, పదార్థములుపుట్టుచున్నవి. సత్వగుణమువలన కొంతకాలముపాటు స్థితిని పొందుచున్నవి. తమో గుణమువలన నశించుచున్నవి. మానవులు కూడ సత్వగుణముచేత జాగ్రత్తును, రజస్సుచేత స్వప్నమును, తమస్సుచేత సుషుప్తిని, శుద్ధసత్వము చేత సమాధిని గుణాతీతత్వముచేత తురీయాతీతమును పొందుచున్నారు. కావున సృష్టిచేయు బ్రహ్మ రజో గుణప్రధానుడు, పాలించెడి విష్ణువు సత్వగుణ ప్రధానుడు, సమయించెడి రుద్రుడు తమో గుణ ప్రధానుడు అగుచున్నాడు. ఈ గుణ సంయోగము వల్లనే వారి కాయా శక్తులు, రూపములు ఏర్పడుచున్నవి. కావున మాయాశక్తి తోచకముందు త్రిగుణములే ఉండుటకు వీలులేదు. త్రిగుణములు లేనప్పుడు దేవ, మానవ, తిర్యగాదులు ఉండవు. కావున మాయాశక్తి ప్రభవించకముందు-తమస్సుపుట్టక పూర్వము విశ్వకర్మ తత్త్వ మొక్కటే ప్రకాశించునుకాని, బ్రహ్మ, విష్ణు రుద్రాదులకు అప్పుడు తావే లేదు. నాసదీయ సూక్తము ఇట్టి ఋతమునే ప్రవచించినది. ఈ భావము నంతటిని రాశిపోసి చూపినట్లు వెలసిన మూల స్తంభమనెడి తాత్త్విక గ్రంథ ప్రథమ శ్లోకము ఏమనుచున్నదో చూతము.

"న భూమి ర్న జలం చైవ, న తేజో న చ వాం

న చ బ్రహ్మా, న విష్ణుశ్చ, న రుద్రో, న చ తారకా,
సర్వశూన్యే విశ్వకర్మా, స్వయంభూ రభవ త్తదా".

ఆకాశాదితత్త్వములు, బ్రహ్మ విష్ణ్వాదులు, ఎవరూ లేనప్పుడు ఉన్నది ఒక్క సదసదతీతతత్త్వమే. అదే జగత్కారణము. అదే నిరాలంబ స్వయంభూ విశ్వకర్మ స్వరూపము. కనుక జగమంతయు-విశ్వమెల్లనూ, అట్టి స్వయంభూ విశ్వకర్మ సంభూతమే కాన, వైశ్వకర్మణమే. స్వాయంభువమే! ఈ స్వయంభూ విశ్వకర్మనుండియే జగములు వచ్చినట్లు, ఆ జగముల కథా క్రమమును వక్కాణించు వేదములు కూడ వచ్చినవి.

"అస్య మహతో భూతస్య నిఃశ్వసితమేతద్యదృగ్వేదో
యజుర్వేద స్సామవేదో హ్యథర్వవేదః."

భగవంతునినుండి వచ్చిన ఇట్టి వేద సూక్తముల ననుసరించియే మన వేద గ్రంథములు కొనసాగుచున్నవి. మధ్య కాలమున ఈ సత్యములకు సరియైన ప్రచారము తగ్గినది. స్వార్థపరుల అపసిద్ధాంతములు పెచ్చు పెరిగి మానవ సమాజమున భేదములను, వైషమ్యములను సృష్టించినవి. ఈ అంశమునే గీతలో కృష్ణుడు "స కాలేనేహ మహతా యోగో నష్టః పరంతప" అన్నాడు. ఆ నష్టయోగము నుద్ధరించుటయే గ్రంథకర్త ఉద్దేశ్యము.

ఇంకొక రహస్యము

"పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని" అన్నప్పుడు జాగ్రదవస్థ సూచింపబడుచున్నది. మానవుడనుభవించు పంచావస్థలలో తురీయాతీతము తురీయములోనే అంతర్భూతము. జాగ్రదవస్థ నిక్కమయిన జగదనుభవము కనుక, ఆ ఒక్క భాగమునందే జీవుడు జగదనుభవమును పొందునది. తక్కిన స్వప్న, సుషుప్తి, సమాధులనెడి మూడు పాదములు జాగ్రత్తునకు పైనుండునవి. జీవి ఏ పరమకారణమునుండి వచ్చెనో, మఱల ఆ పరమకారణమును చేరిననేకాని, అతని ప్రయాణము పూర్తికాదు. అదియే విష్ణుపదము అని వేదమన్నది. "తద్విష్ణోః పరమం పదం సదా పశ్యన్తి సూరయః" అన్న మంత్రమున. "త మేవ చాద్యం పురుషం ప్రపద్యే" అని గీత-"త మేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి" అని యజురారణ్యకము. కాగా జీవుడు ఏ ఆద్య వస్తువునుండి వచ్చెనో మఱల ఆ ఆద్యవస్తువులోనే లీనమగుట జీవిత గమ్యము దీనిని విశ్వకర్మసూక్తము "తం భువనా యంత్యన్యా" అన్నదికదా! ఆ జగత్కారణమున భువనములు ప్రవేశించి ధన్యము లగుచున్నవని భావము.

జాగ్రత్ స్వప్నములను ఒక పాదముగా చెప్పుకొని, సుషుప్తి. సమాధి, తురీయా తీతములను మూడుపాదములుగ నయినను చెప్పుకొనవచ్చును. ఇది సమన్వయము కుదురు

టకును, అనుభవమునకు కూడ సరిపోవుచున్నది. జాగ్రత్తు వంటిదే స్వప్నము కూడ కనుకను, రెంటికిని స్థిరము అస్థిరములే భేదము కనుకను అవి రెండును ఒక్క పాదముగా లెక్కింపబడుటయే యుక్తము. ఇక జగదనుభవము లేనట్టి దశలు సుషుప్తి, సమాధి, తురీయాతీతమునే గనుక అవి పురుషునియొక్క త్రిపాద్విభూది వంటివే. సృష్టి కూడ, అనగా జగదనుభవముకూడ సుషుప్తినుండి లేచిన పిమ్మటనే కలుగుచున్నది. కనుక జాగ్రత్స్వప్నాదులు పురుషుని యొక్క చతుష్పాదములని గ్రహించుట ఆధ్యాత్మిక సాధకులకు ముక్తిమార్గ సూచకమే.

ఇక పరమతత్త్వ విషయమునను, ఇట్టి క్రమమునే కాంచగలము. సదసదతీత స్థితి తురీయా తీతము. అందుండి సచ్చిదానందములు తోచుట సమాధిలేక తురీయస్థితి. ఇక సుషుప్తి అజ్ఞాన ప్రధానము కాన, అదియేమో జగత్కారణమయిన తమస్సు (మాయ) తోచినట్టి దశ. ఆవల స్వప్నమంతయు, ఈశ్వరుని జగన్నిర్మాణ సంకల్పమువఱకు గల స్థితి. ఇక జాగ్రత్తు చతుర్థమయిన విశ్వము తోచి అనుభూతమయ్యెడు దశ. ఈ రీతిగా సృష్టికార్యము విస్తరించు దశలన్నియు (నాలుగును) మన జీవితమున పరమేశ్వరుడు చూపెట్టియేయున్నాడు. ఈ మొత్తమే పురుషునియొక్క చతుష్పాద్విభూతి యన్నమాట. ఇంతటి విస్తృతార్థము నాసదీయ సూక్తములో గూఢాతిగూఢముగా నెలకొని యున్నది.

దానిని మూలస్తంభ శ్లోకము సత్యసమ్మతముగాను, వ్యాఖ్యాన రమ్యముగాను వివరించినది.

ఆ శ్లోకమున బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు లేనప్పుడు విశ్వకర్మ ఒక్కడే ఉన్నాడనుటలోని పరమార్థము ఇది.- బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు, త్రిగుణముల యొక్క సంయోగమువలన ఏర్పడిన ప్రత్యేక, ప్రత్యేక శక్తులు. విశ్వకర్మనామక శక్తియే మొ, త్రిగుణరహితమేగాక, సదసత్తులకును అతీతమని నాసదీయసూక్తమే చెప్పినదికదా! రెండవదశలో అది సచ్చిదానందస్వరూపము. దానిని మనము సమాధితో ఉపమించుకొన్నాము. ఇక "తమ ఆసీ త్తమసా గూఢమగ్రే" అన్న తరువాతకాని, మూలప్రకృతి తోచలేదు. అది తోచిననే గాని, అందలి త్రిగుణముల సంపర్కముచే బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులు ఏర్పడరు. రజోగుణసంబంధముకలవాడు బ్రహ్మ. తమోగుణ సంపర్కముగలవాడు రుద్రుడు. సత్వగుణ సంయోగకలవాడు విష్ణువు. కాగా గుణరహితమైన జగత్కారణ విశ్వకర్మయందు ఈ త్రిగుణములు వెలసిననేకాని బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు ప్రకాశింపలేరు. కావుననే మూలస్తంభ శ్లోకము "నచ బ్రహ్మా, న విష్ణుశ్చ, నరుద్రో, న చ తారకాః" అని పరమసత్యమును చెప్పినది. ఆ శ్లోకము నాసదీయసూక్త ప్రథమమంత్రమునకు వ్యాఖ్యావివరణలవంటిది. బ్రహ్మాదులు గుణసంగమున్ననేగాని, సిద్ధింపరు. అట్టి గుణమయప్రకృతినిగూడ తనలో నిముడ్చుకొన్న-అంతర్లీనము

చేసికొన్న జగత్పిత విశ్వకర్మ. (యోనః పితా జనితా యో విధాతా) ఆ గుణమయ ప్రకృతినే మనము గాయత్రి అను చున్నాము. ఈ గాయత్రి ప్రత్యేకవ్యక్తి కాదు. సాక్షాత్తు విశ్వకర్మ స్వరూపిణియేఅయి విశ్వకర్మలోనే అంతర్భూత మయినట్టిది. విశ్వకర్మను నిర్గుణబ్రహ్మముగా భావించి నప్పుడు అట్టిశక్తియే గాయత్రి కాగలదు. అందుకే ఆమెను చిచ్ఛక్తిగూడ అన్నారు. ఆ తల్లినుండియే పంచశక్తుల ప్రాదు ర్భావము. అయిన గుణసంగము విశ్వకర్మకులేనట్టినా, అందు రేమో. ఆయన దానికి జనకుడై ప్రకాశించుచున్నాడు. ఈ విషయమునే గీత "దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా" ఈదైవమాయ దాటరానిదని భగ వానుడనుట అయినది. గుణములు బ్రహ్మమునుండి పుట్టిన వను టను గీత ఇట్లుచెప్పినది.

"యేచైవ సాత్వికా భావా, రాజసా స్తామ సాశ్చ యే
మత్త ఏవేతి తాన్విద్ధి నత్వహం తేషు, తే మయి." 7-12

కనుక ఆయన గుణసంగము బ్రహ్మాదుల గుణసంగమువంటిది కాదు. దాని నంతర్భుక్తము చేసికొన్న పరమకారణుడు, పరమపిత ఆయన. ఇట్టి రహస్యములనెల్ల తత్త్వసాధకులు లెస్సగా మననముచేసి, సాక్షాత్కారమునకు తెచ్చుకొన్న నే గాని ("త మేవం విద్వాన్") ఆతని నెఱింగినవారుకారు. ఇక మూడవమంత్రమును చూతము.

"తమ ఆసీ త్తమసా గూఢ మగ్రేఽ

అప్రకేతం సలిలం సర్వమా ఇదం,
తుచ్ఛ్యే నాభ్వపిహితం యదాసీ
త్తపస స్తన్మహినా జాయతైకమ్." 3

సదసదతీతమునుండి కలిగిన వస్తువును ఈ మంత్రము తమస్సు - (అజ్ఞానము)అని అన్నది. దీనినే బ్రహ్మశక్తి, మాయ, మూలప్రకృతి, అవ్యక్తము, ప్రధానము, అవిద్య, ఇత్యాది పదములతో వేదాంతశాస్త్రము పేర్కొన్నది. సృష్టిచక్రము ఆద్యంతములు లేనిది. అదియెల్లప్పుడును తిరుగుచునే ఉండును. ఏ జీవుడు పరమాత్మ (జగత్కారణ) సాక్షాత్కారము నందునో వానికిమాత్రమే సంసారనివృత్తి అయినట్లు. ఆతనికే ప్రపంచపర్యటనశ్రమ తీరునుకాని, అందఱికిని తీరదు. కనుక జీవులయొక్క పూర్వజన్మకర్మలే జగత్సృష్టికి ఉపాదాన కారణమయిన "తమస్సు"లేక మూల ప్రకృతి అని మనము అనుకొనవలసియున్నది. ఈ తమస్సును విశ్వకర్మసూక్త మేమో "నీహార" (మంచు) మన్నది. "నీహారేణ ప్రావృతాః" నీహారమనగా మంచు. జీవకోటి యంతయు దానిచేత కప్పబడియున్నారు. ఎండ సోకినంత మాత్రాన మంచు కరగిపోవును, వెలుగుతగిలినంతటనే చీకటిమాయమగును. కావున జగత్కారణజ్ఞానమనెడి వెలుగు పడినచాలును. సంసారమనెడిచీకటి పటాపంచలగు నన్నమాట. కనుక ఈ మూడవ మంత్రము జగత్కారణ మయిన మాయను తమస్సు అనెడిమాటచేత పేర్కొన్నది.

దానిని తరువాతి గ్రంథములు, అవిద్యాది పదములచేత పేర్కొన్నవని చెప్పుకొనియే యున్నాముకదా!

"తుచ్ఛ్యేనా భ్వ పిహితమ్" అనగా తుచ్ఛమైన మాయచేత పరమాత్మ ఆవరింపబడినదన్న మాట. ఆవరించిన ఆమాయయే పరమాత్మకు, లేక విశ్వకర్మకు శరీరమయినదని మనమెఱుంగవలయును. ఈ మాయ అవ్యక్త, మహా, దహంకార, పంచతన్మాత్ర రూపమై పరమాత్మను ఆవరించినందున దానిని మంత్రము తుచ్ఛశబ్దముచే పేర్కొన్నది. కాగా మాయోపాధికుడైన ఈశ్వరుడు ఏర్పడినాడని భావము. శాస్త్రీయముగా ఆలోచించినచో, పరమాత్మ తత్త్వముమీద దానిఛాయయే అని చెప్పదగిన-ఒక ఆవరణ మేర్పడినదన్న మాట. ఈ ఆవరణమునందుకూడ పరమాత్మ ప్రతిబింబము ఉండియే ఉన్నది. అనగా పరమాత్మ మీదనే తోచిన ఆ పరమాత్మప్రతిభాస మయిన మాయయందు ఎల్లయెడల పరమాత్మ నిండియే ఉన్నాడనిభావము. ఈ విషయమును తరువాతి మంత్రివాఙ్మయము, యజురారణ్యకము "అంత ర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థితః" అని అంతటను పరమాత్మతత్త్వము కలదని పేర్కొన్నది. ఇప్పుడీ మాయారహితబ్రహ్మముకాని, మాయాసహిత బ్రహ్మముకాని, జగత్కారణమే అయినందున, దానిని విశ్వకర్మఅని ఋగ్వేదము పేర్కొనుటలో ఎంతో ఔచిత్యమున్నది. కాగా, నాసదీయసూక్త విచారణానంతరము జరిగిన జగత్సృష్టిరీతిని

విశ్వకర్మసూక్తము ద్వారా మనము తెలిసికొనగలిగి యున్నాము. సత్తుఅనికాని, అసత్తుఅనికాని చెప్పవీలుకాని జగత్కారణతత్త్వము విశ్వకర్మ నామముచే పేర్కొనబడి జగత్కారణ మగుచున్నదన్నమాట. ఈ విశ్వకర్మ పురుషుడు కాగా, ఆయన యొక్క ప్రతిభాసమే మాయా స్వరూప గాయత్రి అగుచున్నది. బింబ ప్రతిబింబములకు భేదముండదు కనుక ఈ గాయత్రీ విశ్వకర్మలు అభేదాకారులు, అద్వైత స్వరూపులగుచున్నారు. మన లోకానుభవమునుబట్టి స్త్రీ పురుష భేదము వారికి ఆరోపించి అర్థముచేసికొని, ఆరాధించు చున్నామేకాని, వారు ఏకైక పరమాద్వైత స్వరూపమే.

విశ్వోత్పత్తి సూక్తముల వరుసలో మొదటిది నాస దీయ సూక్తము. రెండవది విశ్వకర్మ సూక్తము. మూడవది పురుష సూక్తము- అని యెంచి పర్యాలోచనము చేసిన మనకు సృష్టితత్త్వము, సృష్టికార స్వరూపము, ప్రపంచ స్వభావము, మన కర్తవ్యము బోధపడగలవు. ఇంతకన్న సుగమ మార్గము తత్త్వజ్ఞానసిద్ధికిలేదు. ఆ వరుస ప్రకారమే ఉపనిషత్తులు ప్రవర్తించినవి. ఈ సూక్తము లందలి ముఖ్యా ముఖ్య పరమార్థమునే అవి బ్రహ్మము, సత్తు, చిత్తు, ఆనందము- ఇత్యాది పదములచే వివరించినవి. ఇప్పుడు నాల్గవ మంత్రమును చూతము.

"కామ స్త దగ్రే సమవర్తతాధి,
మనసో రేతః ప్రథమం యదాసీత్". (ఋ 10-129-4)

బహు ప్రకారమయిన సృష్టి పుట్టుటకు ముందు, ఈశ్వరునికి సృష్టిచేయవలెననెడి కోరికగలిగినది. దానినే ఈ మంత్రము కామము (కోరిక) అని పేర్కొన్నది. ఏ మనుజుడు కాని, ఏ పనిని చేయదలచినను, ముందు మనస్సుచే దానిని సంకల్పించును కదా! దేవుడు కూడ సృష్టికి ముందు సృష్టి చేయు నిచ్ఛకలవాడాయెనట. ఈ యంశమునే విశ్వకర్మ సూక్తము "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛద వరా ఆవివేశా" (10-81-1) ఆ విశ్వకర్మ ఆశీస్సుచేత పిండ బ్రహ్మాండములను సృష్టించి, ముందుగా అందు ప్రవేశించెను అన్నది. ఇందలి ఆశీస్సే నాసదీయ సూక్తములోని కామము. కోరికలను సృష్టించునది మనస్సు కావున మంత్రము యొక్క రెండవపాదము, ఆ మనస్సును "మనసో రేతః ప్రథమం యదాసీత్" ఒక ప్రాణి సృష్టికి రేతస్సు (ఇంద్రియము-శుక్రము) కారణమైనట్లు ఈ కామసృష్టికి మనస్సు కారణమని మన మర్థము చేసికొనవలయును. భగవంతుడు సంకల్పము చేయవలెనన్నచో మనకువలె ఆయనకు మనస్సు అక్కఱ లేదు. అయినను మానవ సృష్టి ననుసరించి, ఇక్కడ మనః ప్రశంస చేయబడినది. ఈశ్వరునికి మనః ప్రాణేంద్రియముల అవసరములేదని ఉపనిషత్తు పలికినది.

"అప్రాణో హ్యమనాః శుభ్రో
హ్యక్షరాత్పరతః పరః." (ముండకం 1-2-7)

భగవంతునికి మనః ప్రాణశరీరములు లేవని ఈ

మంత్ర భావము. అయినను, శ్రుతి ఒక్కొక్కచో మనస్సును కూడ ఉన్నట్లు చెప్పకపోలేదు. ఈ విశ్వకర్మ సూక్తమే నాసదీయ సూక్తమువలె "విశ్వకర్మా విమనా ఆద్విహాయా ధాతా విధాతా పరమోత సంధృక్" (10-82-2) అన్నది. విమనాః=విశేషమయిన సత్యసంకల్పాదులు కలవాడై అని ఋగ్వేదమునను "విశ్వకర్మా మనసా" అని మనశ్శబ్దముచే యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తమునను పేర్కొన్నది. కనుక మనస్సంసర్గము ఉన్నదన్నను ఆక్షేపింప పనిలేదు. మొదటి మంత్రమునందు "ఆశిషా" అని చెప్పి ఈ మంత్రమున "విమనాః" అని చెప్పినది గదా !

పరమేశ్వరునికి సృష్టి చేయవలెనని, కోరిక కలుగుట దోషము కాదా అని ఇచ్చట ఒక ప్రశ్న పుట్టవచ్చును. ఇది పరమేశ్వరునికి స్వయముగా కలిగిన సంకల్పము కాదు.

సంసారమనుడు, జగమనుడు, ప్రపంచమనుడు- అది అనాది.ఎప్పుడు ప్రారంభమైనదో ఎవరికీ తెలియదన్నమాట. సంసారముయొక్క ఆది తెలియకున్నను, దానికి అంతము మాత్రము లేకపోలేదు. ఆ అంతముకూడ జీవులయొక్క జ్ఞాన సాధనల తారతమ్యములనుబట్టి వారివారికి సంప్రాప్తించు చుండును. ఒకనికి తత్త్వజ్ఞానము కలిగి జగద్రహస్యము గోచరించినదనుకొనుడు. ఇక ఆతనికి సంసారముతోడి- అనగా జనన మరణచక్రముతో సంబంధము ఉండదన్న

మాట. అట్టివానినే ముక్తుడందురు. వానికి సంసారము అంతమైనట్లే లెక్క. అతనికి జగద్భ్రాంతులు ఉండవు. వాటిచే ఆతడు బాధపడడు. తక్కినవారికి మాత్రము సంసారము ఉండియే తీరును. అందుకే సంసారమనునది అనాది, స్థానము అని శాస్త్రమును, మహనీయులును చాటుచున్నారు. జగములోని ఏ కొందఱో ముక్తినందినంత మాత్రమున వారికి మాత్రమే సంసార నివృత్తి జరిగినదికాని, ఎల్లరకు జరుగలేదు కదా. తక్కినవారికోసము జగచ్చక్రము తిరుగుచునే, ప్రవర్తించుచునే ఉండును. వారికోసమే ఈశ్వరుడు సృష్టికార్యమునకు పూనుకొనుచుండును. ఇది సర్వతాత్త్వికులును తెలిసికొని యుండవలసిన సృష్టి రహస్యము.

ఈ దృష్టితో చూచినప్పుడు పూర్వకల్పమునందలి జీవుల పుణ్యపాపకర్మల ఫలములు వారిచే అనుభవింప చేయుటకు సృష్టి అవసరమగుచున్నది. విశ్వసృష్టి జరుగనిది జీవులు ఆ యా సుఖదుఃఖములను అనుభవించుటకు వీలుకాదు. వారికి స్థూలములయిన భోగశరీరములు కావలయును. అవి సంభవించుటకుస్థూలజగములు కావలెను.వాటికోసమేపరమే శ్వరునికి సృష్టీచ్ఛ కలుగుట. ఆయన ఇచ్ఛకు జీవుల పాప పుణ్యరూపకర్మలు కారణము గావున, పరమేశ్వరునికి ఇచ్ఛ కలిగెననికాని, కొందఱికి మంచి, కొందఱికి చెడు చేయుచున్నాడనికాని అనుటకు, అరోపించుటకు వీలులేదు. జీవుల కర్మలే జగత్తుల సృష్టికికాని, వాటి వికాసమునకుగాని బీజ

మని తెలియవలయును. ఈ బీజమును గర్భమనెడి పదము
చేత విశ్వకర్మ సూక్తము పేర్కొన్నది. ఎట్లో చూడుడు.

"కిం స్విద్ గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమపశ్యంత విశ్వే." (10-82-5)

ఆ జగద్బీజమును మొదట ఏది భరించెను? అని
ప్రశ్న వేసికొని తరువాతి మంత్రముచే సమాధాన మిచ్చు
చున్నది వేదమాత-

"త మి ద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమగచ్ఛంత విశ్వే." (10-82-6)

ఇంద్రాది దేవమానవ తిర్యక్ స్థావరములు కూడి
యున్న ఆ గర్భమును (జగద్బీజమును) మొదట ఉదకములు
తమయందు ధరించినవి. జగద్బీజమును కాని, జీవాజీవ
బీజముకాని ఎప్పుడైనను జలముల నాశ్రయించియే యుండును.
జలము రసస్వరూపముకాన, ఈశ్వరుడును రసరూపుడే కావున
(రసో వై సః = తైత్తిరీయం) అట్టి రసమునందే బీజము నిలిచి
యుండును. దీనిని స్థూల జలపక్షమున చెమ్మ అని చెప్ప
వచ్చును. సైంటిస్టులు చెప్పెడు క్రోమోజోములు మొదల
గునవి ఈ గర్భరూప బీజమునందే నెలకొని యుండును.
మనుస్మృతి కూడ "అప ఏవ ససర్జాదౌ తాసు బీజ
మవాసృజత్" భగవంతుడు మొదటగా నీటినే సృష్టించి
దానియందే బీజమును ఉంచినాడని మీది వేదవాక్యమునే
అనువదించినది.

ఈ నాసదీయ సూక్తమున సత్తు, అసత్తు, రజః (లోకము) వ్యోమ, అంభః, మృత్యువు, అమృతం, వాతము, స్వధ, అపరం, తమస్సు, సలిలము, తపస్సు, అజాయత, కామము, మనస్సు, రేతస్సు, ప్రయతి, ఎవడు దీని కధ్యక్షుడు- ఇత్యాది పదములే వాడబడినవి.కాని విశ్వకర్మాది దేవతలను బోధించు పదములు వాడబడలేదు. ఇందలి పర మార్థమును గుదిగ్రుచ్చిచెప్పు శ్లోకముమూలస్తంభ గ్రంథము నందు ఇంతకుముందు చదివియేయున్నాము. ఈ అంశమును భాగవతము "లోకంబులు, లోకేశులు, లోకస్థులు దెగిన తుది నలోకంబగు" అని (చూడు 96 పుట) చెప్పినది. ఇది మూలస్తంభ శ్లోకముల భావమేకదా! ఈ పద్యమును భాగవతము విష్ణు నుద్దేశించి చెప్పగా నాసదీయసూక్త, మూలస్తంభములు, విశ్వకర్మ నుద్దేశించి చెప్పినవి. ఇది ఎన్నో సత్యములను తెలుపుచున్నది. ఇందలి "వెంజీకటి"- అన్నమాట "తమసః పరస్తాత్" అనెడి వేదవాక్యమునకు తెలుగు. ఏకాకృతి అన్నమాట "ఏకం సత్" లోని ఏకమే. ఈ ఏకపదముగూడ అద్వైత సిద్ధాంతమే ఆదిమతత్త్వమని చాటుచున్నది. నాసదీయ సూక్తమున ఉపనిషత్తులు వాడిన బ్రహ్మము, ఆత్మ, పరమాత్మ, పరబ్రహ్మము, ఈశుడు, ఆనందము మొదలైన పదములుకూడ కనపడక పోవుటచే అవి ఉపనిషత్తులయందు మాత్రమే తలయెత్తినవని గ్రహింప వలసి యున్నది. నాసదీయ సూక్తము తరువాత, రెండవదిగా లెక్కింపదగినది విశ్వకర్మ సూక్తము.మూడవదేమో పురుష

సూక్తము. ఆ రెంటిని తులనాత్మకముగ పరిశీలించుటకు ముందు వాటి తాత్పర్యమును సంగ్రహముగా తెలిసికొందము.

విశ్వకర్మ సూక్తముల భావము

నాసదీయసూక్తము ప్రళయానంతరస్థితిని-అనగాసృష్టికి పూర్వపుదశను వర్ణించినది. ఈ విషయమును మనకు అందలి "నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీం" అన్న వాక్యములోని "తదానీం" (అప్పుడు)అన్నమాట విశదీకరించుచున్నది. విశ్వకర్మసూక్తమేమో "య ఇమా విశ్వా భువనాని జుహ్వదృషి ర్హోతా న్యసీద త్పితా నః" అని ప్రారంభమగుచున్నది. దీనిభావము - "ఏ విశ్వకర్మ హోమకారుడు హోమము చేయునట్లు, ఈ జగములనన్నిటిని తనలోప్రేల్చుకొనెనో (జుహ్వత్)అని. దీనిచేత అప్పుడుజరిగినది ప్రళయమే అగుచున్నదిగదా! కనుక ప్రళయానంతరస్థితినే నాసదీయ, విశ్వకర్మసూక్తములు వర్ణించుట వాటియొక్క సమానత్వమునకు నిదర్శనము. అటుపిమ్మట జరిగినదంతయు సృష్టిప్రారంభవర్ణనమే. అదిఎట్లో:సూతము. - "స ఆశిషా ద్రవిణమిచ్ఛమానః, ప్రథమచ్ఛదవరా ఆవివేశ" ఆ ప్రళయానంతరతత్త్వము మఱల జగన్నిర్మాణమును జరుపుటకు తండ్రివంటిదని, (పితృస్థానీయము)"నిషసాద పితా నః" అన్నమాట తెలుపుచున్నది. సంతానమున్ననేకాని ఏవ్యక్తికాని తండ్రికాడు. విశ్వకర్మ జగములను ఉపసంహరించి మఱల తండ్రికానెంచి, ఆ జగముల పునఃసృష్టికి పూనినాడనునది ఇచ్చట

రహస్యము. అతడు జగములను-అనగా పిండబ్రహ్మాండ ...పశుపాశులను సృష్టించి, అందు తానే ప్రవేశించినాడు. కాన ..వేశ్వరులకు అభేదము ఏర్పడి అద్వైతసిద్ధి కలుగు ..న్నది.

విశ్వకర్మసూక్తమునందు జగత్కారణవస్తు పరముగ కొన్నిపదములు ప్రయోగింపబడినవి. వాటి బాహ్యాంతరర్థములనెఱింగి సాధకులు, తాము తత్త్వసాధనలయందు నిమ..లు కావలసియున్నారు. ఆ భగవంతుడు ఋషి. అనగా అన్నింటిని ఎఱింగినజ్ఞాని, ద్రష్ట. తరువాత ఆయన హోత. ...రూపములైన విశ్వ నిర్మాణాది యజ్ఞకార్యములు చేయువాడన్నమాట. అట్లే సాధకుడుకూడ జగత్కల్యాణకర కర్మకారుడు కావలయునని దీనిభావము. అందుకే ఆయన, పి..ర్వమును పోషించుతండ్రికూడ. నీవును అట్లే ప్రాణి పోషకుడవు కావలయును. ఇన్నిపనులను చేయుచున్నాడు కావున, ఆ దేవుడు విశ్వకర్మకూడ. నీవుకూడ విశ్వహిత కార్యముల నొనర్చి, విశ్వకర్మవు కావలసిఉన్నావు. ఆ జగ త్కారణము 'విహాయాః'. విశేషముగా తాను సృష్టించిన లోకములను సంహరించి తనలో లీనముచేసికొనునదికూడ. ..పుమాత్రము అట్లు సర్వసంహారకుడవుగాక, లోకోపకార కార్యములను ఆచరించు వాడవు కావలయును. లేదా కర్మా ..కుడవైనను కావలయును. ఆవల ఆయన ధాత, విధాత. అనగా సృష్టించువాడు, పోషకుడు అగుచున్నాడు. పిమ్మట

సందృక్=పరమజ్ఞాని, ద్రష్ట, దృక్కు-అన్న మాట. సర్వదృశ్య ములనుచూచు దృక్స్వరూపుడే భగవంతుడు. ఆ దృక్కు నుండియే దృశ్యములన్నియు వెలువడి చివరకందులోనే లీన మగుచున్నవి. అట్లే నీవును సమస్తవస్తుజ్ఞానమునకు ప్రయ త్నించి తెలిసికొని ద్రష్టవుకావలయును. ఆయన సప్తఋషుల జ్ఞానవాంఛలను తీర్చి, వారిని ఆనందింపచేసినాడు. నీవును లోకహిత కార్యములచేత లోకకళ్యాణ కారకుడవై విశ్వ మిత్రుడవు, విశ్వబంధుడవు, విశ్వశంభుడవు కావలసి యున్నది. ఆయన పిత (తండ్రి) పోషకుడు, జనిత-పుట్టించిన వాడును అని చెప్పినవిషయములనే దృఢత్వము కోసమై శ్రుతిమాత మరలచెప్పినది. ఇంతఏల ఇంద్రవరుణాది సర్వ దేవతలు, బ్రహ్మవిష్ణ్వాది ఎల్లమూర్తులు, బ్రహ్మలు, ఋషులు ఆతడే! అతడేఅన్ని నామరూపములనుదాల్చివారివారికర్మలను చేయుచున్నాడు. కావుననే ఆయననుండి తోచినభువనములు చివరకు ఆయనలోనే లీనమైపోవుచున్నవి. బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రాది దేవతలు ఆ విశ్వకర్మనుండియే వెలువడి లోకసృష్టి కార్యములను నిర్వహించి, జరామరణములులేని శాశ్వతు లుగా ఒప్పుచున్నారు. (జరితారో న భూనా) కాని మహా ప్రభావముకల ఆ విశ్వకర్మ పరమాత్మను ఐహికాముష్మిక సుఖాసక్తిగల మానవులెటుంగ జాలకున్నారుగదా! వారిదృష్టి ఆ జగత్పితపై ప్రసరించుటక్షేమము. అది దుఃఖనాశహేతువు. వారిమీద మంచువంటి అజ్ఞానపుతెర ఆవరించియున్నది.

అందుకేవారు బహిర్దృష్టికరవారై హృదయములో నిగూఢముగ సన్నిహితుడై ఉన్న ఆ విశ్వకర్మతత్త్వమును ఎఱుంగజాలకున్నారు. ఆ జగత్కారణ వస్తువు ఎంత గొప్పదనుకొన్నారు! అది భూమికంటెను, దినముకంటెను గొప్పది. వాటికి పరమైనది-దేవాసురులకంటెను పరమైన అతీతశక్తి అది. అందుకేదానిని 'పరాత్పరము' అన్నారు. అట్టిశక్తి ఎక్కడనో-ఏమబ్బులమాటుననో లేదు. మీఅందఱి అంతర్ హృదయములోనే అది "నేను, నే" ననుచు చైతన్య రూపమున వెలుగుచున్నది.

ఎన్నోదైవశక్తుల రాశియై ఉన్నదానిని, మున్ముందు జలములు తనుయందు తాల్చినవి. ఆ స్థితియందా శక్తి, బీజ రూపమున వ్యక్తమైనది. జన్మరహితమైన, (అజస్య) దాని నాభి (బొడ్డు) యందుంచబడిన బీజమే విశ్వాభివ్యక్తికారణమైనది. అందుకే ఈ దేశమునకు అజనాభదేశమని పేరు వచ్చినది. ఈ మాటనుబట్టి మానవసృష్టి ఈ దేశముననే ప్రారంభమాయెనా, అనితోచు చున్నది. ఇది గ్రంథకర్త సూచనమాత్రమే. దీని ననుసరించి విజ్ఞులింకను పరిశోధనలు సాగింపవచ్చును.

ఆ విశ్వకర్మ తొలుత త్వష్ట(బ్రహ్మ)గా రూపొందినాడు. ఆయనయే జగత్తులను సృష్టించెడు బ్రహ్మదేవుడు. ఆవల ఆ జగములను వెలిగించెడి సూర్యచంద్రులుగా ఆ విశ్వకర్మ రూపొందినాడు. ఈ విషయమే "విశ్వకర్మాహ్య జనిష్ట

దేవ ఆది ర్గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః,తృతీయః పితా జనితౌష ధీనాం.'' అన్నమంత్రము స్పష్టీకరించినది. అట్టి విశ్వకర్మయే మన మానసాదులయిన ఇంద్రియములను సృష్టించి ప్రేరే పించి వాటిచే ఆ యా పనులు చేయించుచున్నాడు. అట్టి తండ్రి ఈ భూదివములను ప్రాణులతో కూడిన వాటినిగా చేసినాడు. అనగా జీవపూర్ణము లొనర్చినాడన్నమాట.

అట్టి దేవదేవునికి తన విరాడ్దేహము నందంతటా కన్నులు, ముఖములు, చేతులు, పాదములు కలవు. అంతే కాదు, అన్ని అవయవములు కలవన్న మాటయే. అనగా ఎల్లజీవుల ముఖ నేత్రాదులు ఆయనవే అయినందున ఎల్ల జీవులును, ఆయనయే అయినందున అందఱి అవయవములు ఆయనవే. అందుకే ఆతడు "విశ్వత శ్చక్షువు, విశ్వతో ముఖుడు, విశ్వతో హస్తుడు, విశ్వతః పాదుడు" అగు చున్నాడని శ్రుతి పరమార్థమును ఋతసమ్మతముగా ఘోషించినది! అనగా సత్యమునకు అనేక ముఖములు, పెక్కు తలలు, దానిని చేరుటకు అనేక సాధనములు కల వనెడి మహారహస్యమును పాఠకులు ఇక్కడ గ్రహించవలసి యున్నది. ఆయన తన చేతులతో ఊర్ధ్వలోకములను, పాదములతో అధోలోకములను సృష్టించినాడు. ఇది అంతయు ఎంత మనోహర కవితాపూర్ణమయిన ఋతవస్తు వర్ణనము!

ఆయనకీ సృష్టికార్యమొనర్చుటకు ఉపాదాన కారణమైన పదార్థముకాని, సాధనములుకాని, ఏవియు అక్కఱలేనే లేదు.ఆయన విశ్వవిజ్ఞాని. ఏది ఎట్లు కావలయునన్న అది అట్లే అయిపోవు దివ్యశక్తికల మహానుభావుడా జగత్పిత. ఆయన దేవ, మనుష్య, తిర్యగ్జడాది ప్రపంచమును సృష్టించి అందే తాను నిలిచెను. పిండాండమున స్థూల, సూక్ష్మకారణ దేహములను కల్పించి, వాటియందు ప్రత్యగాత్మగా తోచెను. ఆయనయే మనలో నిలిచి అన్నికర్మలను చేయుచు, చేయించు చున్నట్లు వెలయుచున్నాడు.

ఆయన వాచస్పతి. అనగా వేదములను సృష్టించిన విశ్వపండితుడన్నమాట. అట్టి దేవాది దేవుని సర్వులు ఆరాధింతురుగాక, అర్థము చేసికొందురుగాక. ఎన్నో మంచి పనులు చేయు ఆ జగత్కారణుడు విశ్వములన్నింటికిని సుఖములను చేకూర్చువాడని (విశ్వశంభువు) మఱువకుడు. అట్టి దేవుని గూర్చి మనము మనోవాక్కాయములతో చేయుసర్వకర్మలు యజ్ఞములే కాగలవు. ఇట్టి ఆయన తత్త్వము నెఱుంగక ద్వేషించువారు సంసార చక్రముననే పడి తిరుగుచుందురు. ఆ దేవుడు మనకు పండితుడు, ధనవంతుడు, కర్మకుశలుడు. ఇతరులకు గెలువరానివాడు, మిత్రరక్షకుడు అగు పుత్రునిగూడ ప్రసాదింపజాలును. ప్రతి మానవుడును సర్వకాల సర్వావస్థలయందును తమ కర్మలను ఆ స్వామికర్పించి ధన్యులు కావలయును. సర్వకర్మలచేత

ఆ దేవునే పూజింపవలయును. ఆయన పరమ జ్ఞాన స్వరూపుడు. నదీనద జలములకు అధిపతియైన తండ్రికూడ. అట్టి విశ్వపిత అయిన విశ్వకర్మను సదా అర్చించి ధన్యులుకండు. విశ్వకర్మ సూక్తములు రెండును మనకు బోధించు పరమార్థము ఇదియే. ఇక పురుష సూక్తార్థమును పరిశీలింతము, దీనిని యజురారణ్యక పురుష సూక్తమంత్రముల భావములతో సహా మననము చేయుదము.

పురుష సూక్త భావము

పురుషసూక్తమందు పేర్కొనబడిన దేవుడు విశ్వకర్మయే అను విషయము జగత్ప్రసిద్ధమయినను, శ్రీకాళహస్తి మునీశ్వర ప్రణీత విశ్వకర్మపురాణము వేదాదుల ప్రామాణ్యముతో ఇట్లు వక్కాణించనది.

"భూత్వాథ పురుషాకారో, విశ్వకర్మాది పూరుషః,
ప్రతీకే ష్వసృజ ద్దేవాన్, విశ్వోత్పత్తి చికీర్షయా."

దీనినిబట్టి ఆదిపురుషుడైన విశ్వకర్మ తన అవయవముల నుండియే సూర్యచంద్రాది దేవతలను సృజించినాడని తెలియుచున్నది. "శీర్ష్ణో ద్యౌ స్సమవర్తత, చంద్రమా మనసో జాతః- చక్షో స్సూర్యో అజాయత- ముఖాదింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ" ఇత్యాది వర్ణన మంతటిని దృష్టిలో పెట్టుకొనియే ఆ సత్యమును వక్కాణించినది. దానినే ముండకోపనిషదాదులు ఆయనకు స్వర్గమే శిరస్సు, పాదములే భూమి

గాలియే ప్రాణము. కన్నులే చంద్రసూర్యులు. ఇత్యాదిగా వర్ణించినవి.

జగత్కారణుడైన ఆ పరమ పురుషుడు అనేక శిరస్సులు, అనేక నేత్రములు, అనేక పాదములు కలవాడు. ఆతడీ భూమి (లోకము) నంతటిని వ్యాపించుటయేకాక దశ దిక్కులనుకూడ దాటి వెలుగుచున్నాడు. మన కన్నుల ఎదుట కనపడు జగముకాని, భూత, భవిష్యత్తులలోని జగముకాని ఆతడే యగును. ఆతనికి భిన్నమైనదెంత మాత్రమునులేదు.అంతియేకాదు. అమృతత్వము (మోక్షము) నకును ఆతడే ప్రభువు. ఆతడీ జగద్రూపమును పొందుట జీవుల కర్మఫలములను వారికందించు నిమిత్తమే. ఈ కనపడు జగమంతయు ఆయనయొక్క మహిమయేకాని, ఆతడు మాత్రము దీనిని మించి వెలుగుచున్నాడు. మనము ఆశ్చర్యముతో తిలకించు, ఊహించు ఈ జగములన్నియు ఆతని యొక్క ఒక్కపాదము (స్వల్పాంశము) మాత్రమే. తక్కిన త్రిపాదములు అమృత స్వరూపదివము, దానిని మించినది- అని యెఱుంగుడు. ఆ త్రిపాత్పురుషుడు ఈ లోకములకు అతీతుడయి ఉన్నాడు. ఒక్కపాదము మాత్రము ఈ సమస్త బ్రహ్మాండములైనవి. ఆతడు ఆహారము తినెడు ప్రాణులు గాను, తిననివిగానుకూడ అయి సర్వత్రవ్యాపించియున్నాడు. అట్టివానినుండి ఒకానొక విరాట్పురుషుడు తోచెను. ఆతని యందు బ్రహ్మాండమును అభిమానించెడి జీవుడేర్పడినాడు. ఆ జీవాత్మ దేవమానవ తిర్యగాదిరూపమున అతిచరించి

నాడు. (అయినాడన్నమాట) ఆవల లోకములందు భోగ యోగ్యములైన స్థూల దేహములను స్వీకరించినాడు. పిమ్మట దేవతలు, పురుషునే హోమ ద్రవ్యముగా చేసికొని ఒక యజ్ఞము చేసినారు. ఆ యజ్ఞమునకు వసంత ఋతువు నేయి, గ్రీష్మము సమిధ, శరదృతువు, హవిస్సు అయినవి. ఇంకను ఆ యా యజ్ఞ సాధనములతో ఆ యజ్ఞము కొన సాగినది........ ఆ యజ్ఞమునుండి ఋక్కులు సామములు, గాయత్ర్యాది ఛందస్సులు కలిగినవి. యజుస్సుగూడ దాని నుండియే జన్మించినది. అశ్వములు, గోవులు, మేకలు, గొఱ్ఱెలును అందుండియే పుట్టినవి. అనగా సృష్టియజ్ఞము యొక్క ఫలముగా ఇవి అన్నియు జన్మించి సృష్టికార్యము జరిగినదని భావము.

అప్పుడువారు విశ్వపురుషుని ఎన్నో రీతులుగా కల్పించినారు. అతనికి ముఖము, చేతులు, తొడలు, పాదములు ఏవి? అనగా దానికిది సమాధానము. ఆ విరాట్పురుషునికి బ్రాహ్మణుడు ముఖము. చేతులు రాజన్యుడు-(క్షత్రియుడు) తొడలు వైశ్యుడు. పాదములు శూద్రులు. చంద్రుడు మనస్సు. కన్ను సూర్యుడు. ఇంద్రాగ్నులు ముఖము. వాయువే ప్రాణము. అంతరిక్షమే బొడ్డు. శిరస్సే స్వర్గము. పాదములు భూమి. దిక్కులు చెవులు. అట్లే లోకములన్నియు అవయవములై వెలసినవి.

ఇట్టి విరాట్పురుషుని చీకట్లకు అవ్వలవెలుగు జగ

త్కారణపరమాత్మను మహాత్మునిగాను, మహాజ్ఞాన స్వరూపునిగాను నే నెఱుంగుదును. ఆతడు సర్వరూపములను సృష్టిచేసి వాటికి పేర్లుపెట్టి ప్రకాశించినాడు. (నామరూపాత్మక జగమును సృష్టించినాడు). ధాత, ఇంద్రుడు, నాలుగుదిక్కుల మొదట ఏదేవునిగూర్చి తెలిసికొనినారో, అట్టివాని నీ రీతిగా నెఱింగినజనుడే లోకమున అమృతుడుకాగలడు. గమ్యమును చేరుటకు ఇంతకంటెను వేఱుత్రోవ లేదు. దేవతలు యజ్ఞముచేత యజ్ఞరూపభగవంతుని అర్చించినారు. ఆనాటి ఆ ధర్మములే ప్రధానములయినవి. ఏ లోకమున పూర్వులైన సాధ్యులు, దేవతలు నెలకొనియున్నారో, దాని నెఱింగినవారు దుఃఖరహితపదమును పొందుదురు.

ఇంతవఱకు వర్ణితుడై పురుషశబ్దముచే చెప్పదగిన విశ్వకర్మ నిమిత్తకారణముగా పృథివియొక్క సారమువల్లనూ, నీటివలననూ, (ఇవి రెండును తక్కిన భూతములును ఉపాదాన కారణములు) ఈజగము ఏర్పడినది. ఆ విశ్వకర్మయొక్క ప్రతిరూపముగానే త్వష్టఅనెడి దేవుడు (బ్రహ్మ) రూపొందినాడు. అతనినుండియే జగత్తులసృష్టి జరిగినది. అనగా బ్రహ్మదేవుడు (త్వష్ట) సృష్టికర్తగా జగములువెలసినవన్నమాట. ఇట్టి పరమపురుషుని, ఆతనినుండి కలిగిన విరాట్పురుషుని, సృష్టికర్తను, సర్వము అయినవానిని నే నెఱుంగుదును. (ఇది యొకజ్ఞానియొక్క వాక్యము.) దానిచే ఏమిప్రయోజనమందురేమో! ఆతని నెఱింగినవాడే అమృతుడుకాగలడు.

గమ్యమునుచేరుట కింతకంటె మఱొక మార్గము లేదు. ఆ విశ్వకర్మప్రజాపతి సర్వుల హృదయములందును కలడు. ఆతడు జన్మనెత్తకయే అనేకవిధరూపములను అతిచిత్రరీతులతో పొందగలడు. పుట్టకున్నను పుట్టినట్లు కనపడగలడు. ఆతనియొక్క జగత్కారణత్వమును ధీరులు (సిద్ధపురుషులు) మాత్రమే తెలియగలరు. ఆదిత్యవర్ణమైన ఆ తేజస్తత్త్వమును బ్రహ్మలమనుకొనెడివారే ఎల్లప్పుడు కోరుచుందురు. అట్టి బ్రాహ్మమైన-వేదసిద్ధమయిన వెలుగునకు నమస్కారము. ఆ బ్రాహ్మతేజమును తొలుత దేవతలెఱింగి ప్రవచించినారు. ఎవడు దేవతలచేత ఆ యా ప ను ల ను చేయింపగలుగుచున్నాడో-అనగా చరాచరములకు శాసకుడై ఉన్నాడో, ఎవడు దేవతల క్షేమమునుకోరు పురోహితుడో, ఎవడు ఎల్ల దేవలకంటెను ముందే ఉండి ప్రకాశించెనో అట్టి బ్రాహ్మ తేజమునకు నమస్కారము. (దేవతలనగా పిండాండ పక్షమున మనః ప్రాణేంద్రియము లన్నమాట). ఈ రహస్యము నెఱింగినవారికి సర్వదైవశక్తులు వశీభూతములై ఉండును. హ్రీ, శ్రీలు పత్నులై ఉందురు. అహోరాత్రములు పార్శ్వములు. నక్షత్రములే రూపము. అశ్వినీదేవతలే నోరు. అట్టి దివ్యశక్తి మా మోక్షేచ్ఛను సఫలముచేయుగాక. ఈ లోక వాంఛలను చేకూర్చుగాక. మాకు సర్వమును సిద్ధింపచేయుగాక- అని పురుషసూక్తము ముగియుచున్నది. దేవతలనగా వేదదృష్టిలో-యూపము, ఒోలు - ఇత్యాది జడవస్తువులు

గూడను. అశ్వము మొదలగునవియు దేవతలే. సూక్తములలో స్తుతింపబడు ప్రతిదియు దేవతయే. దేవతాపదమును విశాల పరిధిలో వేదము వాడినది.

పురుష విశ్వకర్మ సూక్తముల తులనాత్మక పరిశీలనము 'సమన్వయము'

విశ్వకర్మసూక్తములు ఋగ్వేదదశమ మండలమున 81, 82 సంఖ్యలుగలవి. ఇవి శుక్ల, కృష్ణయజుర్వేదములందును, ప్రకారాంతరముగా అథర్వ వేదమునందును, కొన్నిమంత్రములు సామవేదమునందుగూడ కలవు. ఇక పురుషసూక్తమేమో; ఋగ్వేద దశమమండలమున, 90వ సూక్తముగా ఉన్నది. ఇదికూడ సామాథర్వ శుక్లయజుర్వేదములయందును కలదు. ఋగ్వేదమునగల విశ్వకర్మసూక్త మంత్రములు 14 కాగా, కృష్ణయజుర్వేదమునందు 17గా ఉన్నవి. ఆ విశేషములు యజుర్వేద దర్శనమున, మనము చదివియేఉన్నాము. ఋగ్వేదీయ పురుషసూక్తమున 16 ఋక్కులుగలవు. వాటిలో మొదటి ఋక్కు ఇది-

"సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షః సహస్రపాత్,
స భూమిం విశ్వతో వృత్వా అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగులమ్."

తా॥ సర్వప్రాణులయొక్క సమష్టియే రూపముగాగల బ్రహ్మాండదేవుడు, విరాట్పురుషుడునగు, పరమేశ్వరుడు సర్వజీవుల శిరస్సులు, తనవేకనుక అనంతశిరస్సులు

కలవాడై యున్నాడు. ఇంకను ఆతడు అనంత నేత్రములు అనంతపాదములు కలవాడుకూడ. సర్వ భూతములలో నున్నది ఒకేఒక పరమేశ్వరుడు కావున అందటి ఇంద్రియములు అతనివేఅయి ఆతడు సహస్రాక్షుడు, సహస్రపాదుడు, సహస్రశిరస్కుడు అగుచున్నాడని అంత రర్థము. అట్టి పురుషుడు బ్రహ్మాండ గోళమునంతటిని ఆవరించి (వ్యాపించి) బ్రహ్మాండమును మించినప్రదేశమును కూడ దాటి, నిండి, తానే వెలుగుచున్నాడు. ఇచ్చట దశ అంగులము లనగా దశదిక్కులని చెప్పుకొనుట సముచితము. ఈ మంత్రమునకు మూలమయినమంత్రము విశ్వకర్మ సూక్తమునందు కలదు.

"విశ్వత శ్చక్షు రుత విశ్వతోముఖో,
విశ్వతో హస్త ఉత విశ్వత స్పాత్,
సం బాహుభ్యాం ధమతి సంపతత్రై
ర్ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవ ఏకః"

- ఋ 10-81-3

తా॥ ఆ విశ్వకర్మ అంతటను కన్నులు కలవాడును, అంతటను ముఖములు కలవాడును, అంతటను చేతులు, కాళ్లు కలవాడును అగుచున్నాడు. ఆతడు ఇతరుల సాయము లేకయే జీవులయొక్క పుణ్యాపాపరూప కర్మలచేత భూలోకము మొదలుకొని, దివమువఱకునుగల సప్తలోకములను

సృష్టించినాడు. బాహుశబ్దమునకు చేతులని అర్థముచెప్ప కాని, చేతులచే ఊర్ధ్వలోకములను, నడువగలిగిన పాదముల చేత భూమిమొదలుకొని దిగువలోకములను. సృష్టించెనని కూడ చెప్పికొనవచ్చును. ఈ మంత్రమునందలి మొదటి రెండు పాదములలోని భావములే పురుష సూక్తమునందలి "సహస్ర శీర్షా, సహస్రాక్షః, సహస్రపాత్" అను రూపము లను తాల్చినవి. విశ్వకర్మ సూక్తము అంతట (విశ్వతః) అని అనగా పురుషసూక్తము దానికి బదులుగా సహస్ర శబ్దమును ప్రయోగించినది. సహస్ర శబ్దమున కిచ్చుట వేయి అనియే అర్థముకాదు. అనంతములనియే భావము. అట్లే ఉత్తరార్థ భావమునుండియే "పద్భ్యాం భూమిః, శీర్ష్ణోద్యౌ స్సమవర్తత" అనెడి వాక్యములు కలిగినవి. ఇట్లు రెంటికిని చక్కని భావసాదృశ్యముండుట గమనింపదగిన విశేషము. ఇట్టి శబ్దార్థభావసాదృశ్యములు విశ్వకర్మ పురుష సూక్త ములు రెంటియందును స్తుతింపబడిన జగత్కారణతత్త్వము, లేదా భగవంతుడు ఒక్కడేయని మనకు ప్రబోధించుచున్నవి.

భగవద్గీతకూడ అనేకాంశములందు పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములనే అనుసరించి కొనసాగినది. ఏలయన, జగ త్తత్త్వము, జగత్కారణమును వాటి నెఱుంగుటచే కలిగెడి ఫలములు ఈ రెండు సూక్తములయందును నిండియున్నందు వలన వాటిననుసరింపక ఏ తత్త్వశాస్త్ర భాగమునకును తప్పదు. "విశ్వత శ్చక్షుః, సహస్ర శీర్షా పురుషః" అనెడి

వాటి భావమును, గీతాకర్త దిగువ శ్లోకములందు పొందు పఱచుకొన్నాడు. జ్ఞేయ వస్తువును గూర్చి చెప్పుచూ-

"సర్వతః పాణి పాదం, తత్సర్వతోఽక్షి శిరోముఖం,
సర్వతః శ్రుతిమల్లోకే, సర్వమావృత్య తిష్ఠతి." 13-13

ఇది ముమ్మూర్తులా పై మంత్రముల అనువాదమే కదా. ఇంకను విశ్వరూప వర్ణన సందర్భమున-

"అనేక బాహూదర వక్త్రనేత్రం,
పశ్యామి త్వా సర్వతోఽనంత రూపం,
నాంతం న మధ్యం న పున స్తవాదిం,
పశ్యామి విశ్వేశ్వర విశ్వరూప." గీత 11-16.

ఇందు వర్ణింపబడినది విశ్వకర్మ స్వరూపమే అగుటకు శ్లోకమునందలి "విశ్వేశ్వర, విశ్వరూప" అనెడి పదములే సాక్ష్యములు. ఈ వర్ణన విష్ణు, విశ్వకర్ముల పరమైక్యమునకు కూడ నిదర్శనమే. ఎన్ని నామరూప క్రియాభేదములచే వర్ణింపబడినను జగత్కారణ పరమేశ్వరు డొక్కడే అని (ఏకం సత్) మన మెన్నటికిని మఱువరాదు. ఇంతేకాదు. **11** వ అధ్యాయము నందలి విశ్వరూప వర్ణన మంతయు విశ్వకర్మ స్వరూపమునకు ప్రతిరూపమే.

"పశ్యామి దేవాం స్తవ దేవ దేహే
సర్వాం, స్తథా భూతవిశేష సంఘాన్,
బ్రహ్మాణ, మీశం, కమలాసనస్థం,
ఋషీంశ్చ సర్వా నురగాంశ్చ దివ్యాన్." 11-15

బ్రహ్మ విశ్వకర్మయందున్నాడనుటకు "విశ్వకర్మాహ్య జనిష్ఠ దేవః" అనెడి మాటయు, ఈశుడున్నాడనుటకు "విశ్వకర్మా మనసా య ద్విహాయా"- "ధాతా విధాతా" అను వాక్యమును ప్రమాణములు "విహాయాః" అనగా విశేషణ సంహార్తా" ప్రళయకాలమున జగత్సంహారము చేయు రుద్రుడని గదా భావము. ఋషులు విశ్వకర్మ యందున్నారనుటకు "యత్ర సప్తర్షీన్ పర ఏక మాహుః" అన్నవాక్యమే నిదర్శనము. ఈ రీతిగా గీత ఈ సూక్తద్వయము ననుసరించుట గమనింపగలము.

"రుద్రాదిత్యా వసవో యే చ సాధ్యాః
వీక్షంతే త్వాం విస్మితా శ్చైవ సర్వే." 11-22

అని గీతఅనుట ఎంతయు తగియున్నది. వసురుద్రాదిత్యాది దేవగణములు విశ్వకర్మనుండియే పుట్టినారని యజుర్వేద దర్శనమున చదివియే ఉన్నాము. (114 నుండి 118 పుటల వరకు)

"ఏతావా నస్య మహిమా, అతో జ్యాయాంశ్చ పూరుషః,
పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని, త్రిపాదస్యామృతం దివి." 3

తా॥ కనపడు బ్రహ్మాండమంతయు ఆ పురుషుని మహిమయే, ప్రతిభాసమే. అయినను, దీని దృష్టితో చూచుకొన్నప్పుడు దీనికంటెను ఆ పురుషుడు ఎన్నో రెట్లుగొప్పవాడు (జ్యాయాన్). ఈ సమస్త విశ్వకర్మాండములు కూడ ఆతని యొక్క ఒక అంశము (పాదము) మాత్రమే. తక్కిన మూడు

పాదములు ప్రకాశరూపము. అనగా ప్రపంచరహిత కేవల పురుషతత్త్వము మాత్రమే అని తెలియవలయును. ఈ విషయమును గీత "విష్టభ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితో జగత్ (10-42) నే నీ విశ్వమును నాయొక్క అంశ మాత్రముచేతనే వ్యాపించియున్నాను అన్నది. ఈ అంశము విశ్వకర్మ సూక్తములో ఇట్లు చెప్పబడినది.

"పరో దివా పర ఏనా పృథివ్యా
పరో దేవేభి రసురై ర్య దస్తి." ఋ. 10-82-5

తా॥ ఆ విశ్వకర్మ (తత్త్వము) దివము (ఊర్ధ్వలోకములు) కంటెను, భూమికంటెను (అధోలోకము కంటెను), దేవాసురులకంటెను పరమై ఒప్పుచున్నాడు. అనగా బ్రహ్మాండములన్నియు ఒక అంశముకాగా, అతడేమో వాటి కంటెను అధికుడేగాక, అతీతుడును, అవియునుకూడ అయి ప్రకాశించుచున్నాడనునది రహస్యము. అనగా పరమేశ్వర తత్త్వమును సాధకులు బ్రహ్మాండముల యందేగాక, బ్రహ్మాండమున కంటె ఇతరత్రకూడ వ్యాపించి ఉన్నదానినిగా ఎఱింగి సాక్షాత్కరించుకొని ధన్యులు కావలయునని భావము. "ఏతావా నస్య మహిమా, అతో జ్యాయాంశ్చ పూరుషః" అనిచెప్పిన పురుషసూక్తము ఇంచుమించు అదే భావమును మఱల నాల్గవమంత్రముచేతగూడ చెప్పుచున్నది.

"త్రిపా దూర్ధ్వ ఉదై త్పురుషః-పాదోస్యేహా భ వాత్పునః,
తతో విష్వ ఙ్వ్య క్రామత్-సాశనానశనే అభి." 4

ఈ త్రిపాత్పురుషుడు అజ్ఞాన 'తమః' కార్యమగు సంసార మును అంటక నిస్సంగుడై ఊర్ధ్వమునందుండెను. అనగా పిండాండపక్షమున ఆధారాదికమలములకంటెను పైనున్న సహస్రారమునందు ఉండెనని భావము. కుండలినీస్వరూపుడగు ఈ త్రిపాత్పురుషుడు కుండలినీరూపమున, ఆధారమునుండి సహస్రారమువఱకు ఎగసెననియు సాధకులిచ్చట భావింప వలయును. కాని అతనియొక్క ఒకపాదము (లేశము) మాత్రము మాయాసంపర్కము చేత సృష్ట్యాదికార్యముల నిమిత్తమై తడవ తడవకు, (పునః) వ్యక్తమగుచుండెను. సృష్టి ప్రళయాదులను జరుపుచు సంసారరూపమున వెలయుచుండె నని భావము. ఆ పరమపురుషుని ఏకాంశమునందు మాత్రమే సృష్ట్యాదిక్రియలు జరుగుచుండెనన్నమాట. మాయోపాధుల యందు పురుషుడు ప్రతిబింబించిన పిదప దేవ, మనుష్య, తిర్యగాది భేదములచేత భిన్నుడై ఆహారము అవసరమయిన జీవులుకొన్నిగాను, అది అవసరములేని కొండలు, నదులు, మొదలగునవి కొన్నిగాను వ్యాపించినాడు. అనగా ప్రాణి-అ ప్రాణిరూపములతో వెలసినాడని భావము. భగవద్గీతయే మా ఈ పరభావమును "మత్తః పరతరం నాన్య త్కించిదస్తి ధనంజయ" (7. 7) నాకంటె పరమయినది ఏ కొంచెమును లేదు అన్నది. అనగా అన్నింటికిని పరమైనది తానే కాని, తన తరువాత ఇంకేమియును లేదన్నమాటయే కదా. అనగా తాను పరుడుగా ఉండగా, తన తరువాతనే తక్కినవన్నియు

ఏర్పడినవన్న మాట. తనకుపిమ్మటనే ప్రకృతి, అవ్యక్తమహ దహంకార పంచతన్మాత్రలు పుట్టినవికాన, తానువాటికి కారణమును తండ్రియు అగుచున్నాడు. ఈ గీతావాక్యము నకు మూలము "పరోదివా పరఏనా పృథివ్యాః" అనెడి మంత్రమే.

ఇక్కడ పురుషపదముచే చెప్పబడినవిశ్వకర్మ స్వరూపతః విశ్వకర్మయై వెలసినాడనిభావము. ఈ సందర్భమున మాయాఽవిద్యాది పదములచే పేర్కొనదగిన సంసార కారణము అతనినుండియే వ్యక్తమైనదని, సాధకులు గమనింపవలయును. తననుండి వ్యక్తమైన మాయ, లేకతమస్సు, విచిత్రసృష్టిని చేసి, తనను ఆవరించినట్లు కన్పట్టినను, అది వస్తుతః తన్ను ఆవరింపజాలదు. కారణజ్ఞానము కలుగగానే అది తొలగిపోయి, ఒక్క పరమపురుషుడే మిగులుచున్నాడు. తరువాత 5వ మంత్రముచేత విరాట్పురుష స్వరూపము వర్ణింపబడుచున్నది.

"తస్మాద్విరా డజాయత, విరాజో అధిపూరుషః,
స జాతో అత్యరిచ్యత, పశ్చాద్భూమి మథో పురః". 5

తా॥ అంతట వ్యాపించిన ఆ ఆదిపురుషునినుండి విరాడ్దేహము (బ్రహ్మాండము) కలిగినది. ఆకాశాదులగు వస్తువులు ఈతనియందు ప్రకాశించుచున్నవి కాన,ఇతనికి విరాట్టు అనుపేరు సార్థకము. తత్త్వములను ధరించి, విశేషముగా ప్రకాశించువాడుఅని, విరాట్, శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తి. ఆ

విరాడ్దేహము నాధారము చేసికొని ఇంకొక పురుషుడు కలిగి నాడు. అనగా దానిని ఉపాధిగా చేసికొని తోచినాడని భావము. ఆతడే జీవుడు-అక్షరపురుషుడు. అతనికి తాను తాల్చిన దేహములయందు అభిమానము కలిగినది. పరమ పురుషుడే జీవుడను విషయమునే ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తము "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛద వరా ఆవివేశ" అనిచెప్పినది. అట్లుకలిగిన పురుషుడు పిమ్మట లోకము (భూమి)న వ్యాపించి దేవ, మనుష్య, తిర్యగాది పురముల (శరీరముల) యందు ప్రవేశించినాడు. ఈ అంశ మును యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తమిట్లు వక్కాణించినది. "విశ్వకర్మాహ్యజనిష్ఠ దేవ ఆదిద్గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః।" ఆ విశ్వకర్మ పరమేశ్వరుడు మొట్టమొదట దేవుడైనాడు. అన్నవాక్యమునకు సాయణులు భాష్యమువ్రాయుచూ, దేవ శబ్దమునకు "సత్యలోక నివాసిఅయిన బ్రహ్మదేవుడు ఆ విశ్వకర్మనాభినుండి కలిగెనని" వ్రాసినారు. ఇదే అంశము పురాణవాఙ్మయమున విష్ణునాభికమలమునుండి బ్రహ్మపుట్టె నని ప్రచారమయినది. ఏది ఏమయినను విశ్వకర్మనుండి బ్రహ్మఅనుడు, పురుషసూక్తానుసారము విరాట్పురుషుడనుడు కలిగెనని స్పష్టముగా తేలుచున్నది. ఇందుకుగూడ యజురా రణ్యకసూక్తమే సాక్ష్యము-అది ఇది-

"అద్భ్య స్సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ
విశ్వకర్మణ స్సమవర్తతాధి,
తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూప మేతి."

తా॥ తొలుత విశ్వకర్మతత్త్వము కలదు. దానినుండి త్వష్ట రూపొందినాడు. ఆ త్వష్టయే జగన్నిర్మాణము చేసినాడని ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమభాగమున సవిస్తరముగా నిరూపింపబడినది. ఈ త్వష్టను ప్రజాపతి, పరమేష్ఠి, విశ్వకర్మ అనికూడ వేదములు పేర్కొన్నవి. మనదర్శనములు ఆవిషయమును పలుతావుల సూచించుచునే ఉన్నవి. అ త్వష్టయే పురాణములయందు బ్రహ్మగా, సృష్టికర్తగా, వర్ణింపబడినాడు. వేదములయందు బ్రహ్మశబ్దము విరళము (తక్కువ). వేదములయందు బ్రహ్మమనగా వేదమనియెడి అర్థమే ఎక్కువగా చెప్పబడినది. దానిని చదివి, దాని అర్థ సారముల నెఱింగినవారే ఆనాడు బ్రాహ్మణులుగా ఎన్నబడినారుకూడ. పురుషసూక్తము చెప్పిన విరాట్పురుషుడు విశ్వకర్మసూక్తము చెప్పిన ఆదిదేవుడే. ఈ విషయమునకూడ విశ్వకర్మసూక్త భావమునే పురుషసూక్తము వివరించినది - విస్తరించినది అని తెలియవలయును.

సాయణులు "అజస్య నాభా వధ్యేక మర్పితం, యస్మిన్ విశ్వాని భువనాని తస్థుః" (10-82-6) అనెడి విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రమును ఆధారముచేసికొనియే విశ్వకర్మ నాభినుండి (బొడ్డు) సత్యలోకవాసియైన చతుర్ముఖుడుపుట్టినాడని వ్రాసియుందురు. వాటికిట్టి సంబంధము వేదవాణిలోనే అగపడుచున్నది. పురాణముల ప్రభావముచేత సాయ

ణులు త్వష్ట విశ్వకర్మలకుబదులు బ్రహ్మ విష్ణులను స్వీక రించుచుండును. గాఢముగా పరిశీలించి సత్యమాలోకించి నచో వేదములలోని విశ్వకర్మత్వష్టలు తరువాతి బ్రాహ్మణ, ఆరణ్యక, పురాణాది వాఙ్మయమున విష్ణు, బ్రహ్మలుగా రూపొందినారని స్పష్టముకాగలదు. ఆ విశ్వకర్మత్వష్టల మహి మలు విష్ణుబ్రహ్మలకు తరువాతి వాఙ్మయమున ఆరోపింప బడినవి. వేదము విశ్వకర్మావతారములను వర్ణింపగా, పురా ణాదులు విష్ణునిఅవతారములను వర్ణించినవి. ఇక బ్రహ్మ దేవుడు దేవాలయార్హతకుగూడ నోచుకొనక పూజలకు అనర్హుడుగా శపింపబడినాడు. ఇట్టివన్నియు సునిశిత పరి శోధనలచేత తేటతెల్లమగు విషయములు. "పశ్చా దూర్ధ్వమి మధో పురః" అన్నవాక్యమునకు ఆపరమేశ్వరుడు, భూమిం= లోకములలోను,పురః=సర్వజీవశరీరములలోను ప్రవేశించెనని అర్థముచెప్పికొన్నాము. దీనికి పిండాండపరముగాను, కుండలినీ యోగపరముగానుకూడ అర్థమును భావింపవచ్చును. భూమిఅనునది ఆధారచక్రమునకు సంకేతము. అధారకమ లము భూమిభూత ప్రధానము. ఆ అధానమునందే కుండలినీ శక్తి నెలకొనియుండును. ఆ శక్తి పరమాత్మాంశమే. పర మాత్మరూపమేకాని భిన్నముకాదుఅని మన గ్రంథములును, అనుభవమును వక్కాణించుచున్నవి. భూమియందు ప్రవే శించెననగా ఆధారకమలమున కుండలినీరూపమున పరాశక్తి – పరబ్రహ్మము, ప్రకృతవిరాట్పురుషుడు ప్రవేశించెననిచెప్పి

కొన్నచో కుండలినీ యోగరూపార్థము బలపడును. పర దేవత కుండలినీ స్వరూపమేఅని మన లలితాసహస్రనామాది గ్రంథములు పలుకుచున్నవి.

ఇక ప్రకృతమునకు వత్తము. పిమ్మట పురుషసూక్త మంత్రములలో దేవతలుచేసిన ప్రథమయజ్ఞము ప్రస్తావింప బడినది.

"యత్పురుషేణ హవిషా, దేవా యజ్ఞ మతన్వత." 6

ఆ యజ్ఞమునుండియే ఋక్కులు, సామములు, ఛంద స్సులు, యజుస్సు పుట్టినవని వర్ణనకొనసాగినది. అనగా వేద జనకుడు (విశ్వకర్మయని, పురుషుడని) దీని కంతటికి సారాం శము. ఈ అంశమును బృహదారణ్యకాదులు గూడ రూఢి పఱచినవి. ఇక విశ్వకర్మ సూక్తమేమో, వేదవాక్ప్రపంచ మున కంతటికిని, విశ్వకర్మయే అధిపతి-అని ఒక్కమాటలో చెప్పినది. అ మాటఇది.

"వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణ మూతయే
మనో జువం వాజే అద్యాహువేమ,
స నో విశ్వాని హవనాని జోషతే
విశ్వశంభూ రవసే సాధుకర్మా". ఋ-10-81-7

దీనికిసాయణులు "వాచస్పతిం = మంత్రాత్మకస్య వచసః స్వామినం, విశ్వకర్మాణం=విశ్వకర్తారం" అనివ్రాసి సమస్తమంత్రరాశితోకూడిన వేదమునకు విశ్వకర్మను అధి పతిగాను, కర్తగాను పేర్కొన్నారు.

పూర్వమువచించిన విశ్వోత్పత్తి సూక్త భావములను [illegible]ని [illegible]నువదించిన భగవద్గీతకూడ వేదము భగవ [illegible]క్యమే అనుచున్నది.

"సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టో
మ[illegible]: స్మృతిర్ జ్ఞాన మపోహనంచ,
వే[illegible]శ్చ సర్వై రహ మేవ వేద్యో,
వేదాంతకృ ద్వేదవిదేవ చాహమ్." 15-15

ఈ శ్లోకము నందలి అందఱిహృదయముల యందును "[illegible] [illegible]న్నాను" అనెడిమాట - "ఏష దేవో విశ్వకర్మా [illegible]హాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః." అనెడి [illegible] [illegible]త్వతరోపనిషన్మంత్రమునుండిగ్రహింపబడినదే. నాల్గవ [illegible]మున వేదాంతమును చెప్పినదికూడ తానే అనియు, [illegible]ముక్క సంపూర్ణార్థము తనకే తెలియు.(వేదవిదేవ) [illegible] [illegible]న్నాడుగదా! అసలు వేదము (జ్ఞానము) అనాది, [illegible]ము [illegible]యినను, దానికి ఆద్యంతములున్నట్లు వ్యవ [illegible]ము. "[illegible]నంతా వై వేదాః" అని ప్రమాణము. అట్టి [illegible] [illegible]ద్యంతములు లేకపోవుటఅనునది పరమార్థభావము.

[illegible] వేదాంతమనగా వేదముయొక్క ఆదినుండి [illegible]ముప[illegible] [illegible]ని భావము. వేదమనగా సాక్షాత్తు విశ్వమే! [illegible], [illegible]ములయందు వర్ణింపబడిన సృష్టివిధానమునే విశ్వమునందు కాంతుముకాన, విశ్వము వేదమునకు ఉదాహ[illegible]మే. [illegible]దము లక్షణముకాగా, విశ్వము లక్ష్యము [illegible]ఉదా

హారణము) అగుచున్నదన్న మాట. ఇట్టివేదాంతమును చేసినవాడును, ఎఱింగినవాడును, పరమేశ్వరుడుగాక ఇంకె వరు ? కనుకనే ఋగ్వేదదిగ్దర్శనము రెండవభాగమునకు "సర్వం ఖ ల్విదం బ్రహ్మ" అనిపేరుపెట్టి పంచభూత, నదీ, పర్వతాదులను వర్ణించుట అయినది. వేదములు విశ్వ కుటుంబకథయేఅని గ్రంథకర్తభావముకూడ.

మంత్రములోని "వాచస్పతిం విశ్వకర్మాణం" అన్న పదము భగవద్గీతలో ఈ విధముగా వివరింపబడినది. కాగా విష్ణు విశ్వకర్మలు భగవద్రూపులే. ఏకైక వ్యక్తులే. అట్టి దేవుని దయవల్లనే భగవంతునియొక్క స్మృతి, జ్ఞానము కలుగుచున్నవి. ఆయన దయలేనప్పుడు, ఆ రెంటి నాశనము కలుగుచున్నదట. ఇట్టి విశేషములన్నియు తపశ్శక్తిచే లభ్యములుకాని, సామాన్యములు కావు. ఈ అంశము వాఙ్మయమున "యస్య నిఃశ్వసితం వేదః, యో వేదేభ్యో ఽఖిలం జగత్" ఏ పరమేశ్వరునియొక్క నిఃశ్వాసమే వేదమో, ఆ వేదానుసారమే సమస్త జగము నాతడు రూపొందించెను-అని ప్రశంసింపబడినది. అట్టి విశ్వకర్మ మన అర్పణలను (హవనాని) స్వీకరించి మనలను రక్షించుగాక అనియు, ఆయన విశ్వశంభుడనియుగూడ మంత్రములో కీర్తింపబడినది.

నాసదీయ సూక్తముకాని, విశ్వకర్మసూక్తముకాని, బ్రాహ్మణాది వర్ణములను ప్రస్తావించలేదు. అట్లే మోక్ష

సూక్తముగూడ వర్ణప్రశంస జోలికి పోలేదు. ఏదో ఒక మంత్రమున "చత్త్వారి వాక్పరిమితా పదాని .... తాని విదుః బ్రాహ్మణా యేమనీషణః" (1-164-45) అని అన్నను, అది వేదార్థము నెఱింగిన వేదవేత్తలనెడి అర్థమునం దే వాడబడినది. కాని, వర్ణవాచకముగా ప్రయోగింపబడలేదు. కాని పురుష సూక్తమున నట్లుగాక, పని కట్టుకొని వర్ణ ప్రశంస చేయదలచినదా ఏమి ? అనునట్లు ఈ మంత్రము లగపడుచున్నవి.

"యత్పురుషం వ్యదధుః, కతిధా వ్యకల్పయన్,
ముఖం కి మస్య కౌ బాహూ, కావూరూ పాదా వుచ్యేతే." (11)

తా॥ ఆ విరాట్ పురుషుని ఎట్లు విభజించినారు ? ఎట్లు కల్పించినారు ? అతనికి ముఖమేది ? చేతులేవి ? తొడలేవి ? పాదము లేవి ? అని ప్రశ్నించుకొని ఇట్లు సమాధానము చెప్పబడినది.

"బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖ మాసీత్
బాహూ రాజన్యః కృతః
ఊరూ త దస్య యద్వైశ్యః
పద్భ్యాం శూద్రో అజాయత." 12

తా॥ ఆ విరాట్పురుషునికి బ్రాహ్మణుడు ముఖమైనాడు. చేతులు రాజన్యుడు. వైశ్యుడేమో తొడలు. పాదములేమో శూద్రుడు. పాదములనుటకు "పద్భ్యాం" అని ఉపనిషత్తు

అన్నరీతిని ఇప్పుడే గమనించగలము. ఇది కల్పితమనియు, నడిమికాలమున దీని నెవ్వరో ప్రక్షిప్తము చేసినారనియు, కొందఱు (దయానందాదులు) వేదవేత్తల భావము.ఇప్పట్టున ముండకోపనిషత్తులోని దిగువ మంత్రము ఆరయదగినది-

"అగ్ని ర్మూర్ధా చక్షుషీ చంద్ర సూర్యౌ
దిశః శ్రోత్రే వాగ్వివృతా శ్చ వేదాః,
వాయుః ప్రాణో హృదయం విశ్వ మస్య
పద్భ్యాం పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాంతరాత్మా."
2-2-4

ఆ విశ్వమయునకు అగ్నిశబ్దముచే చెప్పదగినదియు తేజః ప్రధానమును అగు ద్యులోకమే శిరస్సు. ఇక్కడ ద్యుశబ్దముచేత ఊర్ధ్వలోకములన్నియు గ్రహింపదగినవే. రాత్రిందివములను చేసెడు చంద్ర సూర్యులే కన్నులు-దిక్కులే చెవులు, వేదములే ఆయన వాక్కులు. గాలియే ఆతని ప్రాణము. ఈ విశాలమయిన విశ్వమే ఆ భగవంతుని హృదయము, భూమియే ఆతని పాదములు. ఇక్కడ "పద్భ్యాం" అనుమాట పాదములు అనునర్థమున వాడబడినది. ఈ పంచమీ భక్తిని ప్రథమలోనికి మార్చుకొని అర్థము చెప్పికొనవలెను. "పద్భ్యాం శూద్రో అజాయత" అన్నప్పుడు కూడ పంచమికి ప్రథమార్థమే. ఇట్టి దేవదేవుడు సర్వభూతములకు అంతరాత్మ. అందఱి హృదయములందుం డెడువాడు ఈతడే. ఈ మంత్రమున "సర్వస్య గాత్రస్య

శిరః ప్రధానమ్" కనుక శిరస్సు పేర్కొనబడినది. ఆవల జ్ఞానేంద్రియములకు చిహ్నములైన కన్నులు, చెవులు చెప్పబడినవి. నామరూపాత్మక సృష్టిని ప్రాణులు ఈ రెంటిచేతనే గ్రహింతురు కదా! రూపములను కన్నులచేత చూచుచున్నాము. నామములను చెవులచేత వినుచున్నాము. కనుక కన్నులను, చెవులను చెప్పుటచేత నామరూపమైన సృష్టి నంతటిని చెప్పినట్లయినది. దీనికి తగినట్లే పురుషసూక్తము-

"సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః,
నామాని కృత్వాభివదన్ యదాస్తే."

భగవంతుడు రూపసృష్టిచేసి పిమ్మట వాటికి నామములుంచినాడనుచున్నదిగదా! ఇక కర్మేంద్రియములలో ముఖ్యమైనది వాక్కు. భగవంతుని వాక్కులే వేదములట. ఇక ఆయన ప్రాణమేమో! బ్రహ్మాండమున తిరుగాడు గాలియే హృదయమన్నచో సమస్తమైన విశ్వమే. భగవంతుని హృదయము నెఱుంగవలెనన్నచో, విశ్వతత్త్వము నెఱుంగవలయునని ఇందలి పరమ రహస్యము. ఇట్టి దేవుడు సర్వభూతములకు అంతరాత్మయట. భూతాంతరాత్మయైన ఈతడెవ్వరబ్బా! ఎవరో కాదు. సాక్షాత్తు విశ్వకర్మయే అని శ్వేతాశ్వతరోపనిషత్తు చెప్పుచున్నది కదా!

"ఏష దేవో విశ్వకర్మా మహాత్మా
సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః,
హృదా మనీషా మనసాభిక్లృప్తో
య ఏత ద్విదు రమృతా స్తే భవంతి." 4-17.

ఈ మంత్రమునుబట్టి విశ్వకర్మకు పరమాత్మ అనియే కాక, మహాత్మ అనికూడ పేరున్నదని గ్రహింపవలెను. ఇట్లు సర్వభూతాంతరాత్ముడు విశ్వకర్మయేఅనిచెప్పి ఆతని నెఱింగిన ప్రాణులు అమృతులగుదురని శ్వేతాశ్వరోపనిషత్తు అన్నది. పురుష సూక్తముకూడ, "త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి" అన్నది కదా! పురుష సూక్తములోని "బ్రాహ్మ ణోస్య" అనువాక్యములను ఆధారము చేసికొనియే భగవద్గీతలోని "చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణకర్మ విభాగశః" అన్న శ్లోకము బయలుదేరినది. ఇందు గుణకర్మ విభాగమనునది వర్ణములకు లక్షణ వాక్యమువంటిది. అందు గుణ విభాగమిట్లుండును.

సత్వము, రజస్సు, తమస్సు అనునవే త్రిగుణములు. సత్వము ప్రధానముగా ఉండి, రజోగుణము అప్రధానముగా కలవాడు బ్రాహ్మణుడు. రజస్సు ప్రధానమై, సత్వగుణము అప్రధానముగా కలవాడు క్షత్రియుడు. రజస్సు ప్రధానమై తమోగుణము అప్రధానముగా కలవాడు వైశ్యుడు. తమో గుణము ప్రధానమై రజస్సు అప్రధానముగా కలవాడు శూద్రుడు. ఇది సామాన్యమైన లక్షణము. వీటిలోకూడ అనేక తారతమ్యములు సాంకర్యములు ఉదాహరణముల యందు ఉండవచ్చును. ఇట్టి లక్షణము కలవారిలో బ్రాహ్మణునికి శమదమాదులు కర్మలని- ఇత్యాదిగా గీత

విధించినది. ఆ విస్తరమును, భగవద్గీతాది గ్రంథముల యందు చదువగలరు.

ఈ సందర్భమున విశ్వకర్మ సూక్తము సత్వగుణ ప్రధానులైన దేవతల సృష్టిని, రజోగుణ ప్రధానులైన మానవుల సృష్టిని తమోగుణ ప్రధానులైన ప్రాణి, అప్రాణులసృష్టిని వరుసగా 1. పరమములు 2. మధ్యమములు 3. అవమములు అని పేర్కొనుట మనము దిగువ మంత్రములో గమనింపగలము.

"యా తే ధామాని పరమాణి యావమా,
యా మధ్యమా విశ్వకర్మ న్నుతేమా." 10-81-5

అంతేకాదు. ఇట్టి ప్రాణులందఱిలోను "ఓ విశ్వకర్మా, అంతర్యామిగా ప్రవేశించిన నీవు మాచే సత్కర్మలను చేయించు"మనికూడ తరువాతి రెండుపాదము లనుచున్నవి.

"శిక్షా సఖిభ్యో హవిషి స్వధావః
స్వయం యజస్వ తన్వం వృధానః."

మమ్ములను నీ చెలికాండ్రనుగానెంచి, మాలో నీవే ప్రవేశించి (ప్రేరణనిచ్చి) మా ఆహుతులచేత, (సత్కార్యములచేత) వృద్ధిపొందుచు యజింపుము- అన్నది.. ఈ మంత్రమునందలి భావము తక్కిన పురుష సూక్త పాదములలో మఱొక ప్రకారముగా ఆవిష్కరింపబడుటను గమనింతుము.

ముండకోపనిషత్తు చేసిన మనోహర సత్యసమ్మత వర్ణనమును పురుష సూక్తము దిగువ మంత్రములలో సూర్యచంద్రాదులు ఆ పరమ పురుషునినుండి కలిగినారు అన్నట్లు చెప్పినది-

"చంద్రమా మనసో జాతః, చక్షో సూర్యో అజాయత,
ముఖా దింద్రశ్చాగ్నిశ్చ, ప్రాణాద్వాయు రజాయత." 13
నాభ్యా ఆసీ దంతరిక్షం, శీర్ష్ణో ద్యౌ స్సమవర్తత,
పద్భ్యాం భూమి, ర్దిశః శ్రోత్రాత్, తథా లోకా
నకల్పయత్. 14

ఈ వర్ణనము నంతటిని విశ్వకర్మసూక్తము ఆ దేవుడే ద్యావా పృథువులను సృష్టించెను, వ్యాపించెను, విస్తరించెను- అనెడి వాక్యములతో తెల్పినది.ఆ వాక్యములు ఇవి-

"సం బాహుభ్యాం ధమతి సంపతత్త్రైర్ద్యావా భూమీ
జనయన్ దేవ ఏకః" 10-81-3
ద్యావా పృథివీ నిష్టతక్షుః. ఋ. 10-81-4
"స్వయం యజస్వ పృథివీ ముత ద్యామ్." 10-81-6
"ద్యావా దృథివీ అప్రథేతామ్." 10-82-1

"ఆ విశ్వకర్మ బాహువులచేత దివమును, పాదముల చేత భూమిని సృష్టించెను.(ద్యావాభూములను సృష్టించెను.) ఆ భూదివములను యజింపుము. (ఆరాధింపుము) ద్యావా పృథువులను విస్తరింపచేసినాడు. విశ్వకర్మ సూక్తము చెప్పిన

ఈ ద్యావాపృథువులలో సమస్త బ్రహ్మాండకోటులు, అందలి చరాచరములు అన్నియు నిండియే యున్నవి. వాటిని పురుష సూక్తము కొన్నింటిని నామములతో నిర్దేశించి వర్ణించినది. ఈ విధముగా విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రములు పురుష సూక్తమున విస్తరించి చెప్పబడినట్లు కాంచగలము.

యజురారణ్యక పురుష సూక్తమున "తథాలోకానకల్పయత్" అన్న పిమ్మట దిగువ మంత్రములు కలవు.

"వేదాహ మేతమ్ పురుషం మహాంతం
ఆదిత్య వర్ణమ్ తమస స్తు పారే,
సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః
నామాని కృత్వాభివదన్ యదాస్తే."....
"ధాతా పురస్తా ద్య ముదాజహార
శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశ శ్చతస్రః,
త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి
నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే"....

ఇందు "సర్వాణిరూపాణి విచిత్య ధీరః" అను దాని భావము- ఆ సృష్టికర్త సమస్త రూపములను నిర్మించి, వాటికి పేర్లుకూడ పెట్టినాడని. అనగా రూపసృష్టికి పిమ్మట నామకరణము జరిగినదన్నమాట. ఈ విషయము విశ్వకర్మ సూక్తమున నామరూపపదములతో కాక "ద్యావా భూమీ జనయన్ దేవ ఏకః" అనే పదములతో సూచించబడినది. ఇందలి భూమి శబ్దముచేత రూపసృష్టియు, ద్యు శబ్దముచేత

నామ సృష్టియు జరిగినదని గ్రహింపవలయును. మనకు భూమియు, అందలి రూపములే అగపడునుగాని దివముగాని అందలి శక్తులుకాని అగపడవు. అగపడనట్టి ఆ స్వర్గాదుల సృష్టిని పురుష సూక్తము నామపదముచే పేర్కొన్నది అని మనము తెలియవలయును. స్వర్గాది లోకములు ఎవరికిగాని కంటి కగపడవు. వాటిని నామమాత్రముచేతనే తెలిసికొను చున్నాము. విశ్వకర్మ సూక్తము వాటిని 'ద్యు' శబ్దముచే పేర్కొన్నది. ఇట్టి రహస్యములు, గంభీరార్థములు వేద వాక్యములకు కలవు.

ఇక పిమ్మట మఱికొన్ని రహస్యములను పరికింతము. ఋగ్వేదీయ పురుషసూక్తమునందు 16వ మంత్రము ఇది–

"యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః,
తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్,
తే హ నాకం మహిమానః సచంతే,
యత్ర పూర్వే సాధ్యా స్సంతి దేవాః." 10-90-16

టీక : దేవాః = ప్రాణాదిదేవతలు, యజ్ఞేన = ఇంత వఱకుచెప్పిన మనస్సంకల్పరూప యజ్ఞముచేత, యజ్ఞం=ఇంత వఱకు చెప్పబడిన యజ్ఞస్వరూప భగవంతుని, అయజంత= అర్చించిరి, పూజించిరి. తాని ధర్మాణి=అట్లు పూజించుట వలన ఆ పూజాధర్మములు (జగద్రూప వికారములను ధరించునట్టివి.) ప్రథమాని=ముఖ్యములు, ఆసన్=అయినవి. ఈ రెండుపాదములచేత సృష్టిని ప్రతిపాదించెడి సూక్తార్థము

సంగ్రహింపబడినది. తక్కిన రెండుపాదములచేత ఉపాసనయు, దానిఫలమును చెప్పబడుచున్నవి. యత్ర=ఇట్టి విరాట్పురుషుని పొందదగిన నాకమునందు పూర్వే సాధ్యాః=ప్రాచీనులయిన విరాట్ తత్త్వోపాసకులైన, దేవాః=దేవతలు సంతి=ఉన్నారో, అట్టి దుఃఖరహిత ప్రదేశమును (దుఃఖ రహిత స్థితిని.) మహిమానః తే=మహనీయులైన ఆ విరాడుపాసకులు. సచంతే=పొందుచున్నారు.

ఈ మంత్రమున దేవతలనగా సత్వగుణముకల విశ్వోపాసకులని గ్రహింపవలసి యున్నది. నాకమనగా వారు పొందెడి దుఃఖదూర పరమానందస్థితి అని ఎన్నవలయును. అట్టి సత్వగుణులు విశ్వసృష్టికర్త - విశ్వాకారుడు అయిన, విరాట్పురుషుని భక్తి, జ్ఞాన కర్మయోగాది మార్గములచే ఉపాసించి దుఃఖరహిత అమృతత్త్వమును పొందుచున్నారని గ్రహింపవలయును. ఇందు విరాట్పురుషుని, అతనిని పొందు సాధనను యజ్ఞశబ్దముచేతనే ప్రస్తావించుట గమనింపదగినది. అనగా పొందువాడు, పొందదగినది, పొందుటకయిన సాధనము, మూడును బ్రహ్మములేఅని తేలుచున్నది. ఈ అంశమును గీత -

"బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మ హవిః, బ్రహ్మాగ్నౌ బ్రహ్మణా హుతం,
బ్రహ్మైవ తేన గంతవ్యం, బ్రహ్మకర్మ సమాధినా." (4-24)

అర్పణకర్మము,అర్పించువస్తువు, అగ్ని, అర్పించువారు- అంతయు బ్రహ్మమే. ఇట్టి కర్మచేత పొందదగినదియు

బ్రహ్మమేఅని "సర్వం ఖ ల్విదం బ్రహ్మ" అనెడి వేదాంత సూక్తి ఇచ్చట నిర్వచించబడినది. ఇట్టి పురుషసూక్త మంత్రమునకు మూలమయిన యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తమునందలి "సముద్రాయవయునాయ-" అనెడి మంత్రము (చూడు 91వ పుట) ఇట్లున్నది. దానిభావము. ప్రవహించెడి నదములకు ప్రభుడును,నదులకు తండ్రియు, చిత్స్వరూపుడును, సముద్రాకారుడును, అగు విశ్వకర్మ పరమేశ్వరునికి నమస్కారము. అట్టి విశ్వకర్మను, ఓ మానవులారా! విశ్వాహాః = ఎల్లవేళల యందును, హవిః = హవిస్సుల నిచ్చి, జుహూత=హోమముచేయుడు. ఇక్కడ హవిస్సు అనగా, నేయి మొదలయిన, హోమద్రవ్యము మాత్రమే కాదు. భగవంతు నుద్దేశించి సమర్పించు సర్వమును హవిస్సే. 108 సార్లు జపముచేసి, దానిని భగవంతుని కర్పించినను, అది కూడహవిస్సే. మనోవాక్కాయములతో భగవంతునుద్దేశించి చేసెడి సర్వకార్యములును, యజ్ఞములే. వాటియందలి అర్పణలన్నియు హవిస్సులే. హవిశ్శబ్దమునకు ఇంత విశాలార్థమును వేదమాత ఉద్దేశించినది. యజ్ఞమనగా వేదోక్తమయిన కర్మమాత్రమేగాక, సమస్త లౌకిక పారమార్థిక కర్మలుకూడ యజ్ఞములే కాగలవు. ఈ అంశమును గీతలో భగవానుడిట్లు ప్రవచించినాడు.

"ద్రవ్య యజ్ఞా స్తపో యజ్ఞా, యోగయజ్ఞా స్తథా పరే,
స్వాధ్యాయ జ్ఞానయజ్ఞా శ్చ, యతయ స్సంశిత వ్రతాః".4.28

కొందఱు ధనముతో యజ్ఞములొనర్తురు. కొంద తేమో మానసిక, వాచిక, కాయికములైన తపస్సులే-కర్మలే యజ్ఞముగానెంచి చేయుదురు. ఇంకకొందఱు-అష్టాంగ, కుండలినీ యోగాదులనే యజ్ఞములనియెంచి ఆచరింతురు. కొందఱు వేదశాస్త్రాదుల పఠనమును, మఱికొందఱు జ్ఞానమును యజ్ఞముగా భావింతురు.

"ఏవం బహువిధా యజ్ఞా వితతా బ్రహ్మణో ముఖే,
కర్మజాన్ విద్ధి తాన్ సర్వాన్, ఏవం జ్ఞాత్వా
విమోక్ష్యసే." - 4 32

ఇట్టివన్నియు కర్మప్రధానయజములేఅనిగ్రహింపుము. అట్టిజ్ఞానమే నీకుముక్తిహేతువు. కాని వీటన్నింటి కంటెను మేలయినది జ్ఞానయజ్ఞమనిగీత-

"శ్రేయాన్ ద్రవ్యమయా ద్యజ్ఞాత్, జ్ఞానయజ్ఞః పరంతప
సర్వం కర్మాఖిలం పార్థజ్ఞానే పరిసమాప్యతే." 4.33

ద్రవ్యమయ యజ్ఞమునకంటెను, జ్ఞానమయ యజము శుభప్రదమును, శ్రేష్ఠమును. ఈ కర్మలన్నియును జ్ఞానమునందే పరిసమాప్తిని పొందుచున్నవి. జ్ఞానోదయమయినంతనే కామ్యాదికర్మలు శమించునని సారాంశము.

ఈ విధముగా "నదీనాం సర్వాసాం పిత్రే జుహుతా విశ్వకర్మణే విశ్వాహా మర్త్యగీం హవిః" అనెడివాక్యమునందు ఇంతటి గంభీరార్థమును వేదపురుషుడు ఇమిడ్చిపెట్టినాడు. దానిని పురుషసూక్తమును, భగవద్గీతయు వివరించి,

విస్తరముగా చెప్పినవి. ఇట్టి రహస్యముల కెన్నింటికీ విశ్వకర్మ సూక్తము మూలమని జిజ్ఞాసచేత తెలిసికొనగలము. విశ్వ+అహః = విశ్వాహః = ఎల్లవేళలయందును జగత్కారణుడైన విశ్వకర్మకు విశ్వ (నానా) రూపములతో ఉన్న హావిస్సుల నర్పింపుడు, అన్నందువలన భగవత్సేవకు, భగవదారాధనకు, ఉదయము, సాయంకాలము, రాత్రి, పగలు, శుచి, అశుచి- ఇత్యాదిభేదము లేవియు లేవని తెలియవలయును. జాగ్రత్ స్వప్న, సుషుప్త్యాది సర్వావస్థలయందును ఇట్టి యజ్ఞములద్వారా భగవదారాధనముచేసి ముక్తులు కావచ్చునని తేలుచున్నది. విశ్వకర్మ సూక్తములో "సముద్రాయ వయునాయ" అనునది చివరి మంత్రము కాగా, పురుషసూక్తమునందు "యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజంత దేవాః" అనునదికూడ చివరి మంత్రమే అగుచున్నది. ఈ రెంటియందును యజ్ఞ ప్రశంస చేయబడి యుండుట వాటి సాదృశ్యమునకు గొప్ప నిదర్శనము.

ఋగ్వేదీయ పురుష సూక్తమున 16 మంత్రములు, 64 పాదములుండగా, యజురారణ్యక పురుషసూక్తమున 77+22 = 99 పాదములున్నవి. ఇప్పుడు యజురారణ్యక పురుష సూక్తమునందు తక్కిన మంత్రములను విశ్వకర్మ సూక్త మంత్రములలో పోల్చిచూతము. ఋగ్వేదీయ పురుష సూక్తమున 64 పాదముల వఱకును, యజురారణ్యక సూక్త

మున 72 పాదములవరకును సాధారణమయిన పురుషశబ్దమే వాడబడినది. అనగా సూక్తమున ఉద్దేశింపబడిన జగత్కారణ పరమాత్మను పురుషుడని మాత్రమే మంత్రములు పేర్కొన్నవి. 73వ పాదమునుండి ఆ పురుషుడు విశ్వకర్మ అనియు, త్వష్ట ఆయన ప్రతిరూపమే, లేక తనయుడే అనియు చెప్పబడుచున్నది.

"అద్భ్యః సంభూతః పృథివ్యై రసాచ్చ, విశ్వకర్మణ
స్సమవర్తతాధి, తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూప మేతి".

ఈ విరాట్ స్వరూపుడు విశ్వకర్మయనెడి నిమిత్త కారణమునుండి నీరు, భూసారము (పంచభూతములు) ఉపాదాన కారణముగ కలిగినాడు. ఆతని యొక్క ప్రతిరూపమే త్వష్ట్రుదేవుడు (బ్రహ్మ). అనగా ప్రకృతి పురుషుల కలయిక వలన విరాట్పురుషుడు ఉదయింపగా ప్రపంచ మేర్పడినదని రహస్యార్థము. ఇప్పుడు దానిని సృష్టించిన దెవరన, త్వష్ట అని మంత్రము చెప్పినది. ఈ విషయమును యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తములో కాంచుచున్నాము-

"విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవ ఆది
ద్గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః,
తృతీయః పితా జనితౌషధీనాం
అపాంగ గర్భం వ్యదధాత్ పురుత్రా." -8

తా॥ జగత్కారణ విశ్వకర్మ మొదట త్వష్ట్రుదేవుడైనాడు. ఈ త్వష్టను సాయణులు "సత్యలోకవాసీచతుర్ముఖః"

అన్నారని చెప్పికొనియే యున్నాము. త్వష్టకును, బ్రహ్మకును అభేదమును వైదిక వాఙ్మయము చెప్పుచునే యున్నది. విశ్వకర్మ సూక్తమీ విషయమును దేవశబ్దముతో మాత్రమే సూచింపగా, పురుష సూక్తమా దేవుడు, త్వష్టయని స్పష్టము చేసినది. ఇక విశ్వకర్మసూక్తము త్వష్టతో తృప్తిపడక లోక ప్రవర్తకులైన సూర్యచంద్రుల సృష్టినికూడ పై మంత్రమున పేర్కొన్నది. విశ్వకర్మ మొదట బ్రహ్మదేవుడు (త్వష్ట) అయి, ఆవల సూర్యచంద్రులయినా డన్నది. "గంధర్వో అభవ ద్ద్వితీయః" గంధర్వుడనగా సూర్యుడని యజుర్వేద ప్రమాణము గలదు. గోవులనగా కిరణములు. వాటిని తాల్చువాడు గంధర్వుడు సూర్యుడని భావము. గామ్=వేదలక్షణం "ధరతీతి గంధర్వః" వేదస్వరూపుడుకాన సూర్యునికి గంధర్వుడను పేరు తగును. ఆతడు త్రయీమయుడుకదా! ఇక చంద్రసృష్టి-"తృతీయః పితా జనితౌషధీనామ్" మూడవవాడుగా ఓషధులకు తండ్రియగు చంద్రుడైనాడు. ఈ విషయములను పురుష సూక్తము "చంద్రమా మనసో జాతః, చక్షో స్సూర్యో అజాయత" విశ్వకర్మ మనస్సునుండి చంద్రుడు, కంటినుండి సూర్యుడు కలిగెనని చెప్పినది. ఈ రెంటను వర్ణనలో భేదమేకాని, వస్తుస్థితిలో భేదము లేదు. సూర్యచంద్రు లిరువురును భగవద్రూపులే అనునదే సారాంశము. తరువాతి మంత్రమున ఇట్టి పురుషుని నే నెఱుంగుదునని ఒక సిద్ధుడు పలుకుచున్నాడు.

"వేదాహ మేతం పురుషం మహాంతం,
ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్,
త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి
నాన్యః పంథా విద్యతేఽయనాయ."

తా॥ అట్టి జగత్కారణుడైన విశ్వకర్మనామక పరమ పురుషుని నేనెఱుంగుదును. ఆతడెట్టివాడను కొనుచున్నారో వినుడు. ఆతడు ఆదిత్యుని (సూర్యుని)వంటి కాంతికలవాడు. అనగా చిత్తు- జ్ఞానమే- తెలివియే (Conscousness) స్వరూపముగా కలిగినవాడు. సూర్యుని తేజము భూత సంబంధమైనది. పరమాత్ముని తేజము అతి భౌతికమయిన జ్ఞానరూపము. అది దేనినిగాని కాల్పదు. ప్రకాశింపచేయును మాత్రమే. అది అద్దమువలె సర్వవస్తువులను, భావములను తనలో ప్రతిబింబింపచేసికొనును. అందుకే దానిని "సత్యం జ్ఞాన మనంతం." అన్నది తైత్తిరీయోపనిషత్తు. అంతేకాదు, అది తమసః పరస్తాత్=చెంజీకటి కవ్వల వెలుంగునది. చీకటి కవ్వల ఏమిటి ? చీకట్లను తినివేసి, తానే వెలుగునది. ఇక్కడ ఈ పరమ రహస్యములను భావింపవలయును. ఈ తమస్సు ఏదో ఎక్కడదో కాదు. నాసదీయ సూక్తము చెప్పిన "తమ ఆసీత్తమసా గూఢ మగ్రే" అన్నమాట లోనిదే. ఇది మొదట లేదు. సదసదతీత ఆదిమ వస్తువునుండి సృష్టికోసమై బయలుదేరినట్టిది. ఇంకొక భావము. తమస్సనగా తమోగుణము. అనగా అవిద్య.అది తమోగుణకార్యమే. బ్రహ్మాండ

మంతయును లోకమంతయును అవిద్యా విజృంభణమే. అట్టి దాని కవ్వల నుండునదీ, దాని సంపర్కము లేనిదీ కదా తత్త్వము. అవిద్యను, దానికార్యములను అంటక, సచ్చిదానంద ఘనమై ప్రకాశించునదే ఆ తత్త్వము, ఆ పురుషుడు ఆ విశ్వకర్మ అన్నమాట !

అయినను, అట్టి పురుషుని ఎఱుగకున్న నేమి అందు రేమో- "త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి" = ఆతని నెఱింగిన వాడే మృత్యువునుదాటి అమృతుడు కాగలడు. గమ్యమును చేరుట కింతకంటెను వేఱుమార్గమేమియును లేదు- అనికూడ మంత్రపుటుత్తరార్థము విశదముచేసి పరమేశ్వరతత్త్వదర్శన మెందుకవసరమో చెప్పినది. విశ్వకర్మ సూక్తము "న తం విధాథ య ఇమా జజాన" జగములను సృష్టించిన మీ తండ్రిని మీరెఱుంగరని అనగా, ఈ పురుష సూక్తము ఆతని నెఱుంగుదుమని ఇట్లు పలికినది. విశ్వకర్మ సూక్త విచారమునకు ఇది చక్కని సమాధానము. ఇంతవఱకు పురుషుడు, విశ్వకర్మ అని పేర్కొనబడిన తత్త్వమును, ప్రజాపతి శబ్దముచేత తరువాతి మంత్రమున పురుష సూక్తము పేర్కొనుచున్నది.

"ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః,
అజాయమానో బహుధా విజాయతే,
తస్య ధీరాః పరిజానంతి యోనిమ్,
మరీచీనాం పద మిచ్ఛంతి వేధసః."

ఇది ఎంతో ప్రాముఖ్యముగల మంత్రము. అనేక మహా రహస్యములు ఇందు దాగియున్నవి. ఈ మంత్రమున పురుష సూక్తాధిదైవతమయిన విశ్వకర్మ,ప్రజాపతిఅనెడి పదముచేత పేర్కొనబడినాడు. ఇందుకు "ప్రజాపతి ర్విశ్వకర్మా మనో గంధర్వ స్తస్య ఋక్సామా న్యప్సరసో వహ్నాయః" మొదలయిన యజుర్వాక్యములు ప్రమాణము. ప్రజాపతి, విశ్వకర్మ, పరమేష్ఠి అనెడి పదములు పర్యాయ వాచకములని యజుర్వేద దర్శనమున చదివియున్నాము. అట్టి విశ్వకర్మ ప్రజాపతి బ్రహ్మాండ గర్భమునను, జీవుల హృదయములందునను చరించుచున్నాడు. భగవంతుడు సర్వజీవుల హృదయములందు జీవరూపుడయి తానే ఉన్నాడనుటకు విశ్వకర్మ సూక్తములోని "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛద వరా ఆవివేశ" అన్న వాక్యమును "ఏష దేవో విశ్వకర్మా మహాత్మా సదా జనానాం హృదయే సన్నివిష్టః" అనెడి శ్వేతాశ్వతరోపనిషద్. వచనమును "సర్వస్య చాహం హృది సన్నివిష్టః" "ఈశ్వర స్సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి" "క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు" అనెడి భగవద్గీతా వాక్యములుకూడ ప్రమాణములే. గీత విశ్వకర్మ పురుష సూక్తములను అనుసరించినదన్న విషయమును మనము గ్రహించుచునే యున్నాము.

ఆ భగవంతుడు తాను స్వయముగా పుట్టకున్నను అనేకరూపములుగా విశేషములతో కాగలడు. జగత్కారణ

వస్తువు పుట్టుటలేదు, గిట్టుటలేదు. అది చావుపుట్టుకలు లేని నిర్గుణ నిరుపాధిక నిరాకారమైనట్టిది. అందుకనియే దానిని సదసద్విలక్షణమని నాసదీయసూక్తము చెప్పినది. "సదసద్వరేణ్యం" సదసత్తులకన్న గొప్పది. వాటిని తననుండి వెలువరించునది, అని ఉపనిషత్తన్నది. "సదసత్పరం యత్" అని గీత అన్నది. అది జన్మ, వృద్ధి, క్షయ, పరిణామ, వినాశములు లేనిదైనను, ఎన్నో రూపములను, (బహుధా) తాల్చగలదు. తాల్చి ఎన్నో విశేషములను పొందగలదు. విశేషములనే కాదు. విజాయతే=విపరీత, విభిన్నరూపములనుకూడ పొందగలదు. అనగాఅది పుట్టకున్నను, పుట్టినట్లును, పెరుగకున్నను పెరిగినట్లును, తరుగకున్నను, తరిగినట్లును, మారకున్నను, మారినట్లును, నశింపకున్నను, నశించినట్లును-ఎన్నోలీలలను చూపగలదు. అన్యోన్యవిరుద్ధములైన ధర్మములను ఆ వస్తువు చూపి, లీలలనునెఱపి, చివరికా ధర్మములను తనలోనే లీనముచేసికొనగలదు. విశ్వనాటకమునకు నాందియు, భరతవాక్యమును అదియే.విశ్వకర్మసూక్త మీవిషయమును విశదపఱచినది. ఈవిషయమునే ఈ మంత్రము "విజాయతే" అన్నమాటచేత బహుళార్థములువచ్చునట్లును, అనేకవిశేషములు తెలియదగినట్లును ప్రయోగించినది.ఆప్రయోగమును "బహుధా" అన్న క్రియావిశేషణము ఎన్నోరీతుల విశేషింపచేసినది. ఎన్నెన్నోక్రియలను దానియందు వ్యక్తమగునట్లు చేసినది. ఆ క్రియలే, అది విశ్వకర్మఅని చెప్పబడుటకు కారణ

ములు. అందుకే అది ఆలోచింపవీలుకాని విచిత్రదివ్యశక్తి అయినది. అందుకే దానినిగూర్చి "యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ" అన్నారు. తనయందు విశ్వవిశ్వ ములను, అది చూప గలుగుచున్నది అట్టిశక్తి చేతనే. మఱల లీనమొనర్చుకొనుచున్నదియు అట్టిశక్తి చేతనే. కనుకనే విశ్వ కర్మసూక్తము ఆతత్త్వమును,

"విశ్వకర్మా విమనా ఆద్విహాయా
ధాతా విధాతా పరమోత సందృన్." - 10.82.2

విమనస్సు=విశేషమనస్సు - విగతమనస్సు కలదనియు, విహాయా=సంహర్త అనియు, ధాతా=పుట్టించునదనియు, విధాతా=పోషించునదనియు, ("యో నః పితా, జనితా, యో విధాతా")తండ్రిఅనియు, పోషకుడనియు,శ్రేష్ఠమనియు, సర్వద్రష్టఅనియు, నానావిధములుగా వర్ణించినది. ఇట్టివిశేష ముల నన్నింటిని "ప్రజాపతి శ్చరతి" అన్నమంత్రము "బహుధా విజాయతే." అన్నమాటలోనే ఇమిడ్చిచెప్పినది. సదసదతీతమునందు-తమస్సు, మనస్సు, రేతస్సు, కామము - ఇత్యాదులుపుట్టుట, లేక తోచుట ఇట్టిదంతయు ఈ "విజా యతే" అన్నమాటలోగలదు. ఇంతటి విచిత్రవిశ్వమును కనినను, అది అజాయమానమే. అనగా తానై స్వయముగా పుట్టనిదే. అది అన్నీ అయ్యును, ఏదీ కానిదే, ఎంతవిచిత్రము పారమేశ్వరలీల! అందుకే అది విశ్వకర్మఅయినది. సమస్త పుర (శరీర)ములయందును శయనించు పురుషుడైనది.

ధరించుధాత, పోషించెడి విధాతఅయినది. దానికన్నియును తెలియునుకాన, అది "సంద్రుక్", ద్రష్ట, ఋషి-అయినది. ఆధ్యాత్మికసాధకులకు అది గమ్యమయినందున వారిసాధనను ప్రోత్సహించెడి సాధుకర్మములుకలదికూడ అయినది. ఐహికాముష్మిక, పారమార్థిక సౌఖ్యానందముల నొడగూర్చునది కావున, విశ్వశంభువు అయినది. అదికానిదేదియునులేదు. కావుననే దానినుద్దేశించి దానినిపొందుటకై చేయు ప్రతి కర్మమును యజమే అన్నది సూక్తము. ఈ రహస్యమును భగవద్గీత ఇట్లు స్తోత్రము చేసినది.

"త్వ మాదిదేవః పురుషః పురాణః,
త్వ మస్య విశ్వస్య పరం నిధానం,
వేత్తాసి వేద్యం చ పరం చ ధామ,
త్వయా తతం విశ్వ మనంతరూప." 11-38

తా॥ నీవు మొట్టమొదటి దేవుడవు. పురాణపురుషుడవు. ఈ విశ్వమునకు నిధివంటివాడవు. నిధినుండి ధనమును తీసికొనుచువేయుచుడున్నట్లు జగములు నీనుండియే వెలుపలికి వచ్చుచు నీలోనే లీనమగుచుండునని ఇందలి నిధానశబ్దముచే తెలియుచున్నది. అన్నింటిని ఎఱుగువాడవును, అందఱిచే ఎఱుగదగినవాడవును, పరంధాముడువును నీవే. అనంతుడవగు నీచేతనే ఈ విశ్వమంతయు నిండియున్నది. ఈ గీతాశ్లోకమునకు "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అనెడి

మంత్రవాక్యము మూలమని తేలికగానే తెలిసికొనవచ్చును. "వేత్తాసి, వేద్యంచ" అన్నందువలన దృక్కు, దృశ్యము రెండూ నీస్వరూపములే, నీవే - అనికూడ అద్వైతము తోచుచున్నది.

"వాయు ర్యమోఽగ్ని ర్వరుణః శశాంకః,
ప్రజాపతి స్త్వం ప్రపితామహ శ్చ." 11.39

నీవే గాలివి, (విశ్వమునకు ప్రాణమవు) యముడవు, అగ్నివి,వరుణుడవు, చంద్రుడవు, ప్రజాపతివి, ప్రపితామహుడవుగూడ. ఈ శ్లోకమునకు "యో దేవానాం నామధా ఏక ఏవ" సర్వదేవతల నామరూపములను ధరించునది ఒక్క విశ్వకర్మయే - అనెడి వేదవాక్యము మూలమని తెలియుచున్నది గదా.

"పితాసి లోకస్య చరాచరస్య
త్వ మస్య పూజ్యశ్చ గురు ర్గరీయాన్,
న త్వత్సమోఽ స్త్యభ్యధికః కుతోఽ న్యో
లోకత్రయేఽ ప్యప్రతిమ ప్రభావ." 11-48 (గీత)

ఓ దేవా, చరాచరాత్మకమైన ఈ లోకమునకు నీవే తండ్రివి, గురుడవు, గురువులకుగూడ గురుడవు. నీతో సమానుడే లేడు, ఇక అధికుడెక్కడనుండును! ముల్లోకముల యందును నీవు సాటిలేని మహిమ కలవాడవు. ఇందలి పితాసి అన్నమాటకు "యో నః పితా జనితా" అన్న విశ్వకర్మసూక్త మంత్రము మూలము. స్వయంభు బ్రహ్మ

(విశ్వకర్మ) జగద్గురువనెడి బృహదారణ్యక ప్రమాణమును బట్టియే ఇందలి గురుః, గరీయాన్-అనుమాటలు వెలువడి నవి. కనుకనే "విశ్వకర్మా జగద్గురుః." "కృష్ణం వందే జగద్గురుమ్." అనెడివాక్యములు వాఙ్మయమున ప్రచారము నకు వచ్చినవి.

"పశ్యాదిత్యాన్, వసూన్, రుద్రా, నశ్వినౌ, మరుత, స్తథా,
బహూ న్యదృష్టపూర్వాణి, పశ్యాశ్చర్యాణి భారత."
(11-6)

ఇది భగవంతునిమాట. నాయందు వసురుద్రాదిత్యాదులను, ఇంతవఱకుచూడని ఆశ్చర్యములను చూడుమని దీని భావము. ఈ మాటకు విశ్వకర్మనుండియే వసు, రుద్రాదిత్యాదులు కలిగినారనెడి కృష్ణయజుర్వేద (కాండం 7 ప్రపా1. అను-5)మంత్రము మూలమని గ్రహింపవలయును. దీనినిబట్టి భగవంతుని నుండి వసురుద్రాదిత్యులు కలిగినారనుటచేత ఆ భగవంతుడు విష్ణు, విశ్వకర్మ నామములతో పేర్కొనబడి నాడనియు, వారిరువురు ఏకరూపులే అనియు స్పష్టమగుచున్నదిగదా!

"త్వ మక్షరం పరమం వేదితవ్యం,
త్వ మస్య విశ్వస్య పరం నిధానం,
త్వ మవ్యయ శ్శాశ్వత ధర్మగోప్తా,
సనాతన స్త్వం పురుషో మతో మే." 11-18

ఇందలి నీవు సనాతన పురుషుడవు. అనుమాటకు పురుషసూక్తమంతయు మూలమైనట్టిదే.

"ద్యావాపృథివ్యో రిద మంతరం హి
వ్యాప్తం త్వయైకేన దిశ శ్చ సర్వాః" 11 20.

నీవు ద్యావాపృథువులయందు వ్యాపించి ఉన్నావు.దీని కేమో "ద్యావా పృథివి అత్ర తామ్" అనెడి విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రము మూలమగుచున్నది.

"ఇహైకస్థం జగత్ కృత్స్నం
పశ్యాద్య సచరాచరం,
మమ దేహే గుడాకేశ!" (11.7 గీత)

ఈ నాశరీరమునందు చరాచరాత్మక విశ్వమును, ఒకే ఒకభాగము నందున్న దానినిగా చూడుము. అనగా ఈ జగమును మించి నేను వెలుగుచున్నానని భావము. దీని కేమో "పాదోస్య విశ్వా భూతాని, త్రిపా దస్యా మృతం దివి" అను మంత్రము మూలము.

"త్వ మక్షరం సదస త్తత్పరం యత్." 11 37 (గీత)

నీవు అక్షరుడవు. సదసత్తులకు పరమైనవాడవు. ఈ భావమునకు నాసదీయసూక్తములోని "నాసదాసీన్నో సదాసీత్ తదానీం" అనెడిమంత్రము మూలమని స్పష్టముగానే తెలియుచున్నది. ఈ రీతిగా భగవద్గీతయందలి అనేక ముఖ్య భావములకు నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష, హిరణ్యగర్భ,

మోక్ష సూక్తాదులు మూలములని గాఢపరిశీలనముచేమనము తెలిసికొనగలము. పరమేశ్వరుడు ఇన్నివిధముల ప్రకాశించినను, ఆయన అజాయమానుడే. అనగా పుట్టనివాడే. ఆతని యొక్క ప్రతిభాసమే (ప్రతిబింబమే) ఇన్ని రీతులుగా, మనకు తోచుచున్నది.ఆ ఆదిమూలమును, సాక్షాత్కరించుకొన్నచో, ఈ ప్రతిభాసములయొక్క తత్త్వము మనకు బోధపడి, మనము భయ, శోక, సందేహదూరులమై అమృతులము కాగలము. ఇట్టి జగత్కారణునియొక్క యోనిని (తత్త్వమును) సర్వకారణత్వమును ధీరులుమాత్రమే ఎఱుంగుదురట. బ్రహ్మవఱకుగల సాధకకోటి ఆయనయొక్క ఇట్టి జ్ఞానస్వరూపమునే ఎఱుగగోరుచున్నారట. "మరీచీనాం పదమిచ్ఛంతి వేధసః"ఇట్టితత్త్వము బ్రహ్మదులకును,అగమ్యము. కావుననే "ఆ జిజ్ఞాసా పథమందు మూఢులుగదా చింతింప బ్రహ్మదిదైవజ్ఞుల్, తత్పరమాత్ము విష్ణు నితరుల్ భావింపగా నేర్తురే" అన్నది భాగవతము.

అజాతవాదము

వేదాంతమున అజాతవాదమని ఒకసిద్ధాంతముకలదు. దానిని తన యోగ, జ్ఞాన, వాసిష్ఠములలో వసిష్ఠమహర్షి విస్తరింపచేసినాడు. అజాతవాదమనగా ఈ జగమనునది ఎప్పుడు కాని పుట్టనేలేదని చెప్పెడు సిద్ధాంతము. గౌడపాదుడుకూడ ఈ సిద్ధాంతమునే మాండుక్యోపనిషత్తు మూలమున అవలంబించి మాండూక్యకారికలను రచించినాడు. అందు ఆయన-

"న నిరోధో, న చోత్పత్తి, ర్న బద్ధో, న చ సాధకః,
న ముముక్షు, ర్న వై ముక్త, ఇత్యేషా పరమార్థతా."

ఉత్పత్తి, వినాశములుగాని, బద్ధుడు, ముక్తుడు, ముముక్షువు, సాధకుడు అనికాని, ఏదీలేదు - ఇదియే పరమార్థమనినాడు. అనగా జగము పుట్టనూలేదు - పెరుగనూ లేదు మడియనూలేదు-అనిభావము. ఇట్టి అజాతవాదమునకు ఈ పురుషసూక్తమునందలి "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అనెడివాక్యమే మూలముగా కనబడుచున్నది. జగత్తుకాని మతేభావములుకాని పుట్టకుండగనే పుట్టినట్లు, పెరిగినట్లు, నశించినట్లు తోచుచున్నవన్నమాట. బంగారము నగలుగా రూపొందినట్లు, పరమాత్మతత్త్వమే స్వతః, వస్తుతః, ఏమార్పునూపొందకుండ జగత్తుగా ప్రతిభాసించు చున్నదనుటయే పరమ సిద్ధాంతము. దీనిని అవస్థాత్రయానుభవము చేత పరికించిచూతము.

సర్వప్రాణులు అనుభవించెడి అవస్థలు - జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి - అనిమూడు. వీటిలో జాగ్రద్దశయందు జీవులు భౌతికజగమును ఇంద్రియములతో అనుభవించు చుందురు. సుఖదుఃఖాది వికారములను పొందుచుందురు. ఇక్కడ అనుభవించువాడు, అనుభవింపబడు పదార్థములు, అనుభవము అనెడి త్రిపుటి (మూడును) ఉండును. ఇక రెండవదైన స్వప్నావస్థలో స్థూలదేహముకాని, బాహ్యజగమనునదికాని ఉండవు. ఆజగముయొక్క స్మృతి (జ్ఞాపకము)

వలన మనస్సే దానిఅనుభవములను సూక్ష్మముగా పొందు చుండును. ఇక్కడకూడ మనస్సు ఒక్కటే అయినను దాని కల్పనఅయిన త్రిపుటి మాత్రము మానసికముగా లేకపోలేదు. అందుకే స్వప్నజగమంతయు,మిథ్యా భూతమనియు, సంకల్ప మాత్రమనియు అందఱికిని తెలియును. ఇక మూడవదే సుషుప్తి. దీనిని గాఢనిద్ర అందురు. అప్పుడు ఏ అనుభవము ఉండదు. బాహ్య జగముతోడి పొత్తు మానసికముగాకూడ ఉండనే ఉండదు. ఏమీ తెలియని అజ్ఞానమే అప్పుడు తోచునది. నిద్రనుండి లేచినవానిని ఎట్లున్నదని అడిగినచో నాకు ఏమీ తెలియలేదు, హాయిగా నిద్రించితిని- అని చెప్పు చున్నాడు. కనుక సుషుప్తిలో అజ్ఞానమొకటి, ఆనంద మొకటి- రెండేఉన్నవికాని, బాహ్యజగముకాని, దాని ప్రతి భాసముకాని, ఏదీలేదు. సుషుప్తిలో జగమంతయు మాయమై పోవుచున్నది. జాగ్రత్తులోని జగము మాత్రము ఆది యందును, అంతమునందును లేకున్నను, మధ్యకాలమున మాత్రము గోచరించుచున్నది. కావున, "ఆదావంతే చ యన్నాస్తి, వర్తమానేఽపి తత్తథా" అన్న హేతువు ననుసరించి, ఏ వస్తువు ఆద్యంతములందు ఉండదో అది నడిమికాలమునను లేనట్లే-అని దానిని లేనట్లే లెక్కగట్టినారు. కాని ఈ త్రికాలములందును, ఒక వస్తువు మాత్రము శాశ్వత ముగా ఉండియే యున్నది.

జాగ్రత్తునందలి జగమును చూచి అనుభవించెడి జీవుడొకడు ఉన్నాడని మనము ఒప్పుకొనక తప్పదు. అట్లే

స్వప్న జగమునుకూడ అనుభవించువాడుఉండితీరవలయును. ఆతడే స్వప్నానుభవములను ఇతరులకు నోరూర చెప్పు చున్నాడు. ఈ అనుభవములనుబట్టి సుషుప్తిలో కూడ అజ్ఞానమును, ఆనందమును గుర్తించి అనుభవించెడి సాక్షి ఒకడున్నాడని ఒప్పుకొనకతీరదు. అప్పు డె వ్వ డు కా ని లేకున్నచో, అప్పటి ఆనందమును,అజ్ఞానమునుగూర్చి మనకు చెప్పువాడెవ్వడు! కనుక అజ్ఞానానందములను అనుభవించిన జీవుడు- సాక్షియు, స్వప్నజాగరములను అనుభవించిన సాక్షియు ఒక్కడే అని మనము సులభముగా తెలిసికొన వచ్చును. ఆతడు మూడవస్థలయందును, ఆ మూడు జగము లకు వేఱై మిగిలియుండి ఆ జగత్తుల ననుభవించుచున్నాడు. అట్టి జ్ఞానవస్తువునందే ఈ జాగ్రత్, స్వప్న, సుషుప్తులు క్రీడించుచున్నవి. వాడేలేనిచో, ఈ జగల్లీలను గమనించి అనుభవించెడివాడే లేకపోవలయును. వాడు శరీరమునుండి తొలగిననాడు శరీరమునకు జాగ్రదాదుల అనుభవమే లేదు కదా! కనుక ఈ శరీరములున్నను, లేకపోయినను ఆతడు మాత్రముఉండియే యుండును. వాడే ఆత్మ. ఆ ఆత్మయే శాశ్వతము. దాని నాధారము చేసికొనియే స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ శరీరములు ఆటలాడుచున్నవి. అవి ఆ ఆత్మయొక్క ప్రతిభాసములే కాని భిన్నములు కావు. అనగా అవి దాని మీద పుట్టినట్లు పెరిగినట్లు నమసినట్లు కనపడుచున్నవి. కనుక ఆ శరీరములుకాని, వాటి అవస్థలుకాని, ఆ జగములు కాని నిక్కములు కావు. వాటిని దర్శించు ద్రష్టయే సాక్షియే

ఆత్మయే నిక్కము. అట్టివాడే "సాక్షీ చేతా కేవలో నిర్గుణశ్చ" అని ఉపనిషత్తులయందు కీర్తింపబడినాడు. ఈతడే భూత, భవిష్యద్వర్తమాన కాలములందు బాధింపబడని (నశింపని) శాశ్వతుడు. విశ్వకర్మ పురుషసూక్తములలో ప్రస్తుతింపబడిన జగత్కారణము వాడే- వాడే "ఏకం సత్" "సత్యం జ్ఞానమనంతం." ఆతనికి చావు పుట్టుకలు లేవు. జగద్భానమంతయు అతని మీదనే. అతని కే చలనమును లేదు. "అచలోఽయం సనాతనః" వాడే "ద్యావా పృథివీ అప్రథేతామ్" ద్యావా పృధువులను కల్పించి వాటియందు వ్యాపించి విశ్వలీలలు నడుపుచున్నట్లు కన్పట్టుచున్నాడు. "పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం" ఈ విశ్వలీల అంతయు ఆ పురుషుడే. కావున విశ్వము ఆతని ప్రతిభాసమేకాని, ఆతనివలె సత్యముకాదని అజాతవాద సిద్ధాంతము.

దీనికి తోడుగా ఇంకొక అనుభవాంశముకూడ కలదు. మూడవదైన సుషుప్తికి పిదప సమాధి అనెడి నాల్గవదశ ఒకటి కలదు. దానిని తురీయమనికూడ అందురు. ఆ సమాధిలో జగమనునది కాని, జగత్కారణమైన మూలాజ్ఞానము (తమస్సు) గాని ఏమీ మిగులదు. అప్పుడుండు వస్తువు ఒక్కటే. అదే సత్తు,చిత్తు,ఆనందము. ఈజగల్లక్షణాము లేమియులేని అతీతస్థితి. దానిని కడకు – తురీయాతీత దశయందు సత్తు అనికాని, అసత్తు అనికాని చెప్పవీలుకాదు.

ఏకం అనికాని, అనేకం అనికాని చెప్పవీలుకాదు. అది అనిర్వచనీయము, అతిమానసము, అమనస్కము. అంతే కాదు, అతిబోద్ధము కూడ. అక్కడ మనకు బాహ్యముగా గోచరించు ఆకాశాది తత్త్వములుకాని, వాటి వికారములు కాని, వాటి ఫలములైన సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములుకాని ఏమీ ఉండవు. దేవమానవాది సర్వప్రాణులు చిట్టచివఱకు పొందవలసిన పరమ గమ్యమది. ఆద్యమయిన స్థితి అదియే. దీనినే నాసదీయ సూక్తము "నాసదాసీన్ నో సదాసీత్" ఇత్యాదిగా వచించినది. "న స త్తన్నాస దుచ్యతే" "స దస త్తత్పరం యత్" అనియు గీత అన్నది. "న తం విదాథ" అని విశ్వకర్మ సూక్తమన్నది. "త మేవం విద్వా న మృత ఇహ భవతి" అని పురుష సూక్తమన్నది. "న విజానామి యది వేద మస్మి" అనియు "యదా మాగన్ ప్రథమజా ఋతస్యాది ద్వాచో అశ్నువే భాగ మస్యాః" అని మోక్షసూక్తమన్నది. ఇదియే సర్వులకు ప్రాప్యమన్న మాట. జ్ఞేయమన్నమాట!

కారణరూపమయిన ఈజ్ఞేయము మాత్రమే సత్యము, ఋతము. (ఋతం సత్యం పరం బ్రహ్మ) ఆ సత్యముయొక్క మహిమయే జగము, లేక బ్రహ్మాండము. (ఏతావా నస్య మహిమా) అయిన, ఆ సత్యమునకు స్వరూప లక్షణము లేమో తెలియవలయును. "త్రికాలా బాధ్యత్వం సత్యత్వం" భూత భవిష్యద్వర్తమానము లనెడి మూడు కాలముల యందును బాధింపబడక శాశ్వతమయి ఉండుస్థితిని సత్యత్వ

మన్నారు. ఈ స్థితి జగత్కారణములో ఉన్నదికాని, జగత్ప్రపంచ కార్యములో లేదు. బంగారమే ఎల్లప్పుడు శాశ్వతముగా నుండునది దానినుండి నగలు తయారై కొంతకాలముండి నశించుచున్నవి. నాశమందునవి నగలేకాని, బంగారము గాదు. నగలు బంగారములోనే కలసి బంగారమే అయిపోవుచున్నవి. అట్లే జగముకూడ భగవంతుని (పరమాత్మ) నుండియే నగలవలె రూపొంది (ప్రతిభాసించి) చివరకందే కలసిపోవుచున్నది. అందుకనియే, ఛాందోగ్యము "వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం" అని మట్టి శాశ్వతమనియు, దానినుండి ఏర్పడిన కుండలు మొదలగునవి అశాశ్వతములనియు అన్నది. ఆ అశాశ్వతత్వమునే మిథ్యాశబ్దముచేత పేర్కొన్నారు. మిథ్య అనగా బొత్తిగా లేకపోవుట, శూన్యము అని అర్థముకాదు. ఒకప్పుడుండి, ఒకప్పుడు లేకపోవుట అనియే భావము.

కావున జగత్తులకు, ఈశ్వరునకు గల సంబంధము మట్టికి దాని వికారములకు, బంగారమునకు, నగలకు గల సంబంధమువంటిదన్నమాట. బంగారు నగలుగా మారినను, ఆ నగల సృష్టి, స్థితి లయములు బంగారము నందుండియే కదా! అట్లే జగముల ప్రతిభాసాదులును, పరమేశ్వరుని నుండియే. ఈ శాస్త్రీయ సత్యమునే వేదోపనిషత్తులు నానావిధములుగా శాఖోపశాఖలుగా చిలువలు పలువలతో వర్ణించి చెప్పినవి. ధీరులగువారు సత్యబుద్ధి కౌశలముచేత ఈ రహస్యముల నెఱింగి అమృతులు కావలసియున్నది.

ఈ స్థితిని సాధించిన సాధ్యులు (సాధకులు) ధన్యులు. వారికి ఈ జగము జగమేకాదు. బ్రహ్మమే. కార్యకారణ భేదమును వారు పాటింపరు. కారణమునందే వారి దృష్టి. ఆ కారణరూపులే వారు. వారి విలాసమే దృశ్యమాన (కాగపడునది) మంతయు. దృశ్యమెప్పుడును దృక్కును వీడి యుండదు. దృక్కునుండియే దాని ఉదయాస్తమయములు. అందే దాని యునికి. కావున పుట్టుటలేదు, గిట్టుటలేదు. ప్రపంచమంతయు ఒకేఒక ఏకముయొక్క అనేక ప్రతిభానములు. "దేవస్యైష స్వభావోఽయ మాప్తకామస్య కా స్పృహా" అన్నారు కొందఱు

శూన్యవాదము

ఇట్టిదానిని శూన్యమని కొందఱర్థము చేసికొన్నారు. అట్టివారిలో బుద్ధుడు అగ్రేసరుడు. అతని శూన్యము మన మనుకొను శూన్యమువంటిదికాదు. అతనిది అద్వయవాదము, అజాతివాదము. అందుకే ఆయనను అద్వయవాది అన్నారు కూడ అతని శూన్యము చతుష్కోటినుండి విడివడినట్టిది. దానికి నాసదీయ సూక్తము, విశ్వకర్మసూక్తములే ప్రేరణ నిచ్చినవని సులభముగానే గ్రహింపగలము. బుద్ధుడు వేదోపనిషదాదులను క్షుణ్ణముగా చదివిన పండితుడు. ఎన్నో తాత్త్విక సాధనలను గాఢముగా ఆచరించిన సిద్ధపురుషుడు. బాహ్యములు, స్థూలములు అయిన వాదములకు సిద్ధాంతములకు లోబడక లోతుగాను, ఉన్నతముగాను, విశాలముగాను,

తత్త్వమును గూర్చి ఆలోచించి తారక మార్గమును కనిపెట్టిన ధీశాలి ఆతడు. అనగా ధీరుడన్నమాట. (కశ్చి ద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మైక్షత్).

ఆయన వేదములోని పురుష, విశ్వకర్మ, హిరణ్యగర్భ, నాసదీయాది సూక్తములను చదివి, మననము చేసి, ఒక నిర్ణయమునకు వచ్చినట్లు తోచును. అందును ముఖ్యాతి ముఖ్యముగా నాసదీయ సూక్తము నాతడు లెస్సగా వెదకినాడని మనము భావింప వచ్చును.

నాసదీయ సూక్తము జగత్తులకు మూలమయిన తత్త్వమును, సత్త (అస్తి)ని కాని, అసత్త (నాస్తి)ని కాని చెప్పవీలుకాని ఒకానొక అతీతశక్తి అన్నది. అనగా అది సదసత్తులను తననుండి ఆవిష్కరింపజాలు శక్తి కలదని భావము. బుద్ధు డంతటితో తృప్తిపడలేదు. దానిని చతుష్కోటి వినిర్ముక్తమయిన శూన్యమనినాడు. శూన్యమనగా ఏమీ లేదని మనము భావింతుము. అది బుద్ధుని దృష్టికాదు. ఉన్నవీ, ఉండుటకు వీలైనవీ నాలుగు భావములు మాత్రమే. అవి 1. అస్తి, అనగా సత్తన్నమాట. రెండవది నాస్తి. అనగా లేకపోవుట, లేమి. ఈ రెంటినే కాక రెంటినీ కలిపి ఒకటిగా బుద్ధుడు భావించినాడు. దానిని సదసత్తుల (అస్తినాస్తుల) జంటగా నెంచి, ఉభయము అన్నాడు. అనగా సదసత్తులని తాత్పర్యము. అంతేకాక ఆ రెంటియొక్క అభావమును కూడ బుద్ధుడు భావించి చూచినాడు. అదే నాల్గవది. దానిని

అనుభయమనినాడు. అనగా తేలిన దేమనిన- 1. అస్తి, 2. నాస్తి 3. ఉభయము (అస్తినాస్తులు). 4. అనుభయము (అస్తినాస్తుల అభావము) అనువాటిని నాలుగింటిని నాలుగు కోటులు (కోణములు) గా భావించి, ఆతడు జగత్కారణ తత్త్వము అనునది చతుష్కోటి వినిర్ముక్తమనినాడు. అట్టి దానికే శూన్యమని పేరుపెట్టినాడు. ఉండుట, లేకపోవుట, మనకు పరిచితములే. మూడవదైన ఉభయము, అనగా ఉండుట, లేమి గూడ మనకు తెలిసిన అంశమే. ఇక పోగా ఆ రెండూ లేకపోవుట-లేకపోవుటయొక్క లేమి-అనునది కలిగి యుండుట అను విషయము మనకు అపరిచితము. ఒక వస్తువును ఉన్నదని చెప్పనూ వీలుకాదు, లేదని చెప్పనూ వీలు కాదు. ఉన్నదీ లేదూ అని చెప్పనూ వీలుకాదు. ఆ రెండూ కూడ లేవు అని చెప్పనూ వీలుకాదు. ఇట్టి విరుద్ధ ధర్మములు, శక్తులు కలిగినట్టిదే శూన్యమనగా- అని బౌద్ధుల శూన్యవాదము చెప్పుచున్నది. ఈ శూన్యవాదమునకు జైనుల స్యాద్వాదము మొదలైనవి మూలములని కొందఱందరు. దాని విస్తరము నిచ్చట ప్రస్తావింపదలంపలేదు. బుద్ధుడు చెప్పిన పంచస్కంధములు, వేదాంతము చెప్పెడు పంచ కోశములనుండి పుట్టిన బిడ్డలే కాని వేఱుకాదు. కాగా, బుద్ధుడు చేసిన పని- వేద, వేదాంత దర్శనాదులను తన కాలమున ఉన్నంతవఱకు గల విజ్ఞానమును జీర్ణింప చేసికొని అందలి గుణదోషముల నెఱింగి ఆ పైని తన ఆలోచనను కొనసాగించుట.

ఏది ఏమయినను బుద్ధుని శూన్యము, ఈనాటి వారను కొనెడి సర్వశూన్యము ఎంత మాత్రమును కాదు. దాని లక్షణము మనము చెప్పికొన్న చతుష్కోటి వినిర్ముక్తమై ఉండుట. కాగా దీనినిబట్టి ఏమి తేలినట్లు ? మూలతత్త్వము ఊహలకు, హేతువులకు అందని అనిర్వచనీయము, అనూహ్యము, అతి మానసము, అతిబౌద్ధము అనియే కదా ! ఈ వాదము నాసదీయ సూక్తము చెప్పిన జగత్కారణ తత్త్వమునకు దగ్గఱగా లేదా ! కనుక ఈ దృష్టితో చూడబడినచో బుద్ధుడు వేదవిరోధికాడని మనకు తోచును. ఆతనికి నానా దేవతలను గూర్చియు, హింసాత్మక యజ్ఞముల గూర్చియు భిన్నాభిప్రాయము లున్నవే కాని, మూలతత్త్వమునుగూర్చి నాసదీయాది సూక్తములు చెప్పిన రహస్యములమీద విపరీత బుద్ధిలేదు. వేదములోని తాత్త్విక సిద్ధాంతములమీద ద్వేషము లేకపోగా పైపెచ్చు, గౌరవమే ఆతనికి కలదని ఆతని వాఙ్మయ పరిశీలనవలన మనము గ్రహింపవచ్చును.

ఒక గ్రంథమున కొంత ప్రమాణము, మఱికొంత అప్రమాణము అనుటను వేదభక్తులు సహింపరు. ఈ దృష్టితోను "నాస్తికో వేద నిందకః" అను మనుస్మృతి మాటతోను ఆతనిని నాస్తికునిగా లెక్కకట్టినారేగాని, నిజమున కాతడు నాస్తికుడుగాడు. ఆతనిదృష్టిలో నాస్తికుడనగా కర్మలకు ఫలము లేదనువాడును, పూర్వాపరజన్మలు లేవను వాడుమాత్రమే. అందుకే మిత్రసాహస్రిలో ఇట్లు వ్రాయుట అయినది.

గీ॥ కర్మములు ఫలంబు కల్పింపక నశించు
నంచు జెప్పువాని నాస్తికుడని
ఎన్నె బుద్ధదేవు డేనాడో నిజమది,
విశ్వహిత చరిత్ర వినరమిత్ర !"

బుద్ధుని గ్రంథములయందు ఈ శూన్యవాదము పూర్ణముగా మనకు కన్పట్టదు. ఇది నాగార్జునాచార్యుని నాటికి ఈ రూపముగా వికసించినది. ఆయన మూలమధ్యమ కారికలు, మాధ్యమకవాదము మొదలగువాటియందిది విస్తరముగా వివరింపబడినది. అందుకే శూన్య, మాధ్యమక వాదప్రవక్త, ప్రచారకుడు, నాగార్జునాచార్యుడే అను చుందురు. బౌద్ధమునకాతడు చేసినసంస్కారణలు అనేకములు. నాసదీయముచెప్పిన దానినిబట్టి జగత్కారణము సదసద తీతము-అనిర్వచనీయము అని తెలిసినదికదా. ఉపనిషత్తులు చెప్పినతత్త్వము అనిర్వచనీయమేకదా. "యతో వాచో నివర్తన్తే అప్రాప్య మనసా సహ, ఆనందం బ్రహ్మణో విద్వా న్నబిభేతి కుత శ్చనేతి." అని తైత్తిరీయోపనిషత్తు పలికినదికదా. అనగానేమి ? "దానినిగూర్చి మనస్సుచింతింప లేదు. అట్టిదానిని ఇక వాక్కులెట్లు నిర్వచించగలవు. తర్కాదులెట్లు దానిని నిర్వచించును ?" అనియేకదాభావము. అందుకే బుద్ధికి, విజ్ఞానమునకు దానినిగూర్చి ప్రసరించు యోగ్యతలేదని వ్రాయటమైనది. అదికేవలము అనుభవముచే తెలియదగినదేకాని, బుద్ధిచే ఇదమిత్థమని నిర్ణయింపదగినది కాదు.

"బుద్ధివిలసనము లెపో, వాదధోరణు
లున్నతత్త్వముందు నున్నయట్లె, !
గోచరించు యోగ మాచరించిననద్ది
విశ్వహిత చరిత్ర వినర, మిత్ర !"

అన్నాము. ఉపనిషత్తుకూడ దానిని బ్రహ్మానందమనియు, దానిననుభవించినచో దేనినుండి భయాదులు కలుగవనియు పలికినది. ఈ అంశమును మదీయ మిత్రసాహస్రిలో ఇట్లు చెప్పబడినది - భయసందేహరహిత నిర్వికల్పానందమే తత్త్వముకాని, మోక్షముకాని. "సందియములు లేని సర్వ విజ్ఞానంబు భయములేని సర్వభద్ర పదము క్లేశకర్మబంధ నాశకాత్మస్థితి నందుకొనుటె మోక్షమగునుమిత్ర! అని.

ఈ విధముగా ఆలోచించినచో బౌద్ధము చెప్పిన చతుష్కోటివినిర్ముక్తస్థితి తత్త్వమునందు కలదని గ్రహింప గలము. అది తైత్తిరీయము చెప్పినదేకదా! మఱి బౌద్ధము నాస్తికమెట్లు కాగలదు.

ఇట్టి శూన్యవాదము నవతరింపజేసిన నాగార్జునుడు పెందోటలో జన్మించిన గొప్ప విశ్వబ్రాహ్మణుడు, శిల్పాచార్యుడుఅగుట ఆంధ్రులమయిన మనకు గర్వకారణము. ఆతడు రెండవబుద్ధుడో అనునట్లు తననాటికి చేజిక్కిన వేదాది వాఙ్మయమును లెస్సగా చదివితత్త్వచింతన చేసినవాడు. భారతదేశపు నలుమూలలా పర్యటించి, పండితులతో

వాదములొనర్చి గెలిచినవాడు. మహామేధావి. విశ్వశ్రేయో విధాత. శిల్పోద్ధారకుడు. శూన్యవాదమును పురస్కరించుకొనియే మాయావాదము బయలుదేరినదనియు, గౌడపాదుని మాండూక్యకారికలు శూన్యవాదమునుండియే తల ఎత్తినవనియు,శంకరులు ప్రచారముచేసినజగన్మిథ్యావాదమునకు బౌద్ధమే మూలమనియు, తరువాతివారు నిందించినారు. ఇందుకే పద్మపురాణములోని దిగువశ్లోకము నిదర్శనము.

"మాయావాద మసచ్ఛాస్త్రం ప్రచ్ఛన్నం బౌద్ధమేవతత్
మయైవ కథితం దేవి, కలౌ బ్రాహ్మణ రూపిణా."

శంకరుని మాయావాదము ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధమనియు, అది అసచ్ఛాస్త్రమనియు, శివుడు శంకరరూపమున అవతరించి ఈ వాదమును ప్రచారము చేసినాడనియు లోకుల భావము.మనవారు తమకిష్టములేని విషయలను ఈ విధముగా నిందించుచూ ప్రచారముచేయుటకు అలవాటుపడినారని మన మెఱుంగవలసియున్న దేకాని, శంకరాద్వైతము అసచ్ఛాస్త్రి మనుటకు ఎంతమాత్రమును వీలులేదు. అది నాసదీయ, విశ్వకర్మసూక్తములలో ప్రారంభమయిన విశ్వతారక పూర్ణవాదమే. ఇక ప్రకృత విషయమునకు వత్తము.

"అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అనెడి మంత్రవాక్యము అజాతవాద శూన్యవాదములోనికిదింపి మనలనింతదూరము రప్పించినది. వేదసూక్తములందును, మంత్రములందును ఇట్టి రహస్యములెన్నియో ఇమిడియున్నవి.

అట్టివి ఎన్నియో ఆవిష్కరింపబడలేదు. కొన్నిమాత్రమే కొందఱు మహనీయులచే వివరింపబడినవి. ఇట్టివాటిలోనిదే అచలపరిపూర్ణ సిద్ధాంతముకూడ.

అచల పరిపూర్ణ తత్త్వము

శూన్యవాదానంతరము అచల పరిపూర్ణ సిద్ధాంతమొకటి తలయెత్తినది. ఇది-

"అచ్ఛేద్యోఽయ మదాహ్యోఽయ మక్లేద్యోఽశోష్య ఏవ చ,
నిత్య స్సర్వగతః స్థాణు రచలోఽయం సనాతనః." 2-24. గీత.

అనెడి భగవద్గీతా శ్లోకానుసారము వెలువడెనని తోచును. కొన్నిఉపనిషత్తులనుండి అచలపరిపూర్ణవాదులు కొన్ని ప్రమాణశ్లోకములను ఉదాహరించుచుందురు. వారు కైవల్యాది శరీరములు కలవనిచెప్పుదురు. కాని స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ,మహాకారణ శరీరములుమాత్రమే అద్వైతాదివేదాంతులచే చెప్పబడుచున్నవి. అచల తత్త్వవాదులు కైవల్య శరీరమునొకదానిని అధికముగా చెప్పినారు. శరీరము ఉన్నప్పుడు దానికొక అనుభవదశ ఉండవలయును. స్థూలాదులైన నాల్గుదేహములకును జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి, సమాధి-అనెడి నాలుగుదశలుకలవు. కైవల్య శరీరదశఏదో ఆలోచింపవలసియున్నది.

ఈ అచలపరిపూర్ణ సిద్ధాంతులకు ద్వాదశాక్షరి, పంచదశాక్షరి, షోడశాక్షరి - అని మూడు మంత్రములుకూడ కలవు. అవి ఇవి -

1. "అయం వ్యర్థో బాహ్యః కోఽపి న భవతి"
2. స్వప్నే ప్రతీయమానాని శరీరాణి యథా తథా"
3. మూలాభావ మిదం జ్ఞానం శరీరం కిము నాస్తి హి"

1. ఈఉత్తబట్టబయలు ఏమీా లేదు.
2. కలలో దోచెడి దేహములెలాగో అలాగే.
3. మూలములేని ఈగుర్తైఱుగే దేహ మేమీా లేదు.

ఇంతకుముందు మనము ప్రస్తావించుకొన్న అజాత వాదముకాని, శూన్యవాదముకాని, ఈ అచలవాదముకాని "ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అంతః" అనెడి మంత్రములోని "అజాయమాన, మహుధా విజాయతే" అనెడి వాక్యము నుండి పుట్టినవిగానే తోచుచున్నవి. ఇంకను ఆలోచించి చూడగా ఈ మూడుసిద్ధాంతములును "నాస దాసీ న్నోస దాసీత్" అనెడిమాటలలోనే అంతర్భవించును. సదసత్తులని చెప్పుటకు వీలుకానిది తత్త్వమన్నప్పుడు చతుష్కోటి వినిర్ముక్తముకూడ అయినట్లేలెక్క. సదసత్తులు రెండూ కాని స్థితీ, రెండూకాకపోవుట లేని కాని స్థితీ, అన్నవి శబ్ద చమత్కారములేకాని, వస్తుస్థితి నాలోచించినచో, సదసదతీతస్థితి వంటివే అనవచ్చును. లేదా వేదవాక్యముయొక్క వ్యాఖ్యాన ఫలములే అనిహైనను చెప్పవచ్చును. సదసదతీతమును వ్యాఖ్యానించినచో, అందు అవికూడ అంతర్భూతములే కాగలవు. అట్టి వ్యాఖ్యానమే బౌద్ధసిద్ధాంతములోని శూన్యవాదము.

విచారింపగా అజాతవాదము కొంత విచిత్రముగా నున్నట్లుకన్పట్టును. కాని అనుభవమునుబట్టి చూచినచో, అదియు యుక్తమైనదిగానేతోచును. ఇట్టివాదములకు అన్నిటి కిని పరిష్కారము సాధకుల అనుభవమేఅని మనవారేనాడో చెప్పియేయున్నారు. ఆవాక్యమిది -

"శాస్త్రదృష్టం, గురోర్వాక్యం తృతీయం ఆత్మ నిశ్చయమ్" ప్రతిసాధకుడు తాను ముందు గురుముఖతః శాస్త్రాభ్యాసము చేయవలయును.ఆవలవాటిమీద గురుదేవుల నిశ్చయమును ఎఱుంగవలయును. అట్లు గురునిమీది భక్తితో మాత్రమే తృప్తిపడక తన ఆత్మానుభవముచేత శాస్త్ర విషయములను, గురుబోధలను, ఉపదేశములను స్థిరపఱచుకొనవలయును. అట్టి అనుభవమును మించిన పరమార్థ మేదియును లేదు.

శాస్త్రములు, సిద్ధాంతములు అన్నియు మానవుని బుద్ధివిలాసములే, మేధాశక్తిచేయు కల్పనలే, ఊహలే, ఉద్దేశ్య ములే. కాని వాటికి ఒక పరిష్కారమును, నిశ్చయమును చేకూర్చునది స్వానుభవము మాత్రమే. స్వానుభవములేనిది ఎవ్వడుకాని కృతకృత్యుడు కాలేడు. అందుకే మిత్ర సాహస్రిలో "బుద్ధి విలసనములే పో వాదధోరణు లున్న తత్త్వ ముందు నున్నయట్లే" అని వ్రాయుటయైనది.

ఒక బుద్ధిశాలి కల్పించిన సిద్ధాంతమును ఇంకొక బుద్ధిమంతుడు ఖండించి, క్రొత్త సిద్ధాంతమును సూచించ

వచ్చును. దానిని ఇంకొకడు ఖండించి క్రొత్తదానిని స్థాపించ వచ్చును. ఇట్లు మానవులలో మేధాశక్తి (బుద్ధివైభవము) పెరిగిన కొలదిని వాదములును, సిద్ధాంతములును పెరుగుచునే యుండును. కాని ఇవి ఎంతగా పెరిగినను ఉన్నట్టితత్త్వములో మాత్రము ఏ మార్పునురాదు. అది ఎట్లుండిన అట్లే ఎల్ల కాలములందును ప్రకాశించుచుండును. సాంఖ్యులు, వైశేషికులు, తార్కికులు, మీమాంసకులు, వేదాంతులు, తదితర దర్శనకారులు భిన్నవిభిన్న మార్గములతో తత్త్వమునుగూర్చి వ్యాఖ్యానించిరి. అయినను మూలతత్త్వములో ఎట్టి మార్పును రాలేదు. అది యెట్లుండునో, ఎట్లు ఆయా సృష్ట్యాది కార్యములను చేయునో వాటియందెట్టి మార్పును వీరి వ్యాఖ్యానములవలన ఘటిల్లలేదు. వస్తువులకు, భావములకు సృష్టి స్థితిలయాదులు యథాప్రకారము జరుగుచునే యున్నవి. సిద్ధాంతము లనునవి తత్త్వచింతకుల దృష్టి విశేషములేకాని, వేఱుకాదు. వీటికన్నింటికిని సత్యమును సాక్షాత్కరింపజేసెడి స్వానుభవ మొక్కటే పరిష్కారము. అందుకే ఒక్కొకమతమువారు తమతమ సిద్ధాంతములే ప్రమాణములని తృప్తిపడుచుందురు. ఆ నమ్మకముతోనే స్వమతానుయాయులను శాసించుచుందురు. అట్లే వైదికులు కూడ వేదానుసారము ప్రవర్తించమని వేదాభిమానులను శాసించినారు. అట్టి వేద రహస్యములనే మనమిప్పుడు యథాశక్తి తెలిసికొనుచున్నాము.

విశ్వకర్మసూక్తానుసారము అద్వైత సిద్ధాంతము వెలువడినది. నాసదీయ సూక్తానుసారము జగత్కారణ మూలతత్త్వము సదసదతీతమని తెలినది. పురుష సూక్తానుసారము జగత్కారణ తత్త్వజ్ఞానమే మోక్షహేతువనీ, అమృతస్థితి అనీ స్పష్టమైనది. మూలతత్త్వమొక్కటే నానా విధములుగా తోచినను, దానికి చావు పుట్టుకలు లేవనికూడ "అజాయమానో బహుధా విజాయతే" అను మంత్రము తెలిపినది. ఇంతటి భిన్నత్త్వము కన్పట్టుచున్నను, ఇంత వైవిధ్యము, ఇందఱు దేవతలు తోచుచున్నను, ఇది అంతయు "ఏకంసత్" ఒకటే తత్త్వమని, మోక్ష సూక్తమంత్రము పలికినది. "ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ" అని ఉపనిషత్తు చెప్పినది. "సత్యం జ్ఞాన మానన్తం" అనీ, తత్త్వమసి, అహంబ్రహ్మాస్మి, "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అనెడి సిద్ధాంతములు వేదము నుండి బయలుదేరినవి. ఇట్టి రహస్యములను గురుశాస్త్ర విశ్వాసములతో ఎఱింగి, స్వానుభవముతో తత్త్వసాక్షాత్కారమును పడసి ధన్యుడగుట మానవుని కర్తవ్యము. అందుకే మనవారు-

"ఉత్తమం తత్త్వచిన్తాచ, మధ్యమం శాస్త్రచిన్తనం,
అథమం మంత్రచింతాచ, తీర్థభ్రాంత్య ధమాధమమ్".

తత్త్వచింత ఉత్తమమనియు, శాస్త్రచింత మధ్యమమనియు, మంత్రజపాదులు అథమములనియు, తీర్థయాత్ర, విగ్రహారాధనాదులు అథమాధమము లనియు అన్నారు.

మందబుద్ధులైన మానవులు తత్త్వచింతన జోలికిపోలేక, కడకు మంత్రజపాదులకు గూడ చాలనివారై తీర్థయాత్రాపరులు, విగ్రహారాధకులు అయినారు. కావున మానవుల మానసిక స్థాయి ఎదుగవలసియున్నది. అప్పుడే వారు బ్రహ్మవిదులు కాగలరు. వేదార్థ విచారణ పరులయిననే కాని బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగదు.

నాసదీయ మంత్ర ప్రాప్య సిద్ధి

నాసదీయ సూక్తమునుబట్టి సృష్టికార్యము బోధపడుటయే కాక, ఆ సృష్టిలోని మానవుడు ప్రకృతి బంధముల నుండి ముక్తిపొందెడి విధానముకూడ అందు సూచింపబడి యున్నది. ఎట్లో పరిశీలింతము. భగవంతుడు తానే ప్రకృతిని సృష్టించినాడు. కావున, దానికాతడే తండ్రి. మఱల ఆ ప్రకృతిలో దాని మూలముననే, తానే అభివ్యక్తుడైనాడు కాన, దానికి తానే పుత్రుడుకూడ. మనకు గోచరించెడి నామ రూపములు పదార్థముల యొక్క గుర్తులు, స్వరూపములు. పదార్థమనగా- అవ్యక్త, మహ, దహంకారములు మూడు, పంచభూతములును, వాటి వికారములును. ఇవియే నామ రూపముల లక్ష్యము లనబడుచున్నవి. పదార్థమునకు మూల మయినది సచ్చిదానంద స్వరూప పరమాత్మ. దానికి నామ రూపములుండవు. కనుక నామరూపములను తొలగించినచో మిగులునది ఏకైక సద్వస్తువే! నీ స్వరూపమైనను, జగత్కారణమైనను అదియే. కావున జగములకు ఆధారమైన

వస్తువేదో, అదియే ముఖ్యముకాని, జగములు ముఖ్యము కావు. జగములను చూచునప్పుడు నీకు నిజముగా తోచ వలసినది నామరూపముల లోపల, వెలుపలా నిండియున్న సచ్చిదానంద పరమాత్మయేకాని, నామరూపక్రియలు కావు. ఈ రహస్యమునే గీత-

"యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర, సర్వం చ మయి పశ్యతి," అనియు, "సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని" అనియు అన్నది. అనగా, మానవుడు పొందవలసి నది సచ్చిదానంద ఆత్మయేకాని, నామరూపములుకావని సారాంశము. నామరూపములు దుస్తులవంటివికాగా, ఆత్మ వాటిలోని దేహము వంటిది. అదే ఆరాధింపదగిన-పొంద దగినలక్ష్యము! నామరూపములు సాధనములుకాగా, వాటి లోపలి తత్త్వము సాధ్యము, ప్రాప్యము, గమ్యము, లక్ష్యము.

మానవుడు పొందవలసినది నాసదీయసూక్త ప్రథమ మంత్ర ప్రథమపాదముచెప్పిన సదసదతీతమైన అనిర్వచనీయ స్థితి. దానిని ఎట్లుప్రారంభించి, సాధనచేసి పొందవలయునో ఆ సూక్తమునందలి ఏడు మంత్రములును చక్కగా వివరించు చున్నవి. కాని ఈ రహస్యమును, ఆ మంత్రములుకాని, వ్యాఖ్యాతలుకాని తమమాటలలో సూచించలేదు. సాధకు లైన వారికిగాని, సాధనచేసెడివారికిగాని, ఆ రహస్యమార్గము బోధపడదు. "ఈ సృష్టియేమి ? అది ఎటనుండి కలుగు

చున్నది-అనునవి సాధకుడు మొదట ప్రశ్నించుకొని, సమాధానమునందవలసిన ప్రశ్నములు. అట్టి దీనికధిపతి, సృష్టికర్త ఎవరు ? అనునది మఱియొక ప్రశ్న. సృష్టికర్తను గూర్చి విచారించుటకు పూనుకొన్నప్పుడు, సదసదతీతమైన (సర్వశూన్యమైన) దానినుండి ఒకానొక తమస్సు (ప్రకృతి) కలిగినదనియు, దానినుండియే ఆకాశాదిభూతసృష్టియు, వాటినుండి మనోబుద్ధ్యహంకారములుకలిగి, క్రమముగా మనమనుభవింపదగిన ఓషధులు మొదలగునవి కలిగినట్లు గ్రహింపగలము. దీనితో భోగ్యవస్తువులు సిద్ధమైనవన్నమాట. అటుపిమ్మటనే వాటిననుభవించు భోక్తలైనజీవులు వ్యక్తమైనారు. పిమ్మట ఈ సృష్టికర్తను, ఆతని సృష్టినిగూర్చి విశ్వకర్మసూక్తము సవిస్తరముగనేవాకొన్నది. నాసదీయసూక్తము చెప్పెడి అనుభవమును, సూక్ష్మబుద్ధులగు సాధకులు తెన్నగానే అనుభవింపగలరు. దీనినీ దిగువ దృష్టాంతముతో గ్రహింపవచ్చును.

కేవలతమము (అజ్ఞానము) మాత్రమేకల సుషుప్తి ఎల్లరూ అనుభవించుదశయేకదా ! దానినుండి జాగ్రద్దశకు వచ్చునప్పుడు అంతఃకరణముమేలుకొని సంకల్పము చేయుచున్నది. ఆ సంకల్పమునకు పిమ్మటనే బాహ్యమైన జగత్కార్యములను నిర్వహించుటకు ప్రతివాడును పూనుకొనుచున్నాడు.ఆ పూనికఅంతయు సృష్టి, స్థితుల జంజాటమే కాని ఇంకొకటికాదుగదా ! అవ్వలిదైన జాగ్రద్దశ అంతయు సంసారమేఅని మనమెఱింగిన విషయమే. ఈ సుఖ

దుఃఖాది ద్వంద్వరూప సంసారమునుండి ముక్తి (విడ్పాటు) కావలెనన్నచో, జీవుడు ఊర్ధ్వగమన మొనర్చవలసియున్నది. అట్టి ఊర్ధ్వగమనమే నాల్గవదశఅయిన సమాధిలోనికి పోవునట్టి సాధకుడు చేసెడిపని.

పంచభూతములలోను పృథివినుండి, జలాదులక్రమమున ఆరోహణమును, ఆకాశమునుండి, వాయువు-మున్నగు వాటిక్రమమున అవరోహణమును జరుగుచున్నవికదా! సమాధి దశకేగెడి సాధకుడు పృథివి, జల, అగ్ని, వాయు, ఆకాశములనుదాటి, వాటికిహేతువైన అహంకారమును, మహత్తును (బుద్ధితత్త్వము) అవ్యక్తమును, (మూలప్రకృతిని) దాటి ప్రాకృతబంధముల నన్నింటిని వదలించుకొనుచున్నాడు. ఆదశలో అతనికి అవ్యక్తమహదహంకారములు (కారణదేహము) దృశ్యములు కాగలవు. అవిదృశ్యములైనప్పుడు వాటినిచూచు ద్రష్ట ఒకడు ఉండకతప్పదుకదా! అట్టి ద్రష్టయే జీవాత్మ, లేక ఆత్మ. అట్టి జీవాత్మయొక్క-ఊర్ధ్వభాగమే పరమాత్మ. జీవాత్మ తన జీవలక్షణములను వదలి పరమాత్మ లక్షణములను పొందుటయే సన్మాత్రస్థితి. అయిననూ అదికూడ పరమ ప్రాప్యము అనజాలము - అది ప్రాప్యముమాత్రమే. పరమప్రాప్యమనగా, లేక పరమస్థితి అనగా, సదసదతీతమైన ఉత్తమోత్తమదశ - ప్రాథమికస్థితి. దీనినే నాసదీయసూక్త ప్రథమమంత్ర ప్రథమపాదము "నా స దాసీ న్నో స దాసీత్" అని చెప్పినది. ఈ స్థితి

కేవల సహస్రారమునమాత్రమే సాధ్యమగునట్టిది. సహస్రార విద్య జీవులను ఈ స్థితికి చేర్చుటకే వెలసినది. సాధకుడు చిత్తవృత్తి నిరోధముతో యోగమునారంభించి, వృత్తులను దాటి, కడకు వృత్తులన్నిటికిని, మూలమైన చిత్తము (తమస్సు)ను కూడాదాటి, లేదా దానిని బ్రహ్మమునందు లయమొనర్చి, అమనస్కస్థితిని సంపాదింపవలసియున్నది. ఆ అమనస్కస్థితిలో సత్తు ఉండకపోదు. దానిని, నిర్వికల్ప సమాధిఅని, అనవచ్చును. సత్తునుకూడా దాటి పోయెడి అతీత పూర్ణస్థితి, లేదా అచలస్థితి కలిగిననేకాని నాసదీయసూక్తము పేర్కొన్నదశకు సాధకుడు చేరుకొన్నట్లుకాదు. అందుకనియే నాసదీయసూక్తము అవరోహణ క్రమమున సృష్టి క్రమమును వర్ణించినది.సర్వోన్నతస్థానమునుండిఅనగాసహస్రారమునుండి పృథివివఱకు అవతరించిన మానవుడు మఱల సొంతసాధన చేత, పృథివినుండి జలాదులద్వారా ఊర్ధ్వప్రయాణముచేసి సర్వోన్నతము, సదసదతీతము అయిన సహస్రారమున కేగ వలసియున్నాడు. కాగా నాసదీయసూక్తము సహస్రారాది పదములను మంత్రములలో వాడలేదు. అది సదసదతీతము అనుపదముతో మొదలిడి, తమస్సు, కామము, రేతస్సు, స్వధ-ఇత్యాది పదములనువాడి సృష్టివిధానమును నిగూఢ ముగాను, గంభీరముగాను, వ్యాఖ్యానాపేక్షముగాను, సూచించినది. అందుకే మనకు తైత్తిరీయోపనిషత్తు చెప్పిన రీతిగా ఆత్మనుండి ఆకాశాదులద్వారా పృథివివఱకు పంచ

భూతావతరణ ప్రకారము వివరింపబడినది. ఈ క్రమమే కుండలినీయోగ మార్గమున జీవస్థానము, అవ్యక్తస్థానము అయిన (ఆత్మ) భ్రూమధ్యము, లేక ఆజ్ఞాచక్రమునుండి ప్రాణ నివాసమును, వాయుస్థానమునైన అనాహతము, పిమ్మట అగ్ని స్థానమైన మణిపూరము, ఆవల, జలస్థామైన స్వాధిష్ఠము, తరువాత పృథివికి నిలయమైన ఆధారము వినబడుచున్నవి. పృథివి, పరమాత్మకు పాదమన్నమాట. అందుకే విశ్వాత్ముని వర్ణించునప్పుడు "పద్భ్యాం పృథివీ హ్యేష సర్వభూతాంత రాత్మా" అని ముండకోపనిషత్తు అన్నది.

ఈ విచారణనుబట్టి అవరోహణము, సృష్టిస్థితి ప్రళయ ములు కాగా, ఆరోహణము అమృతస్థితి, లేక ప్రకృతి బంధ ములనుండి మోక్షము అగుచున్నది. ఇదంతయు బ్రహ్మాం డమునందు ఎక్కడనో జరుగుట మాత్రమే కాదు. మన శరీర మైన పిండాండమునందే ఈ తాత్త్వికచర్య అంతయు జరుగుచున్నది. ఈ సమస్తజ్ఞానమును నాసదీయ సూక్తము అతి గంభీరముగను, నిగూఢముగను, సాధక జనానుకూలము గను, తాత్త్వికానుభవానుసారముగను వివరించుచున్నది.

సహస్రారమునుండి-ఆజ్ఞ, విశుద్ధము, అనాహతము, మణిపూరము, స్వాధిష్ఠము, ఆధారము- అను సప్తలోకము లందును సృష్ట్యాదులు జరుగుచుండగా, మరల ఆరోహణ క్రమమున, జీవుడు లేదా కుండలినీ శక్తి భూమినుండి బయలు దేరి స్వాధిష్ఠానాది చక్రములను ఛేదించుకొనుచూ ఆజ్ఞా

చక్రమున కేగి, పృథివి మొదలుకొని అవ్యక్తము వఱకుగల అష్టప్రకృతులను తనలో లీనము చేసికొని, సహస్రారమున కేగి పరమసిద్ధినొందవలసి యున్నది. అచ్చటనే మనకు సత్తుగాని, అసత్తుగాని గోచరింపని అచలము, పరిపూర్ణము, శూన్యము అయిన స్థితి సంభవించుచున్నది. ఇంతటి మహో రహస్యమును నాసదీయ సూక్తములో సాధకులు పరిశీలించి ఆచరణకు తెచ్చుకొని ధన్యులు కావలసియున్నది.

ఈ సందర్భమున ఏకమునుండి అనేకము తోచుటను గూర్చి కొంత చర్చించుట యుక్తముగా నుండును. సదస దతీతమైన తత్త్వము- అచలము, పరిపూర్ణము శూన్యము, అజాతము, అస్పందము అని మనకు వేదము చెప్పుటయే కాక, మనయొక్క సమాధి సమయమునందలి అనుభవము కూడ చాటుచున్నది కదా! అచలము లేనిది చలనము కలుగుటకు వీలులేదు. అట్లే అస్పందమునుండియే స్పంద మును కలుగవలసియున్నది. ఒక వస్తువు పరిపూర్ణమై యున్ననేకాని దానినుండి అపరిపూర్ణము వెలువడజాలదు. ఒక బృహత్పదార్థమునుండి, చిన్నిచిన్ని తునుకలు రాగలవు కాని, తునుకలనుండి పరిపూర్ణము ఏర్పడదు. అందుకనియే జగత్కారణ వస్తువును "బృంహతీతి, బృంహయతీతి బ్రహ్మ" అనినారు. అది మాటలకు మనస్సుకు అందనంతటి పెద్దదన్న మాట. ఇట్లు చెప్పుకొనుటకూడ వ్యావహారికమే. అసలది వాఙ్మనో బుద్ధులకు అందనంతటి అచింత్యము. అయినను

మన చిత్తానుసారము దానిని చింతించుటకు యత్నించు చుందుము. అది ఇంతటి సర్వ్వపగిపూర్ణము కావుననే దానిని గూర్చి ఉపనిషత్తు "పూర్ణమదః పూర్ణమిదం" అనవలసి వచ్చినది. అచలమునుండి, ఆ అచలమునందే ఆకాశాది రూప చలనములు కలుగుట వింతకాదు. ఆలోచించిచూచిన ఉదాహరణములలో మనకట్టి స్థితి గోచరించును. అపారమైన సముద్రమున్నదికదా. అది తరంగరహితమై ఒకానొకప్పుడు ఉండవచ్చును. ఇంకొకప్పుడు అందు తరంగములు, సుడి గుండములు, బుడగలు, నురుగులు పుట్టవచ్చును. అయిన ఈ తరంగఫేనబుద్బుదాదులు ఏ వస్తువుయొక్క విలాసములు అని మనము చర్చించినచో, అవి అన్నియు జలవికారములే, జలవివర్తములేకాని భిన్నములు కావు గదా! అట్లే నిప్పు నుండియే మంటలు, రవ్వలు, వెలుగులు వెలువడుచున్నవి. ఎన్ని వెలువడినను, అవి అన్నియు అగ్నిరూపములేకాని భిన్నములుకావు గదా! అట్లే భూమినుండి ఎన్నెన్నో ఓషధులు వెలువడును. వాటి కన్నింటికి భూమియే కదా రూపమునిచ్చునది. ఈ సందర్భమున ఇంకను కొన్ని దృష్టాంతములను మనము గ్రహింపవచ్చును. ఒకే ఒక బంగారమునుండి సహస్రాధికాభరణములు వెలువడుట లేదా? ఒకే ఒక ఇనుమునుండి అనేకాయుధ విశేషములు పుట్టుటలేదా? మట్టినుండి ఘటాదులైన యెన్ని వస్తువులు పుట్టుటలేదు. ఆ పుట్టినవన్నియు ఆ మూలవస్తువునందే స్థితిని పొంది, మరల దానియందే లయమగుచున్నవికదా. అట్లే

సదసదతీత పరమార్థమునుండియే దానికన్న అభిన్నములై అవ్యక్త, మహదహంకార,ఆకాశాదులును, వాటి వికారములును వెలువడుచుండునని మనము తెలియవలయును.

ఈ అంశములనే నాసదీయ సూక్తము సుస్పష్టముగాను, విస్పష్టముగాను వచించినది. మూలస్తంభాదులు దాని అర్థమునే వివరించినవి. మూలవస్తువును సత్తుగాని, అసత్తుగాని కాదని చెప్పుటలో ఆ సూక్తము త్రొక్కిన త్రోవ శాస్త్రీయమైనదే కాని, మూఢవిశ్వాసముతో గూడినది కాదు. ఆ మూలవస్తువు మీ మనోవాగ్బుద్ధులకూ, వాటి వికల్పములకు అందనంతటి గహనము, అచింత్యము, అవాచ్యము, అగమ్యము సుమా, అని చెప్పినది కదా. దానినే తరువాతి వాఙ్మయము పరిపూర్ణము, అచలము, శూన్యము సత్తు, చిత్తు, ఆనందము, బ్రహ్మము, ఆత్మ, పరమాత్మ ఇత్యాది పదములతో పేర్కొన్నది. ఆవల విశ్వకర్మ, పురుషుడు, హిరణ్యగర్భుడు, రుద్రుడు, విష్ణువు, త్వష్ట, ఇంద్రుడు ఇత్యాది పదములతో అది వచింపబడినది. అటుపై ఆ ఏకైక సత్పదార్థమునే బహునామములతో విజ్ఞులు పేర్కొన్నారనికూడ చెప్పి మన భేద దృష్టిని వేదము తొలగించి ఐక్య మార్గమును వక్కాణించినది.

కాన అచలము లేనిదీ చలనము కలుగదు. పరిపూర్ణము లేనిదీ అపూర్ణము వెలువడదు. ఆనందము లేనిదీ దుఃఖముతోచదు. ఈ విధముననే ఏకమునుండి ద్వంద్వ

ప్రపంచము తోచినది. ఆవల త్రిపుటి కలిగినది. కర్త, కర్మ, కార్యము అనెడి త్రిపుటిలేనిదీ జగము సాగదుకదా! కాన ద్వంద్వాత్మక త్రిపుటి సహిత జగమునకు మూలము పరమాద్వైతవస్తువే. అట్లే దేవుడులేనిదీ జీవుడు రాడు. ఆ జీవుడు చివరకు దేవుడై మిగులక తప్పనూ తప్పదు. ఇట్టి నానాత్వమునే నాసదీయ మంత్రములు -తమస్సు రేతస్సు, కామము, స్వధ- ఇత్యాది పదములతో అతి గంభీరముగాను నిగూఢముగాను సూచించినవి. కాన ఏకమునుండి అనేకము యొక్క ప్రాదుర్భావము, మఱల ఆ అనేకము నర్ధము చేసికొని ఏకరూపుడగుట ఇదియే సంసార స్వరూపము. సంసారమునుండి ముక్తి!

విశ్వకర్మ సూక్త లక్ష్య యోగము

ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున విష్ణు మంత్రములలో కుండలినీ యోగము కలదనియు, అదియే ఆ మంత్రముల ప్రధాన లక్ష్యార్థమనియు చెప్పబడినది. అట్లే "త్ర్యంబకం యజామహే" అను మంత్రమున గూడ అందలి త్రిశబ్దముచేత ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నలు సూచించబడి కుండలినీ యోగ ప్రస్తావన ఉన్నదని చెప్పికొన్నాము. అట్లే విశ్వకర్మసూక్తములు రెంటనుగూడ మహాగంభీరముగా కుండలినీయోగము ప్రస్తావింప బడినదని ఇప్పుడు తెలిసికొందుము.

ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములు రెంటిలోను వడేసి చొప్పున మొత్తము 14 మంత్రములున్నవనియు, యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తమున 16 మంత్రము లున్నవనియు, అట్లుండుటకు గల కారణములను, రహస్యములను గూడ తెలిసికొందుము. యజుర్వేదీయ ప్రథమ విశ్వకర్మ సూక్తము నందలి "విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవః" (చూడు 162 పుట) అను మంత్రమున విశ్వకర్మ నామముచే పేర్కొనబడిన జగత్కారణ పరమాత్మయే సృష్టికర్తయైన త్వష్ట, లేక బ్రహ్మ అయినాడనియు, ఆవల ఆయన సూర్యచంద్రులుగా రూపొందినాడనియు యజుర్వేద దర్శనమున చదివి యున్నాము. ఆ సందర్భమున బ్రహ్మయు, సూర్యచంద్రులును, విశ్వకర్మనుండియే, పుట్టినారని కూడ భావింపబడినది. అది బ్రహ్మాండపరమైన - జగత్పరమైన అర్థము. ఇప్పుడు, పిండాండ పరముగా అర్థము నాలోచించి చూతము. జగత్తులను, తనలో లీనము చేసికొనిన విశ్వకర్మయే జీవుల కర్మానుసారము పునస్సృష్టికి పూనుకొని దేవ, మనుష్య, తిర్యగాదుల ఉపాధులను సృష్టించి అందు ప్రవేశించినాడని విశ్వకర్మ సూక్త ప్రథమ మంత్రము వాకొన్నది. ("య ఇమా .... ఆవివేశ")- అనగా పిండాండమునందు జీవరూపుడై వెలసిన వాడు విశ్వకర్మయే అని అద్వైతభావమును నిస్సందేహముగా ఆ మంత్రము చెప్పినదన్నమాట. ఇకపోగా, ఆ జీవాత్మ స్థూలశరీరమునందు కొంతకాలముండుటకు తగిన

సాధన సామగ్రి కావలసియున్నది. జీవాత్మ ప్రాణశక్తుల నాధారము చేసికొనికాని శరీరమున నిలువదు కావున, జీవుని ఉనికికి ప్రథమసాధనము ప్రాణాపానాదులు. ఈ ప్రాణములు ముక్కురంధ్రముల మూలమున లోపలికి వెలుపలికితిరుగు చుండునుకదా! కుడిఎడమల ముక్కురంధ్రములకు ఇడా, పింగళలని పేరు. సూర్యచంద్ర స్వరూపములైన ఈ ఇడా పింగళులలోనే ప్రాణసంచారము. కనుక యజుర్వేదీయ విశ్వ కర్మసూక్తమునందలి 8వ మంత్రమున బ్రహ్మకు ప్రతీక అయిన జీవునికి పిమ్మట, ఆతడు శరీరమున నిలుచుటకు ఆధారమైన ఇడాపింగళలు సూర్యచంద్రపదములచేత మంత్ర ములో చెప్పబడినవి. ఇడా పింగళానాడులకు సూర్య చంద్రులు, అధిదైవతములని యోగవేదాంతులు ఎఱింగిన రహస్యమే. ఇకపోగా మూడవదైన సుషుమ్నయే మో బ్రహ్మనాడియే! అనగా జీవాత్మసంచరించు ప్రధాననాళ మనన్నమాట. కాగా, పరాత్పరుడైన విశ్వకర్మ, బ్రహ్మాండము వలెనే పిండాండమునుగూడ సృష్టించి అందు జీవాత్మగా తానే వ్యక్తమై (ప్రవేశించి) అందుతాను ఉండుటకు సాధ నములుగా ఇడా, పింగళలను (సూర్యచంద్రులను) సృష్టించి నాడనుట పరమరహస్యము.

పిండము స్త్రీ గర్భములో వృద్ధిపొందుచున్న కొంత కాలమునకుగాని, నాడులవీ యేర్పడి వాటియందు ప్రాణ సంచారము జరుగదుకదా! ఈ అంశము, వైద్యప్రవీణులు

తెన్నగా యోజించినట్టిదే. కనుక విశ్వకర్మనుండి మొట్ట మొదట తోచినవాడు - క్షేత్రజ్ఞుడైన జీవాత్ముడుకాగా, ఆవలివారు సూర్యచంద్రులు. అనగా ఇడా, పింగళానాడులు. సుషుమ్నానాడి జీవసంచార క్షేత్రమేకావున, పైమంత్ర ములో ప్రత్యేకించి చెప్పబడలేదు. అయినను ఉదాహరింప బోవుమంత్రమునందు దానిని పాఠకులు గమనింపగలరు.

ప్రాణశక్తి శరీరమునందున్నంత వఱకే, జీవుడు స్థూలమునందుండును. ఆప్రాణములు పోవునప్పుడు, వాటితో బాటు, జీవుడునూ లేచిపోవునని మనకు వేదాంతశాస్త్రమును, మహనీయుల అనుభవములును చాటుచునే ఉన్నవి. అందుకే యోగులగువారు ప్రాణాయామాది యోగాంగములను సాధించి, ఆ యోగము పరిపక్వస్థితికివచ్చునప్పటికి సుషు మ్నానాళమునందు, ప్రాణశక్తిని నడుపనేర్చి సుఖదుఃఖ సంకులమయిన సంసారమునుదాటి అమృతులగుచున్నారు.

ఈ విధముగా యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తము నందలి 8వ మంత్రము పిండాండమున (శరీరమున)గల ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నా నాళములను సూచించి ఆ మార్గమున కుండలినిని నడిపిధన్యులుకండని సాధకులకు అతిరహస్యముగా సూచించుచున్నది. అయితే, ఇంతటి మహత్తరార్థములు వేదమంత్రములందుకలవా, అని మిాకొకసందేహము కలుగ వచ్చును. అది అవిశ్వాసమూలకము. అజ్ఞానమువల్లకలిగి నదేకాని ఇతరముకాదు. మంత్ర, మంత్రార్థ, రహస్యము

లను గాఢముగా భావించి, వేదపురుష హృదయమును తెలిసికొనగోరు వారికి ఇట్టి గంభీరార్థములే స్ఫురించు చుండును. వేదమిట్టి విశేషార్థములను చెప్పలేకున్నచో, అది కూడ సామాన్యవాఙ్మయమువలె ఉబుసుపోకకు చదువ వలసినదే కావలసివచ్చును. వేయేల ? ఇట్టి పరమ సత్యార్థ ములను బోధింపలేకున్నచో, వేదమను పేరే దానికి చెల్లదు. "విదజ్ఞానే" అనెడి ధాతువులౌకిక, పారమార్థికములైన సర్వా ర్థములను బోధించునట్టిదే కాని, ఏవో కొన్ని విషయములను బోధించి, కొన్నింటిని విడిచిపెట్టునట్టిది కాదు. అందునూ సృష్టి సూక్త, మోక్ష, పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తాదులు ఇట్టి మహోత్కృష్టార్థములను బోధించుటకే వెలసినవని మనము చెప్పికొనుచునే యున్నాము. విష్ణు మంత్రములందును, త్ర్యంబకమంత్రమందును, కుండలినీయోగము, నిగూఢముగా ప్రస్తావింపబడగా, సృష్టిరహస్యములను బోధించెడి విశ్వకర్మ సూక్తమున ఆ యర్థము చెప్పబడక ఏలఉండును ? ఇంకను వివరింపబోవు మంత్రములను బట్టియు, విశ్వకర్మసూక్త లక్ష్యార్థము కుండలినీయోగమని గ్రహింపగలము.

అసలు విశ్వకర్మసూక్త ప్రథమమంత్రమే, "ప్రథ మచ్ఛత్, అవరాన్, ఆవివేశ" అన్నదికదా ! సమస్తమునకు పరుడైన—సర్వశ్రేష్ఠుడైన పరమాత్మ మొదట అవరము లైన (అల్పములైన) ఉపాధులలో ప్రవేశించినాడనికదా ! ఆ వాక్యమునకు భావము. అనగా స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ

రూపములైన ఉపాధులలో ప్రవేశించి జీవుడైనాడని భావము. అట్టిజీవునియొక్క నివాసస్థానములైన ప్రాణములు కూడ ఆతనికంటె అవరములే - తక్కువ లేకదా! ఆ తక్కువవాటి యందు బంధింపబడి తత్త్వమును విచారించి తెలిసికొని సాధనచేసి, ముక్తుడగుటయే జీవుని లక్ష్యము. అనగా ఏ ప్రాణాదులు తన్ను బంధించినవో, వాటిమూలముననే - వాటిని సాధనములుగాచేసికొనియే తాను ముక్తుడుకావలసి యున్నది. అందుకే ఈ 8వ మంత్రమున-దేవ, గంధర్వ, చంద్ర శబ్దములచేత జీవ, సూర్య, చంద్రనాడులు సూచింప బడినవి. ఇంకను పరిశీలించి చూతము! ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములోని రెండవ మంత్రము.

"యతో భూమిం జనయన్ విశ్వకర్మా,
వి ద్యా మౌర్ణో న్మహినా విశ్వచక్షాః."

అన్నది. అనగా ఆ విశ్వకర్మభూమిని సృష్టించెననియు, దివమువఱకు వ్యాపించెననియు భావము. ఇందలి భూమి అనుపదముచేత ఆధారచక్రము నందలి కుండలినీశక్తి సూచింపబడుచున్నది. ఆధారము పృథివీ భూతప్రధానమని మనమెఱింగిన విషయమే. సహస్రారమునందలి పరమాత్మ భూమిని-అనగా అందలి కుండలినిని సృష్టించినాడని భావము. ఇక తరువాతి వాక్యము -

"ద్యాం, మహినా, ఔర్ణోత్" అనునది. అనగా ఆ పరమాత్మ కుండలినిసృష్టించి, దానితోపాటు తక్కినలోకాలను, చక్రాలను సృజించి వీటన్నింటియందును తాను

వ్యాపించినాడని భావము. మంత్రమునందలి భూమి, దుశ్శబ్ద ములచేత ఆధారమునుండి సహస్రారమువఱకుగల సప్త చక్రములు చెప్పబడినవి. మంత్రమున ఆధారమొక్కటి మాత్రమే చెప్పబడినను దానినుండి పాదములవఱకుగల శరీరమంతయు పేర్కొనబడినట్లెలెక్క. ఎట్లన! ముండక శ్రుతి "పద్భ్యాం భూమిః" అన్నందున పృథివీశబ్దము పాదములవఱకుగల పిండాండమును చెప్పునట్టిదని ఎన్నవలసి యున్నది. విశ్వకర్మసూక్తమున "యతో భూమిం జనయన్ విశ్వకర్మా" అని ఒకచోటభూమిని, "ద్యావా భూమీ జన యన్ దేవ ఏకః" అని ఇంకొకచోట ద్యావా భూములను చెప్పుటచేతను ఆరోహణ, అవరోహణ క్రమములు ప్రస్తా వింపబడినవి. భూమి ప్రస్తావన కుండలినీ సృష్టిని, జగత్ సృష్టిని తెలుపుచు-ఆ జగము, అనగా అందలిజీవులు ఆరో హణక్రమమున ద్యులోకమునకు చేరవలసియున్నదనిసూచన. "ద్యావాభూమీజనయన్" అన్నప్పుడు "ఆత్మన ఆకాశ స్సంభూతః" అన్నట్లు అవ్యక్త మహదహంకార పంచతన్మా త్రల సృష్టిజరిగిదనిసూచన. ఈ రహస్యమునకు వ్యాఖ్యాన ములే ఉపనిషత్తులలోని సృష్టి కథావిధాన వర్ణనలు.

ఈ భావమునే "ద్యావా భూమీజనయన్ దేవఏకః" (3) "ద్యావాపృథివీ నిష్టతక్షుః" (4) "ద్యావాపృథివీ అ ప్రథేతామ్" (సూక్తము 82-1) అనెడి విశ్వకర్మ సూక్త మంత్రములుకూడ బ్రహ్మాండమునందలి ద్యావాపృథువుల

సృష్టినేగాక పిండాండమునందలి ఆధారమునుండి సహస్రారమువఱకుగల సప్తచక్రములసృష్టినిసైతము వర్ణించుచున్నవి. అయినను, ద్యావా పృథివీ శబ్దములచేత ఆధార, సహస్రారముల సృష్టిమాత్రమే చెప్పబడినదికదా! సప్త చక్రములని ఎట్లుభావింతుము, అని సందేహింతురా? దానికిదిగో సమాధానము.

"తేషా మిష్టాని సమిషా మదంతి
యత్ర సప్తర్షీన్ పర ఏక మాహుః."
(సూక్తం. 82-2)

ఇందలి సప్తఋషులు బ్రహ్మాండపక్షమున వసిష్ఠాదులుకాగా, పిండాండపక్షమున ఆధారాది సప్తచక్రములే. ఈ సప్తశబ్దము భూర్భువరాది సప్తలోకములకుగూడ సంకేతమని మనము మన వేదదర్శనములందు చదివియేఉన్నాము. సప్తఋషులనేగాక పంచభూత, పంచక్రియల సంకేతములయిన పంచఋషులనుకూడ విశ్వకర్మసూక్తము పేర్కొనక పోలేదని మఱువరాదు. చూడుడు -

"త ఆయజంత ద్రవిణం సమస్మా
ఋషయః పూర్వే జరితారో న భూనా." (సూ. 82-4)

ఇందుపేర్కొనబడిన పూర్వఋషులే సృష్ట్యాదికారకులైన సానగ సనాతనాహభూన ప్రత్న సుపర్ణులనెడి ఋషిపంచకము. ఈ విధముగా ఎన్నియో కుండలినీ యోగ

రహస్యములను విశ్వకర్మ సూక్తములు రెండును వెలువరించుచున్నవి.

"యా తే ధామాని పరమాణి యావమా
యా మధ్యమా విశ్వకర్మ న్ను తే మా." (10-81.5)

ఈ మంత్రమున పేర్కొనబడిన-అవమ, మధ్యమ, పరమధామములకు, దేవ, మానవ, తిర్యగాదులు ఉపాధులని ప్రాచీనవ్యాఖ్యాతలు వ్రాసినారు. అది బ్రహ్మాండ పక్షార్థము. పిండాండపక్షమున జీవాత్మపొందిన - స్థూల, సూక్ష్మ, కారణదేహములని మనము వ్రాసినాము. కుండలినీయోగ పక్షమున ఆ మూడుధామములు (నివాసములు) ఇడా, పింగళా, సుషుమ్నానాళములు. వీటిలో సుషుమ్న పరమ ధామము. కుండలినీశక్తిని ఆనాళముద్వారా, సహస్రారము నకు చేర్చునది-సుషుమ్నానాళమేకదా. అందుచేతనే అది పరమధామమగుచున్నది. ఇడాపింగళలలో కొంతకాలము ప్రాణాయామాది సాధనలు చేసిననేకాని, ఆవల ప్రాణ వాయువు, లేదా ప్రాణశక్తి సుషుమ్నయందు ప్రవేశించి సహస్రారమునందలి పరమాత్మయొక్క సాన్నిధ్యము నందు కొనలేదు. ఆత్మపరమాత్మల పరిజ్ఞానము కలుగుటకు ఈ మార్గమే ప్రముఖమైనది. తరువాత ఈ మంత్రముయొక్క ఉత్తరార్థ మేమనుచున్నదో చూతము.

గూర్చి లెస్సగానే తెలియుననుటకు అనేకాధారములున్నవి. వారు యోగమును, కేవలము ప్రాణశబ్దముతోనే పేర్కొని నారు. దీనికితగినట్లే అథర్వవేదమున ప్రాణసూక్తమనుపేర ఒకసూక్తమే బయలుదేరినది. "అన్నం, ప్రాణ, శ్చక్షుః, శ్రోత్రం, మనో, వాక్త్వక్" ఇత్యాది వేదవాక్యములు వారికి అన్నము, ప్రాణము, మనస్సు, మున్నగువాటిని గూర్చి బాగుగా తెలియుననియు, వారి పరిశోధనమంతయు వాటి మీదనే అనియు, మనము వేదముల గాఢపరిశీలనముచే తెలియజాలుదుము. మనస్సుయొక్క ప్రాముఖ్యమును, వేద ఋషులు, ఎంతోలోతుగానే గ్రహించినారు. అందుకనియే ఈ సూక్తమున "విశ్వకర్మా మనసా యద్విహాయా" "విశ్వకర్మా విమనా" ఇత్యాదిగా భగవద్విషయకమైన మనశ్శక్తిని గూడ వారు భావించినారు. సాధకులు సమనస్కులు, అమనస్కులుకూడ కావచ్చునని ఇందలిసూచన.

అసలు ప్రకృతి పరిణామములోనే పదార్థము (Matter) ప్రాణము (Life) మనస్సు (Mind) విజ్ఞానము (Knowledge) అనునవి ఒకదానికంటెను ఒకటి ప్రాముఖ్యము కలిగినట్టివి. వీటిపరిణామచరిత్ర నేటిసైంటిస్టులకును ఇంకనూ ఆలోచించి తెలియదగినదిగానే యున్నది. ప్రాచీనఋషులుకూడ విశేషముగా పదార్థ పరిశీలనముచేసినట్లే ప్రాణ, మనో, విజ్ఞానములను గూర్చియు పరిశోధనలుచేయకపోలేదు. అంతేకాదు. వాటికి విశేషశక్తినిచేకూర్చి పరిపక్వము చేసికొని, ఫలిత

ముల నందినారనియే మావంటివారి విశ్వాసము. అయితే ఆనాడు గ్రంథములు వ్రాయుటకు తగిన సాధనలు లేనందున ఆ యా విశేషములను వారు సూత్రప్రాయముగామాత్రమే మంత్రములలో సూచించినారని మనమర్థము చేసికొనవలసి యున్నది. వారికి ప్రాణాయామాదులనెడి మాటకూడ తెలియకపోవచ్చును. అయిననువారు దానినిఆచరించి ఫలితముల నందలేదనుకొనుట సాహసము. నిరంతరము ముక్కునందు సంచరించు ప్రాణవాయువును బంధించినచో, ఏమగునోఅని సామాన్యమానవునకే ప్రేరణకలుగుచుండును. ఆతడు ఆ పనిచేసి దానిఫలితమును పసికట్టుచునే యుండును. అట్టిపని యొక్క పరిణామములే ప్రాణాయామ, ధ్యాన, సమాధి, సంయమాదులు. కావున యోగ, కుండలినీయోగ, పదముల ప్రయోగము మంత్రములలో కానరానందున వారికి వాటి పరిజ్ఞానములేదనుకొటయు, ఆనాడవి లేవేమో అనుకొనుటయు మన అజ్ఞానమునకు గుఱుతేకాని, ఇంకొకటికాదు. అసలు దురదృష్టమేమన, వేదమంత్రములనుగూర్చి మనకు అపార్థములు, అనర్థములు, తోచినంతగా- సదర్థములు, సమ్యగర్థములు, సంపూర్ణార్థములు తోచకపోవుటయే. దీనికంతటికిని కారణము- మనలో జిజ్ఞాస, ఆలోచన, విచారణ, ఏకాగ్రత, పరిశీలన, తపస్సు, అన్వేషణ, కొత్తవిషయములను కనిపెట్టవలయునను కోరిక - మొదలైనవి లోపించుటయే. అందుకే వేదము "తపసా బ్రహ్మ విజిజ్ఞాసస్వ" అన్నది.

కనుక ఆ మార్గమున పయనించినచో మనము "తమసో మా జ్యోతి ర్గమయ" అన్నస్థితికి చేరుకొనగలము. అందుకు నిరంతర సాధన అవసరము.

మంత్ర సంఖ్యా రహస్యము

ఈ సందర్భమున ఇంకొక రహస్యము చెప్పవలసినది కలదు. నాసదీయ సూక్తములో సృష్టి కారణము సృష్టి స్వరూపము ఏడు మంత్రములలో మాత్రమే వర్ణింపబడినది. ఆ సృష్టిని తరువాత విస్తరించునట్టివి విశ్వకర్మ సూక్తములు. ఇవి రెండు. ఒక్కొక్క సూక్తమున ఏడేసి మంత్రములు మాత్రమే ఇందులో కూర్చబడినవి. ఈ ఏడు మంత్రముల సంఖ్య మనకు సృష్టి రహస్యమునే చెప్పుచున్నది కదా! వేదములో సప్తలోకములు,సప్త వ్యాహృతులు, సప్తచ్ఛంద ములు, సప్తార్చులు- మొదలైన సప్తకములు ప్రసిద్ధములు. పిండాండమున గూడ ఆధారము మొదలుకొని సహస్రారము వఱకు సప్తచక్రములే కలవనుట యోగశాస్త్ర ప్రసిద్ధ విషయము. ఈ పిండబ్రహ్మాండముల తత్త్వమును కూడ విశ్వోత్పత్తిసూక్తములయిన నాసదీయ,విశ్వకర్మసూక్తములు అంతరర్థముతోనే కాక, శ్లోకసంఖ్యారూప బాహ్య స్వరూపముతోగూడ ప్రవచించినవన్నమాట. ఈ రహస్య మును స్థూలముగాగూడ సూచించవలెననెడి ఉద్దేశ్యము వేదపురుషునికి లేనిచో నాసదీయ, విశ్వకర్మ సూక్తములు మూడింటను ఏడేసి మంత్రములే ఉండుటకు కారణమే ముండును? పంచ సంఖ్యా ప్రాధాన్యమును సూచించుటకు

మన కాలుసేతుల వ్రేళ్ళను అయిదేసి మాత్రమే నిర్మించినట్లు, సూక్తముల మంత్రసంఖ్యకూడ పదేసి చేయబడినది. ఇట్టి స్థూల, సూక్ష్మాంశములను పెక్కింటిని మనము తపోనిశితము, ఆలోచనా దివ్యము అయిన దృష్టితో పరికించి గంభీర పరమ సత్యములను అవగాహన చేసికొనవలసి యున్నది.

ఇంకొక పరమ రహస్యము. ఋగ్వేదీయ పురుష సూక్తములలో 14 మంత్రములు కలవు. అట్లే యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తములందు ఒక్కొక్కదానిలో ఎనిమిదేసి మంత్రములు కలవు. వాటిలో 16 ఆహుతులు సమర్పింప వలయుననుట యజ్ఞకర్మ రహస్యము. ఆవల "సముద్రాయ వయునాయ" అనెడి 17వ మంత్రముతో జలములయందు హావిస్సు నర్పింపవలసి యున్నది. ఈ సందర్భమున పురుష సూక్తమంత్ర సంఖ్యకును (16) యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తముల మంత్ర సంఖ్యకును పోలిక సరిపడుచున్నది కదా! ఈ పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములు రెండునూ విశ్వ సృష్టి ప్రకారమును వివరించునట్టివే అనుట సుస్పష్టము. సృష్టిలో షోడశవికారములను మనము గమనింతుము. ఆ వికారములను దాటిననే నిర్వికారమైన చిన్మయస్థితి సాధకులకు కలుగునది. వేదమాత ఎంతటి కారుణ్యముతో ఇట్టి రహస్యములను బాహ్య స్వరూపముతోను, అంతఃస్వరూపముతోను ప్రవచించినదో గ్రహించి మనము కృతార్థుల మగుటకు యత్నింపవలసియున్నది.

పృథివి, అన్తరిక్షము, దివము

విశ్వకర్మ సూక్తములు పలుచోట్ల ద్యావా పృథువుల సృష్టిని, అందు పరమాత్మ తత్త్వ వ్యాప్తినిగూర్చి ప్రస్తావించినవి. ఈ ప్రస్తావనను ఆధారము చేసికొని తైత్తిరీయోపనిషత్తు ఎంతగానో తత్త్వమును విస్తరించి చెప్పినది. విశ్వకర్మ సూక్తము వ్యాఖ్యాతలకు వదలివేసిన అంతరిక్షమును గూడ తైత్తిరీయము వ్యాఖ్యానించి, తన విశ్వకర్మ సూక్తానుసరణమును సూచించినది. ఎట్లో చూతము.

"పృథివ్యన్తరిక్షం ద్యౌర్దిశోఽవాన్తరదిశాః,
అగ్నిర్వాయు రాదిత్య శ్చంద్రమా నక్షత్రా
ణ్యాప ఓషధయో వనస్పతయ ఆకాశ ఆత్మా
ఇత్యధిభూతమ్"— శీక్షావల్లి-7

ఈ మంత్రమున- పృథివీ, (భూమి, భూలోకము) అన్తరిక్షము (ఆకాశము) దివము మొదటగా పేర్కొనబడినవి. తరువాత వాటికి అధిపతులుగాగాని, వాటియందు సంచరించువారుగాగాని, అగ్నిని, వాయువును, ఆదిత్యుని పేర్కొన్నారు. పృథివీ శబ్దముచేత ఆధారమును, అన్తరిక్ష శబ్దముచేత అనాహతమును, ద్యుశబ్దముచేత సహస్రారమును మనము గ్రహింపవలయును. ఏలయన! వీటియందు సంచరించువారు వరుసగా- అగ్ని, వాయు (ప్రాణము), సవిత (పరమాత్మ)లే. బ్రహ్మాండపక్షమున గల పృథివ్యన్తరిక్ష దివములను పిండాండ పక్షమున ఆధార, అనాహత,

సహస్రారములనుగా భావింపవలసియున్నది. ద్యుశబ్దముచే చెప్పబడిన సహస్రారమునందుండువాడుసూర్యుడేఅని ఋగ్వేదమునందలి 160వ సూక్తమునందలి 5 మంత్రములు స్పష్టము చేయుచున్నవి.

"తే హి ద్యావాపృథివీ విశ్వశంభువ
ఋతావరీ రజసో ధారయత్కవీ,
సుజన్మనీ ధిషణే అంతరీయతే
దేవో దేవీ ధర్మణా సూర్యః శుచిః.' 1-60-1

ఇందు విశ్వక్షేమంకరములైన ద్యావా పృథువులను దేవునిగానూ, దేవతగానూ పేర్కొని వాటిలో ద్యులోకమునయుండువాడు పరమాత్మ స్వరూపసూర్యుడే అని చెప్పబడినది. ఆ సూర్యునే ద్యావా పృథువులకు పుత్రునిగాను, వాటికి సృష్టికర్తగాను సైతము తరువాతి మంత్రములే వర్ణించినవి. "స వహ్నిః పుత్రః పిత్రో పవిత్రవా న్పునాతి ధీరో భువనాని మాయయా" (3). 2వ మంత్రమున "పితా మాతాచ భువనాని రక్షతః" అన్నది. ఇక 4వ మంత్రము "అయం దేవానా మపసా మపస్తమో, యో జజాన రోదసీ విశ్వశంభువా" సృష్టికర్తలలో గొప్ప సృష్టికారుడైన ఆ సూర్యుడే ద్యావా పృథువులచే లక్షింపదగిన జగములను కల్పించినాడన్నది. ఈ ద్యావా పృథువులను కన్నది విశ్వకర్మఅని 10-81, 82 సూక్తములు చెప్పగా, ఈ సూక్తము

ఆతనిని సూర్యుడన్నది. కావున సూర్యవిశ్వకర్మలకు అభేదమే.

పృథివీ శబ్దముచేత ఆధార, స్వాధిష్ఠాన, మణిపూర ములవఱకుగల చక్రములకు గ్రహణము. అట్లే అన్తరిక్ష పదముచేత అనాహత, విశుద్ధ చక్రములను గ్రహింపవలెను. ద్యుశబ్దముచేత ఆజ్ఞా సహస్రారములను గ్రహింపవలెను. అట్లయిననేకాని - అగ్ని, వాయు, ఆదిత్యులకు అవి విహార స్థానములుకావు. కుండలినీశక్తి తేజోరూపమేకావున దానిని అగ్నిఅనుటలో విరోధమేమియులేదు. ప్రాణము హృదయమును నే సంచరించునుగాన అన్తరిక్షము వాయు భూతస్థానమగు చున్నది. ఇక ఆదిత్యుని విహారము ఆకాశమునకును పైనున్న దివమునకేకాన దానిచేత సహస్రారము, అందలి పరమాత్మ లక్షింపబడుచున్నారు. విశ్వకర్మ చేసిన పిండాండసృష్టిలో ఆధారమునుండి సహస్రారము వఱకుగల మూడు తావుల యందును అగ్ని కుండలినీరూపముననను, వాయువు ప్రాణ రూపముననను, ఆదిత్యుడు పరమాత్మరూపముననను వరుసగా పృథివ్యన్తరిక్షద్యుపదములచే లక్షింపబడిన ఆధార, అనా హత, సహస్రారములయందు ఉన్నారని తైత్తిరీయము వ్యాఖ్యానించినదన్నమాట. ఈ అంశమును పంచాధికరణ ములయందుకూడ తైత్తిరీయము స్పష్టము చేసినది. ఎట్లన.

"పృథివీ పూర్వరూపం, ద్యౌ రుత్తరరూపం, ఆకాశ స్సంధిః, వాయు స్సంధానమ్, ఇత్యధిలోకమ్."

ఈ మంత్రమున పృథివిని (ఆధారచక్రమును) పూర్వ రూపముగాను, దివమును (సహస్రారమును) ఉత్తరరూపము గాను, ఆకాశమును సంధిగాను, వాయువును సంధానము గాను చెప్పుట గమనింపదగినది. దీనినిబట్టి పృథివీశబ్దముచే తెలియదగిన ఆధారమునుండి ద్యుశబ్దముచే నెఱుగదగిన సహస్రారమునకుచేరుటకు-ఆకాశ, వాయువులు సంధి, సంధా నములని చెప్పబడినవికదా. అనగా ఆధారమునందలి కుండ లిని వాయువనెడి ప్రాణవాయుసాధనచేత సుషుమ్నా నాళము నందలి ఆకాశముద్వారా దివమునకు (సహస్రారమునకు)చేరి అందలి ఆదిత్యునిలో ఐక్యముకావలెనునుట పరమార్థము. కావున విశ్వకర్మసూక్తము పేర్కొన్న ద్యావాపృథువులలో ఇంతటి గంభీరార్థము ఇమిడియుండి సాధకులను మేల్కొలుపు చున్నదన్నమాట. ప్రాణమనునది హృదయమున సంచ రించుచు, సాధనచేయువారిపాలిట పరమగురువై కుండలినీ ప్రబోధమును కలిగించి, దానితోపాటు జీవాత్మను సహస్రా రమునచేర్చి అమృతస్థితిని చేకూర్చుచున్నది. అందుకే తైత్తిరీ యోపనిషత్తు ప్రాణప్రాధాన్యమును ఇంకనుఇట్లు వర్ణించినది.

"ప్రాణం దేవా అనుప్రాణన్తి - మనుష్యాః
పశవశ్చ యే - ప్రాణో హి భూతానామాయుః.
తస్మాత్సర్వాయుష ముచ్యతే. సర్వమేవ త
ఆయు ర్యన్తి-యే ప్రాణం బ్రహ్మోపాసతే."

- బ్రహ్మానందవల్లి 3.

ప్రాణమునసనుసరించియే దేహమునందు సర్వేంద్రియములు పనిచేయుచున్నవి. ప్రాణములులేనినాడు అవిపని చేయకపోగా, వాటితోపాటే తాము ను ప్రయాణించి పోవును. మనుష్యాదులైన సర్వప్రాణులును ప్రాణాధారము ననే నడయాడుచున్నారు. అందువలన సర్వభూతములకు ప్రాణమే ఆయువని చెప్పవలసియున్నది. ప్రాణము ను బ్రహ్మముగా ఆరాధించువారందఱు ఆయుస్సౌభాగ్యముకల వారైయొప్పుదురు. ఈ తైత్తిరీయవాక్యములు జీవితమునందు అనాహతచక్రమున వెలయుప్రాణమునకు ఎట్టిమహిమకలదో వర్ణించుచున్నవికదా. అనేక మంత్రములు ప్రాణాయామాదులయు, కుండలినీయోగాదులయు ప్రాధాన్యమును వర్ణింపగా, ఈ తైత్తిరీయము ఇట్లు ప్రాణశక్తిప్రభావమును కొనియాడినది. కావున పృథివ్యన్తరిక్షద్యులోకములనగా, ఆధార, అనాహత, సహస్రారములని మనము భావింపవలసియున్నది. అసలు కుండలినీయోగము చెప్పు రహస్యమేమన ! నీ కంటెవెలుపలఉన్న పంచభూతములతో పాటు నీలోనే చక్రస్వరూపములైయున్న పంచభూతములను ఉపయోగించుకొని ధన్యుడవుకమ్మనెడి విషయమే. ఇక్కడ నీవనగా ఆత్మయే అని పాఠకులు మఱువరాదు. ఇందును గూర్చి ముండకశ్రుతి ఇట్లనుచున్నది.

"యస్మిన్ ద్యౌః పృథివీ చాన్తరిక్ష మోతం మనః
సహ ప్రాణైశ్చ సర్వైః, తమేవైకం జానథ ఆత్మాన
మన్యావాచో విముంచథామృతస్యైష సేతుః." 2-2.5.

దేనియందు పృథివ్యన్తరిక్షద్యులోకములు, అనగా ఆధార, అనాహత, సహస్రారములును, మనఃప్రాణాదులును ఆధారపడియున్నవో, దానినే ఆత్మనుగా ఎఱుంగుడు. ఇతర మేమియు పట్టించుకొనవలదు. మీరు అమృతులగుటకు అది ఒక్కటేత్రోవ. అనగా సమస్తమునుభరించెడి ఆజ్ఞాచక్రస్థ ఆత్మయందును, సహస్రారస్థ పరమాత్మయందును ఆసక్తులై తత్సాక్షాత్కారమునకు పూనుడని ముండకశ్రుతి హెచ్చరించుచున్నది. ఈ ద్యావాపృథువులు జీవులకు మాతాపితృల వంటివారని మోక్షసూక్తమంత్ర మొకటి అనుచున్నది.

> "ద్యౌర్మే పితా, జనితా నాభిరత్ర, బంధుర్మే మాతా పృథివీ మహీయమ్." 1-164-33.

ఇందలి ద్యావా పృథువులను సహస్రార, ఆధార చక్రములని యెంచవలయును. సహస్రారస్థ పరమాత్మ సృష్టికర్తకాగా, ఆధారస్థ కుండలిని ఆయన ప్రతిబింబమగుచున్నది. 10-81 వ సూక్తమేమో "యోనః పితా జనితా యో విధాతా" అన్నది. కాన ద్యుశబ్దము ఈశ్వర వాచకముకూడ.

త్రి, సప్త-చక్ర రహస్యము

ఈ సందర్భమున సప్తచక్రములను గూర్చిన అపూర్వ రహస్యము నొకదానిని మనము గ్రహింపవలసి యున్నది. సప్తచక్రములు భూర్భువరాది సప్తలోకములకు సంకేతములు.

1. భూః=భూలోకము. ఇది ఆధారస్థానము. పృథివీ భూతమునకు నెలవు. 2.భువః=భువర్లోకము, ఇది స్వాధిష్ఠస్థానము.నీటికి నెలవు.3. సువః=ఇదిసువర్లోకము. మణిపూరస్థానము. అగ్నికి (జఠరాగ్నికి) నెలవు. 4. మహః=మహర్లోకము. ఇది అనాహత స్థానము. వాయువునకు, లేక ప్రాణమునకు నెలవు. 5. జనః=ఇది విశుద్ధ స్థానము. ఆకాశమునకు నెలవు. ఇక్కడికి పంచభూత మయ చక్రములు ముగిసినవి. ఆఱవది-తపః = తపోలోకము-ఆజ్ఞాచక్రము. అవ్యక్తమహదహంకారస్వరూప ప్రకృతికి (మాయకు) నెలవు. ఇదే సర్వకారణము. ఈ కారణశరీరమునందే_అవిద్యోపాధియందే సహస్రారస్థ పరమాత్మ ప్రతిబింబించి జీవుడను మాటచేత చెప్పబడుచున్నాడు. జరుగవలసిన తాత్త్వక తపస్సంతయు జరుగవలసినది ఇచ్చటనే కాన, దీనిని తపోలోకమన్నారు. ఇక ఏడవదే సత్యం=సత్యలోకము- సహస్రారము. అదియే పరమాత్మ స్థానము, పరమాత్మ స్వరూపము. ఆజ్ఞాచక్రస్థ జీవాత్మ ఈ పరమాత్మతో ఐక్యమగుటయే ముక్తికాని, మోక్షముకాని. పిండాండమునగల భూరాద్యాది సప్తలోకములు ఇవియే. కుండలినీ శక్తిని విష్ణునిగా భావించినప్పుడు ఆ విష్ణువు మెట్టెడి సప్తలోకములు ఇవియే. ఈ అంశమునే దిగువ మంత్రము- అతో దేవా అవన్తునః" అన్నమంత్రము చెప్పినది (చూడు 53వ పుట)

ఇక్కడ దేవతలనగా కుండలినీ ప్రయాణ సమయమున సాధకునకు కలిగెడి శక్తులే అన్నమాట. మంత్రములో

పృథివ్యా స్సప్తధామభిః' అని ధామశబ్దమును వాడుట గమనింపదగియున్నది. విశ్వకర్మసూక్తముకూడ "యా తే ధామాని పరమాణి యావమాయా మధ్యమా" అని ధామ శబ్దమునే వాడినది.

"ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే" అన్న మంత్రమేమో విష్ణువు ఆధారమునుండి మూడు స్థానములయందు పాదన్యాసము చేసినాడన్నది. ఆధారముతో మూడు కావచ్చును. దానిని వదలి మూడు కావచ్చును. ఇంకొక మంత్రమేమో-

"త్రీణి పదా విచక్రమే, విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః" 18 అన్నది. 8.12-27వ మంత్రముకూడ "యదా తే విష్ణురోజసా, త్రీణి పదా విచక్రమే" అన్నది. ఇంకొకటి "త్రీణ్యేక ఉరుగాయో విచక్రమే, యత్ర దేవాసో మదన్తి" (8.30-7) ఇంకొకటి "యస్యత్రీ పూర్ణా మధునా సదా" (1-154-4) అన్నది. సప్తస్థానములు, (లోకములు) అన్నప్పుడు మనకు సందేహము రాదుకాని, మూడు అన్నప్పుడే శంకకలుగును. ఒక పక్షమున స్వర్గమర్త్యపాతాళములని చెప్పికొనవచ్చును. ఇంకొక పక్షమున భూర్భువస్సువర్లోకములని చెప్పికొన వచ్చును. ఉపనిషత్తు "భూర్భువ, స్సువ రిత్యేతా స్తిస్రో వ్యాహృతీయః" అన్నది. దానినిబట్టి భూ ర్భువ స్సువర్లోకములా అనియు శంక రాగల్గదు. కాగా దీనిని గూర్చి గాఢముగా విచారింపవలసియున్నది. విష్ణువు మెట్టినది బాహ్యములైన త్రిలోకములు అన్నప్పుడు ఇబ్బందిలేదుకాని,

ధామములన్నప్పుడు ఈ ఏడింటిలో ఏవి త్రిధామములో విచారింపవలసియున్నది. ఈ సందర్భమున కొన్ని త్రికములు మన ఎదుట నిలుచుచున్నవి.

ఆధారము మొదటిదీ, కుండలినికి నెలవు కాన అది మొదటి ధామమే. ఆవల ప్రాణస్థానమైన రెండవ ధామమును చెప్పికొనవలయును. ప్రాణాయామముతో గాని కుండలిని మేల్కొనదు కాన, దానిని చెప్పికొనక తప్పదు. ఇక మూడవ దానినిగా ఆజ్ఞను గ్రహింపవలసి యున్నది. అది తపోలోకము కావునను, ధ్యాన సమాధులు మొదలైన తపస్సులు అక్కడే నెఱవేఱవలసి యున్నందునను దానిని గ్రహింపక తీరదు. ఆ పక్షమున- ఆధారము, అనాహతము, ఆజ్ఞ- అను త్రిచక్రములను గ్రహించుట సమంజసము. ఇక ఆధారము కుండలినికి నెలవే కనుక, దానినే మేల్కొలుప వలసి యున్నది కాన, దానిని వదలి, అనాహత, ఆజ్ఞా సహస్రారములను గ్రహించుట ఇంకొక పక్షము. మొదటిదైన ఆధారమును వదలినట్లే, గమ్యమైన సహస్రారమును కూడ వీడి, మణిపూరమును కలుపుకొని 1. మణిపూర, 2. అనాహత, 3. ఆజ్ఞలను చెప్పికొనుట ఇంకొక పక్షము. సాధకుడు కుండలినీ ప్రబోధానంతరము మణిపూరానాహత ఆజ్ఞలయందు చేయవలసిన సాధన కొంత కొంత యున్నది. మణిపూరము జఠరాగ్నికి నివాసము కాన, ప్రాణస్థానమైన అనాహతమునందువలెనే దానియందును కొంత సాధన చేయ

వలెననుట కుండలినీయోగులెఱింగిన రహస్యమే. కావున త్రిస్థానములను చెప్పికొనవలసివచ్చినప్పుడు భిన్నాభిప్రాయములను వెలిపుచ్చక తప్పలేదు. ఋగ్వేద దిగ్దర్శములయందు కొందఱీ సందేహము వెలిపుచ్చినందున దానినిక్కడ వివరింపవలసి వచ్చినది. "పృథి, వ్యన్తరిక్షం, ద్యౌః" అనెడి తైత్తిరీయ వచన ప్రకారమయితే- ఆధార, అనాహత, సహస్రారములను గ్రహింపవలసి యున్నది. ఆ పక్షమున పృథివి అన్నప్పుడు స్వాధిష్ఠ మణిపూరములకును, అన్తరిక్షమన్నప్పుడు అనాహత విశుద్ధములకును గ్రహణము. ఇక ద్యుశబ్దముచేత సహస్రారముతోగూడ ఆజ్ఞను సైతము గ్రహింపవలసియున్నది. ఏలయన, సహస్రారముసిద్ధిస్థానమే కాని, సాధనస్థానము కాదు. అందు సాధకుడనుభవించునది మోక్షానందస్వరూప,బ్రహ్మైక్యైక్య సంసిద్ధినేకాని, సాధనాదికమును చేయుటకాదు. అయినను కడపటి గమ్యము అదియేకాన మంత్రములు దానిని పేర్కొనుటలో అర్థము లేకపోలేదు.

అంతేకాదు. సహస్రారమనెడి సర్వకారణస్థానము లేనిచో ఆజ్ఞాదులకు జన్మమే యుండదు. సహస్రారమునుండి కలిగినట్టిదే మాయాశక్తి. దీనినే నాసదీయసూక్తము తమస్సనియు, విశ్వకర్మసూక్తము నీహారమనియు, సాంఖ్యము ప్రకృతి అనియు పేర్కొన్నవి. మాయాప్రతిబింబమైన జీవా

త్మయే సాధకుడుగదా. ఆతడే తన్ను ఆవరించిన అవిద్యా వరణమును యోగసాధనద్వారా తొలగించుకొని ముక్తుడు కావలసియున్నాడు. కాన, అజ్ఞను చెప్పుకొననిచో అసలు కథయే కొనసాగవీలులేదు. కావున పృథివీశబ్దముచేత ఆధార స్వాధిష్ఠమణిపూరములను, అన్తరిక్షశబ్దముచేత అనాహత విశుద్ధములను, ద్యుశ్శబ్దముచేత ఆజ్ఞా సహస్రారములను గ్రహించుట పరిష్కారము కాగలదు.

ఇక పురుషసూక్తముచెప్పిన చతుష్పాదముల ప్రకారము సమన్వయమును ఆలోచించిచూతము. పురుషసూక్తము పురుషుని నాలుగుపాదములలో ఒకటి (చివరిది) సమస్త భూతప్రపంచము అని చెప్పినది - "పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని" అని. దీనిచేత మనము పృథివీనివాసమైన ఆధారమును గ్రహింపవలయును. అటుపిమ్మట "త్రిపాదస్యామృతం దివి" అన్నది. అనగా తక్కిన త్రిపాదములు దివము, అమృతమును అన్నమాట. ఈ త్రిపాదములను భగవంతుని త్రిధామములుగా చెప్పుకొన్నచో, మనకుపరిష్కారము సులభము కాగలదు. ఆ త్రిధామములే మణిపూర, అనాహత, ఆజ్ఞా చక్రములు కాగలవు. అప్పుడు కుండలినీస్థానమైన ఆధారమును, గమ్యమైన సహస్రారమును వదలి లెక్కగట్టినామన్నమాట. ఇక్కడకూడ ఆజ్ఞతోపాటు సహస్రారమునుకూడ కలుపుకొన్నను, ఎట్టిఅనుపపత్తియు ఉండదు. ఇంతకూ వేద వాక్యములు భిన్నభిన్నార్థప్రతిపాదకములుగా ఉండునుకాన

వాటిని సముచితముగా సమన్వయించుకొని సాధనకు పూన వలసిన బాధ్యత మనపైనున్నది. డా॥ P. S. శాస్త్రిగారు ఋగ్వేదదిగ్దర్శన ఆంగ్లపీఠికలో, నేనువ్రాసిన భిన్నాభిప్రాయములను ఎత్తిచూపగా, అట్టిసందేహము పాఠకులకును కలుగునుగాన ఈవిస్తరమును, ఇందలి రహస్యములను ఇక్కడ వివరింపవలసి వచ్చినది. అన్యప్రదేశములందును ఇట్టిలఘుసందేహములు పాఠకులకు కలిగినచో వాటికితగిన కారణములుండునని గ్రహింపగోరుచున్నాను.

సూర్య, చంద్రాగ్నులు

ప్రకృతిలోకాని, జగత్తులోకాని సూర్య చంద్రాగ్నులది గొప్పస్థానము. సూర్యచంద్రులు లేకున్నచో దివారాత్రులే ఏర్పడుటకు వీలులేదు. దివారాత్రులులేకున్న కాలమే కొనసాగదు. ప్రాణులకు పనిచేసికొనుటకు గాని, నిద్రించుటకు(విశ్రాంతికి)గాని ఒకవిభాగమనునదే ఏర్పడదు. అందుకే దివారాత్రులు, వాటి అధిపతులుఅయిన సూర్యచంద్రులు పరమప్రాధాన్యము నందుచున్నారు. వీరిరువురి తరువాత పేర్కొనదగినది అగ్నిభూతము. అగ్నిలేనిదీ లోకమున పనులుసాగకపోగా, ప్రాణులరక్షణకే వీలుండదు. రాత్రివేళలయందు వెలుగును అగ్నిచే కలిగినదీపాదులవల్లనే పొందుచున్నాము. విద్యుత్తుగూడ అగ్నివికారమేకదా. గర్భమునందు జఠరాగ్నియున్ననేకాని ప్రాణులుతినెడి ఆహా

రము జీర్ణముకాదు. అందుకే గీతలో భగవానుడు "అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః, ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్" నేనుజఠరాగ్ని రూపుడనై జీవులుతిన్న భక్ష్య, భోజ్య, చోష్య, లేహ్య రూపములైన చతుర్విధాన్నములను జీర్ణింపజేయుచున్నాను అన్నాడు. కాన అగ్ని అన్నము పచన మగుటకును, తిన్న ఆహారము జీర్ణమగుటకును ముఖ్యమే. లోకమున ఈ విధముగా జనోపకారులైన సూర్యచంద్రాగ్నులు వేదమున కూడ ప్రముఖస్థానమునే ఆక్రమించియున్నారు. ఋగ్వేదము మొదట "అగ్నిమీళే పురోహితమ్" అనెడి అగ్నిసూక్తముతోనే ప్రారంభమగుచున్నది. అంతేకాదు. పదిమండలములు కల ఋగ్వేదములోని ప్రతిమండలమును అగ్ని స్తోత్రము (సూక్తము)తోనే ప్రారంభమగుటను మనము కాంచగల్గుదుము. అంతియేకాదు. ఏ వైదికకర్మలోనైనను దేవతల కర్పించు ఆహుతులు అగ్నిద్వారానే వారి వారికి చేరుచున్నవి.

ఇక ఈ అగ్ని భూతాగ్ని, విద్యుదగ్ని, జఠరాగ్ని-అని మూడువిధములుగానున్నది. భూతాగ్ని స్థూలమైన పంచభూతములలో ఒకటి. విద్యుదగ్ని మెఱుపురూపముగానుండునది. జఠరాగ్ని గర్భములోనుండునదని చెప్పుకొనియేయున్నాము. ఈ అగ్ని, దేవుడుగాను, భూతముగాను పేర్కొనబడుటయేకాక, పరమాత్మరూపముగాగూడ వర్ణింపబడినాడు.

"అగ్నిః శుచివ్రతతమః శుచి ర్విప్రశ్శుచిః,
కవిః, శుచీరోచత ఆహుతః." ఋ. 8-44-21.

ఇందలి శుచివ్రతతమః అనుపదమునకు పవిత్రము లైన సృష్ట్యాదికర్మలు కలవాడని భావము. అనగా సాక్షాత్తు పరమాత్మ అనియేకదా సారాంశము. ఇన్నిరీతుల జనులకు అగ్ని ఆరాధ్యుడు. అంతేకాదు. పరమాత్ముని యొక్క సంతాన మనికూడ అగ్ని, వేదములందు పేర్కొనబడినాడు. "మహీ (త్వాష్ట్రి) మూర్జయంతీ రజుర్యం" (ఋ. 3-7-4) 'త్వాష్ట్రిం' అనగా త్వష్టయొక్క కుమారుడని (త్వాష్ట్రిం=త్వష్టుస్సుతం) సాయణులు భాష్యము వ్రాసినారు. త్వష్ట విశ్వకర్మ కుమారుడని మనకు పురుషసూక్తము చెప్పుచునే యున్నదికదా. (విశ్వకర్మణ స్సమవ ర్తతాధితస్య త్వష్టా విదధద్రూప మేతి) ఇట్లు అగ్నియొక్క ఆధిభౌతిక, ఆధిదైవిక, ఆధ్యాత్మిక రూపములు స్పష్టమగుచున్నవి.

ఇక సోముని చూతము. సోముడనగా చంద్రుడనియు, సోమలతయనియు రెండర్థములు. చంద్రుడు మింటవెలుగువాడు. లతయేమో, యజ్ఞాదులయందు త్రాగెడి సోమరసము నొసగునది. ఈ సోమమునకే అమృతమనికూడ పేరు కలదు. ఇట్టి సోముని, సోమలతను గూర్చి ఋగ్వేదనవమమండలము లోని 113 సూక్తములు, తక్కిన మండలములలోని కొన్ని సూక్తములు పరిపరి విధముల స్తుతించినవి. ఋగ్వేద దిగ్దర్శనము 3వ భాగమునసోమదేవతను గూర్చి (194 నుండి 205)

చర్చించినాము. ఆ మంత్రములలో చంద్రుడు. నిశాకరుడు గానే కాక, సోమరస స్వరూపుడు, పరమాత్మస్వరూపుడు, మోక్షదాత- ఇత్యాదిగా ఎన్నబడినట్లు గ్రహించియున్నాము. కనుక అగ్నికివలె సోమునికిగూడ వేదములందు గొప్ప స్థానమే కలదు.

ఇక సవిత : సవిత అనగా సూర్యుడని స్థూలముగా మనకు తెలిసిన విషయమే. సూర్యుడు దివాకరుడై పగటికి నాయకుడగుచున్నాడు. అది ఆయన ఆధిభౌతికరూపము. ఇదికాక, దేవుడుగా సూర్యునికి ఆధిదైవికరూపమును కలదు. ఈ సూర్యుడు 12 రూపములు (భాగములు) కలవాడు. అందుకే "ద్వాదశాత్మా దివాకరః" అన్నారు. ద్వాదశ మాసాకారుడైన సూర్యుడు కాలస్వరూపుడని ఋగ్దర్శన తృతీయభాగమున చదివినాము.ఇట్టి సవిత పరమాత్మ స్వరూపుడు అనికూడ మన గాయత్రీ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది.సహస్రార పద్మవాసియైన జగత్కారణమీసవితయే అని మనము మన దర్శనములలో చదివియే యున్నాము. ఇక పోగా ఈ సూర్యచంద్రాగ్నులను గూర్చి విశ్వకర్మ సూక్త మేమి చెప్పుచున్నదో చూతము.

"విశ్వకర్మా హ్యజనిష్ట దేవ ఆది
ద్గంధర్వో అభవ ద్వితీయః,
తృతీయః పితా జనితౌషధీనాం."

(యజుర్వేదీయ విశ్వకర్మ సూక్తము)

విశ్వకర్మ మొదట దేవుడు (త్వష్ట, లేక బ్రహ్మ)గా రూపొందినాడనియు, ఆవల రెండవవాడుగా గంధర్వుడు-సూర్యుడు అయినాడనియు, పిమ్మట మూడవ వాడుగా ఓషధీశుడయిన చంద్రుడయినాడనియు ఆ మంత్రముయొక్క భావము. ఈ మంత్రముయొక్క నిగూఢార్థము విస్తరముగా "యజుర్వేద దర్శనమున" వివరించినాము. విశేషములనందు చూడవచ్చును. ఈ మంత్రమున పేర్కొనబడిన బ్రహ్మ, లేక త్వష్ట విశ్వసృష్టికర్తకాగా, సూర్యచంద్రులు కాలస్రష్ట లయినారు. చంద్రుడు సోముడేకాన, ఆతడు అమృత స్వరూపుడు కూడ అగుచున్నాడు. ఇట్లీ ఇరువురు సృష్టికర్తతో గూడ విశ్వకర్మకు తనయులై జగద్వ్యవహారము జరుగుటకు కారకులగుచున్నారు. ఇక అగ్నికూడ త్వష్టృదేవుని పుత్రుడే అని ఇంతకు ముందే చదివి యున్నాము. కాగా బ్రహ్మాండ చక్రము తిరుగుటకును, జనజీవనము సాగుటకును సూర్య చంద్రాగ్నులు పరమ కారణులగుచున్నారు. ఇక పిండాండమైన శరీరమున వీరి ప్రాధాన్యమును, ఉపయోగమును, మోక్షప్రదత్వమును విచారించి చూతము.

సూర్యచంద్రాగ్నులు మానవ శరీరముననే ఉన్నారు. అగ్ని జఠరమునందుండి జఠరాగ్ని అని పిలువబడుచు మనము తిన్న ఆహారమును జీర్ణింపజేయుచున్నాడని చెప్పికొనియే యున్నాముకదా. ఇక సూర్యచంద్రులకు ఇడా పింగళలనెడి కుడి, ఎడమ నాసికానాడులని పేర్లు. ఆ ఇడాపింగళలనెడి

నాళములకు అధిదేవతలు సూర్యచంద్రులే. ఇడా నాడి సూర్యదైవతముకాగా, పింగళానాడి చంద్రదైవతమగు చున్నది. ఈ నాళములయందే ప్రాణవాయువు సంచరించుచు జీవులను బ్రతికించుచున్నది. కనుక ప్రాణవాయు సంచారము నకు సూర్యచంద్రులు ఆధారభూతులగుచున్నారన్నమాట. ఈ ఇడా పింగళలను గూర్చి, అందలి వాయు సంచారమును గూర్చి చెప్పెడి శాస్త్రమును మనము స్వర శాస్త్రమని పిలుచుచుందుము. అనేకులు స్వరమునుబట్టియే మనుష్యులకు శుభాశుభ ఫలములను చెప్పుచుందురు. ఈనాడులకు ఇడా పింగళలనియే కాక, సూర్యచంద్రనాడులని కూడ పేరు కలదు. ఈ రెండు నాడులకు మధ్యనుండు సూక్ష్మనాళమునే సుషుమ్నానాడి అని అనుచుందురు. ఇడా పింగళలు సూర్య చంద్రులు అధిదైవతములుగా గలవి అగుచుండగా సుషుమ్నానాళము అగ్ని అధిదేవతగా గలదగుచున్నది. ఈమూటికి- గంగా,యమునా, సరస్వతులనికూడ సంకేతము. ప్రయాగ క్షేత్రమునగల గంగా యమునలు తెల్లగాను, నల్లగాను పైకి అగపడుచుండగా, సరస్వతి అంతర్వాహినియై లోపలనే యుండి పైకి కనబడదు. అట్లే శరీరమునందును ఇడా పింగళలు పైకి అగపడుచుండగా, సుషుమ్న లోపలనే యుండి మనకగపడదు. అందుకే దానిని అంతర్నాడి అని కూడ అన్నారు. బ్రహ్మనాడి అనుట కూడ కలదు. జీవుడా నాడీద్వారమున ఊర్ధ్వ ప్రయాణమునేసి సద్గతిని పొందునని శాస్త్రములును, యోగుల అనుభవములును చాటుచున్నవి.

ఈ గంగా యమునా సరస్వతులను గూర్చియే బ్రహ్మము గారు "మూడు కాల్వలు దాటలేరన్నా. ఈ మూఢజనులు- మూడు కాల్వలు దాటలేరన్నా" అన్నారు. ఈ వాక్యము కుండలినీయోగము కష్టమని తెలుపుచున్నది కదా! సుషుమ్నకు అగ్నియు, బ్రహ్మమును అధిదైవతములని చెప్పి నందున దాని ప్రాముఖ్యమును, యోగమున దానికి గల ప్రాధాన్యమును గ్రహింపగలము. శరీరమున సూర్య చంద్రాగ్నులుండి ప్రాణ సంచారమునకు వీలు కల్పించి దానిని నడుపుచున్నారనగా ఇదియే.

ఇక వీటిమూలమున చేయు యోగప్రక్రియను పరిశీ లింతము. శరీరమున జీవుడు నిలుచుటకు ప్రాణములు ముఖ్య ములు. ఇవి ప్రాణము, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము- అని అయిదు విధములు. హృదయ ప్రదేశమున ప్రాణమును, గుదస్థానమున అపానమును, నాభి (బొడ్డు) దేశమున సమానమును, కంఠమునందు ఉదానమును, శరీరమునందెల్లెడల వ్యానవాయువును ఉండి తమ తమ ధర్మములను నిర్వర్తించుచుండును. ఈ అయిదింటిలోను హృదయమునగల ప్రాణవాయువునకే ముఖ్యప్రాణమని పేరు. యోగులు చేయు ప్రాణాయామ ప్రక్రియలో ఈ ప్రాణ వాయువునకే పని. ముక్కురంధ్రములందు సంచరించు ఈ ప్రాణమును వెలుపలికి విడుచుట, లోపలికి పీల్చుట, లోపల

నిలుపుట మూలమున చేసెడి పనినే ప్రాణాయామమని యందురు. ఈ మూడు పనులకు వరుసగా- రేచక, పూరక, కుంభకములని పేరు. ఈ రేచక, పూరక, కుంభకముల ద్వారా యోగులు వాయు జయమును సాధించి శరీరారోగ్యమును కాపాడుకొనుటయేగాక, జరామరణ వ్యాధులను గూడ గెలిచి చిరకాలము జీవించుచున్నారు. బ్రహ్మముగారును, ఆయన శిష్యులును అట్టివారే. మన పురాణములందు వర్ణింపబడిన పరమశివుడు మహాయోగీశ్వరుడని వర్ణనలు కలవు. ఈ ప్రక్రియ మదీయ యోగదర్శన గ్రంథమునందు వివరింపబడినది. ప్రాణాయామము తర్వాత ప్రత్యాహార, ధ్యాన, ధారణా, సమాధులు కలవు. ఈ ఎనిమిదింటి సమూహామునకే అష్టాంగ యోగమని పేరు. బ్రహ్మంగారి శిష్యులందఱు అష్టాంగ యోగాభ్యాసపరులే. ఈ యోగముచేత యోగులకు అణిమాదులైన అష్టసిద్ధులే కాక, మనోజయము, ఇంకా ఎన్నెన్నో మహిమలు, పూర్వోత్తర జన్మల జ్ఞానము, నిగ్రహానుగ్రహ సామర్థ్యము మొదలగు సిద్ధులు కలుగగలవు. బ్రహ్మంగారు మొదలగు మహాత్ములిట్టి సిద్ధులను సంపాదించిన సిద్ధపురుషులే. స్వచ్ఛంద మరణము, కోరుకొన్న ఉత్తమోత్తమ జన్మాదులు కూడ యోగశక్తిచే లభింపగలవు. అందుకే గీత-

"తపస్విభ్యో ఽధికో యోగీ జ్ఞానిభ్యో ఽపిమతో ఽధికః,
కర్మిభ్యశ్చాధికో యోగీ తస్మాద్యోగీభవార్జున!"

-గీత-6.46.

అని కర్మలొనర్చువారికంటెను, తాపసులకంటెను, జ్ఞానుల కంటెను యోగి గొప్పవాడని ప్రశంసించినది.

కుండలినీ యోగము

అష్టాంగ యోగమే కాక కుండలినీ యోగ మను ఇంకొకటి కలదు. మానవ దేహమున సూర్యచంద్రాగ్నులు ఉన్నారని చెప్పికొన్నాము కదా! సూర్యచంద్రనాడుల యందు ప్రాణవాయువు సంచరించుచుండును. ఆ ప్రాణ వాయువును వశపఱచుకొని దానిని సుషుమ్నయందు సంచ రింపజేయగలిగినచో, తద్ద్వారా కుండలిని మేల్కొని సుషుమ్నా మూలమున బ్రహ్మరంధ్రమున కెగబ్రాకి బ్రహ్మ ప్రాప్తికి హేతువు కాగలదు. అగ్నికి వాయు సఖుడని పేరు. అనగా వాయువు స్నేహితుడుగా కలవాడన్నమాట. కావుననే వాయుసంయోగమున అగ్ని వెంపొందుచున్నది. ప్రాణాయామ ప్రక్రియలోకూడ ఇడా పింగళలయందలి ప్రాణవాయువుయొక్క సంచారరూపమైన ప్రాణాయామము చేత అగ్నిదైవతమైన సుషుమ్న ప్రజ్వరిల్లి విస్ఫారితమై కుండలిని మేల్కొని అన్నమాట. సహస్రారమువఱకు వ్యాపించి బ్రహ్మప్రాప్తిని, బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును, బ్రహ్మానుభూతిని కలిగించునన్నమాట. అందుకే గాలి అగ్నికి మిత్రుడు!

ఇంకొక రహస్యమును యజుర్బ్రాహ్మణ ప్రసిద్ధమాష్టక మంత్రము అత్యపూర్వముగాను, సత్యానుభవ సమ్మతము గాను చాటుచున్నది. అందు పేర్కొనబడిన విశ్వేశ్వరాది

పంచాచార్యులు ఎంతగా ఆరాధనీయులో పరిశీలింపుడు-

"స ప్రథమ స్సంకృతి ర్విశ్వకర్మా,
స ప్రథమో మిత్రో వరుణోఽ-గ్నిః,
స ప్రథమో బృహస్పతి శ్చికిత్వాన్."
—యజుర్బ్రాహ్మణ ప్రథమాష్టకమ్.

కృతిఅనగా కర్మ,సమీచీనము అనగా యోగ్యమైనది. అట్టి సృష్ట్యాది కర్మలు కలవాడు సంకృతి అని భావము. అనగా సృష్టికర్త, లేక శిల్పాచార్యుడు అని అర్థము. పై మంత్రము-విశ్వకర్మను, మిత్ర, వరుణ,అగ్ని, బృహస్పతులను మొట్టమొదటి సంకృతులు, అనగా సృష్టికర్తలని చెప్పు చున్నది. విశ్వకర్మ అనగా జగత్కారణ పరబ్రహ్మమని అందఱెఱింగిన విషయమే. ఆతడే పిండాండమున సహస్రార స్థిత పరమాత్మ. తరువాతివారైన మిత్రావరుణులు ప్రాణా పాన స్వరూపులు. మిత్రావరుణులు ప్రాణాపానములని యజుర్వేదమన్నది. "ప్రాణోవై మిత్రో అపానో వరుణః" (5-3-17.) ఈ ప్రాణాపానములు దేహమునందుండి దానిని జీవింపజేయునట్టివని మనకెఱుకయే. ఇక నాల్గవవాడు అగ్ని. అగ్ని సుషుమ్నా నాడికి సంకేతముకదా. మోక్షార్థులు సుషుమ్నానాళమున ప్రయాణము చేసికాని ముక్తులుకారు. ఇకపోగా చివరివాడు బృహస్పతి. బృహస్పతిది గురుస్థానము కదా. అతడు సత్వగుణ సంపన్నులగు దేవతలకు గురువని మనమెఱుగుదుము. గురువనువాడు ఒకడు లభించిననేకాని,

సత్వగుణులగు శిష్యులు - జీవాత్మ, పరమాత్మల తత్త్వము నెఱింగి వారి ఐక్యముకొరకై ప్రాణాయామ, కుండలినీ యోగాది సాధనలనుచేసి తరింపజాలరు. కావున ఈ మంత్రము పరమాత్మతో సహ పంచ ఆచార్యులను పేర్కొని జీవుల మోక్షమునకు మార్గము చూపినది. ఇట్టి విశేషార్థము లనేకములు వేదములందు తేటతెల్లములు కాగలవు.

విశ్వకర్మ మిత్రావరుణాగ్నిబృహస్పతులైన అయిదు గురినిసంకృతులనిచెప్పి వేదముమనకొక గంభీరార్థమును తోప జేసినది. సంకృతిఅనగా యోగ్యకర్మచేయు సదాచార్యుడని భావము. ఈ అయిదుగురును సచ్ఛిల్పకర్తలేకాక, సద్గురువులు నయి జగన్మోక్షకారకు లగుచున్నారు. వారిని అట్లు ఉప యోగించుకొనుట మనవిధి, ధర్మము. ఇంతియేకాదు. సప్త లోకములును దేహమునకలవు. దేహమనునది బ్రహ్మాండ మునకొక చిన్నప్రతీక (గుర్తు). ఆధార కమలమే భూలో కము. స్వాధిష్ఠానమే భువర్లోకము. మణిపూరమే (బొడ్డు) సువర్లోకము (గుండె). మహర్లోకము. విశుద్ధమే (కంఠము) జనలోకము. ఆజ్ఞాచక్రమే (భ్రూమధ్యము) తపోలోకము; సహస్రారపద్మమే (మెదడుఉండుచోటు) సత్య (బ్రహ్మ) లోకము. వీటికి సప్తచక్రములనియు, సప్తకమలములనికూడ పేర్లు. సహస్రారమనునది గమ్యముకనుక తక్కిన ఆఱింటిని షట్చక్రములనికూడ అందురు. కుండలినీయోగమునకే సహస్రారవిద్య, షట్చక్రయోగము అనికూడ పేర్లు. ఆధా

రమునందు కుండలిని అనుపేరుగల ఒకానొకశక్తి ఉండును. దానిని సర్పముతో పోల్చినారు. ఆశక్తి తలను క్రిందికిత్రిప్పు కొని నిద్రావస్థలోనుండును. యోగియగువాడు ప్రాణాయామాది ప్రక్రియచేత ఆ కుండలిని మేలుకొలిపి సుషుమ్నా నాళముద్వారా షట్చక్రములను భేదించు (దాటు) కొనుచు సహస్రారమునకు ప్రయాణింపచేయుటయే కుండలినీయోగ లక్ష్యము. ఈసందర్భమున ప్రాణవాయువు సుషుమ్నానాళము ననే సంచరించు చుండును. కుండలినియు, ప్రాణశక్తియు సుషుమ్నయందు సంచారము చేయునప్పుడు మనోవృత్తు లన్నియు నిరుద్ధములైపోగా, జీవాత్మ పరమాత్మ స్వరూపుడై పొందునానందమే మోక్షానందము. దానినే అమృతత్వమని పురుషసూక్తాదులు వర్ణించినవి. (తమేవం విద్వానమృత ఇహ భవతి) ఈ యోగమును గూర్చి మదీయ మిత్రసాహస్రి ఇట్లన్నది.

"కుండలిని యటంచు కొనియాడి రాశక్తి
తలను క్రిందుచేసి వెలయు దాని
ఊర్ధ్వశీర్షకమ్ము నొనరించు సంయమి
విశ్వహిత చరిత్ర వినరమిత్ర !"

ఇచ్చట ఇంకొక రహస్యము గమనింపవలసియున్నది. కుండలిని సర్పాకారమని వర్ణనకలదు. సర్పములు నేల యొక్క బొఱియలలో ఎక్కువగా నివసించుచుండును. నేల అనగాభూమియేకదా. భూభూతమునకు ఆధారచక్రము నెలవు.

ఆధారముయొక్క అంతరమున కుండలినీసర్పము కొలువై యుండునన్నమాట. దానిలోపలనే అంతర్యామిరూపమున పరమాత్మ ప్రకాశించుచున్నాడు. ఈ రహస్యమునే మన వారు విష్ణువునకు ఆదిశేషుడు - అనగా సర్పము శయ్య అని చెప్పినారు. పరమాత్మ కుండలిలో నిలిచియున్నాడని భావము. దీనినిబట్టికూడ కుండలినీయోగము ఎంతప్రాచీనమో తెలిసి కొనవచ్చును. కుండలినీయోగమార్గము ననుసరించియే విష్ణువు శేషశాయి అనెడి స్థూల రూపకల్పన చేయబడినది. విష్ణుమంత్రములయందలి త్రిధామములు, సప్తలోకములు ఆధారాదులకు గుర్తులని మన ఋగ్వేద దర్శనములు మొదటినుండియు తెలుపుచునే యున్నవికదా.

ఇట్టిదే మఱొకరహస్యము:- బ్రహ్మకును విశ్వకర్మకు కూడ అభేదమేఅని మనముచదివియే యున్నాము.వీరిరువురిది హంసవాహనమే. హంస అనగా జీవుడనియు, ప్రాణమనియు మనశాస్త్రములు పలుకుచున్నవి. హంస వాహనమును- అనగా ప్రాణశక్తిని అధిష్ఠించి ఉండువారు జీవ, పరమాత్మ లన్నమాట. ప్రాణముపోయినచో జీవుడు, అతనితోబాటు అంతర్యామిగా అందున్న పరమాత్మయును లేచిపోదురు. అందుకే శ్రీకోలవెన్ను పరబ్రహ్మతీర్థులవారు తానువ్రాసిన విశ్వకర్మస్తుతిలో విశ్వకర్మను "హంసధ్వజం భావయే" అన్నారు. దేవతలకు వాహనమేదియో, అదియే ధ్వజము. విష్ణువు గరుడధ్వజుడు. శివుడు వృషభధ్వజుడు. విశ్వకర్మ హంసధ్వజుడు.

మనమీప్రకరణమున సూర్య చంద్రాగ్నులను ప్రస్తావించుకొన్నాము కదా. సూర్యచంద్రపదములచేత ఇడా పింగళా నాడులుచెప్పబడగా, అగ్ని పదముచేత సుషుమ్నా నాళము చెప్పబడినది. కాగా అగ్నినాశ్రయించి ముక్తిని సాధింపవచ్చునని భావము. ఈ అంశమును ఋగ్వేద మంత్రమిట్లు చెప్పినది.

"అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వాని దేవ
వయునానివిద్వాన్, యుయోధ్యస్మ జ్జుహురాణ
మేనో భూయిష్ఠాం తే నమఉక్తిం విధేమ."

ఇందు అగ్ని పరమాత్మగా భావింపబడి మోక్షము నొసంగ కోరబడుచున్నాడు. సర్వజ్ఞుడవైన ఓ అగ్ని దేవా! మమ్ములమంచిమార్గము (సుపథా) ద్వారా మోక్షరూప ధనముకొరకై నడుపుమని ఇందలి సారాంశము. అంతేకాక మాయొక్క-పాపమును-మోక్షప్రతిబంధములను నశింపజేయుమనికూడ ఉత్తరార్థము చెప్పినమస్సుతో మంత్రముముగిసినది. అని భావము. ఇందలిఅగ్ని సుషుమ్నానాళముద్వారా పొందదగిన ముక్తినే - పరమపదమునే చెప్పుచున్నాడు. అగ్ని తిరుగాడు సుపథము సుషుమ్నయే. ఈ అంశము ఉపనిషత్తునందు "శతం చైకాచ హృదయస్య నాడ్యస్తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకా, తయోర్ధ్వమాయ న్నమృతత్వమేతి"అన్నది. అనగా సుషుమ్నామార్గ సంచారము ముక్తి ప్రదమని భావము.

ఇంకొక పరమ రహస్యము

చంద్రుడు (సోముడు) నీటికి ప్రతీక. అగ్ని అగ్నిభూతమే. అది సూర్యస్వరూపమే. నీరు నిప్పును ఆర్పివేయగలదు. నిప్పు నీటిని పీల్చివేయగలదు. ఈ రెండును వైరులు. వీటికి సమప్రాధాన్యమున్ననేకాని సృష్టిచక్రము నాగదు. పంచభూతములలో ఈ ద్వంద్వములు చిత్రప్రవృత్తి కలవి. భూ, వాయు, ఆకాశములకు విరోధమేమియు లేదు. ఈ జలాగ్నులకు సామరస్యమును గూర్చి తనలో లీనము చేసికొనువాడు వాటిని కన్న పరబ్రహ్మమే. అందుకనియే ఆ రెంటికీ బ్రహ్మనాడిలో లీనమైపోవు స్థితి ఏర్పడినది. ఇట్లే సూర్యచంద్రాగ్నులు పిండాండ రక్షణకు, భగవత్సాక్షాత్కారమునకు పరమాధారభూతులగుచున్నారు. యోగమునందు ప్రాధాన్యము పొందిన ప్రాణాయామ ప్రక్రియలో ముఖ్యులై వెలయుచున్నారు. విష్ణువు మెట్టిన త్రిధామములు ఈ సూర్యచంద్రాగ్నినాడులు అనియు భావించి యోగమును కొనసాగింప వచ్చును. అది యోగ విషయముకాన ఇచ్చట విస్తరింపబడుటలేదు.

సూర్యుడు పగటికి అధిపతి. అందుకే ఆయనను దివాకరుడన్నారు. పగటియందు జరిగెడిది జీవులయొక్క జాగ్రదవస్థ. ఇది సూర్యునితోకాని ప్రారంభముకాదు. ఇక రాత్రికి అధిపతి చంద్రుడు. అందుకే ఆయన నిశాధిపతి

అయినాడు. రాత్రి నిద్రాకాలము కావున చంద్రునిచేత స్వప్నావస్థ సూచించబడుచున్నది. తరువాతిది సుషుప్తిదశ కదా. దీనికి అధిపతిని అగ్నినిగా ఎన్నవలెను. మనము జాగ్రత్స్వప్నములనే ఎక్కువకాలము అనుభవింతుముకాని సుషుప్తిని దీర్ఘకాల మనుభవింపము. కాగా అగ్ని సుషుప్తికి సంకేతము. ఈ సూర్యచంద్రాగ్నులు జగద్వ్యవహారము సాగుటకు ముఖ్యులుకదా. వీరిచే సూచితములైన జాగ్రత్స్వప్నములు ఎవ్వరికిగాని మోక్షసుఖమును, అమృతత్వమును ఒసంగజాలవు. మోక్షానందమును కోరు ధీరులు, సూరులు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులను దాటి తురీయ (సమాధి) దశ కేగవలసి యున్నది. అవ్వలిదే పరమామృతమయమైన కైవల్యస్థితి. కావున జీవులెల్లరు అట్టి తురీయ, తురీయాతీతానందములకు చేరవలెననెడిదే సూర్యచంద్రాగ్నుల రహస్యము. ఈ రహస్యమునే విశ్వకర్మసూక్తము పరమ గంభీరముగా సూచించినది.

మనము చెప్పికొన్న ఈ కుండలినీ యోగమంతయు దిగువ విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రమున ఇట్లు సూచింపబడినది-

"విశ్వకర్మన్ హవిషా వావృధానః,
స్వయంయజస్వ పృథివీ ముత ద్యామ్. 10-81-6.

ఈ మంత్రమున హవిస్సు అనుమాటచేత తానుచేసెడి యోగరూప యజ్ఞమునే గ్రహింపవలసియున్నది. మానవు లొనర్చు ప్రతికార్యమును భగవంతుని కర్పించెడి హవిస్సుతో

సమానమే- సమానమే ఏమి? హావిస్సే అనుకోనవలయును. ఈ విషయమును విశ్వకర్మ సూక్తము "సముద్రాయ వయునాయ" అనెడి మంత్రములోని "పిత్రే జుహూతా విశ్వ కర్మణే విశ్వాహా మర్త్యగ్ంహావిః" ఓ జనులారా! మీరు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును విశ్వపిత అయిన విశ్వకర్మను మీ కర్మలనెడి హావిస్సులచేత ఆరాధింపుడు-అని చెప్పినది. కావున ఈ సందర్భముననేకాదు. ఏ ఘట్టమునందైననుహావి శ్శబ్దమును కర్మపరముగాను, కర్మయోగ పరముగాను అన్వ యించుకొని పరమార్థ లాభమును పడయవలసియున్నది. కర్షకుడు చేయు కృషికర్మయు, శిల్పులు చేసెడి శిల్పాదికము కూడ యజ్ఞమే అని ఋగ్వేదదిగ్దర్శన తృతీయ భాగమున పేర్కొనబడినది. కనుక మంత్ర భావమిది- ఓ విశ్వకర్మా! నీవు మేమర్పించు హావిస్సుచేత అనగా మేముచేయు కుండలినీ యోగముచేత భూమ్యాకాశము లందంతటను వృద్ధి పొంది సాక్షాత్కరించినవాడవై మాయందు నిలిచి ఈ కార్యమును నిర్వహింపుము - అని భావము. ఇక్కడ యోగపక్షమున పృథివీ ద్యుశబ్దములచేత ఆధారమునుండి సహస్రారము వఱకునుగల చక్రములను గ్రహింపవలసి యున్నది. అనగా సాధకునిలో బ్రాహ్మీశక్తి విజృంభించి ఉత్తర యోగమార్గము నకు నడుపవలసియున్నదని భావము. ఈవిధముగా సాధకునిలో పరబ్రహ్మతత్త్వప్రదీప్తి కలిగి ఉత్తరయోగమార్గము కొన సాగుననియు గ్రహింపవలసియున్నది. విశ్వకర్మ మంత్రము చెప్పిన యీ భావమునే శ్రీ శంకరులు ఆత్మపక్షమున ఇట్లు

కవిత్వపూర్ణముగా వర్ణించినారు. అదికూడ యోగసాధకులు ఆచరింపదగినదే.

"ఆత్మా త్వం, గిరిజా మతిః పరిజనాః
ప్రాణా, శ్శరీరం గృహం,
పూజా తే విషయోపభోగరచనా,
నిద్రా సమాధిస్థితిః,
సంచారః పదయోః ప్రదక్షిణ విధిః,
స్తోత్రాణి సర్వా గిరః,
యద్యత్కర్మ కరోమి తత్తదఖిలం
శంభో తవారాధనమ్."

తా. ఓ స్వామీ! నీవే నాలోని ఆత్మవు. పార్వతియే నా యందలి బుద్ధి. ప్రాణములే పరిజనులు (సేవకులు). శరీరమే గృహము. నేనొనర్చెడి ప్రపంచ విషయానుభవమే నీకు చేసెడిపూజ. నా నిద్రయే సమాధి. నా పాదములతో చేయు సంచారమే నీ కొనర్చెడి ప్రదక్షిణము. నేను మాటాడుమాటలన్నియు నీ స్తోత్రములే! ఇంతయేల శివా! నేనే కర్మను చేయుచున్నను, అది అంతయు నీయొక్క ఆరాధనమే, పూజనమే, అర్చనమే కాని ఇతరముకాదు. ఈ శ్లోకమున భక్తుడు సర్వమును భగవన్మయముగా భావించి తన అస్తిత్వముకాని, అహంకారముకాని లేశమేని లేదని చెప్పినాడు. అట్లే కుండలినీ యోగియు పై విశ్వకర్మ మంత్రమున తనయందును, బ్రహ్మాండమునందును భగ

వంతునే దర్శించి చేయవలసినదంతయు నీవే చేసికొమ్మని సర్వసమర్పణ మొనర్చినాడు. కాగా తేలినదేమన, కుండలినీ యోగి బ్రహ్మమయుడే కాని, భిన్నదర్శి కాడనియే కదా!

కుండలినీ యోగమున "అహం బ్రహ్మాస్మి" అను మహావాక్య మిట్లు సమన్వయించుచున్నది. ఆజ్ఞాచక్ర లక్ష్య ప్రత్యగాత్మను, సహస్రార లక్ష్య పరమాత్మను ఒకటిగా అనుభూతి పొందుటయే ఇక్కడ జరుగునది. ఇది బింబ ప్రతి బింబముల ఐక్యమువంటిది. ఆవల ఆధారమునుండి సహస్రారముదాక గల తత్త్వములన్నియు ఒక్కటే- పరబ్రహ్మకు అభిన్నములే అని అనుభూతికి తెచ్చుకొనుట. ఇది "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" అను వాక్యమునకు ఫలితము. సహస్రార లక్ష్య పరబ్రహ్మమే ప్రత్యగాత్మాది నానారూపములతో తోచినదని యెంచుట. "బ్రహ్మైవేదం విశ్వం" అనుమాటకు నిదర్శనము. ఇట్టి అనుభూతిని ప్రతి కుండలినీ యోగియు పొంది కృతకృత్యుడు కావలసియున్నది.

సహస్రార లక్ష్య పరమాత్మ ఆజ్ఞాచక్రాది క్రమమున ఆధారము వఱకు చేయు అవరోహణమే సృష్టిక్రియా విధానము. దీనినే "ఆత్మన ఆకాశ స్సంభూతః" ఇత్యాదిగా తైత్తిరీయోపనిషత్తు వర్ణించినది. జాగ్రత్తునుండి తురీయాతీతము వఱకుగల ఆరోహణమునే కుండలినీయోగము ముక్తి, మోక్షము, అమృతత్వము-ఇత్యాది పదములచే పేర్కొన్నది. ఇది నాసదీయ సూక్త ప్రోక్త విధానమే కాని, భిన్నముకాదు.

విశ్వకర్మ పురుష సూక్తములు దానిని నిగూఢముగా వివరించినవి. ఉపనిషత్తులు వ్యాఖ్యానించి విశదము చేసినవి. దీనినే "తద్వేదగుహ్యోపనిషత్సుగూఢం" అన్నది ఉపనిషత్తు. కుండలిని మేల్కొంచుట అనగా జీవుడు భౌతిక బంధముల నుండి బయటబడి పరమతత్త్వ పరిజ్ఞానమునకు యత్నించుటయే అనికూడ భావమే. కుండలిని కదలినగాని ఇట్టి కోరిక నరులకు కలుగదు.

నీటిలో జగద్బీజము

విశ్వకర్మ సూక్తము, విశ్వకర్మ జగద్బీజమును నీటిలో ఉంచినాడని చెప్పుచున్నది. ఆ మంత్రములను చూతము–

"కిం స్విద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమపశ్యంత విశ్వే" 10.82-5
"త మిద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపో
యత్ర దేవా స్సమగచ్ఛంత విశ్వే." 10.82-6

తా॥ ఏ విశ్వకర్మ తత్త్వము జగత్కారణమై ప్రకాశించుచున్నదో, అట్టిదానిని జగద్బీజముగా ముందు ఉదకములు తమలో ధరించినవి. ఆ ఉదకములయందే సమస్త ప్రాకృతిక, అప్రాకృతిక శక్తులు ఇమిడి యున్నవి. ఇట్లనుట చేత సమస్త విశ్వములకు బీజమును, అనిర్వచనీయమునైన ఆ శక్తి మొట్టమొదట నీళ్ళద్వారా వ్యక్తమైనదని తెలియుచున్నది. ఇది శాస్త్రానుభవములద్వారా, నిరూపితమైన సత్యమే కాని వేఱు కాదు. ఏది పుట్టవలెనన్ననూ, జలభూముల

సంయోగముచేకాని ఆ పని జరుగదు. భూమిమీద వర్షము (జలము) పడిననేకాని ఓషధివనస్పతులు మొలవవుకదా! అట్లే ప్రాణుల పుట్టుకకుకూడా జలస్వరూపవీర్యము, అండలి జీవకణములే కావలసిఉన్నవి. కావున నీటియందు జగద్బీజ ముంచబడినదని వేదము సత్యసమ్మతముగానే పలికినది. ఈ వేదభావమును మనుస్మృతి ఇట్లు విస్తరించినది.

"అప ఏవ ససర్జాదౌ తాసు బీజ మవాసృజత్,
తదండ మభవ ద్ధైమం సహస్రాంశు సమప్రభమ్."

తా॥ భగవంతుడు ముందు నీటిని సృష్టించి ఆ నీటియందు జగద్బీజమును ఉంచినాడట. అదియేమో సూర్యునివంటి తేజస్సుగల అండమైనదట. దానినే బ్రహ్మాండమను చున్నాము. భగవంతుడు ముందు నీటినే సృష్టించినాడను అంశము విశ్వకర్మసూక్తమున ఇట్లు పేర్కొనబడినది.

"చక్షుషః పితా మనసా హి ధీరో,
ఘృత మేనే అజన న్నమ్నమానే." 82.1

విశ్వకర్మ ముందు ఘృతమ్=నీటిని, అజనత్=సృష్టించెను. ఆవల ఏనే ద్యావాపృథివీ = ఈ భూదివములను, అజనత్ = కలిగించెను. అని మంత్రభావము. ఘృతమనగా "నేయి" అని లౌకిక సంస్కృతభాషలో అర్థము. కాని వైదిక సంస్కృతమున నీరు అనికూడ అర్థమున్నది.

ఈ విశ్వకర్మ సూక్తాదుల భావములను చక్కగా

నెఱింగిన కాళిదాసుగూడ తన కుమారసంభవ ద్వితీయ సర్గమున బ్రహ్మస్తోత్రములో ఇట్లు పలికినాడు.

"య దమోఘ మపా మంత రుప్తం బీజ మజ త్వయా,
అత శ్చరాచరం విశ్వం ప్రభవ స్తస్య గీయసే." 5

ఓ పుట్టుకలేని దేవా! నీవు నీటిలో అమోఘమైన ఏ బీజమును ఉంచినావో, దానినుండియే ఈచరాచరాత్మకమైన విశ్వము పుట్టినది. నీవుదానికి కారణుడవై కీర్తింపబడు చున్నావు. వేదములపిదప వెలువడిన సంస్కృత వాఙ్మయ మంతయు, ఈ విశ్వకర్మసూక్తాను సారమే లోకసృష్టిని వర్ణించుచు పెరిగిపోయినది. ఇచ్చట ఒకవిశేషము : విశ్వకర్మ సూక్తము –

"కింస్వి ద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపః"
"తమిద్గర్భం ప్రథమం దధ్ర ఆపః"

అని జలములకు పర్యాయముగా ఆపశ్శబ్దమును ప్రయోగించి నది. ఇంకొకచోట ఋక్కు "ఆపోహి ష్ఠా మయోభువః" అన్నది. యజురారణ్యకము సైతము "ఆపోవా ఇదగ్ం సర్వం, విశ్వా భూతా న్యాపః ప్రాణావా" అన్నది. వాటి ననుసరించియే మనుస్మృతి– "అపఏవ ససర్జాదౌ" అన్నది. ఇక కాళిదాసుసైతము "యదమోఘ మపామన్త రుప్తం బీజం" అని ఆపశ్శబ్దమునే ప్రయోగించినాడు. కాన వైదిక లౌకిక సాహిత్యనిర్మాతల కందఱికిని ఆపశ్శబ్దమే ఇష్టమైన దన్నమాట. జలములకు బీజములను ధరించి విస్తరింపచేయు

యోగ్యత (సామర్థ్యము) ఉన్నదనువిషయమును యజుర్వే దీయ విశ్వకర్మసూక్తపుచివరి మంత్రము జలములు సాక్షాత్తు పరమాత్మరూపములే-పరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబములే అని "సముద్రాయ వయునాయ" (చూడు 91వ పుట) అను మంత్రమున స్పష్టము చేసినది.

ఈ సందర్భమున వేదమంత్రము "అపాం గర్భమ్" అని గర్భశబ్దమును వాడగా, మనుస్మృతియు కాళిదాసుడును బీజశబ్దమును వాడినారు. బీజ, గర్భశబ్దములు రెండును సమా నార్థకములే. "ఆమె గర్భము తాల్చినది" అనెడి వ్యవహార వాక్యమున, గర్భమనగా పురుషుని నుండి తనలో చేరిన బీజమును ధరించినదనియే గదా భావము. ఈ సందర్భమున ఇతరములైన వేదమంత్రములుకూడ బీజమను అర్థమున గర్భ శబ్దమును వాడుటను మనము గమనింపగలము. ఎట్లో చూడుడు.

"విష్ణుర్యోనిం కల్పయతు, త్వష్టా రూపాణి పింశతు,
ఆసించతు ప్రజాపతి, ర్ధాతా గర్భం దధాతు తే."
10-184-1.

ఇందు "గర్భందధాతు" అనగా బీజమునుంచుగాక అనియే భావము. మఱికొన్ని మంత్రములనుగూడ చూతము.

"గర్భం ధేహి సినీవాలి! గర్భం ధేహి సరస్వతి,
గర్భంతే అశ్వినా దేవావాధత్తాం పుష్కరస్రజా". (2)

"యథేయం పృథివీ మహీ తిష్ఠంతీ గర్భమాదధే,
ఏవం త్వం గర్భ మాధత్స్వ, దశమే మాసి సూతవే."
10-60-9

"యథా పృథివ్యగ్ని గర్భా, ద్యౌ ర్యథేం(ద్రేణ గర్భిణీ,
వాయు ర్యథాదిశాం గర్భ, ఏవం గర్భం దధాతు తే."
"విష్ణో (శ్రేష్ఠేణ రూపేణాస్యాం నార్యాం గవీన్యాం
పుమాంసం గర్భ మాధేహి దశమే మాసి సూతవే."
"అహం గర్భ మదధామోషధీష్వహం విశ్వేషు
భువనేష్వంతః, అహం (ప్రజా అజనయం, పృథివ్యా
మహం జనిభ్యో అపరీషు పు(త్రాన్." - 10-183-3.

ఇవి గర్భాధాన మం(త్రములు. వీటన్నింటియందును గర్భమనగా బీజమనియే అర్థము.

కాళిదాసు అనేక విషయములందు- అనగా (త్రిమూర్త్యాదుల స్తో(త్రములయందేమి, తదితరాంశములయందేమి నాసదీయ, మోతు, పురుష, విశ్వకర్మాదుల సూక్తములను అనుసరించియే తత్త్వమును నిర్వచించుచుండుట మనము గమనించి ఆయన మార్గము ననుసరించవలసి యున్నది. ఒకే జగత్కారణ తత్త్వము (విశ్వకర్మ) (బహ్మ, విష్ణు, రు(ద్రాది రూపములను అందుననియు, అన్ని నామములు, రూపములు ఏకైక పరమేశ్వరునివే అనియు వేదము చెప్పిన - "ఏకం స ద్వి(ప్రా బహుధా వదంతి" "యో దేవానాం నామధా ఏక ఏవ."

అనెడి ఏకేశ్వర సిద్ధాంత వాక్యములను కాళిదాసు తన శ్లోకములలో ఇట్లు వ్యక్తీకరించుచుండును.

"నమ స్త్రీమూర్తయే తుభ్యం, ప్రాక్సృష్టేః
కేవలాత్మనే, గుణత్రయ విభాగాయ, పశ్చాద్భేద
ముపేయుషే.' -కుమార సంభవము (2-4)

సృష్టికి పూర్వము కేవలాత్మ రూపుడవైననూ, సృష్టి నిమిత్తము సత్వరజస్తమోగుణముల ననుసరించి భేదమును పొందిన విష్ణు, బ్రహ్మ, రుద్రస్వరూపుడవైన నీకు నమస్కారము. అనగా ఏకైకమైన సదసదతీత విశ్వకర్మతత్త్వము సృష్టి నిమిత్తమై బ్రహ్మాదుల ఆకారమును పొందినదని భావము.

"తిసృభి స్త్వ మవస్థాభి, ర్మహిమాన ముదీరయన్,
ప్రళయ, స్థితి, సర్గాణా, మేకః కారణతాం గతః."
(6)

తా॥ ఓ భగవానుడా! వస్తుతః నీవొక్కడవే అయినను, తమస్సత్వ రజోగుణములయొక్క మూడవస్థలచేతను ప్రళయము, స్థితి, సృష్టి అనెడి క్రియలకు కారణమగుచున్నావు. అనగా మూడు పనులు చేయునపుడు మూడు మూర్తులుగా తోచుచున్నావని భావము. ఈ సందర్భమున- సృష్టి, స్థితి, లయము, తిరోధానము అనుగ్రహము అనెడి పంచావస్థలను గ్రహించినచో, పంచబ్రహ్మలు, పంచ

మూర్తులు, పంచఋషులు యెన్నబడుదురు. ఈ శ్లోకమున ఈ విశేషమున్నది : విశ్వకర్మసూక్తము విశ్వమును ప్రళయములో ఆరంభించి చెప్పుచున్నది.

"య ఇమా విశ్వా భువనాని జుహ్వ దృషిర్హోతా
నిషసాద పితా నః" "విశ్వకర్మా మనసా య
ద్విహాయా ధాతా విధాతా."

అనెడి మంత్రములలో భగవంతుడు ఈ విశ్వభువనములను తనలో ఆహుతివలె వేసికొని లీనము చేసికొన్నాడని భావము. అట్లే రెండవసారి "విహాయాః అన్నది, అనగా "విశేషేణ జగతాం సంహర్తా" అని భావము కాళిదాసు గూడ తన శ్లోకములో విశ్వకర్మసూక్త మార్గమునే అనుసరించి "ప్రళయ, స్థితి, సర్గాణాం" అని ప్రళయమునే ముందు పేర్కొనినాడు. ఇది కాళిదాసుని విశ్వకర్మసూక్త పరిజ్ఞానమునకు నిదర్శనము.

స్త్రీ పురుష తత్త్వములు రెండుగా వెలుపలికి కనపడినను అవి రెండునూ ఒక్కటే అని వేదమంత్రముల భావము. ఆ భావమునే కాళిదాసు అనుసరించి, బ్రహ్మనిట్లు స్తోత్రము చేసినాడు.

"స్త్రీ పుంసా వాత్మభాగౌతే, భిన్నమూర్తేః
సిసృక్షయా,
ప్రసూతిభాజ స్సర్గస్య, తావేవ పితరౌ స్మృతౌ." (7)

జగములను సృష్టించదలచిన నీ దేహము యొక్క రెండు భాగములే స్త్రీ పురుషులనగా! సృష్టి జరిగిన తరువాత ఆ భాగములే జగత్తులకు తల్లిదండ్రులయినారు. అనగా, శివ భక్తుడైన కాళిదాసుని దృష్టిలో జగత్పితరులు పార్వతీ పరమేశ్వరులన్నమాట. స్త్రీ, పురుషునిలోని అభిన్న భాగమే అనుటలో కాళిదాసునియొక్క స్త్రీజన గౌరవము సువ్యక్తమగుచున్నది. ఇంకను ఉదాహరింపబోవు దిగువ శ్లోకము లన్నియు ఆతని ఏకాత్మ భావమునకే నిదర్శనములు.

"జగద్యోని, రయోని స్త్వం, జగదంతో, నిరంతకః,
జగదాది, రనాది, స్త్వం, జగదీశో, నిరీశ్వరః." (9)

"ఆత్మాన మాత్మనా వేత్సి, సృజస్యాత్మాన మాత్మనా,
ఆత్మనా కృతినా చ త్వ, మాత్మన్యేవ ప్రలీయసే."
(10)

"ద్రవ స్సంఘాత కఠినః, స్థూల సూక్ష్మో లఘు ర్గురుః,
వ్యక్తో వ్యక్తేతరశ్చాసి, ప్రాకామ్యం తే విభూతిషు."
(11)

తా॥ ఓ భగవంతుడా! నీవు జగత్తులకు కారణమైన వాడవే కాని, నీకు మాత్రమేదియు కారణము లేదు. నీవు జగములకు అంతకుడవేగాని, నీకు మాత్రము అంతకుడు లేడు. అనగా నీవు అంతములేని అనంతుడవని భావము. నీవు జగత్తుల సృష్టికి మొదటివాడవు. నీకు మాత్రము ఏదియును ఆది లేదు. నీవు జగత్తులకెల్లనూ ప్రభుడవు. నీకు మాత్రము ఏ

ప్రభువునూ లేడు (9) - ఓ స్వామీ! నిన్ను నీవే నీ చేత తెలిసికొనుచున్నావు. అనగా త్రిపుటి నీ స్వరూపమే అని భావము. అట్లే నిన్ను నీవే నీచేతనే సృష్టించుకొందువు. అనగా బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రేంద్ర, సూర్య చంద్రాది స్వరూపముగా నిన్ను నీవే సృష్టించుకొందువని తాత్పర్యము సర్వ శక్తుడవైన నీ చేతనే నీవు నిన్ను నీలోనే లీనము చేసికొనుచున్నావు. అనగా భగవంతుని శాసించునది, సృష్టించునది, సమయించునది ఏదీ లేదనియూ. ఆ భగవచ్ఛక్తి తన మహిమచేతనే కార్యకారణ స్వరూపములను పొందుననియు భావము (10) ద్రవము, కఠినము, స్థూలము, సూక్ష్మము, లఘువు, గురువు, వ్యక్తము, అవ్యక్తము (కార్యకారణములు) మొదలైన విశేషములన్నియు నీవే కాని, ఇతరము లేవియు కావు. ఇట్టి అణిమాది విభూతులయందు నీకు స్వేచ్ఛ, అధికారము కలదు. (12) ఈ అంశములను విశ్వకర్మ సూక్తము "విశ్వకర్మా విహాయా మార్ణో న్మహినా విశ్వచక్షుః" (10-82-1) సర్వజ్ఞుడైన విశ్వకర్మ తన మహిమచేతనే భూదివములను వ్యాపించి సృష్టిక్రియను వ్యక్తీకరించెను-అనెడి వాక్యముచే సూచించినది.

"త్వా మామనంతి, ప్రకృతిం పురుషార్థ ప్రవర్తినీం
తద్దర్శిన ముదాసీనం, త్వామేవ పురుషం విదుః."

(13)

పురుషుని (జీవుని) మోక్ష పురుషార్థమునకై ప్రవర్తింపచేసెడి ప్రకృతిని, నిన్నుగానే తత్త్వవేత్తలు వచించుచున్నారు.

ఆ ప్రకృతిని ఎట్టి సంగము (సంబంధము) లేకుండ దర్శించెడి ఉదాసీన పురుషునిగా గూడ నిన్నే తత్వజ్ఞులు వాకొను చున్నారు. అనగా ప్రకృతి పురుష స్వరూపములు రెండునూ నీవేయని సారాంశము. దీనినిబట్టి కాళిదాసు ప్రకృతిని తిరస్కరింపక అదికూడా పరమాత్మస్వరూపమే, పరమాత్మకంటెను అభిన్నముగా - బంగారునుండి నగలు వెలువడినట్లు వెలువడినదే అని భావించినట్లు మనకు సుస్పష్టమగుచున్నది. ఇది నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుషసూక్తములు చెప్పిన భావములకు ఎంత మాత్రమును భిన్నముకాదు. నాసదీయము సదసదతీతమును చెప్పి, తమ ఆసీత్'' అన్నది. విశ్వకర్మ సూక్తము ఆతమస్సునే "సీ హారేణ ప్రావృతాః" నీ హారమన్నది. ఈ మార్గమునే మహాతత్త్వవేత్త అయిన కాళిదాస మహాకవి అనుసరించినాడు. వేదము చెప్పిన గర్భమునే మనుస్మృతి "అప ఏవససర్జాదా తాసుబీజమవాసృజత్'' అని చెప్పినదని తెలిసికొనినాముకదా. భగవద్గీత సైతము గర్భమును బీజమనియే భావించినది. ఎట్లో చూడుడు.

"బీజం మాం సర్వ భూతానాం, విద్ధి పార్థ సనాతనమ్."

7-10

సర్వ భూతములకు జననకారణమైన సనాతన బీజమును నేనే అర్జునా, అని శ్లోక భావము. భూతములనగా ఆకాశాదులు కాని, చరాచరములు కాని-సృష్టిలోని అన్నియు కావచ్చును. బీజము కారణ రూపము, సూక్ష్మము అయినట్టిదికదా. ఆ

బీజమే శాఖాపత్ర పల్లవ పుష్ప ఫలాదులతో గూడి స్థూల వృక్షరూపమును పొందుచున్నది. ఏది పెద్దదై దృశ్య రూపమున ఇంద్రియములకు గోచరించుచున్నదో, దానికి సూక్ష్మమూ, కారణమూ అయిన బీజము నా స్వరూపమేఅని గీతలో చెప్పబడినది. ఆకాశాదులైన వేటియొక్క బీజములైనను తానే అని భగవద్వాక్యము. అట్లే శరీరముగా రూపొందుటకును స్త్రీ పురుషులలోని రక్త శుక్రములలోనున్న సూక్ష్మ బీజము కూడా తన స్వరూపమే. ఆ బీజములోనే సర్వేంద్రియములు, స్థూలమైన దేహ యంత్రము, ఆ యంత్రమునందలి పలు భాగములు ఇమిడియున్నవన్నమాట. కాగా సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన బీజములో ఇంతటి స్థూల శిల్పము ఇమిడి యుండుట ఎంత ఆశ్చర్యమో పరికింపుడు. కనుక ప్రతి భౌతిక పదార్థమునకు మూల భూతమైన బీజము ఆత్మవస్తువే కాని, ఇతరము కాదు. దానిని పాంచ భౌతిక ప్రకృతి అందురు కదా- అందురేమో ! ఆ ప్రకృతి కూడా అనాదిసిద్ధ వస్తువు నుండి పుట్టినదే కాని, వేరైనది కాదు కాన, సర్వమునకు మూల కారణరూపమైనబీజమునుతానే(భగవంతుడే)అనుటయైనది.

అంతేకాదు. ఈ బీజము సనాతనమైనదట కూడ. సనాతనమనగా శాశ్వతమే కాక, మొదటిదికూడ అన్నమాట. జగత్తుల సృష్టికి శాశ్వతమైన బీజము పరమాత్మయే కాని, వేఱేదియు కాదని సారాంశము. ఎన్నిసృష్టులు, ప్రళయములు జరుగుచున్నను, ఆ బీజము వ్యక్త అవ్యక్తస్థితులను పొందునే

కాని, నాశము మాత్రము కాదని ఇందలి సనాతన శబ్దము చెప్పుచున్నది. దీనినిబట్టి విశ్వకర్మ సూక్త మంత్రములు చెప్పిన గర్భమును, భగవద్గీత, మనుస్మృతులు చెప్పిన జగ ద్బీజమును ఒక్కటే అనియు, ఆ విశ్వకర్మయే భగవద్గీత చెప్పిన భగవంతుడనియు మనకు సుస్పష్టమగుచున్నది కదా, కనుక భగవద్గీతకు అనేకాంశములయందు విశ్వకర్మ సూక్తమే మూలమని తెలియుచున్నది.

విష్ణు మంత్ర మధువు మధు విద్యాసారమే.

ఋగ్వేద ప్రథమ మండలములోని 154వ సూక్తము నందు దిగువ మంత్రము కలదు.

"యస్య త్రీ పూర్ణా మధునా పదా
న్యక్షీయమాణా స్వధయా మదంతి,
య ఉ త్రిధాతు పృథివీ ముత ద్యా
మేకో దాధార భువనాని విశ్వా." ఋ. 1-154.4

ఈ మంత్రములు విష్ణు ప్రశంస కలిగినట్టివి. పై మంత్రము విష్ణు దేవుని పాదాక్రమణములు మధువుతో-అనగా అమృత ముతో నిండినవని చెప్పుచున్నది. అందుకే విష్ణుపాదము లనుడు, అడుగులనుడు అవి లోకములుకాని, సప్తచక్రములు కాని అగుట కెట్టి అభ్యంతరమును లేదు. కాగాసప్తలోకము లందును, సప్త చక్రములందును విష్ణు రూపమధువు (అమృ తము) నిండియున్నదన్న మాట. అందుకే విష్ణురూపమధువుతో

(అమృతముతో) నిండిన అడుగులు మూడును నాశనములేనివి. అవి ఉపాసకులకు భౌతికాధ్యాత్మికాన్నములను భోజనము చేయుటచే కలిగెడి తృప్తిని, ఆనందమును కూర్చుచున్నవని మంత్రముయొక్క మొదటి రెండు పాదముల భావము. సహ స్రార స్థితుడైన విష్ణువు ఈ మూడు ధాతువులు కలవాడై అనగా పృథివ్యంతరిక్షద్యు లోకములందు వ్యాపించి, సమస్త భువనములను ధరించుచున్నాడని తుది రెండు పాదముల భావము. "ఏకో దాధార భువనాని విశ్వా" అని ఈ విష్ణు మంత్రము చెప్పగా, ఆ భువనములను సృష్టించిన తండ్రి త్వష్ట్ర దేవుడని ఇంకొక ఋక్కు పలుకుచున్నది.

"య ఇమే ద్యావా పృథివీ జనిత్రీ
రూపై రపింశ ద్భువనాని విశ్వా,
త మద్య హోత రిషితో యజీయాన్
దేవం త్వష్టార మిహ యక్షి విద్వాన్."

ఋ. 10-110.9

తా॥ ఏ త్వష్ట ఈ ద్యావాపృథువులను, (స్వర్గ భూ లోకములను) దేవమనుష్య తిర్యక్ స్థావరాది భేదములతో నిండిన స్వర్గ మర్త్యపాతాళాములను సృష్టించినాడో, అట్లే సమస్త భువనములను రూపము కలవానినిగా నొనర్చినాడో ఆ త్వష్టను నీ కర్మలతో ఆరాధించి పూజింపు మయ్యా విద్వాంసుడా! ఇది హోమము చేయు హోతకు సంబంధించిన దయినను, ప్రతి కర్మయోగికిని అనువర్తింపగలదు. కనుక

త్వష్ట (పురాణములలోని బ్రహ్మ) సృష్టింపగా విష్ణువు వాటిని ధరించు (పోషించు) చున్నాడని సిద్ధమగు చున్నది త్వష్ట విష్ణువులకు అభేదము చెప్పకొని ఉభయులు పరమాత్మ రూపులే అనుకొనుట, ఇంకను సాధకులను పై మెట్టుకు చేర్చును. ఇక మధు శబ్దసార్థక్యమును విచారింతము.

దీనినిబట్టి ఆధారము (పృథివి) నుండి సహస్రారము వఱకు వ్యాపించియున్నది, లేదా సహస్రారము నుండి ఆధారమువఱకు వ్యాపించియున్నది ఒక్క విష్ణునామక పరబ్రహ్మమే అనియు, అతడే ప్రధాన చక్రములు మూటి యందును వ్యాపించి, భువనమని చెప్పదగిన పిండ రూప శరీరమును, విశ్వదేహమును కాపాడుచున్నాడనియు రహస్యము.

"యస్య త్రీ పూర్ణా మధునా సదా" అను దానినిబట్టి సప్త చక్రములలోను మూడు ప్రధాన చక్రములను గ్రహింపవలసియున్నది. అవి ఒక పక్షమున- మణిపూర, అనాహత, ఆజ్ఞాచక్రము లనుకొనవలయును. కుండలినీ శక్తి ఆధారము నుండి బయలుదేరి మణిపూరమును చేరునప్పటికి బ్రహ్మ గ్రంధి ప్రీలిపోవును. అనగా సృష్టి సంబంధమైన బంధములు దూరమైపోవునన్న మాట. కావున సాధకునికిఅప్పటికేమధువు, అనగా అమృతస్థితి యొక్క రుచి తెలియుచుండును. పిమ్మట అనాహతము వఱకూ వచ్చునప్పటికి విష్ణు గ్రంధి ప్రీలి పోవును. కనుక అదియు అమృత పూర్ణమే. ఆవల ఆజ్ఞా చక్రమును చేరునప్పటికి రుద్ర గ్రంధి కూడ ప్రీలిపోవుచున్నది.

ఆ స్థితి కలుగునప్పటికి మృత్యు భయము, మృత్యు బాధ సైతము తొలిగిపోయి సాధకుడు మృత్యుంజయ స్థితికి చేరుకొనును. కావున అదియూ అమృత పూర్ణమే. ఈ మంత్రమున, ఈ రహస్యములను దృష్టియందుంచుకొనియే వేద పురుషుడు "త్రీ పూర్ణా మధునా సచా" అని చెప్పినాడు. కనుక సాధకులీ మూడు చక్రములయందును కుండలిశక్తిని ప్రవేశపెట్టి సాధన చేయవలసియున్నది.

ఈ సందర్భమున ఇంకొక పరమ రహస్యమున్నది. మంత్రములో అమృత శబ్దమునకు బదులుగా మధు శబ్దము వాడబడినది. ఆ మధువు జగత్కారణ పరమాత్మ స్వరూపమే కాని, దేవతలు త్రాగెడి అమృతమువంటిదికాని, గీత చెప్పిన "యజ్ఞ శిష్టామృత భుజో యాంతి బ్రహ్మ సనాతనమ్" (గీత 4-31) యజ్ఞ శేషరూపమయిన అమృతము కాని కాదని మఱువదగదు. మఱేమన, అది పురుషసూక్తము చెప్పిన "తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి" అనెడి బ్రహ్మ (జ్ఞాన) స్వరూపమైనట్టిదని మఱువరాదు. ఇట్లుసమన్వయించుకొని ఆ మధువు సాక్షాత్తు పరబ్రహ్మమేయని గ్రహింపవలసియున్నది.

ఈ మంత్రమునందలి మధు శబ్దమును ఆధారము చేసికొనియే బృహదారణ్యకోపనిషత్తునందలి మధు విద్య ప్రవర్తిల్లినది. బృహదారణ్యక ద్వితీయాధ్యాయ పంచమ బ్రాహ్మణమున మధు విద్యా ప్రశంసను మనము కాంచ

గలము. అందు పృథివ్యాదులైన సమస్త భూతములు మధు వులే అని చెప్పుచూ కడకు ఆ పృథి వ్యాధులయందు అంత ర్భూతమైయున్న అఖండ శక్తియే అమృతమయ బ్రహ్మమని చెప్పుకొనుచూపోవును. చివరకు వీటన్నింటికినీ మూలమయిన ఆత్మవస్తువే సర్వభూతములకు మధువని చెప్పి మధు విద్యా సర్వస్వము ముగింపబడుచున్నది. దీనిని బట్టి తేలిన దేమన, మధువనగా ఆత్మ, లేక పరమాత్మ అనియే. లేదా అట్టి బ్రహ్మ జ్ఞానముచే కలిగిన అమృతత్వమనియైనను భావింపవచ్చును. కావున వేద పురుషుడు విష్ణు మంత్రములో నామ మాత్ర ముగా సూచించి విడిచిన మధువును ఉపనిషత్తు మధువిద్య యని పేరుపెట్టి విస్తరముగా వ్యాఖ్యానించి సాధకులకు ఉపకారమొనర్చినదన్నమాట. ఈ మధు విద్యా విస్తరమును పాఠకులు ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున 323వ పుట నుండి కాంచవచ్చును. ఈ విధముగా వేదములలోని పెక్కు రహస్యములు ఉపనిషత్తులలో విస్తరముగా వివరింపబడినవి. మధువు ఇంతటి మహిమ కలది కావుననే ఋగ్వేదములోని మఱికొన్ని మంత్రములు ఈసమస్త జగమును సాధకులు మధు మయముగా చేసికొనవలయునని మనలను ప్రబోధించుచున్నవి. ఎట్లో చూతము.

"మధు వాతా ఋతాయతే,
మధు క్షరంతి సింధవః,
మాధ్వీర్నః సంత్వోషధీః." ఋ. 1-91.6

సత్కర్మలు చేయు సాధకునికి వెలుపలి వాయువులును లోపలివైన ప్రాణశక్తులును మధుమయములై మధురకర్మ ఫలముల నొసంగుగాక. అట్లే నదులు కూడా మధుమయములై మధురరసముల నొసంగి కాపాడుగాక. అట్లే భూమిపై గల సస్యములు, ఫల వృక్షములు ఓషధులు, మూలికలు మొదలైనవియు మధుమయములై వెలయుగాక. ఇంకొక మంత్రమును చూతము.

"మధుమా న్నో వనస్పతి,
ర్మధుమా నస్తు సూర్యః,
మాధ్వీ ర్గావో భవంతు నః." ఋ. 1-91.7

వనస్పతులు, (సమస్తమైన వృక్షములు) సూర్యుడు, ఆవులు కూడ మాకు మధుమయములై మధుర ఫలితములను ప్రసాదించుగాక. అనగా వాటిని మేము బ్రహ్మ స్వరూపము గానే భావించి, మాకు మధుర ఫలములనిచ్చునట్లు సద్వినియోగము చేసికొందుముగాక అని సారాంశము. అంతియే కాదు. గావః, అనుమాటకు వాక్కులు అని అర్థము చెప్పికొన్నచో, మా వాక్కులు అమృతమయములు కావలయుననియు భావము రాగలదు. యోగుల వాక్యములు అమృత తుల్యములే కదా! కనుక "మధునా పూర్ణా" అనెడి మాట యందలి మధుశబ్దముచేత వేదమునందటనట గల మధు శబ్దములలోని భావమును తన్మయముగానే సంభావించుకొని, గంభీరార్థ రహస్య లాభమును పొందవలసియున్నాము.

శచి - ఇంద్రుడు

మనము వేదములను సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో అందు వర్ణింపబడిన ఇంద్రవరుణాది దేవతలందఱును జగత్తులను నిర్మించుటలో పాలుపంచుకొన్న అద్భుతశక్తి కలవారనియే కాక, గొప్ప శిల్పాచార్యులనియు తెలియగలము. విశ్వకర్మ, త్వష్ట, విష్ణువు, రుద్రుడు, సవిత, వరుణుడు, వివస్వంతుడు, అశ్వినీ దేవతలు, ఋభువులు మహాశిల్ప నిర్మాతలని చదివియేయున్నాము. ఇప్పుడు ఇంద్రుడు మహాశిల్పి అను నంశమును పరిశీలింతము. దిగువ మంత్రము ఇంద్రుని "సురూప కృత్నువు" అనుచున్నది.

"సరూపకృత్ను మూతయే
సుదుఘా మివ గోదుహే
జుహూమసి ద్యవి ద్యవి" ఋ. 1-4-1

తా॥ పాలు కావలసినవాడు మంచిపాల నిచ్చుగోవును పిలుచునట్లు, మంచి చక్కని శిల్ప కర్మలు చేయు ఇంద్రుని మా రక్షణకోసమై ప్రతిదినము పిలుచుచున్నాము. ఈ మంత్రములో ఇంద్రునికి "సురూపకృత్నువు" అను విశేషణము వాడబడినది. అనగా మంచిరూపములను సృష్టించువాడని భావము. దీనిని సాయణులిట్లు వివరించినారు. "సురూప కృత్నుం = శోభన రూపోపేతస్య కర్మణః కర్తార మింద్ర మూతస్మ్రద క్షార్థంయేఽ" అనగా అందమైనస్వరూపముగల

కర్మలను చేయు కర్త అని భావము. అనగా రమ్యరూప నిర్మాత అయిన శిల్పి అనియేకదా తాత్పర్యము. ఇంద్రునికి శతక్రతు, వని ఇంకొక పేరు కలదు. అనగా నూరంటే నూరనియేకాక, అనేకములైన క్రతువులు కలవాడని భావము. క్రతు శబ్దమునకు యజ్ఞమను నర్థమునే పౌరాణికముగా మనము చెప్పుచుందుము. కాని అది విశేషార్థము. ప్రతి పనికినీ క్రతు శబ్దము చెల్లును. అందును లోకోపకారకములైన సత్కార్మలు, హస్తకర్మలు క్రతువులన్నమాట. ఆ పక్షమునకూడ ఇంద్రుడు శిల్పియనుటకు అభ్యంతరము లేదు. అదియునుగాక. యజ్ఞములనునవి విశేషముగా మానవులు చేయునవికాన, ఇంద్ర పక్షమున శిల్ప కర్మలను నర్థమే ఎక్కువ సమంజసముగా నుండును. అనేకములైన లోకోపకారక శిల్పాదికార్యములను చేయువాడని చెప్పికొనుటయే ప్రయోజనకరమైన అర్థమగుచున్నది.

"పురాం భిన్దు ర్యువా కవి రమితౌజా అజాయత,
ఇంద్రో విశ్వస్య కర్మణో ధర్తా వాజీ పురుష్టుతః."
ఋ. 1-11-4

ఈ మంత్రము ఇంద్రుడు "విశ్వస్య కర్మణః=సమస్తమైన కర్మలకు, ధర్తా = ధరించువాడని చెప్పినది. విశ్వకర్మలనగా ఎల్ల శిల్పకర్మలు అని కూడభావమే. దానికి విశ్వము యొక్క సృష్ట్యాది కర్మలకు అని అర్థము చెప్పికొన్నచో ఇంద్రుడు సాక్షాత్తు విశ్వకర్మయేఅయి జగత్కారణ పర

బ్రహ్మాస్థానమునే అందుకొనును. విశ్వస్య+కర్మణః - అనెడి వ్యస్త పదమును షష్ఠీవిభక్తినితీసివైచి సమస్తపదముచేసి నచో "విశ్వకర్మ" కాగలదు. అప్పుడతడు విశ్వకర్మలను చేయువాడై సాక్షాత్తు విశ్వకర్మయే కాగలడు.

అందుకే ఆయన భార్యను శచీదేవిఅని వాఙ్మయము వర్ణించినది. శచి అనగా వేదానుసారము కర్మఅని అర్థము. అందును లోకోపకారకశిల్పాది కర్మఅనికూడ భావము. ఈ అంశమును దిగువమంత్రము రూఢిపఱచుచున్నది.

"శచ్యాకర్త పితరా యువానా
శచ్యాకర్త చమసం దేవపానం,
శచ్యా హరీ ధనుతరావ త
ష్టేంద్రవాహా వృభవో వాజరత్నాః." ఋ. 4-35-5

శచి అనగా శిల్పకర్మ కౌశలము, ప్రజ్ఞ, జ్ఞానమని భావము. ఋభువులు అట్టికర్మకౌశలముచేతనే తమ తలి దండ్రులను యౌవనవంతులనొనర్చినారు. దేవతలు అమృత పానముచేయు సాధనమైన చమస(పాత్ర) మునునిర్మించినారు. ఇంద్రుని గుఱ్ఱములను వేగముకలవాని నొనర్చినారు. ఇక్కడ ఇంద్రాశ్వములు యంత్రమయములని గ్రహింపవలయును. కాన శిల్పకర్మను చెప్పుటకు పైమంత్రమున శచీపదమును వాడుటను గమనింపవలెను. శచీశబ్దమువలె మాయాశబ్దము కూడ జ్ఞాన, ప్రజ్ఞా, కర్మ వాచకమే. అందుకే "ఇంద్రో

మాయాభిః పురురూప ఈయతే" అన్నమాటకూడ కర్మపర మైన జ్ఞానమునే చాటుచున్నది. ఇందుకే ప్రయోగమును కూడచూతము -

"త్వం మాయాభి రపమాయినోఽధమః." 1-51-4

"హేఇంద్ర, త్వంమాయాభిః = జయోపాయజ్ఞానైః" మాయేతి జ్ఞాననామ, శచీనామేతి తన్నామసు పాఠాత్" అని భాష్యము.అయితే మాయాశబ్దమునకు మోసము, కపటము అనునర్థములు కూడ లేకపోలేదు.

క్రతుశబ్దమునకు మొదట కర్మమనియే అర్థముండెడిది. తర్వాత క్రమముగా యజ్ఞకర్మమునకు రూఢిచేసినారు. శతక్రతు వనగా బహువిధశిల్పకర్మలను చేయువాడు, పాలించువాడు, ప్రోత్సహించువాడనియే తాత్పర్యము. సాయణులీయర్థమును వ్రాయకపోలేదు. సురూపకృత్నుః, మాయి, శతక్రతు, బహు క్రతువు మొదలైన పదములు శిల్పియైన ఇంద్రునికి పర్యాయములే.

ఇంద్రుడు శిల్పికనుకనే ఆయనకు కర్మశక్తి (శచి) ప్రియతమమై-భార్యగా వాఙ్మయమున వర్ణింపబడినది. శిల్పి కెప్పుడును ఆతడుచేయు శిల్పకార్యము ప్రియమేకదా. ఈ సందర్భమున సురూపకృత్నుపదమువలె సుహస్త, సుకర్మా, సాధుకర్మా, కర్మారః, అపస్తమః (అపసామపస్తమః-అని వేదప్రయోగము) మొదలైన పెక్కుపదములుకూడ శిల్పి పర్యాయములుగా వాడబడినవి. వాటిని సందర్భానుసారము మన దర్శనములలో వివరింపకపోలేదు.

శచీశబ్దమునకు ప్రజ్ఞఅనికూడ అర్థము ఋక్కులందే అగపడుచున్నది. "శచీవ ఇంద్ర పురుకుద్ద్యుమత్తమ" (1-53-3) శచీవ-ప్రజ్ఞానామ "శచీవః=ప్రజ్ఞావన్" అని భాష్యము. ప్రజ్ఞా, ప్రతిభాదులు చతురబుద్ధి లక్షణములు.

ఇంతకూ తేలిన సారాంశమేమన, ఏ వ్యక్తి కాని కర్మ రహితుడై యుండుట వేద మాతకిష్టముకాదనియే. అందుకే ప్రతివారిని కర్మయోగులుగా జీవింపు డనుచున్నదికాని వేదము, సోమరులుగా బ్రదుకుమనుటలేదు. ఈ అంశమునే "కుర్వన్నేవేహ కర్మాణి జిజీవిషేత్ శతం సమాః" అనెడి ఈశావాస్యమును, "కర్మ జ్యాయో హ్యకర్మణః" "కురు కర్మైవతస్మాత్త్వం,శరీరయాత్రాపిచతేన ప్రసిద్ధ్యేదకర్మణః" అనెడి గీతా సూక్తులును వచించినవి. అసలు కర్మచేతనే జీవత్వమనునది ఏర్పడుచున్నది. అనాదికర్మ ప్రవాహమున బడి ఈదులాడుటయే జీవునిస్వభావము. కర్మయేలేనిచో జీవుడే ఉండడు.కాన జీవునికి కర్మతో విడదీయరాని బంధము కలదు. అందుకే కర్మబంధమన్నారు. ఆ బంధమును వదలించుకొనుటకును కర్మయే కావలసియున్నది.

ప్రతివానికిని కర్మఅనునది తన అర్ధాంగలక్ష్మి కావలెననుటయే వేదహృదయము. కనుకనే మన్వాది పంచ బ్రహ్మలకుగూడ ఆదిశక్త్యాదులను భార్యలనుగా సంస్కృత వాఙ్మయము చిత్రించినది. పురుషుడు-ప్రకృతి, శివుడు-శక్తి, మానవుడు - కర్మము - అనునీజంటలు ప్రకృతిధర్మసిద్ధములు కాని వేఱుకాదు.

లోగడ ఇంద్రవిష్ణువులు జీవేశ్వర స్వరూపులని నిరూపింపబడినది. అందు ఇంద్రుడు కర్మలనుచేసి వాటిపుణ్యములను అనుభవించెడి జీవాత్మ అనిచెప్పికొన్నాము. ఈసురూపకృత్నుపదమును కర్మలంపటుడైన ఆ జీవునికిగూడ అన్వయింపజేసికొని ఇష్టసిద్ధిని పొందవచ్చును. సురూపకృత్నుపదముచేమంచిపనులనుచేయుటయేజీవునిలక్ష్యము కావలెను కాని, అపరూపములైన దుష్కర్మలనుచేయుట ఆతనికర్తవ్యముకారాదని మనకొక విశేషమునుసైతము వేదము బోధించు చున్నది.

వేదమును సూక్ష్మముగా పరిశీలించినచో ప్రతి దేవుడును ఏదోఒక పనిని చేసినట్లే మనముకాంచగలము.

అనుప్రవేశ రహస్యము

విశ్వకర్మసూక్త ప్రథమ మంత్రమున "స ఆశిషా ద్రవిణ మిచ్ఛమానః ప్రథమచ్ఛదవరా ఆవివేశ" అని ఉన్నదికదా! విశ్వకర్మ బ్రహ్మాండశరీరమును, జీవశరీరములను సృష్టించి అందుప్రవేశించినాడని దీనిభావము. దీని ననుసరించియే తైత్తిరీయోపనిషత్తుకూడ ఇట్లన్నది.

"సోఽకామయత బహుస్యామ్ ప్రజాయేయేతి. స తపోఽ
తప్యత-స తప స్తప్త్వా. ఇదం సర్వ మసృజత-య
దిదం కించ. తత్ సృష్ట్వా, తదేవానుప్రావిశత్."

భగవంతుడు ఈ జగమును, శరీరములను సృష్టించి,

అందుతాను ప్రవేశించెను-అనియే దీనిభావముకూడ. దీనిని అనుప్రవేశ రహస్యమందురు. కొన్ని గ్రంథములు గర్భము లోని పిండమునందు శిరోరంధ్రము (బ్రహ్మరంధ్రము) ద్వారా జీవుడు హృదయమున ప్రవేశించుననికూడ వ్రాసి నవికాని, ఇది ఛాందోగ్యోపనిషత్తు చెప్పెడి విధానమునకు భిన్నముగానున్నది. ఛాందోగ్యములోని పంచమాధ్యాయము నందలి పంచాగ్నివిద్యనుబట్టి మరణానంతరము జీవులు స్వర్గ, నరక లోకానుభవములను పొంది ఆకాశమునకు చేరుదు రనియు (1) అటనుండి మేఘములలో ప్రవేశింతురనియు, (2) ఆవల భూపతితులై (3) ఓషధులరూపమున పురుషు నిలో ప్రవేశింతురనియు (4) అతనిలో వీర్యరూపమును దాల్చి మఱల స్త్రీగర్భమున ప్రవేశింతురనియు (5) తెలియు చున్నది. దీనినిబట్టి పురుషునివీర్యము స్త్రీ గర్భమునందు ప్రవేశించినప్పుడే జీవుడుకూడ ప్రవేశించుచున్నాడుగదా! ఇట్టియెడ 5,6 మాసములయందు జీవప్రవేశము జరిగినదనుట ఎట్లుపొసగును? ఇందుకు సమన్వయమును ఈ విధముగా ఊహింపవలయును.

ఛాందోగ్యోపనిష ద్వర్ణన ననుసరించి, పురుషబీజము నందే జీవుడు చేరియుండునుకదా. ఆ జీవుడు సంయోగ కాలమున స్త్రీగర్భమున ప్రవేశించి పిండరూపమున క్రమ ముగా శరీరముగా వృద్ధిపొందును. అట్టిపిండమునకు కాలు చేతులు, ఇంద్రియములు మొదలగునవి ఏర్పడునప్పటికి

కొంతకాలము పట్టును. అట్టిఅంగములు ఏర్పడిన పిమ్మటగాని, జీవునియొక్క అభివ్యక్తి (తోచుట) జరుగదని మనము తలంపవలయును. ఈ పని జరుగునప్పటికి 5, 6 మాసములు పట్టుననుకొన్నచో, అటు తరువాత జీవుడు వ్యక్తముకాగలడు. ఆ అభివ్యక్తినే మనవారు సామాన్యులకు తెలియుట కోసమై జీవప్రవేశమని వర్ణించియుందురు. కావున అను ప్రవేశమనగా, శరీరమున, జీవునియొక్క అభివ్యక్తిమాత్రమే అని తలంపవలయును. ఇట్టి రహస్యములనేకములు వేదోపనిషదాదులలోని మంత్రములకు ఆలోచించి సమన్వయము సమకూర్చుకొన వలసి యున్నది.

"కో దదర్శ ప్రథమం జాయమానమ్"

ఈ వాక్యము ఋగ్వేద ప్రథమ మండలములోని (164) మోక్షసూక్తమునందలి నాల్గవ మంత్రములోనిది. మోక్ష సూక్తమంత్రములు పెక్కింటి భావమును మనము ఋగ్వేద దిగ్దర్శనతృతీయ భాగమున చదివియే యున్నాము. అందే యీ మంత్రముయొక్క పూర్ణ భావమును చూచితిమి. ఇక్కడ ఈ వాక్యముయొక్క అంతరర్థమును మాత్రమే తాత్త్విక దృష్టితో పరిశీలించి సమన్వయించుకొందము.

"ప్రథమం జాయమానం" అనగా మొదట పుట్టినది అని ఒక అర్థము. మొదటి నుండి అనాదిసిద్ధమై ఉన్నది అని ఇంకొక అర్థము. మొదటినుండి ఉన్నది నాసదీయము చెప్పిన సదసదతీతము, జగత్కారణ వస్తువన్నమాట. దీనినే

విశ్వకర్మ సూక్తము "న తం విదాథ య ఇమా జజాన" అన్నది. దానినుండి మొదటగా పుట్టినదేమో తమస్సు, అవ్యక్తము, మూలప్రకృతి, మాయ, అవిద్య, అజ్ఞానము- ఇత్యాది పదములచే పేర్కొనబడిన జగదుపాదానకారణ వస్తువన్నమాట. ఈ రెంటినికూడ చూచిన వారెవ్వరును అప్పుడు లేనేలేరు. అందువల్లనే మంత్రము "కః దదర్శ" ఆ ఆదిమ వస్తువును ఎవడు చూచినాడు- అనుచున్నది. అనగా ఆనాటికి చూచువాడెవ్వడును (ద్రష్ట) సిద్ధము కాలేదన్న మాట. చూచువాడు ఏర్పడవలెనన్న ప్రకృతి (Matter) పరిణామముచెంది, ఆకాశాదులుగా రూపొంది, అవి గూడ పరిణామ క్రమమున గుణ సంయోగముద్వారా జగముగా రూపొందవలసి యున్నది. అట్టి పరిణామమేదియు అప్పటికి జరుగలేదని మంత్రభావము. ప్రకృతి పరిణమింపవలెనన్న కోట్ల సంవత్సరముల కాలము పట్టును గనుక దానిని చూచు వాడెవ్వడును- తెలిసికొనువాడెవ్వడును అప్పుడుండ వీలు లేదని సారాంశము. అప్పుడున్న వస్తువులు ప్రకృతి పురుషు లిరువురే. పురుషుడనగా ప్రకృతికిగూడ మూలమైన సత్తని యెంచవలసియున్నది. అనగా ఏకైక సత్పదార్థమునుండి రెండవదొకటి కలిగిన దశ అది. ఈ రెంటి సంయోగము చేతనేకాని ఆ రెంటిని దర్శించగల ద్రష్ట, సాక్షి ఏర్పడదు. ఆ సాక్షి చైతన్యరూపుడు కావలెను. వాడు మాత్రమే తనకు శరీరమైన ప్రకృతిని, తన్ను దర్శించును. ఈ అంశమునే

విశ్వకర్మ సూక్తము ఏ వస్తువు ఈ పిండబ్రహ్మాండములను కల్పించినదో, ఆ వస్తువే ఆ పిండబ్రహ్మాండములందు జీవరూపముగా ప్రవేశించినది అన్నది. ఇట్లనుటచేత అద్వైతభావము చక్కగాసిద్ధించుచున్నది. వేదముసుస్పష్టముగా చెప్పిన పరమాద్వైతసిద్ధాంతము ఇదియే. అనగా సదసదతీతమునుండి సత్తు వ్యక్తమై అసత్తును సృష్టించి పురములను కల్పించి ("పశ్చాద్భూమి మథో పురః"- పురుష సూక్తము) వాటియందు తానే వ్యక్తమైనది. ఆ పురుషుడే జగమును, జగత్కారణమును చూచు ద్రష్ట. అనగా ఏ ఏకైకమైన అనిర్వచనీయ సదసదతీతము నానాత్వ విశిష్టమగు విచిత్ర జగమును సృష్టించి అందే తగుల్కొని బద్ధమైనట్లు భావించి, ఆ బంధమునుండి విడివడుటకు ప్రవర్తించుచున్నదో, అదే తానన్నమాట. అది నిత్యముక్తమే అయ్యును, విముక్తికోసము యత్నించుచున్నదని కూడ సాధకులు భావింపవలయును. ఈ జగత్కథను వర్ణించుటకే నాసదీయ, విశ్వకర్మ, పురుష, మోక్షసూక్తాదులు ఋగ్వేదమున బయలుదేరినవి.

దీనినిబట్టి తేలిన సారాంశమేమన, జీవుడు ఏ వస్తువునుండి బయలుదేరి జగచ్చక్రము (సంసారము)న తగుల్కొన్నానని ఆ బంధమునుండి ముక్తినొంద యత్నించి కడకు తాను వచ్చిన తావుకే చేరి ఆనందము (నిర్వృతి) నందుచున్నాడో, అదే తాను. అందుకే జగమును సంసార చక్రమన్నారు. దీనికి ఆద్యంతములు లేవు. చక్రమువలె

తిరుగుచునే యుండును. విచారించినచో- తపస్సు చేసినచో సంగతి తెలిసి ఆ చక్రము నిన్నేమీ బాధింపదు. నీవప్పుడు నిరతిశయానంద స్వరూపుడవు కాగలవు. సదసదతీత పరమార్థమవే అగుదువు.

ఈ రహస్యమునే పరమేశ్వరుడు సర్వులకు జాగ్రత్తు, స్వప్నము, సుషుప్తి అను మూడవస్థలను సృష్టించి బోధించినాడు. విజ్ఞానులకు, సాధకులకు ఆ మూటికావల సమాధి (తురీయము) తురీయాతీతములను సృష్టించి తన చెంగటకు చేర్చుకొనుచున్నాడు. మానవులకీ రహస్యమును బోధించుటకే ఈ గ్రంథములు బయలుదేరినవి. వీటినెల్లరును ఉపయోగించుకొని ధన్యులు కావచ్చును. జగద్రహస్యమును జగత్కథను అవగాహన చేసికొనవచ్చును.

ఈ మొట్టమొదటనున్న పురుషుని, ప్రకృతిని దర్శించుటయే జీవిత లక్ష్యము. అవి స్థూల దృష్టికి రెండుగా తోచుచున్నను, వస్తుపరిశీలన చేయగల సూక్ష్మదృష్టికి ఒక్కటే. అందుకే మంత్రము "ప్రథమం జాయమానం" అని ఏకవచనమునే ప్రయోగించినది. చెట్టు- బోదె, కొమ్మలు, రెమ్మలు, ఆకులు, పూలు, పండ్లు, రసము, గింజలుగా నానా రూపములతో నున్నను, కడకీ నానాత్వమంతయు, భిన్నత్వమంతయు గింజ (బీజము) లో ఏకరూపముగా లీనము కావలసినదే. మఱల ఆ ఏకమునుండియే నానాత్వముయొక్క

సృష్టికూడ. ఈ రహస్యమును ఏనాడో మదీయ శిల్పదర్శన మున వివరించి చూపుటమైనది. పాఠకులు ప్రత్నదర్శనము నంతటిని చదివినచో సంగతి అంతయు బోధపడగలదు. దీనినే బ్రహ్మముగారు ఒక గేయములో "తనలోన నున్న తత్త్వ మెవ్వరు తెలిచిగనరన్న" అన్నారు. తనలోనున్న తత్త్వము నాసదీయము వర్ణించిన సదసదతీతమే. విశ్వకర్మ సూక్తము చెప్పిన విశ్వకర్మయే. పురుషసూక్తము వర్ణించిన పురుషుడే. మోక్షసూక్తములోని "ద్వాసుపర్ణా సయుజా సఖాయా .... అను మంత్రము చెప్పిన జీవపరమాత్మలుగా వర్ణితులైన వస్తువే. అది సంసారదశలోభోక్త. మోక్షదశలో పరమాత్మ. బ్రహ్మముగారీ విషయమును "వెదకితే కనబడని వస్తువు ఎక్కడున్నదో చూడరా" అని ఇంకొక గేయములో అన్నారు. వెదకితే కనబడని వస్తువు, అన్నిటిని వెదకుచు తనలోనే ఉన్నదికదా! అన్నిటిని చూచు కన్ను తన్ను చూచుకొనలేనట్లు అన్నిటిని చూపు వ్రేలు తన్ను చూపుకొన లేనట్లు, అది సర్వసాక్షియై, అన్నిటికి మూలకారణమై, ఆది మూలమై నీవే అయియున్నది బాబూ!

వృత్రవధ రహస్యము

యజుర్వేద దర్శనమున మనము విశ్వరూప కథా పరమార్థమును చదివియున్నాము. దానివలెనే వృత్రుని కథ కూడ ఆలోచించి తెలియదగిన తాత్త్విక రహస్యములతో నిండినట్టిదే. కాన దాని నిచ్చట ప్రస్తావించుకొనుట ఆవశ్యకము.

విశ్వరూపుని మరణానంతరము ఆతని తండ్రియైన త్వష్ట ఇంద్రునిపై ఆగ్రహించి అతనిని భంజింపగల కుమారుని పడయుటకై తపస్సు చేసినాడట. అప్పుడాయన తపః ఫలముగా వృత్రుడను కొడుకు కలిగి ఇంద్ర విజయార్థమై యత్నించినాడట. ఇంద్రుడాతనిని చంపుటకోసమై త్వష్ట్ర దేవునే ప్రార్థించి వజ్రాయుధమును పొంది, దానిచే వృత్రుని సంహరించినాడని కథ కొనసాగుటను వేదమంత్రములందును, పురాణ వాఙ్మయముననుమనము పొడగాంచుచున్నాము. త్వష్ట నిర్మించిన వజ్రముచేత వృత్రుడు మడిసినాడను విషయమును దిగువ మంత్రమిట్లు నుడివినది-

"త్వష్టా యద్వజ్రం సుకృతం హిరణ్యయం
సహస్ర భృష్టిం స్వపా అవర్తయత్,
ధత్త ఇంద్రో నర్యపాంసి కర్తవే
అహన్ వృత్రం నిరపా మౌంజ దర్ణవమ్."

ఋ-1-85-9.

దీనికి సాయణ భాష్యము ననుసరించి వ్రాసిన తెలుగు తాత్పర్యము:- "విశ్వనిర్మాత అయిన త్వష్ట్ర దేవుడు ఇంద్రునికి వేయి అంచులుగల బంగారపు వజ్రాయుధమును చేసి యిచ్చినాడు. ఇంద్రుడు ఆ వజ్రాయుధముచే వానలు పడుటకు అడ్డంకిగానున్న వృత్రుని (మేఘుని) వధించెను. దీనినిబట్టి ఇక్కడ కావ్యభాషను ఉపయోగించినట్లు కనబడుచున్నది. ఈ సందర్భమున భాష్యమును గూడ మనము గమనించుట మంచిది.

భాష్యము :- స్వపాః=శోభనకర్మా, త్వష్టా = విశ్వనిర్మాతా, యద్వజ్రమవర్తయత్=దత్తవా నిత్యర్థః. కీదృశం =సమ్యక్నిష్పాదితం, హిరణ్యయం= సువర్ణమయం, సహస్రభృష్టిం=అనేకధారాభి ర్యుక్తం. ఏవం వజ్రం ధృత్వా తేన వజ్రేణ, వృత్రం=వృష్ట్యుదకస్య ఆవరకమర్ణవం= అర్ణసోదకేన యుక్తం మేఘమహాన్=అవధీత్."

త్వష్ట్రృ దేవుడు ఇంద్రునికి వజ్రరూపమైన ఒక ప్రగాఢమగు శక్తిని ప్రసాదించినాడు. ఆతడా శక్తితో మేఘములు వర్షించుటకు ఏ అడ్డంకి ఉన్నదో, ఆ వృత్రమనెడి ఆవరణమును భేదించినాడని దీని భావము. దీనినిబట్టి వర్షములను కురిపించునది మేఘాధిపతియైన ఇంద్రుడు కాన, ఆతనికి సృష్టికర్తయైన భగవంతుడు ఒక శక్తినిచ్చినాడని తేలుచున్నది. కాగా త్వష్ట సాక్షాత్తు సృష్టికర్తయైన భగవంతుడనియేకదా దీని సారాంశము. ఈ భావమే వేదములలోని పెక్కుమంత్రములలో వ్యక్తము చేయబడినది. పిమ్మట నీయంశము వృత్రుడొక రాక్షసుడనియు, ఆతనిని ఇంద్రుడు సంహరించెననియు కథగా రూపొందింపబడినది. అయినను ఈ కథయందు మానవుల కుపయోగించు పరమార్థము లేకపోలేదు. దానినే ఇప్పుడు పరిశీలింతము.

వృత్ర శబ్దమునకు ఆవరించునది, ఆవరించువాడు అని భావము. పరమాత్మని ప్రతిబింబమే అయిన జీవుడు మాయాపాశబద్ధుడై శరీరమున బంధింపబడినాడని వేదాంతము

చెప్పుచున్నది. జీవుని ఆవరించిన ఆ మాయయే వృత్రాసురుడుగా పేర్కొనబడినాడు. ఆతడు (మాయ) షోడశ వికారములే స్వరూపముగా కలిగినవాడు. కన్ను, ముక్కు, చెవి, చర్మము, నాలుక- అనెడు 5 జ్ఞానేంద్రియములు- వాక్కు, పాణి, పాదము, పాయువు, ఉపస్థ- అనెడు 5 కర్మేంద్రియములు, పంచప్రాణములు (ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమానములు) అంతఃకరణము ఒకటి- ఈ పదునాఱింటికి షోడశ వికారములని పేరు. ఈ పంచభూతముల యొక్క పదునాఱు వికారములే దేహరూపమునుదాల్చి ఆ దేహమున జీవుని బంధించివేసినవి. అందువలన మాయకు, వృత్రుడు - అనగా పరమాత్మను ఆవరించినవాడు అనెడి సార్థక నామధేయము కలిగినది. అట్టి వికారములను హరించి, జీవునికి ముక్తి కలిగించునట్టిదే వజ్రాయుధము. ఇది సాక్షాత్తు భగవదనుగ్రహముచేత, సద్గురుమూర్తి కృపచేత ప్రాప్తింప దగినదే కాని, ఇంకొక రీతిగా చేకూరునదికాదు. అందుకే జీవరూపుడైన ఇంద్రునికి భగవద్రూపుడు, గురుస్వరూపుడు అయిన త్వష్టయే శిష్యుని ఆవరించిన మాయను గెలుచుటకు వజ్రాయుధ రూపమయిన తత్త్వోపదేశమును చేసినాడను రహస్యమును మనమిచ్చట గ్రహింపవలసి యున్నది. ఆ వజ్రముచేత జీవస్వరూపుడగు ఇంద్రుడు వృత్రుని (షోడశ వికార స్వరూప మాయను) గెలిచి, ముక్తుడై స్వారాజ్య పట్టభద్రుడైనాడని సారాంశము. ఈ సందర్భమున ఈరహస్యమును తైత్తిరీయసంహిత ఇట్లు నిగూఢముగా చెప్పుచున్నది.

"ఇంద్రో వృత్ర మహన్, తం వృత్రః హతః షోడ శభిర్భోగై రసినా త్స "ఏతామగ్నయేஉనీకవతే" ఆహుతి మపశ్య త్తా మజుహో త్తస్యాగ్ని రనీకవాన్ స్వేనభాగ ధేయేన ప్రీతః షోడశధా వృత్రస్య భోగా నప్యదహ ద్వైశ్వ కర్మణేన పాప్మనో నిరముచ్యత యదగ్నయేஉనీ కవతే."

తై. సం. కాం. 5 ప్రశ్న 4 అనువాకము-5.

దీనికి సాయణభాష్యము :- ఇంద్రో యదా వృత్రం వజ్రేణ ప్రహతవాం స్తదా స వృత్ర ఆసురమాయయా సహసా షోడశ సర్పాకారాణి శరీరాణి స్వీచకార. స్వీకృత్య చ భోగశబ్దాభిధేయై స్తై స్సర్పాకారశరీరై స్త మింద్రం హ స్తపాదాద్యవయవేషు బబంధ. తదానీం స ఇంద్రః ప్రతీ కారం విచార్య అనీకేన సైన్యేన యుక్తాయాగ్నయే "ఏతా మగ్ని స్తిగ్మనే"తి మంత్రద్వయేన సాధ్యా మాహుతిం దత్వాహుతివాన్. తత స్సోஉగ్ని రనీకవాం స్తుతో వృత్రస్య షోడశసర్పాకారాణి శరీరాణ్యదహత్. తతఊర్ధ్వ మింద్రో "య ఇమా విశ్వేతి" సూ క్తద్వయసాధ్యేన వైశ్వ కర్మణ హోమేన వృత్రవధజన్యాత్ పాప్మనో నిర్ముక్తః."

దీనిభావము :- ఇంద్రుడు వృత్రుని చంపెను. అట్లు చంపబడినవృత్రుడు అసురమాయచే పదియాఱు విధములగు సర్పాకార శరీరములనుదాల్చి ఇంద్రుని హ స్తపాదాద్యవయ వములను బంధించెను. అప్పుడు ఇంద్రుడు ప్రతీకారమును విచారించి "అగ్ని స్తిగ్మేన" అను మంత్రద్వయముచే అగ్ని

హోత్రునికి ఆహుతులనొసంగెను. అప్పుడాయగ్ని సంతో షించి సర్పాకారములగు వృత్రుని పదియారు శరీరములను దహించివేసెను. దానిచేత ఇంద్రునికి సర్పబాధనశించినదే కాని పాపముమాత్రము పోలేదు. అంతట ఇంద్రుడు "య ఇమా విశ్వా"అనెడి రెండు విశ్వకర్మసూక్తములచేత పదు నారు ఆహుతులతో వైశ్వకర్మణహోమమునుచేసి, వృత్ర వధజనితమైన పాపమునుండి విముక్తుడైనాడట. ఇది సాక్షాత్తు యజుర్వేదసంహిత చెప్పిన కథయేకాని, భాష్యకారులు ఊహించిచెప్పినదికాదని మనముగ్రహించియే యుందుము. దీనినిబట్టి వృత్రవధ కథారహస్యమును మనము మనజీవిత ములయందు సమన్వయించుకొని మోక్షసిద్ధిని పొందవలసి ఉన్నాము.

వృత్రుడనగా మాయాశక్తిఅని చెప్పికొనియేఉన్నాము కదా! అది షోడశవికారరూపమై జీవుని బంధించి, సంసార బాధలకు గురిచేయుచున్నదనుటయు యథార్థమేకదా! వాటిబాధనుండి తప్పించుకొనుటకు మానవుడు విశ్వకర్మ సూక్తమంత్రార్థములను మననముచేసి ఆచరింపవలసియున్నది. ఈ రహస్యమునే, ఇంద్రవృత్రులకథ మనకు ప్రబోధించు చున్నది. షోడశ వికారములను సర్పభోగము (శరీరము)లని చెప్పుటచేత జీవుడు ప్రాపంచికభోగములను ఈ షోడశవికార ముల ద్వారముననే, అనగా బాహ్యాంత రింద్రియముల మూలముననే పొందుచున్నాడనుట స్పష్టమేకదా! అట్టి

షోడశవికారములకు లోబడకయుండుటకు విశ్వకర్మతత్త్వావ
గాహన మవసరమన్నమాట.

ఏతత్త్వజ్ఞుడు ఈ షోడశవికారములనుండి జీవుడయిన
తనను, వేఱుచేసికొని తన్ను సాక్షాత్పరమాత్మునిగా తెలిసి
కొనునో, ఆతడు ముక్తుడగునని వృత్రవధ రహస్యము మనకు
చాటుచున్నది. కావుననే ఋగ్వేదీయ విశ్వకర్మసూక్తములు
ఏడేసి మంత్రములనుకలిగియుండి సప్తలోక, సప్తచక్రయుక్త
ములైన బ్రహ్మాండ, పిండాండ రహస్యములను సూచింపగా,
యజుర్వేదీయములైన విశ్వకర్మసూక్తములు రెండును, ఎనిమి
దేసి మంత్రములతో నొప్పుచూ మొత్తము పదునాఱైషోడశ
వికారములను సూచించుచూ వాటినుండి అద్వైతరూపుడైన
జీవుడు వేఱగుటకు మార్గమును సూచించుచున్నవి. ఋగ్యజు
ర్వేదములలోని మంత్ర సంఖ్యలు ఈ విధముగా పరమా
ధ్యాత్మిక రహస్యములను సూచించుట వేదజననీ జనకులకు
తమ సంతానము నెడగల దయారసమునకు గుర్తుగా నొప్పు
చున్నది. ఇంద్రుడంతటివాడే తన బంధములను విశ్వకర్మసూక్త
మంత్రాహుతులచేత కాల్చివేసికొని పాప ముక్తుడుకాగా,
సామాన్యులైన మానవులు దాని తత్త్వము నెఱుంగక ఎట్లు
మోక్షప్రాప్తులగుదురు ! కావున వేదముల యందలి ఇట్టి
నిగూఢ పరమ రహస్యములను సూక్ష్మాతి సూక్ష్మదృష్టితో
గ్రహించి వేదోపాసకులు ధన్యులు కావలసి ఉన్నారు.

అ ది తి

ఋగ్వేదమున పేర్కొనబడిన దేవతలలో అదితి జగన్మాతగా పొడకట్టుచున్నది. మన పురాణ వాఙ్మయమున ఈమె దేవమాతగా ప్రసిద్ధురాలు. ఈమెనుగూర్చి ఋగ్వేద దిగ్దర్శనము రెండవభాగమున కొంత ప్రస్తావింపబడినది. ఈ మంత్రము అదితిదేవియొక్క జగన్మాతృత్వమును ఇట్లు కొనియాడుచున్నది.

"అదితి ర్ద్యావదితి రంతరిక్షం
అదితి ర్మాతా పితా స పుత్రః,
విశ్వే దేవా అదితిః పంచజనా
అదితి ర్జాత మదితి ర్జనిత్వమ్." -ఋ.1-89-10

తా॥ అదితి అనగా దీనురాలు కాదనియు, అఖండనీయ (పరిపూర్ణురాలు) అనియు సాయణుల భావము. ఆమె భూదేవికాని, లేక దేవమాతకాని కావచ్చునని కూడ సాయణు లనుచున్నారు. పై మంత్రము ఆ అదితియే ప్రకాశించు గుణముగల నాకము (స్వర్గాదిలోకములు) భూదివములకు నడుమనున్న అంతరిక్షము, జగములకు, మనకు తల్లి, తండ్రి, మనకు కలిగెడి పుత్రుడు కూడ ఆమె రూపమే. ఎల్లదేవతలును అదితియే- అనగా ఇట వసు రుద్రాదిత్యులను గ్రహించిన అందఱు దేవతలను గ్రహించి నట్లే కాగలదు. సానగ, సనాతన, అహాభూన,ప్రత్న, సువర్ణ

లనెడి పంచజను (ఋషు)లు కూడ అదితియే. సర్వప్రాణుల ఉత్పత్తి కూడ అదితియే. జన్మలకు ఆధారము (అధిష్ఠానము) సైతము అదితియే- అని స్తుతింపబడినది. అనగా దీనినిబట్టి ఈమె పరమాత్మ స్వరూప జగజ్జననియే జగత్పితయే అన్న మాట. ఈ మంత్రమున ఈమె "సః" అని చెప్పబడినందున అదితి అనెడి జగత్కారణ వస్తువు పురుష స్వరూప మనియు ఎన్నవచ్చును. అనగా జగత్కారణ స్త్రీ పురుష స్వరూపము అదితియే అని సారాంశము. ఈ రహస్యమును కాళిదాసు- "స్త్రీ పుంసావాత్మభాగౌ తే భిన్న మూర్తేః సిసృక్షయా" అని స్పష్టము చేసినాడు. గాయత్రీ విశ్వకర్మలు అభేదమును వహించిన జగత్కారణులని మనము చదివియే యున్నాము. దానిని బట్టి అదితి విశ్వకర్మ స్వరూపమును, గాయత్రీ రూపమును- అనగా ప్రకృతి పురుష స్వరూపమే అగుచున్నది కదా. ఇందుకు తగినట్లే ఈ మంత్రము విశ్వేదేవతలు అదితి స్వరూపమే అని చెప్పగా, విశ్వకర్మనుండియే వసురుద్రాదిత్యాదులు జన్మించినారని యజుర్వేదము చెప్పినదని మనము యజుర్వేదదర్శనమున చదివియేయున్నాము."యో నః పితా జనితా, యో విధాతా" అని విశ్వకర్మ సూక్తమన్నదికదా. అట్టి మాతా పితృత్వము అదితికిని, విశ్వకర్మకును తుల్యమే అగుటచే ఇరువురును జగత్కారణ స్వరూపమే అగుచున్నారు. ఇందుకు తగినట్లు ఈమెకు బ్రహ్మణస్పతి అనెడి పేరు సైతము వేదములో వాడబడినది. ఋగ్వేదమున త్వష్ట పుత్రుడైన బ్రహ్మణస్పతి వేదాధిపతిగా పేర్కొనబడినాడు.

బ్రహ్మణః=వేదమునకు పతిః=పాలకుడు అని ఆ మాట కర్థము. ఈ బ్రహ్మణస్పతిని గూర్చి 10, 12 సూక్తములు ఋగ్వేద మున గలవు. అందుకొన్నిటిని ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున 291 నుండి 299 పుటల వఱకు వివరించినాము. ఆ బ్రహ్మణ స్పతినే నేడు గణపతిగా అర్చించుచున్నారు. ఈ బ్రహ్మణస్పతికిని, అదితికిని అభేదమును దిగువ మంత్రము వక్కాణించుచున్నది.

"బ్రహ్మణ స్పతిరేతా సం
కర్మార ఇవాధమత్." ఋ.10-72-2

బ్రహ్మణస్పతి వేద నిర్మాతయైన దేవుడు. ఈ జగము లను, లేదా దైవశక్తులను కమ్మరి (శిల్పి) వలె సృష్టించి నాడు-అని భావము. ఇది అదితి దర్శించిన సూక్తము. ఇందలి బ్రహ్మణస్పతిని సాయణులు అదితి అని భావించి నారు. ఈ విస్తరమును ఋగ్వేద దిగ్దర్శన ప్రథమ భాగమున కాంచవచ్చును. మా భావము : వేద దృష్టిలో బ్రహ్మణ స్పతి, అదితి ఏకైక జగత్కారణతత్త్వమే అని. జగత్కా రణము నాసదీయ సూక్త, పురుష, విశ్వకర్మ సూక్తములలో పుంపుంసక లింగములలో చెప్పబడగా, ఈ మంత్రమున స్త్రీ లింగములో చెప్పబడినది. కావున అది సర్వలింగము లతో చెప్పబడినను, లింగగుణకర్మలకు లోబడని సర్వా తీతమని భావించుట సమంజసము. ఈ రహస్యమును చాటు టకే వేదపురుషుడు త్రిలింగములందును జగత్కారణమును

ఉగ్గడించినాడు. ఇట్టిఅదితి దక్షపుత్రికయనికూడ వేదమంత్రము చెప్పకపోలేదు. దక్ష శబ్దార్థమునుకూడ జగత్కార్యము కలుగుటకు దక్షమైనవస్తువని మనము భావింపవలయును.

విజ్ఞానకోశయాత్ర

సృష్టి పంచభూతములతో ఏర్పడినట్టిది. కావున సృష్టి లోని ప్రతి వస్తువును పంచ భూతాత్మకమే కాని భిన్నము కాదు. ఒక్కొక్క వస్తువునందు ఒక్కొక్క భూతముయొక్క అంశము (భాగము) ఎక్కువగా ఉండినను ఉండవచ్చును. ఉన్నదికూడ. దాని తారతమ్య విచారణ మనకిచ్చట అనావశ్యకము.

సృష్టి సారమైన మానవుడుకూడ పంచభూతముల పరిణామముగా ఏర్పడిన వాడే. ఆతడు పంచభూత పరిణామమే కాక, పంచకోశ స్వరూపుడు కూడను. కనుక మానవ సృష్టి పంచాత్మకము. మానవునిలో 1. అన్నమయ, 2. ప్రాణమయ, 3. మనోమయ, 4. విజ్ఞానమయ, 5. ఆనందమయము లనెడి కోశములు ఉన్నవి. వీటిలో అన్నమయ కోశమనగా అన్నరస పరిణామముగా కలిగి, అన్నముతోనే వృద్ధిపొందెడి స్థూలశరీరము. దీనితో జాగ్రదవస్థ ననుభవించుచు పనులు చేయుచుందుము. రెండవది ప్రాణమయ కోశము. ఇది పంచప్రాణములతోను, వాక్పాణిపాద పాయూపస్థలనెడి కర్మేంద్రియములతోను, ఏర్పడినట్టిది. దీనితోడ్పాటున్ననే కాని అన్నమయకోశము పనిచేయదు. ఇక

మూడవది మనోమయకోశము. ఇది మనస్సు, శ్రోత్రత్వ క్చక్షూరసన ఘ్రాణములనెడి జ్ఞానేంద్రియములతో గూడి నట్టిది. ఈ మనోమయ కోశముతో మనము సంకల్ప వికల్ప నిశ్చయాదులను, ఆలోచనాదులను చేయుచుందుము. ఇదియే జంతువులనుండి జనులను వేఱుచేయుచున్నది. ఇక నాల్గవది విజ్ఞానమయకోశము. ఇది మనస్సును మించిన విశుద్ధబుద్ధి తోను, జ్ఞానేంద్రియములతోను, వాటి గుణములైన శబ్దస్ప ర్శాదులతోను కూడినట్టిది. ఈ విజ్ఞానమయ కోశము వికసించినవారే కవులు, శిల్పులు, పండితులు, తత్త్వవేత్తలు మొదలైన బుద్ధిజీవులు. ప్రాణ మనోవిజ్ఞానమయ కోశములు మూడునుకలసి సూక్ష్మ శరీరమగుచున్నది. మానవులీ శరీర ముతో స్వప్నావస్థ ననుభవించుచుందురు. ఇక అయిదవదే ఆనందమయకోశము. అది కారణోపాధితోను, అందు ప్రతి బింబించిన జీవునితోను కూడినట్టిది. దానిని వేదాంతము కారణ శరీరమన్నది. ఆ శరీరముతో జీవులు సుషుప్తి దశను అనుభవింతురు. కారణశరీరమునందలి ప్రతిబింబమైన జీవు నికిగూడ మూలమైనదే ప్రత్యగాత్మ, పరమాత్మ. సాధారణ ముగా జీవులలోకొందఱు అన్నమయ శరీరమున జీవించు వారును, ప్రాణమయ కోశమున జీవించువారును, మనో, విజ్ఞానానందమయ కోశములందు జీవించువారును అని అయిదు తరగతులుగానుందురు. పశువులు మొదలగువాటి జీవితము అన్నమయ ప్రాణమయ (కర్మేంద్రియ)ముల మీదనే ఆధారపడికొనసాగుచుండును. మనోమయజీవనము

నందే మానవుడు మానవుడు కాగలుగు చున్నాడు. మంచి చెడుల, హితాహితముల తారతమ్యము నెఱింగినవారే మనోమయజీవులు. ఇంతవఱకు సాధారణ జీవిత చక్రమును మానవుడు దాటినట్లు కాదు.

విజ్ఞానమయ కోశజీవనము ప్రారంభమయిననేకాని, అతిమానవ, మానవతీతజీవితము ప్రారంభమయినట్లుకాదు. అందుచేయవలసిన సాధనలు, అతీతసాధనలు అనేకములు. నామరూపోపాసనద్వారా అనేక సిద్ధులను ఆ జీవితమున సాధింపవీలుఉన్నది. ఎంతెంతటి అసాధ్యఫలములను సాధకుడు కాంక్షించునో, అంతంతటి కఠోర, దివ్య, పరిపూర్ణసాధనలను ఆతడు ఆచరించవలసి యున్నాడు. ఆసాధనలు పరిపక్వమగు చున్నకొలదిని ఇంద్రియాతీత విషయములు, అతీంద్రియ శక్తులు, పూర్వాపరజన్మ విశేషములు, భవిష్యజ్జగత్కథా రహస్యములు సాధకునికి అవగాహన అగుచుండును. విజ్ఞాన కోశప్రయాణమార్గము గహనమును, గంభీరమును అయినను, కష్టభూయిష్ఠమును, ప్రమాద బహుళమును ఎంతమాత్రమును కాదు. అది ఆనందమయమును, ఆశ్చర్యకరమునై సాధకుని ముందుకు పొమ్మని హెచ్చరించుచునే యుండును.

ఎంతెంతగా ఆ మార్గమున సాధకుడు మజిలీల నందుకొనుచున్న అంతంతగా ఇంకను ముమ్ముందుకు సాగుదమనియే ఆతని కనిపించుచుండును. ముందున్న ఉన్నత లక్ష్యము

ఆతనిని "రావోయి, నా స్వరూపము ఇంకను నడిచిననేకాని అందదని ఆతనిని ఆహ్వానించుచుండును. ఉన్నతోన్నత - ఉత్తరోత్తర లోకసందర్శనముచేత ఆశ్చర్య చకితుడగుచున్న విజ్ఞానమయజీవి విసుగుకొనక, ఆయాసపడక గమ్యమును చేరువఱకు ప్రయాణమును కొనసాగించుచునే యుండును. ఇదియే విజ్ఞానమయకోశ మార్గప్రయాణవిధానము,ఫలమును. ముందుకు,ముందుకు చొచ్చుకొనిపోవుటయే ఆసాధకుని ఉద్యమము, లక్ష్యముకాని, వెనుకకు అడుగువేయుట ఎంత మాత్రమునుకాదు. మన వేదఋషులు, ఉపనిషదృషులు అట్టివారు. నేటి భౌతిక విజ్ఞాన పరిశోధకులు (Scientists) అట్టివారు. అట్టి గమ్యమును చేరుటకే-సృష్టిరహస్యమును భేదించుటకే మానవజీవియొక్క అవతరణము భూమిమీద జరిగినది. ఆతడందుకే నిరంతరకృషిచేయవలసి యున్నాడు. ఏదో దుఃఖ నివృత్తి, పునర్జన్మ రాహిత్యము, ఆనందసిద్ధి అనెడి అల్ప లక్ష్యములే మానవ జీవిత పరమావధులుకావు. వీటిని మించిన-విశ్వమానవ శ్రేయోదాయకమైన - ఒకానొక అనిర్వచనీయమైన - గంభీర అగమ్యలక్ష్యమును చేరుటకు భేదించవలసిన రహస్యములు అనేకములున్నవి. సాధింపవలసిన సాధ్యములు లెక్కలేనన్ని యున్నవి. అట్టివిఉన్నవని కూడ విద్వాంసులు సైతము ఎఱుంగలేకున్నారు. ఈ అంశమును ఉపనిషత్తులే వక్కాణించినవి. కావున ఈ నాటికి వేదోపనిషత్తులకు వెలసిన భాష్యములు చాలవు. వారు చెప్పదగినంతవఱకే చెప్పినారు. చెప్పినను ప్రయోజనములేదను

కొన్నవాటిని చెప్పనేలేదు. విజ్ఞాన జీవనమున పరిణతుడగు చున్న నేటిమనుష్యుడు అట్టివాటిని అన్వేషింపవలసి యున్నాడు. వాటిని వెదకి పట్టుకొని స్వోపయోగముచేసి కొనవలసియున్నాడు. తద్ద్వారా విశ్వశ్రేయమును విస్త రించుటకై "శ్రుణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రాః" అనుచు వాటిని లోకమునకు చాటవలసి యున్నాడు.

ఈ రహస్యమును కాళిదాసు కుమారసంభవ కావ్య ములో శివపక్షముగా ఇట్లు వర్ణించినాడు. పరమశివుని సమాధిని వర్ణించుచు- "ఆత్మాన మాత్మ న్యవలోకయ న్తమ్" శివుడు తనను తనలోనేచూచుకొనుచున్నాడట. దీనికి భిన్న భిన్నార్థములను వ్యాఖ్యాతలు వ్రాసియున్నారు. కాని భావింపవలసిన అర్థమిది. శివుడంతటి జగత్కారణుడు తన్ను తనలో చూసుకొనుట యనగా తనస్వరూపమే అయిన విశ్వ మును తనలోనే చూచుకొనుచున్నా డన్నమాట. అదే ఆయన యొక్క సమాధి. అట్లే మానవునకును తనలోనిండి కానరాక నిగూఢమైయున్న విశ్వమును, విశ్వరహస్యములను సాధన విధానముచేత ఆవిష్కరించుకొని దర్శించిననాడే ధన్యత్వ మని దీని అంతరర్థము. అట్లుకాకున్న శివుడంతటివానికి సమాధియేమి, తనకుభిన్నముగా దర్శింపవలసినదేమి !

బ్రహ్మముగారీ విషయమును ఇంకొక ప్రకారముగా పలికినాడు- "తనలోన నున్న తత్త్వమెవ్వరు తెలిచిగనరన్న" అని. అనగా తనలో విశ్వము, విశ్వరహస్యములన్నియు

కలవు. కాని, వాటిని గ్రహించుట కెప్పుడును ప్రయత్నించుట లేదు-అని బ్రహ్మగురుని ఆవేదన. అయితే ఆతత్త్వము తెలిచి ననేకాని సాక్షాత్కరింపదని సాధనయొక్క తీవ్రతనుగూడ బ్రహ్మగురుడు ఈతత్త్వమునందు సూచించినాడు. కనుక విజ్ఞానకోశయాత్రా, విహారములనెడి క్రియలకు ఎప్పుడును పూనుటలేదనియు, అదియే కర్తవ్యమనియు కాళిదాస బ్రహ్మగురుల వాక్యములు చెప్పుచున్నవి. బ్రహ్మగురుని వాక్యమే ఇంకొకటి "వెదకితే కనబడని వస్తువు ఎక్కడున్నదో చూడరా!" అనునది. వెదకితే కనబడనిది అన్నింటినీ వెదకుచు తనలోనే ఉన్నదికదా. దానిని పట్టుకొన్నచో కాళిదాసన్నట్లు తన్ను, విశ్వమును తనలో చూచుకొన్నట్లే. బ్రహ్మముగారన్నట్లు "తనలోన నున్న తత్త్వమును తెలిచి కన్నట్లే!" వెదకితే కనబడని వస్తువును వెదకిపట్టుకొన్నట్లే. కాన విజ్ఞానకోశయాత్రా విహారములలో ఇంతటి ప్రయోజనమున్నదన్నమాట.

మంగళాశాసనము

"శం నో మిత్రశ్శం వరుణః
శం నో భవత్వర్యమా
శం న ఇంద్రో బృహస్పతిః,
శం నో విష్ణురురుక్రమః." ఋ. 1-91-9.

మాకు పగటిని అభిమానించెడి మిత్రుడను దేవుడు మేలుగూర్చుగాక ! అట్లే రాత్రిని అభిమానించు వరుణదేవుడును మేలుగూర్చుగాక. "ప్రాణో వై మిత్రః, అపానోవరుణః" అనెడి యజుర్వాక్యమునుబట్టి మిత్రావరుణులు ప్రాణాపాన స్వరూపులు. ఆ ప్రాణాపానములను ఆశ్రయించియే దేహమున జీవుడు నెలకొని యుండును. కాన వారు సుఖమునిచ్చువారు కావలయును. అహోరాత్రములు రెంటిని నెలకొల్పు సూర్యుడు మాకు శుభంకరుడగుగాక. అట్లే జగత్పాలకులగు ఇంద్రుడును, బృహస్పతి(విశ్వకర్మ)యు శుభమును గూర్తురుగాక. అంతటను వ్యాపించియున్న విష్ణుదేవుడు మాకు మేలుకూర్చుగాక. ఇట్లనుటచేత రేలును పవళ్ళును, సర్వకాలములును మేము మంచిపనులను చేసి వాటి ఫలితములను పొందుదుముగాక అనియు, ఇంద్ర, బృహస్పతులు మమ్ము పాలింతురుగాక అనియు, సర్వవ్యాపక పరమేశ్వర శక్తి మాకు మంగళములను కూర్చుగాత మనియు చెప్పినట్లు అయినది.

"మధు నక్త ముతోషసో,
మధుమ త్పార్థివం రజః,
మధు ద్యౌ రస్తునః పితా." 1-91-7.

మాకు రాత్రులును, ఉషస్సులు (పగళ్ళు)ను మధు

మయములగుగాక. తల్లి వంటిదైన భూదేవియొక్క అణు పరమాణువులు మధుమయములగుగాక. తండ్రివంటివాడైన దివము (సహస్రారపరబ్రహ్మ) మాకు మధుమయమగుగాక. ఇట్లనుటచేత రేలు పవళ్ళు, ప్రత్యణు పరమాణువులు, సహస్రారస్థిత పరమాత్మ మా జీవితమును మధువిద్యా పూర్ణము చేసి అమృతత్త్వము నాపాదించుగాతమని తేలుచున్నది.

"భద్రం కర్ణేభిః శృణుయామ దేవాః
భద్రం పశ్యేమాక్షభి ర్యజత్రాః,
స్థిరై రంగై స్తుష్టువాంస స్తనూభిః
వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః." 1-89-8

ఓ ప్రకృతిలోని దివ్యశక్తులారా! మేము జీవించి యున్నంతవఱకు - అనగా జీవిత కాలమంతయు మా చెవుల చేత మంగళకర వాక్యములనే విందుముగాక. అట్లే జీవితాంతము కన్నులతో శుభములనే చూతుముగాక. మంచి పటుత్వముగల అంగములతోడి శరీరములచేత బ్రతికియున్నంత కాలము లోకక్షేమంకర కార్యములనే యొనర్తుముగాక. ఇట్లనుటచేత మానవులెట్లు జీవితకాలమునంతయు మనోవాక్కాయములచేత లోక సేవ చేయవలయునో వ్యక్తమగుచున్నదికదా.

"యుజే వాం బ్రహ్మ పూర్వ్యం నమోభి
ర్వి శ్లోకఏతు పథ్యేవ సూరేః,
శ్రుణ్వన్తు విశ్వే అమృతస్య పుత్రాః
ఆ యే ధామాని పరమాణి తస్థుః." ఋ. 10-13-1

దివ్యస్థానముల నధిష్ఠించియున్న అమృత పుత్రులగు మానవులందఱు దీని నాకర్ణింతురుగాక. అట్లువిని ధన్యులు అగుదురుగాక.

ఆలకింపు డమృతపుత్రు లంద ఱిద్ది.

"యద్గాయత్రీ విశ్వకర్మ ప్రసాదా సాదిత శ్శుభః
శ్రీఋగ్వేద రహస్యాఖ్యగ్రంథస్తాభ్యాం సమర్పితః."

శ్రీ ప్రత్యానంద కృత ఋగ్వేద రహస్యాలు
సంపూర్ణము.

పుట	పంక్తి	ఉన్నది	ఉండవలసినది
10	22	సూక్షితి	సూక్ష్మతి
11	3	అనుషమ్ము	అనుమ్ము
21	4	గొప్పవాడును	నొప్పువాడును
26	13	క్రేత్రజ్ఞులైన	క్షేత్రజ్ఞులైన
30	20	నర్థములకు	నర్థములను
31	19	కుంభములకు	కుంభకములకు
47	14	అవీడ్వాటు	ఆవీడ్వాటు
48	20	ద్వైతాతీతత	ద్వైతాతీత
52	21	ప్రవర్తించునది	ప్రవర్తించినది
56	18	పూర్ణ	పూర్ణా
64	6	మిత్రావరణలు	మిత్రావరుణులు
70	4	పంతిః	పతిమ్
72	3	వాగార్థముల	వాగర్థముల
73	13	తపస్సు	తమస్సు
79	19	(గ్రహింపదగనది)	(గ్రహింపదగినది)
80	1	చూపుచుందురు	చూపుచూచుచుందురు
83	18	జతప్రోత	ఓతప్రోత
91	21	చివరిరకు	చివరకు
92	5	విర్వకర్మ	విశ్వకర్మ
95	12	కలిగిన	కలిగిన భావములచేత,
96	20	తృష్టృ	త్వష్టృ
106	7	వ్యతిరేఖముగా	వ్యతిరేకముఖముగా
110	1	సుపరర్ణులు	సుపర్ణులు
111	22	తేజోశ్యే	తేజో
118	22	జగత్పృష్టి	జగత్సృష్టి
121	4	సందృకీ	సందృక్

122	5	స్తానము	సాంతము
123	12	జగద్బీజమును	జగద్బీజము
128	4	దినముకంటెను	దివముకంటెను
131	17	శీర్షోద్వ్యా	శీర్ష్ణోద్వ్యా
135	13	దేవల	దేవతల
139	11	అగుటకు	అనుటను
160	20	మ ర్త్యగీం	మ ర్త్యాగ్ం
161	21	మంత్రములలో	మంత్రములతో
162	20	అపాంగ	అపాం
168	8	సంద్పన్	సంద్పృక్
169	8	యజమే	యజ్ఞమే
172	6	అప్రతాం	అప్రధేతాం
176	4	అజానమును	అజ్ఞానమును
179	11	అశాత్వతము	అశాశ్వతము
188	10	మహుధా	బహుధా
188	21	సిదాంతము	సిద్ధాంతము
191	12	మాన స్తం	మన స్తం.
196	14	జాలాదుల	జలాదుల
217	8	1_60-1	1_161-1
221	7	తత్సాక్ష్కారము	తత్సాక్షాత్కారము
223	19	వ్యాహృతీయః	వ్యాహృతయః
226	19	అనుప త్తియు	అనుప వ త్తియు
229	8	త్ర్వాష్ట్రి	త్వాష్ట్రి
263	21	మాతస్మద్రక్షోర్ధంయే	మాతయేఽస్మద్రక్షోర్ధం.
282	9	స్త్రీ పుపుంసా	స్త్రీపుంసా
283	18	పుంపుంసక	పుంనపుంసక

సర్వాత్మభావానికి నిదర్శనమైన

యజుర్వేద దర్శనము రు. ...

నమక, చమక, విశ్వకర్మసూక్తాదుల విశేషార్థాలను వివరించేఅద్భుత గ్రంథం. "ఆచార్యులుగారు ఇదివరకు ఋగ్వేదం పరిశోధించి మూడు భాగాలుగా ఋగ్వేద దిగ్దర్శనం ప్రచురించారు. ఋక్కులలో అద్వైతభావన, కుండలినీయోగం ఉన్నాయని ఈ పుస్తకాల్లో వారు సప్రమాణంగా నిరూపించారు. తైత్తిరీయ సంహితలోని ఏడుకాండలలో చతుర్థకాండం చాలా ముఖ్యమయింది. ఇందులోనే రుద్రాభిషేక మంత్రాలయిన నమకం, చమకం ఉన్నాయి. వీటిని ఆచార్యులుగారు నిశితమైన అంతర్దృష్టితో తాత్విక, సామాజిక, నైతిక, మానవీయ దృక్కోణాలతో పరిశీలించి, వాటి గూఢార్థాన్ని అత్యంత శేముషీవైభవంతో అనుభూతి విశేషంతో ఆవిష్కరించారు. అనైక్యత, అశాంతి, ద్వేషం, దౌర్జన్యం, విలయతాండవం చేస్తున్న ఈ రోజులలో సర్వాత్మ భావనికి నిదర్శనమైన ఈ యజుర్వేద దర్శనం వెలువడడం ఎంతో ఆశ కలిగిస్తుంది."

—ఆంధ్రజ్యోతి

"విశ్వకర్మ తత్త్వనిరూపణ ప్రకాశనములు ఈ రచనమునకు పరమలక్ష్యముగ భాసించినను, అనర్ఘములైన వైదిక వాఙ్మయ సంస్కృతి రత్నములుగూడ ఇందు తమకాంతులను వెదజల్లుచున్నవి. శ్రీవిద్యారణ్యులు శ్రీ విశ్వకర్మ స్వరూపప్రాశస్త్య ప్రాముఖ్యములను గుర్తించిరని తెలియుచున్నది. అయినను వైదిక పురాణ వాఙ్మయములలో వాటికి ఆపేరుతో

రాదగిన ప్రచారమురాలేదు. ''ఏకంసత్''అనునుపనిషద్వాక్యము విశ్వకర్మను బోధించును. విశ్వకర్మ అనునది బ్రహ్మనామధేయమే – అని విజ్ఞలోకమునకు విశేషముగ నెఱుక కలుగజేసిన కీర్తి ప్రప్రథమముగా శ్రీమాన్ రాఘవాచార్యులవారికే దక్కినదనుకొందును. విశ్వరూపానిష్ఠులైన వీరి ప్రజ్ఞా ప్రతిభల విశ్వరూపము వీరి యీ గ్రంథములో వ్యక్తమగుచున్నది. వీరు వేదవేదాంత పురాణాది వాఙ్మయపాథోధిని మథించి విశ్వరూప బ్రహ్మద్వైత తత్త్వమును, తదిరములైన యనర్ఘ రత్నములను వెలికిదీసి సాధక, జిజ్ఞాసు పండిత, పరిశోధక లోకమునకు పాథేయముగ నందించినారు.

—శ్రీ భాగవతుల కుటుంబరావు, M. A.

''మీరు పంపిన'' యజుర్వేద దర్శనము నందుకొని డెందమునకు అద్దుకొన్నాను. ఆధునిక కాలములో ఇట్టి గ్రంథములు వెలువడుట అరుదు. మీ దర్శనము ఆ యా వైదికాంశములపై తల స్పర్శిగా చేసిన రమణీయ విమర్శనము. నమక చమక రహస్యవివరణము, అర్థవివరణము నేను శ్రద్ధధానుడనై పఠించి ప్రామాణికమైన మీ రచనమునకు పరితోషపడితిని. మీకు నాహార్దమైన అభినందనలు.

—మధునాపంతుల సత్యనారాయణశాస్త్రి
లలితానగర్, రాజమండ్రి - 5